1a
20.771

OANI
amas
cenus.

BIBLIOTECA
DE LA
Universidad de Salamanca.

Sala 1 Est. 2º Tab. 9 Núm. 8

Io. Damascenus grece.

1ª

20771

Num. ~~5~~ cax. ~~9~~. num. 8.

ἸΩΆΝΝΟΥ ΤΟΥ͂ ΔΑΜΑΣΚΗ-
ΝΟΥ͂ ἘΚΔΟΣΙΣ ΤΗ͂Σ
ὈΡΘΟΔΌΞΟΥ
ΠΊΣΤΕΩΣ.

Τοῦ αὐτοῦ, περὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων.

IOANNIS DAMASCENI
editio Orthodoxæ fidei.

Eiusdem de iis, qui in fide dormierunt.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA SALAMANCA

¶ VERONAE. M D X X X I.

¶ Ne quis alius hunc librum per decennium
imprimere, aut imprimi facere, impressum
ue uendere, aut uendendum tradere,
tam in hac Vrbe quam in omni-
bus aliis priuilegio cau-
tum est sub pœna
in eo contenta.

SANCTISSIMO AC BEATISSIMO

Patri nostro Clementi Septimo pontifici maximo Donatus Veronensis.

Nisi gręca lingua S. P. Cl. Sept. non modo olim quum in Siciliam atq; Italiam ac potius in orbem terrarum frequentes colonias mittebat, sed ipsis quoque Romanis temporibus, quum iam eorum imperio omnia tenerẽtur, omni alia lingua latius patuisset: nunquam Paulus scribens ad Romanos, hac ipsa usus esset potius, q̃, quę illorum propria erat, latina. Præterea non modo hunc ipsum, quem dico, Paulum, uerũ & reliquos illos, qui primi ab ipso Christo, dum in humanis degeret, instituti sunt, & quibus authoribus Christiana resp. quæ Ecclesia dicitur, primum initium accepit, non alia in scribendo lingua delectatos q̃ gręca, ita perspicue compertum est, ut dubitari nõ possit. quocirca ne illud quidem relinquitur dubitandũ, tantam fuisse græcæ linguę amplitudinem, ut una ex omnibus merito digna uisa sit, cui potissimum meditata sua omnia, quæ posteris nota esse uellent, diuini illi uiri cõmitterent. Nã quod idem Paulus epistolam ad hebręos, & Matthęus euangelium suum hebraica lingua cõscripserint, quãti tandem putandum est, si reliquis partibus comparetur? quũ pręsertim illud cõstet, eandẽ epistolam idem q; euangelium a' uiris eiusdem ætatis sanctissimis, illico ex hebraico in gręcum fuisse

(1) b-16866470

cõuerſa:nec peruenire ad poſteros,initio'ue latius ꝓpagari aut diſſeminari alia demũ lingua potuiſſe. Secuti ſunt plures alii ſcriptores quaſi priorum interpretes,uſq; ad Origenem,Baſilium,Gregorium,Chryſoſtomum,alios'q; eiuſdẽ ætatis: quos deinceps noſtri partim imitari cœperũt,partim conuertere. nec poſtea defuerũt,qui in utraq; lingua,priorũ ſcripta imitãtes, ſemp aliquid noui in mediũ proferrent. Atq; hic ego q̃dem,utri pręſtantius,græci ne an latini in doctrina ſacra ſuũ munus abſoluerint,iudicaturus nõ ſũ: quippe quum facere non poſſim,ut,ſiue hos,ſiue illos,alteris anteponam,alteros non offendam. illud quidem plane affirmare non dubito: ea quæ de gręco conuerſa ſunt,apud ipſos gręcos multo haberi puriora,multo'q; integriora q̃ apud latinos. Omnis quippe doctrina uino q̃ ſimillima eſſe conſueuit,litteris'q; quaſi uaſe contineri. uinum ſi de hoc uaſe in illud trãsferas uim ſuam & robur amittat,neceſſe eſt: eo'q; magis ſi de ſua in alienam regionem tranſuectũ fuerit. ſic doctrina,ſi de ſuis,in quibus edita eſt,litteris,in diuerſas traducatur,quin deterior multo ac ſordidior euadat,fieri nõ poteſt. merito ergo hic alumnus tuus,beatiſſime pater,qui tibi quidquid apud ſe ipſum boni agnoſcit, acceptum refert,Ioannes Matthæus Gibertus epiſcopus Veronenſis,Ioannem hunc Damaſcenum,ea ipſa, qua ſcripſit,lingua,hoc eſt,græca,quũ antehac in noſtram duntaxat cõuerſus legeretur,apud nos publicari nunc primum uoluit: tibi'q; omnis noſtrę religiõis, totius'q; Chriſtianæ reip. principi dicandum curauit: ut tuis ipſe uidelicet quaſi egregius artifex præclaris operibus lætarere: & quod nuper in Chryſoſtomi gręca in Pauli epiſtolas editiõe, ac deinceps in Euthymio pſalmorum interprete,quem latinum factum accepiſti,expertus es,nunc item in Damaſceno ſua lingua loquente,& a nobis in ea pro uiribus emendato, collatis'q; pluribus exemplaribus ſuæ integritati reſtituto, experirere. illud præterea uir tibi addictiſſimus Gibertus ſibi etiam atq; etiam cõſyderandum duxit,nulli aptius opus de orthodoxa fide dicari potuiſſe q̃ tibi: cui non ſolum aduerſus barbaras nationes, quæ hoc tempore armis illam nunquã oppugnare deſiſtũt,ſemper autem conantur euertere, ſed etiam aduerſus nouos deſertores ueritatis qui Luteriani uocantur, certamen aſſiduum eſt: quorum utriſq; ita omni diligentia,omni'q; uigilantia reſiſtis,ut aperte pronũciare nõ uerear,multo nobis eſſe lętandum uæhemẽtius, quod nauis iſta qua omnis nunc Chriſtianus populus uehitur,talem gubernatorem ſortita ſit,q̃ dolendum, quod in tam aduerſas tempeſtates tantos'q; ꝓcellarũ impetus inciderit,quantos ex quo imperium accepit, nunq̃ experta eſt. Hunc igitur Damaſcenum habebis,quaſi telum acutiſſimum,quo ſi nõ priores illos, ſaltem hos poſteriores hoſtes confodias. cuius quidem ſcriptoris laudes hoc in loco effuſius prædicarem,quanti'q; ſemper nominis non modo apud theologos,ſed etiã apud philoſophos ac medicos fuerit,exponerem: ſi uel epi-

Chryſoſtomus in epiſto. pauli

Euthymius in pſalmos

ſtolæ breuitas pateretur, uel hoc ita obſcurum eſſet, ut expoſitionis indigere uideretur. iam enim quicũq; uel mediocriter ſacris legẽdis authoribus inſueuerit, ignorare nõ poteſt, hunc a latinis tanti ſemp̃ ęſtimatũ fuiſſe, ut non ſolum conuerſum habere uoluerint, ſed etiã longis cõmentationibus explanatum: quod paucißimis græcorum, præter apoſtolos, contigit. Hic ergo ſit huius epiſtolę finis: mihi q; quum tuę ſanctitati pedes animo & cogitatiõe fuero oſculatus, liceat dicere,

V A L E.

Ὁ αὐτὸς τοῖς φιλέλλησι.

Ὅσπερ ἤδη ἔμπροσθεν σπουδὴν τῆς ἄλλης τῶν Ἑλλήνων παιδείας ἐποιήσατε, ὦ φιλέλληνες, οὕτω καὶ νῦν σπουδὴν σεμνοτέρας ταύτης, τουτέστιν ἀληθεστέρας ποιήσασθε. δεξάμενοι γὰρ πρὸ τούτου τὰ τῶν ῥητόρων καὶ φιλοσόφων καὶ ποιητῶν γράμματα, μὴ δὲ τὰ τῶν θαυμαστῶν τούτων καὶ θείων ὄντως ἀνδρῶν ἀποβάλλετε, ἀλλὰ τοσούτῳ μᾶλλον καὶ ἀγαπᾶτε καὶ οἰκειοῦτε, ὅσῳ τὰ θεῖα τῶν ἀνθρωπίνων τιμιώτερα. καὶ μὴ ὁμοιοῦσθε δὲ τοῖς ἀνοήτοις, οἵτινες χρυσίον ἢ ἀργύριον ἢ τῶν τοιούτων κτημάτων τι ἀνευρόντες καὶ ἀνακτησάμενοι, σφόδρα χαίρουσι καὶ εὐφραίνονται, φρόνησιν δὲ καὶ ἐπιστήμην καὶ τὸ τῆς δόξης ὀρθόν, καὶ τὴν τοιαύτην πᾶσαν κοσμιότητα, καὶ τὸ τελευταῖον, βασιλείαν ἐν τῷ οὐρανῷ ἀΐδιον δυνάμενοι ὀλίγου περιποιήσασθαι, ὀκνοῦντες διατελοῦσι, καὶ μηδ᾽ ὄναρ ἀξιοῦσι τὰ τοιαῦτα ζητεῖν. ἰδοὺ γοῦν ὑμῖν τοῦτον τὸν περὶ πάσης εὐσεβείας τῆς καθ᾽ ἡμᾶς μάλα σαφῶς διαλεγόμενον χαριζόμεθα Δαμασκηνόν. ὃς μόνος ἐκεῖνο τὸ ὑπὸ πάντων τῶν σπουδαίων ἀεὶ ζητούμενον κάλλιστά τε καὶ εὐδαιμονέστατα, κἂν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ παιδείᾳ, ἐξειργάσατο. τί δὲ τοῦτο; τὸ κατὰ πᾶσαν πραγματείαν ἔχειν τι ἐγχειρίδιον πάντων τῶν ἐν αὐτῇ ἀναγκαιοτάτων καὶ χαλεπωτάτων μνημόσυνον. ὅπερ ὁ Δαμασκηνός, οὐ-

τῷ μὲν σαφῶς ἀπετέλεσεν, ὥστε καὶ τὰς γυναῖκας,
ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἤδη, καὶ τοὺς ἀγραμμάτους τῶν ἀνδρῶν, εἴγε
μὴ πάνυ τῆς ἑλλάδος φωνῆς ἀνήκοοι ὄντες ἐτύγχανον,
τὸ πᾶν καταλαβεῖν ἀκριβῶς, οὕτω δὲ συντόμως καὶ
συνοπτικῶς, ὥστε ὀλίγων ὡρῶν ἀναγνώσει ἐπεξελθεῖν.
καὶ γὰρ οὗτος τὰ ὑπὸ τῶν ἄλλων θεολόγων, καὶ τῆς χρι-
στιανικῆς μαθήσεως διδασκάλων ἐν πολλοῖς καὶ ἀνα
ριθμήτοις βιβλίοις περιληφθέντα, ὀλιγίστοις καὶ βραχυ
λογωτάτοις κεφαλαίοις ἐξηγήσατο, μᾶλλον δὲ, τό γε
ἐμοὶ δοκοῦν ἔπος εἰπεῖν, τὰ ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἁπάντων οὕτως
ἀτάκτως καὶ ἀτέχνως περὶ χριστιανισμοῦ συντεθέντα οὕτω
σοφῶς καὶ διδασκαλικῶς εἰς ἰδίαν τάξιν τε καὶ τέχνην
ἀνήγαγεν, ὥστε πάντας ἑνὶ τούτῳ μόνον ἐντυχόντας, ἐπι
στημονικῶς ἤδη ἀπὸ τούτου καὶ τεχνικῶς περὶ τῶν θείων ἁ-
πάντων διαλέγεσθαι. τί οὖν ἔτι ὀκνεῖτε μὴ οἰκειοποιησά-
μενοι τὸν τοιοῦτον θησαυρόν; δράξασθε ἤδη δράξασθε παι-
δείας, καὶ μηκέτι βραδύνατε ἀναστρεφόμενοι ἐν ταῖς ἡμε-
τέραις ἡδοναῖς, μήποτε ὀργισθῇ κύριος, καὶ ἀπόλησθε ἐξ ὁδοῦ
δικαίας. ὁ μὲν γὰρ βίος οὗτος βραχὺς, ὦ βέλτιστοι, τὰ
δὲ μετὰ τοῦτον ἀγαθὰ ἢ κακὰ, ἀΐδια. πολλὴν μέν-
τοι χάριν ἔχετε τοῦ πόνου τούτου οὐ μόνον τοῖς πάλαι
συγγράψασι τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ τοῖς νῦν ἐπανορθώσα-
σιν, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τῷ τῆς τοσαύτης δαπάνης χορηγῷ
καὶ κυρίῳ Ἰωάννῃ Ματθαίῳ τῷ Γιβέρτῳ τῷ εὐσεβεστά-

τῳ καὶ μεγαλοπρεπεστάτῳ Οὐηρώνης ἐπισκόπῳ. οὗ-
τος μὲν γὰρ τῷ μακαριωτάτῳ πατρὶ καὶ ἄκρῳ ἀρχιερεῖ
ἡμῶν Κλήμεντι ἑβδόμῳ χαρισάμενος καὶ ὑμῖν δηλα-
δὴ οὐχ ἧττον ἐχαρίσατο. καὶ ἡμεῖς δὲ τοῦ αὐτοῦ Γιβέρτου
δαπανήσαντος καὶ κελεύσαντος πολλὰ ἀντίγραφα καὶ
παλαιὰ συγκρίναντες καὶ παραβαλόντες, εὖ τοῦτο διε-
γράψαμεν καὶ τῶν σφαλμάτων ἐκκαθήραμεν, εἶτα τοῖς
νῦν λεγομένοις χαλκογράφοις ἐξεδώκαμεν, ὥστε μὴ δὲ
τὸν Δαμασκηνὸν αὐτὸν τοῦ πόνου καὶ τῆς διορθώσεως λυ
πήσεσθαι. ἂν δὲ ταῦτα ἐν τῷ παρόντι ἱλέως καὶ προθύ-
μως ἐκκομίσησθε, καὶ πλεῖστα ἕτερα ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα και
ροῖς καὶ αὐτοὺς προθυμότερον ἐκδωσομένους ἐλπίζετε.

Ἔρρωσθε.

Ἐκ τῶν τοῦ Σουίδα.

ΙΩΑΝΝΗΣ ὁ Δαμασκηνὸς, ὁ ἐπικληθεὶς Μαν-
σοὺρ, ἀνὴρ ἦν ἐλλογιμώτατος οὐδενὸς δεύτερος τῶν κα-
τ' αὐτὸν ἐν παιδείᾳ λαμψάντων. συγγράμματα αὐτοῦ
πάνυ πολλὰ καὶ μάλιστα φιλόσοφα, εἴς τε τὴν θείαν γρα
φὴν παράλληλοι κατ' ἐκλογὴν, καὶ οἱ ᾀσματικοὶ κανόνες
ἰαμβικοί τε καὶ καταλογάδην. συνήκμαζε δ' αὐτῷ καὶ Κοσ
μᾶς, ὁ ἐξ Ἱεροσολύμων, ἀνὴρ εὐφυέστατος καὶ πνέων μου-
σικὴν ὅλως τὴν ἐναρμόνιον. οἱ γοῦν ᾀσματικοὶ κανόνες Ἰωάν
νου τε καὶ Κοσμᾶ, σύγκρισιν οὐκ ἐδέξαντο. οὐδὲ δέξαιντο
μέχρις ἂν ὁ καθ' ἡμᾶς βίος περαιωθήσεται.

Τάδε ἔνεστιν, ἐν τῷδε τῷ βιβλίῳ.

α'. Ὅτι ἀκατάληπτον τὸ θεῖον, καὶ ὅτι οὐ δεῖ ζητεῖν, καὶ περιεργάζεσθαι τὰ μὴ παραδεδομένα ἡμῖν ὑπὸ τῶν ἁγίων προφητῶν, καὶ ἀποστόλων, καὶ εὐαγγελιστῶν. 1

β'. περὶ ῥητῶν καὶ ἀῤῥήτων, καὶ γνωστῶν, καὶ ἀγνώστων. 2

γ'. ἀπόδειξις συλλογιστική, ὅτι ἔστι θεός. 3

δ'. περὶ τοῦ τί ἐστι θεός, ὅτι ἀκατάληπτον. 4

ε'. ἀπόδειξις ὅτι εἷς ἐστι θεός, καὶ οὐ πολλοί. 5

ς'. περὶ τοῦ λόγου καὶ υἱοῦ τοῦ θεοῦ συλλογιστικὴ ἀπόδειξις. 6

ζ'. περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, συλλογιστικὴ ἀπόδειξις. 6

η'. περὶ τῆς ἁγίας τριάδος. 8

θ'. περὶ τῶν ἐπὶ θεοῦ λεγομένων. 15

ι'. περὶ θείας ἑνώσεως, καὶ διακρίσεως. 16

ια'. περὶ τῶν σωματικῶς ἐπὶ θεοῦ λεγομένων. 16

ιβ'. περὶ τῶν αὐτῶν. 17

ιγ'. ἔτι περὶ θείων ὀνομάτων ἀκριβέστερον. 18

ιδ'. περὶ τόπου θεοῦ καὶ ὅτι μόνον τὸ θεῖον ἀπερίγραπτον. 20

ιε'. τὰ ἰδιώματα τῆς θείας φύσεως. 22

ις'. περὶ αἰῶνος. 23

ιζ'. περὶ δημιουργίας. 23

ιη'. περὶ ἀγγέλων. 24

ιθ'. περὶ διαβόλου, καὶ δαιμόνων. 26

κ'. περὶ κτίσεως ὁρατῆς. 27
κα'. περὶ οὐρανοῦ. 27
κβ'. περὶ φωτὸς, πυρὸς, φωστήρων, ἡλίου τε καὶ σελήνης, καὶ ἀστέρων. 29
κγ'. περὶ ἀέρος καὶ ἀνέμων. 35
κδ'. περὶ ὑδάτων. 35
κε'. περὶ πελαγῶν. 37
κϛ'. περὶ ἀνέμων. 37
κζ'. περὶ γῆς καὶ τῶν περὶ τῶν ἐξ αὐτῆς. 38
κη'. περὶ παραδείσου. 39
κθ'. περὶ ἀνθρώπου. 41
λ'. περὶ ἡδονῶν. 44
λα'. περὶ λύπης. 45
λβ'. περὶ φόβου. 45
λγ'. περὶ θυμοῦ. 45
λδ'. περὶ τοῦ φανταστικοῦ. 46
λε'. περὶ αἰσθήσεως. 46
λϛ'. περὶ τοῦ διανοητικοῦ. 47
λζ'. περὶ τοῦ μνημονευτικοῦ. 48
λη'. περὶ ἐνδιαθέτου λόγου καὶ προφορικοῦ. 48
λθ'. περὶ πάθους καὶ ἐνεργείας. 48
μ'. περὶ ἐνεργείας. 52
μα'. περὶ ἑκουσίου καὶ ἀκουσίου. 53
μβ'. περὶ τοῦ ἐφ' ἡμῖν τουτέστι τοῦ αὐτεξουσίου. 54
μγ'. περὶ τῶν γινομένων. 55
μδ'. περὶ τοῦ διὰ ποίαν αἰτίαν αὐτεξούσιοι γεγόναμεν. 55
με'. περὶ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν. 56
μϛ'. περὶ προνοίας. 56
μζ'. περὶ προγνώσεως, καὶ προορισμοῦ, 58
μη'. περὶ τῆς θείας οἰκονομίας, καὶ περὶ τῆς ἡμᾶς κηδεμονίας, καὶ τῆς ἡμῶν σωτηρίας. 60
μθ'. περὶ τοῦ τρόπου τῆς συλλήψεως τοῦ θεοῦ λόγου, καὶ τῆς θείας αὐτοῦ σαρκώσεως. 62
ν'. περὶ τῶν δύο φύσεων. Κατὰ μονοφυσιτῶν. 63
να'. περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀντιδόσεως. 65
νβ'. περὶ ἀριθμοῦ τῶν φύσεων. 66
νγ'. ὅτι πᾶσα ἡ θεία φύσις ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων ἡνώθη πάσῃ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, καὶ οὐ μέρος μέρει. 67
νδ'. περὶ τῆς μιᾶς τοῦ θεοῦ λόγου ὑποστάσεως. 69
νε'. πρὸς τοὺς λέγοντας, ἢ ὑπὸ τὸ συνεχὲς ποσὸν ἀνάγονται αἱ τοῦ κυρίου φύσεις, ἢ ὑπὸ τὸ διωρισμένον. 72
νϛ'. πρὸς τὸ εἰ οὐκ ἔστι φύσις ἀνυπόστατος ἀπάντησις. 72
νζ'. περὶ τοῦ τρισαγίου. 72
νη'. περὶ τῆς ἐν εἴδει καὶ ἐν ἀτόμῳ θεωρουμένης φύσεως, καὶ διαφορᾶς ἑνώσεώς τε καὶ σαρκώσεως, καὶ πῶς ἐκληπτέον τὴν μίαν φύσιν τοῦ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην. 73
νθ'. κατὰ νεστοριανῶν, ὅτι θεοτόκος ἡ ἁγία παρθένος. 75

ξʹ. περὶ ἰδιωμάτων τῶν δύο φύσεων. 77

ξαʹ. περὶ θελημάτων καὶ αὐτεξουσίων τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. 77

ξβʹ. περὶ ἐνεργειῶν, τῶν ἐν τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ. 82

ξγʹ. πρὸς τοὺς λέγοντας εἰ δύο φύσεων καὶ ἐνεργειῶν, ὁ ἄνθρωπος ἀνάγκη ἐπὶ Χριστοῦ τρεῖς φύσεις καὶ τοσαύτας λέγειν τὰς ἐνεργείας. 87

ξδʹ. περὶ τοῦ τεθεῶσθαι τὴν φύσιν τὴν τοῦ κυρίου σαρκὸς, καὶ τὸ θέλημα. 88

ξεʹ. ἔτι περὶ θελημάτων, καὶ αὐτεξουσίων νοῶν τε καὶ γνώσεων καὶ σοφιῶν. 90

ξϛʹ. περὶ τῆς θεανδρικῆς ἐνεργείας. 91

ξζʹ. περὶ τῶν φυσικῶν καὶ ἀδιαβλήτων παθῶν. 92

ξηʹ. περὶ ἀγνοίας καὶ δειλίας. 93

ξθʹ. περὶ προκοπῆς. 94

οʹ. περὶ δειλίας. 95

οαʹ. περὶ τῆς τοῦ κυρίου προσευχῆς. 96

οβʹ. περὶ οἰκειώσεως. 96

ογʹ. περὶ τοῦ πάθους τοῦ σώματος τοῦ κυρίου, καὶ τῆς ἀπαθείας τῆς αὐτοῦ θεότητος. 99

οδʹ. περὶ τοῦ ἀχώριστον διαμεῖναι τὴν τοῦ λόγου θεότητα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ κυρίου, καὶ μίαν διαμεῖναι ὑπόστασιν. 100

οεʹ. περὶ φθορᾶς καὶ διαφθορᾶς. 100

οϛʹ. περὶ τῆς ἐν τῷ ᾅδῃ καθόδου. 100

οζʹ. περὶ τῶν μετὰ τὴν ἀνάστασιν. 101

οηʹ. περὶ τῆς ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς καθέδρας. 101

οθʹ. πρὸς τοὺς λέγοντας εἰ δύο φύσεις ὁ Χριστὸς, ἢ καὶ τῇ κτίσει λατρεύετε, φύσιν κτιστὴν προσκυνοῦντες, ἢ μίαν φύσιν προσκυνητὴν λέγετε, καὶ μίαν ἀπροσκύνητον. 101

πʹ. διατί ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐνηνθρώπησε, καὶ οὐχ ὁ πατὴρ οὐδὲ τὸ πνεῦμα, καὶ τί ἐνανθρωπήσας κατώρθωσε. 101

παʹ. πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας εἰ ὑπόστασις τοῦ Χριστοῦ κτιστή ἐστιν, ἢ ἄκτιστος. 102

πβʹ. περὶ τοῦ πότε ἐκλήθη Χριστός. 102

πγʹ. πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας εἰ δύο φύσεις ἐγέννησεν ἡ ἁγία θεοτόκος, καὶ εἰ δύο φύσεις ἐπὶ σταυροῦ ἐκρέμαντο. 102

πδʹ. πῶς πρωτότοκος λέγεται ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ. 104

πεʹ. πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας, ἢ ὑπὸ τὸ συνεχὲς ποσὸν ἀνάγονται, ἢ ὑπὸ τὸ διωρισμένον, αἱ δύο φύσεις. 104

πϛʹ. περὶ πίστεως καὶ βαπτίσματος. 105

πζʹ. περὶ πίστεως. 107

πηʹ. περὶ σταυροῦ, ἐν ᾧ ἔτι καὶ περὶ πίστεως. 108

πθʹ. περὶ τοῦ προσκυνεῖν κατὰ ἀνατολάς. 109

ϟʹ. περὶ τῶν ἁγίων καὶ ἀχράντων τοῦ κυρίου μυστηρίων. 110

ϟαʹ. περὶ τῆς γενεαλογίας τοῦ κυρίου, καὶ περὶ τῆς ἁγίας θεοτόκου. 115

ϟβʹ. περὶ τῆς τῶν ἁγίων, καὶ τῆς τῶν λειψάνων αὐτῶν τιμῆς. 117

ϟγʹ. περὶ εἰκόνων. 119

ϟδʹ. περὶ γραφῆς. 120

ϟεʹ. περὶ τῶν ἐπὶ Χριστοῦ λεγομένων. 122

ϛϛʹ. ὅτι οὐκ ἔστι τῶν κακῶν αἴτιος ὁ θεός. 126
ϛζʹ. ὅτι οὐ δύο ἀρχαί. 127
ϛηʹ. τίνος ἕνεκεν προγινώσκων ὁ θεὸς τοὺς ἁμαρτάνειν καὶ μὴ μετανοεῖν μέλλοντας, ἔκτισεν. 128
ϛθʹ. περὶ νόμου θεοῦ, καὶ νόμου ἁμαρτίας. 129
ρʹ. κατὰ ἰουδαίων, περὶ σαββάτου. 130
ραʹ. περὶ παρθενίας. 132
ρβʹ. περὶ περιτομῆς. 134
ργʹ. περὶ ἀντιχρίστου. 135
ρδʹ. περὶ ἀναστάσεως. 136

Τοῦ αὐτοῦ Δαμασκηνοῦ περὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων. 141

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ

Δαμασκηνοῦ, ἔκδοσις ἀκριβὴς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. ὅτι ἀκατάληπτον τὸ θεῖον, καὶ ὅτι οὐ δεῖ ζητεῖν, καὶ περιεργάζεσθαι τὰ μὴ παραδεδομένα ἡμῖν ὑπὸ τῶν ἁγίων προφητῶν, καὶ ἀποστόλων, καὶ εὐαγγελιστῶν. Κεφάλαιον, αʹ.

Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε, ὁ μονογενὴς υἱός, ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ πατρὸς, αὐτὸς ἐξηγήσατο. ἄρρητον οὖν τὸ θεῖον, καὶ ἀκατάληπτον. οὐδεὶς γὰρ ἐπιγινώσκει τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱὸς, οὐδὲ τὸν υἱὸν, εἰ μὴ ὁ πατήρ. καὶ τὸ πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον οὕτως οἶδε τὰ τοῦ θεοῦ, ὡς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου οἶδε τὰ ἐν αὐτῷ. μετὰ δὲ τὴν πρώτην, καὶ μακαρίαν φύσιν, οὐδεὶς ἔγνω ποτὲ θεὸν, εἰ μὴ ᾧ αὐτὸς ἀπεκάλυψεν, οὐκ ἀνθρώπων μόνον, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων. καὶ αὐτῶν φημὶ τῶν χερουβὶμ, καὶ σεραφίμ. οὐκ ἀφῆκε μέντοι ἡμᾶς ὁ θεὸς, ἐν παντελεῖ ἀγνωσίᾳ. πᾶσι γὰρ ἡ γνῶσις τοῦ εἶναι θεὸν, ὑπ' αὐτοῦ φυσικῶς ἐγκατέσπαρται. καὶ αὐτὴ δὲ ἡ κτίσις, καὶ ἡ ταύτης

συνοχή τε, καὶ κυβέρνησις, τὸ μεγαλεῖον τῆς θείας ἀνακηρύττει φύσεως. καὶ διὰ νόμου δὲ καὶ προφητῶν πρότερον, ἔπειτα δὲ καὶ διὰ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ κυρίου δὲ καὶ θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἡμῖν, τὴν ἑαυτοῦ ἐφανέρωσε γνῶσιν. πάντα τοίνυν τὰ παραδεδομένα ἡμῖν διά τε νόμου, καὶ προφητῶν, καὶ ἀποστόλων, καὶ εὐαγγελιστῶν δεχόμεθα, καὶ γινώσκομεν, καὶ σέβομεν, οὐδὲν περαιτέρω τούτων ἐπιζητοῦντες. ἀγαθὸς γὰρ ὢν ὁ θεός, παντὸς ἀγαθοῦ παρεκτικός ἐστιν, οὐ φθόνῳ οὐδὲ πάθει τινὶ ὑποκείμενος. μακρὰν γὰρ τῆς θείας φύσεως φθόνος τῆς γε ἀπαθοῦς, καὶ μόνης ἀγαθῆς. ὡς οὖν πάντα εἰδώς, καὶ τὸ συμφέρον ἑκάστῳ προμηθούμενος, ὅπερ συνέφερεν ἡμῖν γνῶναι, ἀπεκάλυψεν. ὅπερ δὲ οὐκ ἐδυνάμεθα φέρειν, ἀπεσιώπησε. ταῦτα ἡμεῖς στέρξωμεν, καὶ ἐν αὐτοῖς μείνωμεν, μὴ μεταίροντες ὅρια αἰώνια, μηδὲ ὑπερβαίνοντες τὴν θείαν παράδοσιν.

Περὶ ῥητῶν, καὶ ἀῤῥήτων, καὶ γνωστῶν, καὶ ἀγνώστων. β'.

ΧΡὴ οὖν τὸν περὶ θεοῦ λέγειν, ἢ ἀκούειν βουλόμενον, σαφῶς εἰδέναι, ὡς οὐδὲ πάντα ἄῤῥητα, οὐδὲ πάντα ῥητά, τά τε τῆς θεολογίας, τά τε τῆς οἰκονομίας. οὔτε μὴν πάντα ἄγνωστα, οὔτε πάντα γνωστά. ἕτερον δέ ἐστι τὸ γνωστόν, καὶ ἕτερον τὸ ῥητόν. ὥσπερ ἄλλο τὸ λαλεῖν, καὶ ἄλλο τὸ γινώσκειν. πολλὰ

τοίνυν τῶν περὶ θεοῦ ἀμυδρῶς νοουμένων, οὐ κυρίως ἐκφρασθῆναι δύναται, ἀλλὰ τὰ καθ' ἡμᾶς ἀναγκαζόμεθα, ἐπὶ τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς λέγειν. ὥσπερ ἐπὶ θεοῦ λέγομεν, ὕπνον, καὶ ὀργήν, καὶ ἀμέλειαν, χεῖράς τε καὶ πόδας, καὶ τὰ τοιαῦτα. ὅτι μὲν οὖν ἐστι θεός, ἄναρχος, ἀτελεύτητος, αἰώνιός τε, καὶ ἀΐδιος, ἄκτιστος, ἄτρεπτος, ἀναλλοίωτος, ἁπλοῦς, ἀσύνθετος, ἀσώματος, ἀόρατος, ἀναφής, ἀπερίγραπτος, ἀπερινόητος, ἀκατάληπτος, ἀγαθός, δίκαιος, πάντων κτισμάτων δημιουργός, παντοδύναμος, παντοκράτωρ, παντεπόπτης, πάντων προνοητής, ἐξουσιαστής, κριτής, καὶ γινώσκομεν, καὶ ὁμολογοῦμεν. καὶ ὅτι εἷς ἐστι θεός, ἤγουν μία οὐσία. καὶ ὅτι ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν γνωρίζεταί τε, καὶ ἔστι, πατρὶ φημί, καὶ υἱῷ, καὶ ἁγίῳ πνεύματι. καὶ ὅτι ὁ πατήρ, καὶ ὁ υἱός, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ πάντα ἕν εἰσι, πλὴν τῆς ἀγεννησίας, καὶ τῆς γεννήσεως, καὶ τῆς ἐκπορεύσεως. καὶ ὅτι μονογενὴς υἱός, καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, καὶ θεός, διὰ σπλάγχνα ἐλέους αὐτοῦ, διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, εὐδοκίᾳ τοῦ πατρός, καὶ συνεργίᾳ τοῦ παναγίου πνεύματος, ἀσπόρως συλληφθείς, ἀφθόρως ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου, καὶ θεοτόκου μαρίας γεγέννηται διὰ πνεύματος ἁγίου, καὶ ἄνθρωπος τέλειος ἐξ αὐτῆς γέγονε. καὶ ὅτι ὁ αὐτὸς θεὸς τέλειός ἐστιν ὁμοῦ, καὶ ἄνθρωπος τέλειος ἐκ δύο φύσεων, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, καὶ ἐν δύο φύσεσι νοεραῖς, θελητικαῖς τε, καὶ ἐνεργητικαῖς, καὶ αὐτεξουσίοις, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, τελείως ἐ-

χούσαις κατὰ τὴν ἑκάστῃ πρέποντα ὅρον τε, καὶ λόγον, θεότητί τε καὶ ἀνθρωπότητί φημι, μιᾷ δὲ συνθέτῳ ὑποστάσει. ὅτι τε ἐπείνησε, καὶ ἐδίψησε, καὶ ἐκοπίασε, καὶ ἐσταυρώθη, καὶ θανάτου, καὶ ταφῆς πεῖραν ἐδέξατο, καὶ ἀνέστη τριήμερος, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνεφοίτησεν, ὅθεν πρὸς ἡμᾶς παραγέγονε, καὶ παραγενήσεται πάλιν εἰς ὕστερον, καὶ ἡ θεία γραφὴ μάρτυς, καὶ πᾶς ὁ τῶν ἁγίων χορός. τί δέ ἐστι θεοῦ οὐσία, ἢ πῶς ἐστὶν ἐν πᾶσιν, ἢ πῶς ἐκ θεοῦ θεὸς γεγέννηται, ἢ ἐκπεπόρευται, ἢ πῶς ἑαυτὸν κενώσας ὁ μονογενὴς υἱὸς καὶ θεὸς, ἄνθρωπος γέγονεν ἐκ παρθενικῶν αἱμάτων, ἑτέρῳ παρὰ τὴν φύσιν θεσμῷ πλαστουργηθεὶς, ἢ πῶς ἀβρόχοις ποσὶ τοῖς ὕδασιν ἐπεπόρευτο, καὶ ἀγνοοῦμεν, καὶ λέγειν οὐ δυνάμεθα. οὐ δυνατὸν οὖν τι παρὰ τὰ θειωδῶς ὑπὸ τῶν θείων λογίων τῆς τε παλαιᾶς, καὶ καινῆς διαθήκης, ἡμῖν ἐκπεφασμένα, ἤτοι εἰρημένα, καὶ πεφανερωμένα, εἰπεῖν τι περὶ θεοῦ, ἢ ὅλως ἐννοῆσαι.

Ἀπόδειξις ὅτι ἔστι θεός.

Ὅτι μὲν οὖν ἔστι θεὸς, τοῖς μὲν τὰς ἁγίας γραφὰς δεχομένοις, τήν τε παλαιὰν καὶ καινὴν διαθήκην φημὶ, οὐκ ἀμφιβάλλεται. οὔτε δὲ τοῖς τῶν ἑλλήνων πλείστοις. ὡς γὰρ ἔφημεν ἡ γνῶσις τοῦ εἶναι θεὸν, φυσικῶς ἡμῖν ἐγκατέσπαρται. ἐπειδὴ δὲ τοσοῦτον ἴσχυσεν ἡ τοῦ πονηροῦ κακία κατὰ τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως, ὥστε καί τινας εἰς τὸ ἀλογώτα-

τον, καὶ πάντων τῶν κακῶν κάκιστον καταγαγεῖν τῆς ἀπωλείας βάραθρον, τὸ λέγειν μὴ εἶναι θεόν. ὧν τὴν ἀφροσύνην ἐμφαίνων ὁ ἱεροφάντης ἔφη δαβίδ. εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ οὐκ ἔστι θεός. οἱ μὲν τοῦ κυρίου μαθηταὶ, καὶ ἀπόστολοι, τῷ παναγίῳ σοφισθέντες πνεύματι, καὶ τῇ αὐτοῦ δυνάμει καὶ χάριτι τὰς θεοσημείας ἐργασάμενοι, τῇ τῶν θαυμάτων σαγήνῃ, πρὸς τὸ φῶς τῆς θεογνωσίας, ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς ἀγνοίας ζωγροῦντες αὐτοὺς ἀνῆγον. ὁμοίως καὶ οἱ τούτων τῆς τε χάριτος καὶ τῆς ἀξίας διάδοχοι, ποιμένες τε καὶ διδάσκαλοι, τὴν φωτιστικὴν τοῦ πνεύματος χάριν δεξάμενοι, τῇ τε τῶν θαυμάτων δυνάμει, τῷ τε λόγῳ τῆς χάριτος, τοὺς ἐσκοτισμένους ἐφώτιζον, καὶ τοὺς πεπλανημένους ἐπέστρεφον. ἡμεῖς δὲ οἱ μὴ δὲ τὸ τῶν θαυμάτων, μὴ δὲ τὸ τῆς διδασκαλίας δεξάμενοι χάρισμα (ἀναξίους γὰρ ἑαυτοὺς τῇ πρὸς τὰς ἡδονὰς προσπαθείᾳ πεποιήκαμεν) φέρε ὀλίγα τῶν παραδεδομένων ἡμῖν ὑπὸ τῶν ὑποφητῶν τῆς χάριτος, περὶ τούτου διαλεξώμεθα. τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπικαλεσάμενοι.

Ἀπόδειξις συλλογιστικὴ, ὅτι ἔστι θεός. γ΄.

Π Ἄντα τὰ ὄντα, ἢ κτιστά ἐστιν, ἢ ἄκτιστα. εἰ μὲν οὖν κτιστὰ, πάντως καὶ τρεπτά. ὧν γὰρ τὸ εἶναι ἀπὸ τροπῆς ἤρξατο, ταῦτα τῇ τροπῇ ὑποκείσεται πάντως, ἢ φθειρόμενα, ἢ κατὰ προαίρεσιν ἀλλοιούμενα. εἰ δὲ ἄκτιστα, κατὰ τὸν τῆς

ἀκολουθίας λόγον, πάντως καὶ ἄτρεπτα. ἂν γὰρ τὸ εἶναι ἐναντίον, τούτων καὶ ὁ τοῦ πῶς εἶναι λόγος ἐναντίος. ἤγουν αἱ ἰδιότητες. τίς οὖν οὐ συνθήσεται πάντα τὰ ὄντα, ὅσα ὑπὸ τὴν ἡμετέραν αἴσθησιν, ἀλλὰ μὴν καὶ ἀγγέλους, τρέπεσθαι καὶ ἀλλοιοῦσθαι; καὶ πολυτρόπως κινεῖσθαι; καὶ μεταβάλλεσθαι; τὰ μὲν νοητά, ἀγγέλους φημὶ καὶ ψυχάς, καὶ δαίμονας, κατὰ προαίρεσιν, τήν τε ἐν τῷ καλῷ προκοπήν, καὶ τὴν ἐκ τοῦ καλοῦ ἀποφοίτησιν, ἐπιτεινομένην τε καὶ ὑφιεμένην. τὰ δὲ λοιπά, κατά τε γένεσιν καὶ φθοράν, αὔξησίν τε καὶ μείωσιν, καὶ τὴν κατὰ ποιότητα μεταβολήν, καὶ τὴν τοπικὴν κίνησιν. τρεπτὰ τοίνυν ὄντα, πάντως καὶ κτιστά. κτιστὰ δὲ ὄντα, πάντως ὑπό τινος ἐδημιουργήθησαν. δεῖ δὲ τὸν δημιουργὸν ἄκτιστον εἶναι. εἰ γὰρ κἀκεῖνος ἐκτίσθη, πάντως ὑπό τινος ἐκτίσθη, ἕως ἂν ἔλθωμεν εἴς τι ἄκτιστον. ἄκτιστος οὖν ὁ δημιουργὸς πάντως, καὶ ἄτρεπτός ἐστι. τοῦτο δὲ τί ἂν ἄλλο εἴη, ἢ θεός; καὶ αὐτὴ δὲ ἡ τῆς κτίσεως συνοχὴ καὶ συντήρησις, καὶ κυβέρνησις, διδάσκει ἡμᾶς ὅτι ἐστὶ θεός, ὁ τόδε τὸ πᾶν συστησάμενος, καὶ συνέχων, καὶ συντηρῶν, καὶ ἀεὶ προνοούμενος. πῶς γὰρ ἂν αἱ ἐναντίαι φύσεις πυρὸς λέγω, καὶ ὕδατος, ἀέρος, καὶ γῆς, εἰς ἑνὸς κόσμου συμπλήρωσιν ἀλλήλοις συνεληλύθασι; καὶ ἀδιάλυτοι μένουσιν; εἰ μή τις παντοδύναμος δύναμις ταῦτα, καὶ συνεβίβασε, καὶ ἀεὶ συντηρεῖ ἀδιάλυτα; τί τὸ τάξαν τὰ οὐράνια, καὶ ἐπίγεια, ὅσα τε δι' ἀέρος, καὶ ὅσα καθ' ὕδατος. μᾶλλον δὲ τὰ πρὸ

τούτων, οὐρανὸν καὶ γῆν, καὶ ἀέρα, καὶ φύσιν πυρός τε, καὶ ὕδατος; τίς ταῦτα ἔμιξε καὶ ἐμέρισε; τί τὸ ταῦτα κινῆσαν καὶ ἄγον τὴν ἄληκτον φορὰν καὶ ἀκώλυτον; ἆρ' οὐχ ὁ τεχνίτης τούτων; καὶ λόγον ἐνθεὶς πᾶσι, καθ' ὃν τὸ πᾶν φέρεταί τε καὶ διεξάγεται; τίς δὲ ὁ τεχνίτης τούτων; ἆρ' οὐχ ὁ πεποιηκὼς αὐτά, καὶ εἰς τὸ εἶναι παραγαγών; οὐ γὰρ τῷ αὐτομάτῳ δώσομεν τὴν τοιαύτην δύναμιν. ἔστω γὰρ τὸ γενέσθαι τοῦ αὐτομάτου. τίνος τὸ τάξαι; καὶ τοῦτο εἰ δοκεῖ δῶμεν. τίνος τὸ τηρῆσαι καὶ φυλάξαι, καθ' οὓς πρῶτον ὑπέστη λόγους. ἑτέρου δηλαδὴ παρὰ τὸ αὐτόματον. τοῦτο δὲ τί ἄλλο ἐστιν, εἰ μὴ θεός;

Περὶ τοῦ τί ἐστι θεός, ὅτι ἀκατάληπτον. δ'.

Ὅτι μὲν οὖν ἐστι θεός, δῆλον. τί δέ ἐστι κατ' οὐσίαν καὶ φύσιν, ἀκατάληπτον τοῦτο παντελῶς καὶ ἄγνωστον. ὅτι μὲν γὰρ ἀσώματον δῆλον. πῶς γὰρ σῶμα τὸ ἄπειρον, καὶ ἀόριστον, καὶ ἀσχημάτιστον, καὶ ἀναφές, καὶ ἀόρατον, καὶ ἁπλοῦν, καὶ ἀσύνθετον; πῶς γὰρ στερεόν, εἰ περιγραπτόν, καὶ παθητόν; καὶ πῶς ἀπαθὲς τὸ ἐκ στοιχείων συγκείμενον, καὶ εἰς αὐτὰ πάλιν ἀναλυόμενον; σύνθεσις γὰρ ἀρχὴ μάχης. μάχη δέ, διαστάσεως. διάστασις δέ, λύσεως. λύσις δέ, ἀλλότριον θεοῦ παντελῶς. πῶς δὲ καὶ σωθήσεται τὸ διὰ πάντων ἥκειν, καὶ πληροῦν τὰ πάντα θεόν; ὡς φησὶν ἡ γραφή. οὐχὶ τὸν οὐρανόν, καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ λέγει κ͞ς; ἀδύνατον γὰρ

σῶμα, διὰ σωμάτων διήκειν, μὴ τέμνον καὶ τεμνόμενον, καὶ πλεκόμενον, καὶ ἀντιπαρατιθέμενον. ὥσπερ ὅσα τῶν ὑγρῶν μίγνυται, καὶ συγκιρνᾶται. εἰ δὲ καί τινες φασὶν ἄϋλον σῶμα, ὡς τὸ παρὰ τοῖς τῶν ἑλλήνων σοφοῖς πέμπτον σῶμα λεγόμενον. ὅπερ ἀδύνατον. κινούμενον ἔσται πάντως ὥσπερ ὁ οὐρανός. τοῦτο γὰρ πέμπτον σῶμα φασί. τίς οὖν ὁ τοῦτο κινῶν; πᾶν γὰρ κινούμενον ὑφ' ἑτέρου κινεῖται. κἀκεῖνο, τίς. καὶ τοῦτο ἐπ' ἄπειρον, ἕως ἂν καταντήσωμεν εἴς τινα ἀκίνητον. τὸ γὰρ πρῶτον κινοῦν, ἀκίνητον. ὅπερ ἐστὶ τὸ θεῖον. πῶς δὲ οὐκ ἐν τόπῳ περιγραπτὸν τὸ κινούμενον; μόνον οὖν τὸ θεῖον ἀκίνητον, δι' ἀκινησίας τὰ πάντα κινοῦν. ἀσώματον τοίνυν ὑποληπτέον τὸ θεῖον. ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο τῆς οὐσίας αὐτοῦ παραστατικόν ἐστιν. ὥσπερ οὐδὲ τὸ ἀγέννητον, καὶ τὸ ἄναρχον, καὶ τὸ ἀναλλοίωτον, καὶ τὸ ἄφθαρτον, καὶ ὅσα περὶ θεοῦ, ἢ περὶ θεὸν εἶναι λέγεται. ταῦτα γὰρ οὐ τὸ, τί ἐστι σημαίνει, ἀλλὰ τὸ τί οὐκ ἔστι. χρὴ δὲ τὸν βουλόμενον τοῦ τινὸς οὐσίαν εἰπεῖν, τί ἐστι φράσαι, οὐ τί οὐκ ἔστιν. ὅμως ἐπὶ θεοῦ τί ἐστιν εἰπεῖν ἀδύνατον, κατ' οὐσίαν. οἰκειότερον δὲ μᾶλλον ἐκ τῆς πάντων ἀφαιρέσεως ποιεῖσθαι τὸν λόγον. οὐδὲν γὰρ τῶν ὄντων ἐστίν. οὐχ ὡς μὴ ὤν, ἀλλ' ὡς ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα, καὶ ὑπὲρ αὐτὸ δὲ τὸ εἶναι, ὤν. εἰ γὰρ τῶν ὄντων αἱ γνώσεις, τὸ ὑπὲρ γνῶσιν, καὶ ὑπὲρ οὐσίαν πάντως ἔσται. καὶ τὸ ἀνάπαλιν, τὸ ὑπὲρ οὐσίαν, καὶ ὑπὲρ γνῶσιν ἔσται. ἄπειρον οὖν τὸ θεῖον καὶ ἀκατάληπτον. καὶ τοῦτο μόνον αὐτοῦ καταληπτόν, ἡ ἀπειρία καὶ

ἡ ἀκαταληψία

ἡ ἀκαταληψία. ὅσα δὲ λέγομεν ἐπὶ θεοῦ καταφατικῶς, οὐ τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὰ περὶ τὴν φύσιν δηλοῖ. κἂν ἀγαθὸν, κἂν δίκαιον, κἂν σοφὸν, κἂν ὁποῖον ἄλλο εἴπῃς, οὐ φύσιν λέγεις θεοῦ, ἀλλὰ τὰ περὶ τὴν φύσιν. εἰσὶ δὲ καί τινα καταφατικῶς λεγόμενα ἐπὶ θεοῦ, δύναμιν ὑπεροχικῆς ἀποφάσεως ἔχοντα. οἷον σκότος λέγοντες ἐπὶ θεοῦ, οὐ σκότος νοοῦμεν, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἔστι φῶς, ἀλλ' ὑπὲρ τὸ φῶς. καὶ φῶς ὅτι οὐ σκότος ἐστίν.

Ἀπόδειξις ὅτι εἷς ἐστι θεὸς, καὶ οὐ πολλοί. ε΄.

Ὅτι μὲν ἐστι θεὸς, ἱκανῶς ἀποδέδεικται. καὶ ὅτι ἀκατάληπτός ἐστιν ἡ αὐτοῦ οὐσία. ὅτι δὲ εἷς ἐστι καὶ οὐ πολλοί, τοῖς μὲν τῇ θείᾳ πειθομένοις γραφῇ, οὐκ ἀμφιβάλλεται. φησὶ γὰρ ὁ κύριος ἐν τῇ τῆς νομοθεσίας ἀρχῇ. ἐγὼ κύριος ὁ θεός σου ὁ ἐξαγαγών σε ἐκ γῆς αἰγύπτου. οὐκ ἔσονταί σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ. καὶ πάλιν, ἄκουε ἰσραήλ. κύριος ὁ θεός σου, κύριος εἷς ἐστι. καὶ διὰ ἠσαΐου τοῦ προφήτου. ἐγὼ γάρ φησι θεὸς πρῶτος, καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα, καὶ πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἔστι θεός. ἔμπροσθέν μου οὐκ ἐγένετο ἄλλος θεὸς, καὶ μετ' ἐμὲ οὐκ ἔσται. καὶ πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἔστιν. καὶ ὁ κύριος δὲ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις, οὕτω φησὶ πρὸς τὸν πατέρα. αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν. Τοῖς δὲ τῇ θείᾳ μὴ πειθομένοις γραφῇ, οὕτω διαλεξόμεθα. Τὸ θεῖον τέλειόν ἐστι καὶ ἀνελλιπὲς, κατά γε ἀγαθότητα, κατά τε σοφίαν, κατά τε δύναμιν.

δύναμιν. ἄναρχον, ἀτελεύτητον, ἀΐδιον, ἀπερίγραπτον. καί, ἁπλῶς εἰπεῖν, κατὰ πάντα τέλειον. εἰ οὖν πολλοὺς ἐροῦμεν θεούς, ἀνάγκη διαφορὰν ἐν τοῖς πολλοῖς θεωρεῖσθαι. εἰ γὰρ οὐδὲ μία διαφορὰ ἐν αὐτοῖς, εἷς μᾶλλον ἐστὶ καὶ οὐ πολλοί. εἰ δὲ διαφορὰ ἐν αὐτοῖς, ποῦ ἡ τελειότης; εἴτε γὰρ κατὰ ἀγαθότητα, εἴτε κατὰ δύναμιν, εἴτε κατὰ σοφίαν, εἴτε κατὰ χρόνον, εἴτε κατὰ τόπον, ὑστερήσει τοῦ τελείου, οὐκ ἂν εἴη θεός. ἡ δὲ διὰ πάντων ταυτότης, ἕνα μᾶλλον δείκνυσι καὶ οὐ πολλούς. πῶς δὲ καὶ πολλοῖς οὖσι τὸ ἀπερίγραπτον φυλαχθήσεται; ἔνθα γὰρ ἂν εἴη ὁ εἷς, οὐκ ἂν εἴη ὁ ἕτερος. πῶς δὲ ὑπὸ πολλῶν κυβερνηθήσεται ὁ κόσμος, καὶ οὐ διαλυθήσεται, καὶ διαφθαρήσεται, μάχης ἐν τοῖς κυβερνῶσι θεωρουμένης; ἡ γὰρ διαφορά, ἐναντίωσιν εἰσάγει. εἰ δὲ εἴποι τις. ὅτι ἕκαστος μέρους ἄρχει. τί τὸ τάξαν, καὶ τὴν διανομὴν αὐτοῖς ποιησάμενον; ἐκεῖνο γὰρ μᾶλλον ἂν εἴη θεός. εἷς τοίνυν ἐστὶ θεός, τέλειος, ἀπερίγραπτος, τοῦ παντὸς ποιητής, συνοχεύς τε, καὶ κυβερνήτης ὑπερτελὴς καὶ προτέλειος. πρὸς δέ, καὶ φυσικὴ ἀνάγκη, μονάδα εἶναι, δυάδος ἀρχήν.

Περὶ τοῦ λόγου, καὶ υἱοῦ τοῦ θεοῦ συλλογιστικὴ ἀπόδειξις. ς'.

Οὗτος τοίνυν ὁ εἷς καὶ μόνος θεός, οὐκ ἄλογός ἐστι. λόγον δὲ ἔχων, οὐκ ἀνυπόστατον ἕξει, οὐκ ἀρξάμενον τοῦ εἶναι οὐδὲ παυσόμενον. οὐ γὰρ ἦν ὅτε ἦν ὁ θεὸς ἄλογος. ἀεὶ δὲ ἔχει τὸν ἑαυτοῦ λόγον ἐξ αὐτοῦ γεννώμενον, οὐ κατὰ τὸν ἡμέτερον λόγον

ἀνυπόστατον, καὶ εἰς ἀέρα χεόμενον, ἀλλ᾽ ἐνυπόστατον. ζῶντα, τέλειον, οὐκ ἔξω αὐτοῦ χωροῦντα, ἀλλ᾽ ἐν αὐτῷ ἀεὶ ὄντα. ποῦ γὰρ ἔσται, ἔξω αὐτοῦ γενόμενος; ἐπειδὴ γὰρ ἡ ἡμετέρα φύσις, ἐπίκηρός ἐστι καὶ εὐδιάλυτος, διὰ τοῦτο καὶ ὁ λόγος ἡμῶν, ἐστὶν ἀνυπόστατος. ὁ δὲ θεὸς ἀεὶ ὤν, καὶ τέλειος ὤν, τέλειον καὶ ἐνυπόστατον ἕξει τὸν ἑαυτοῦ λόγον, καὶ ἀεὶ ὄντα, καὶ ζῶντα, καὶ πάντα ἔχοντα, ὅσα ὁ γεννήτωρ ἔχει. ὥσπερ γὰρ ὁ ἡμέτερος λόγος, ἐκ τοῦ νοῦ προερχόμενος, οὔτε διόλου ὁ αὐτός ἐστι τῷ νῷ, οὔτε παντάπασιν ἕτερος. ἐκ τοῦ νοῦ μὲν γὰρ ὤν, ἄλλος ἐστὶ παρ᾽ αὐτόν. αὐτὸν δὲ τὸν νοῦν εἰς τὸ ἐμφανὲς ἄγων. οὐκ ἔτι παντάπασιν ἕτερός ἐστιν παρὰ τὸν νοῦν. ἀλλὰ κατὰ τὴν φύσιν ἓν ὤν, ἕτερόν ἐστι τῷ ὑποκειμένῳ. οὕτω καὶ ὁ τοῦ θεοῦ λόγος. ὅς ἐστι ὁ υἱός. τῷ μὲν ὑφεστάναι καθ᾽ ἑαυτόν, διῄρηται πρὸς ἐκεῖνον παρ᾽ οὗ τὴν γένεσιν ὑπόστασιν ἔχει. τῷ δὲ τὰ αὐτὰ δεικνύειν ἐν ἑαυτῷ, ἃ περὶ τὸν θεὸν καθορᾶται, ὁ αὐτός ἐστι κατὰ τὴν φύσιν ἐκείνῳ. ὥσπερ γὰρ τὸ ἐν ἅπασι τέλειον ἐπὶ τοῦ πατρὸς θεωρεῖται, οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένου λόγου θεωρεῖται.

Περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου συλλογιστικὴ ἀπόδειξις. ζ'.

Δεῖ δὲ τὸν λόγον καὶ πνεῦμα ἔχειν. καὶ γὰρ καὶ ὁ ἡμέτερος λόγος οὐκ ἄμοιρός ἐστι πνεύματος. ἀλλ᾽ ἐφ᾽ ἡμῶν μὲν τὸ πνεῦμα, ἀλλότριόν ἐστι τῆς ἡμετέρας οὐσίας. τοῦ ἀέρος γάρ ἐστιν ὁλκή, καὶ φορά, εἰσελκομένου, καὶ προχεομένου, πρὸς τὴν

τοῦ σώματος σύστασιν. ὅπερ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐκφωνήσεως φωνὴ τοῦ λόγου γίνεται, τὴν τοῦ λόγου δύναμιν ἐν ἑαυτῇ φέρουσα. οὕτω δὲ τῆς θείας φύσεως, τῆς ἁπλῆς καὶ ἀσυνθέτου, τὸ μὲν εἶναι πνεῦμα θεοῦ εὐσεβῶς ὁμολογητέον. διὰ τὸ μὴ εἶναι τὸν τοῦ θεοῦ λόγον ἐλλιπέστερον τοῦ ἡμετέρου λόγου. οὐκ ἔστι δὲ εὐσεβὲς, ἀλλότριόν τι ἔξωθεν ἐπεισερχόμενον τῷ θεῷ, λογίζεσθαι τὸ πνεῦμα. ὡς καὶ ἐφ' ἡμῶν τῶν συνθέτων. ἀλλ' ὥσπερ θεοῦ λόγον ἀκούσαντες, οὐκ ἀνυπόστατον, οὐδ' ἐκ μαθήσεως προσγινόμενον, οὐδὲ διὰ φωνῆς προσφερόμενον, οὐδὲ εἰς ἀέρα χεόμενον, καὶ λυόμενον, ᾠήθημεν, ἀλλ' οὐσιωδῶς ὑφεστῶτα, προαιρετικόν τε καὶ ἐνεργὸν, καὶ παντοδύναμον. οὕτω καὶ πνεῦμα μεμαθηκότες θεοῦ, τὸ συμπαρομαρτοῦν τῷ λόγῳ, καὶ φανεροῦν αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν, οὐ πνοὴν ἀνυπόστατον ἐννοοῦμεν. οὕτω γὰρ ἂν καθαιρεῖται πρὸς ταπεινότητα τὸ μεγαλεῖον τῆς θείας φύσεως, εἰ καθ' ὁμοιότητα τοῦ ἡμετέρου πνεύματος, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ πνεῦμα ὑπονοοῖτο. ἀλλὰ δύναμιν οὐσιώδη, αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς ἐν ἰδιαζούσῃ ὑποστάσει θεωρουμένην, ἐκ τοῦ πατρὸς προερχομένην, καὶ ἐν τῷ λόγῳ ἀναπαυομένην, καὶ αὐτοῦ οὖσαν ἐκφαντικήν, οὔτε χωρισθῆναι τοῦ θεοῦ ἐν ᾧ ἔστι, καὶ τοῦ λόγου ᾧ συμπαρομαρτεῖ, δυναμένην, οὔτε πρὸς τὸ ἀνύπαρκτον ἀναχεομένην. ἀλλὰ καθ' ὁμοιότητα τοῦ λόγου καθ' ὑπόστασιν οὖσαν. ζῶσαν, προαιρετικὴν, αὐτοκίνητον, ἐνεργὸν, πάντοτε τὸ ἀγαθὸν θέλουσαν, καὶ πρὸς πᾶσαν πρόθε-

σιν σύνδρομον

σιν σύνδρομον ἔχουσαν τῇ βουλήσει τὴν δύναμιν, μήτε ἀρχὴν ἔχουσαν, μήτε τέλος. οὔτε γὰρ ἐνέλειψέ ποτε τῷ πατρὶ λόγος, οὔτε τῷ λόγῳ πνεῦμα. οὕτως διὰ μὲν τῆς κατὰ φύσιν ἑνότητος, ἡ πολύθεος τῶν ἑλλήνων ἐξαφανίζεται πλάνη. διὰ δὲ τῆς τοῦ λόγου παραδοχῆς καὶ τοῦ πνεύματος, τῶν ἰουδαίων καθαιρεῖται τὸ δόγμα. ἑκατέρας τε αἱρέσεως, παραμένει τὸ χρήσιμον. ἐκ μὲν τῆς ἰουδαϊκῆς ὑπολήψεως, ἡ τῆς φύσεως ἑνότης. ἐκ δὲ τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἡ κατὰ τὰς ὑποστάσεις διάκρισις μόνη. εἰ δὲ ἀντιλέγοι ὁ ἰουδαῖος πρὸς τὴν τοῦ λόγου παραδοχὴν καὶ τοῦ πνεύματος, ὑπὸ τῆς θείας γραφῆς ἐλεγχέσθω τε, καὶ ἐπιστομιζέσθω. περὶ μὲν γὰρ τοῦ λόγου φησὶν ὁ Δαβίδ. εἰς τὸν αἰῶνα κύριε ὁ λόγος σου διαμένει ἐν τῷ οὐρανῷ. καὶ πάλιν. ἀπέστειλε τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ ἰάσατο αὐτούς. λόγος δὲ προφορικὸς οὐκ ἀποστέλλεται, οὐδὲ εἰς τὸν αἰῶνα μένει. περὶ δὲ τοῦ πνεύματος ὁ αὐτὸς Δαβίδ. ἐξαποστελεῖς τὸ πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται. καὶ πάλιν. τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. καὶ ὁ Ἰώβ. πνεῦμα θεῖον τὸ ποιῆσάν με, πνοὴ δὲ παντοκράτορος ἡ συνέχουσά με. πνεῦμα δὲ ἀποστελλόμενον, καὶ ποιοῦν, καὶ στερεοῦν, καὶ συνέχον, οὐκ ἆθμά ἐστι λυόμενον, ὥσπερ οὐδὲ σωματικὸν μέλος, τὸ τοῦ θεοῦ στόμα. ἀμφότερα γὰρ θεοπρεπῶς νοητέον.

Περὶ τῆς

Περὶ τῆς ἁγίας τριάδος. η.

Πιστεύομεν τοιγαροῦν εἰς ἕνα θεόν. μίαν ἀρχήν, ἄναρχον, ἄκτιστον, ἀγέννητον, ἀνώλεθρόν τε καὶ ἀθάνατον, αἰώνιον, ἄπειρον, ἀπερίγραπτον, ἀπεριόριστον, ἀπειροδύναμον, ἁπλῆν, ἀσύνθετον, ἀσώματον, ἄρρευστον, ἀπαθῆ, ἄτρεπτον, ἀναλλοίωτον, ἀόρατον, πηγὴν ἀγαθότητος καὶ δικαιοσύνης, φῶς νοερόν, ἀπρόσιτον δύναμιν οὐδενὶ μέτρῳ γνωριζομένην, μόνῳ δὲ τῷ οἰκείῳ βουλήματι μετρουμένην. πάντα γὰρ ὅσα θέλει δύναται, πάντων κτισμάτων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητικήν, πάντων συνεκτικὴν καὶ συντηρητικήν, πάντων προνοητικήν, πάντων κρατοῦσαν, καὶ ἄρχουσαν, καὶ βασιλεύουσαν, ἀτελευτήτῳ καὶ ἀθανάτῳ βασιλείᾳ, μηδὲν ἐναντίον ἔχουσαν, πάντα πληροῦσαν, ὑπ' οὐδενὸς περιεχομένην, αὐτὴν δὲ μᾶλλον περιέχουσαν τὰ σύμπαντα καὶ συνέχουσαν, καὶ προέχουσαν, ἀχράντως ταῖς ὅλαις οὐσίαις ἐπιβατεύουσαν, καὶ πάντων ἐπέκεινα, καὶ πάσης οὐσίας ἐξῃρημένην, ὡς ὑπερούσιον καὶ ὑπὲρ τὰ ὄντα οὖσαν, ὑπέρθεον, ὑπεράγαθον, ὑπερπλήρη, τὰς ὅλας ἀρχὰς, καὶ τάξεις ἀφορίζουσαν, καὶ πάσης ἀρχῆς, καὶ τάξεως ὑπεριδρυμένην, ὑπερουσίαν, καὶ ζωήν, καὶ λόγον, καὶ ἔννοιαν, αὐτοφῶς, αὐταγαθότητα, αὐτοζωήν, αὐτοουσίαν, ὡς μὴ παρ' ἑτέρου τὸ εἶναι ἔχουσαν, ἤ τι τῶν ὅσα ἐστίν, αὐτὴν δὲ πηγὴν οὖσαν τοῦ εἶναι, τοῖς οὖσι. τοῖς ζῶσι, τῆς ζωῆς. τοῖς λόγου μετέχουσι, τοῦ λόγου. τοῖς πᾶσι,

πάντων

πάντων ἀγαθῶν αἰτίαν, πάντα εἰδυῖαν πρὶν γενέσεως αὐτῶν, μίαν οὐσίαν, μίαν θεότητα, μίαν δύναμιν, μίαν θέλησιν, μίαν ἐνέργειαν, μίαν ἀρχήν, μίαν ἐξουσίαν, μίαν κυριότητα, μίαν βασιλείαν ἐν τρισὶ τελείαις ὑποστάσεσι γνωριζομένην τε καὶ προσκυνουμένην, μιᾷ προσκυνήσει. πιστευομένην τε καὶ λατρευομένην ὑπὸ πάσης λογικῆς κτίσεως, ἀσυγχύτως ἡνωμένους, καὶ ἀδιαστάτως διαιρουμένους, ὃ καὶ παράδοξον. εἰς πατέρα, καὶ υἱόν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, εἰς ἃ καὶ βεβαπτίσμεθα. οὕτω γὰρ ὁ κύριος τοῖς ἀποστόλοις βαπτίζειν ἐνετείλατο, βαπτίζοντες αὐτοὺς φάσκων, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. εἰς ἕνα πατέρα, τὴν πάντων ἀρχήν, καὶ αἰτίαν. οὐκ ἔκ τινος γεννηθέντα. ἀναίτιον δὲ καὶ ἀγέννητον, μόνον ὑπάρχοντα. πάντων μὲν ποιητήν, ἑνὸς δὲ μόνου πατέρα φύσει, τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ αὐτοῦ, κυρίου δὲ καὶ θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ προβολέα τοῦ ἁγίου πνεύματος. καὶ εἰς ἕνα υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν κύριον ἡμῶν ἰησοῦν χριστόν, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. φῶς ἐκ φωτὸς, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ. γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα. ὁμοούσιον τῷ πατρί. δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. ὃν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων λέγοντες, δείκνυμεν ὅτι ἄχρονος, καὶ ἄναρχος αὐτοῦ ἡ γέννησις. οὐ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήχθη ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης, ὁ χαρακτὴρ τῆς τοῦ πατρὸς ὑποστάσεως, ἡ ζῶσα σοφία, καὶ δύναμις. ὁ λόγος ὁ

ἐνυπόστατος, ἡ

ἐνυπόστατος, ἡ οὐσιώδης, καὶ τελεία, καὶ ζῶσα εἰκὼν τοῦ ἀοράτου θεοῦ. ἀλλ᾽ ἀεὶ ἦν σὺν τῷ πατρὶ, καὶ ἐν αὐτῷ, ἀϊδίως καὶ ἀνάρχως, ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένος. οὐ γὰρ ἦν ποτε ὁ πατὴρ, ὅτε οὐκ ἦν ὁ υἱός. ἀλλ᾽ ἅμα πατὴρ, ἅμα υἱὸς ὁ ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένος. πατὴρ γὰρ ἐκτὸς υἱοῦ οὐκ ἂν κληθείη. εἰ δὲ ἦν μὴ ἔχων υἱὸν, οὐκ ἦν πατήρ. καὶ εἰ μετὰ ταῦτα ἔσχεν υἱὸν, μετὰ ταῦτα ἐγένετο πατὴρ, μὴ ὢν πρὸ τούτου πατήρ. καὶ ἐτράπη ἐκ τοῦ μὴ εἶναι πατὴρ, εἰς τὸ γενέσθαι πατήρ. ὅπερ πάσης βλασφημίας ἐστὶ χαλεπώτερον. ἀδύνατον γὰρ τὸν θεὸν εἰπεῖν ἔρημον τῆς φυσικῆς γονιμότητος. ἡ δὲ γονιμότης, τὸ ἐξ αὐτοῦ, ἤγουν ἐκ τῆς ἰδίας οὐσίας ὅμοιον κατὰ φύσιν γεννᾷν. ἐπὶ μὲν οὖν τῆς τοῦ υἱοῦ γεννήσεως, ἀσεβὲς λέγειν χρόνον μεσιτεῦσαι, ἢ μετὰ τὸν πατέρα, τὴν τοῦ υἱοῦ γενέσθαι ὕπαρξιν. ἐξ αὐτοῦ γὰρ ἤγουν τῆς τοῦ πατρὸς φύσεως, φαμὲν τὴν τοῦ υἱοῦ γέννησιν. καὶ εἰ μὴ ἐξ ἀρχῆς δῶμεν τὸν υἱὸν συνυπάρχειν τῷ πατρὶ ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένον, τροπὴν τῆς τοῦ πατρὸς ὑποστάσεως παρεισάγομεν. ὅτι μὴ ὢν πατὴρ, ὕστερον ἐγένετο πατήρ. ἡ γὰρ κτίσις, εἰ καὶ μετὰ ταῦτα γέγονεν, ἀλλ᾽ οὐκ ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ οὐσίας. ἐκ δὲ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι βουλήσει, καὶ δυνάμει αὐτοῦ, παρήχθη. καὶ οὐχ ἅπτεται τροπὴ, τῆς τοῦ θεοῦ φύσεως. γέννησις μὲν γάρ ἐστι, τὸ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ γεννῶντος, προάγεσθαι τὸ γεννώμενον ὅμοιον κατ᾽ οὐσίαν. κτίσις δὲ καὶ ποίησις τὸ ἔξωθεν, καὶ οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ κτίζοντος, καὶ ποιοῦντος γίνεσθαι τὸ κτιζόμενον, καὶ ποιούμενον ἀνόμοιον παντελῶς κατ᾽ οὐσίαν.

ἐπὶ μὲν οὖν τοῦ μόνου ἀπαθοῦς, καὶ ἀναλλοιώτου, καὶ ἀτρέπτου, καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχοντος θεοῦ, καὶ τὸ γεννᾷν, καὶ τὸ κτίζειν, ἀπαθές. φύσει γὰρ ὢν ἀπαθὴς καὶ ἄρρευστος, ὡς ἁπλοῦς καὶ ἀσύνθετος, οὐ πέφυκεν ὑπομένειν πάθος ἢ ῥεῦσιν, οὔτε ἐν τῷ γεννᾷν, οὔτε ἐν τῷ κτίζειν. οὐδὲ τινὸς συνεργίας δεῖται. ἀλλ᾽ ἡ μὲν γέννησις ἄναρχος καὶ ἀΐδιος. φύσεως ἔργον οὖσα, καὶ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ προάγουσα. ἵνα τροπὴν ὁ γεννῶν μὴ ὑπομείνῃ, καὶ ἵνα μὴ θεὸς πρῶτος, καὶ θεὸς ὕστερος εἴη, καὶ προσθήκην δέξηται. ἡ δὲ κτίσις, ἐπὶ θεοῦ θελήσεως ἔργον οὖσα, οὐ συναΐδιος ἐστὶ τῷ θεῷ. ἐπειδὴ οὐ πέφυκε τὸ ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγόμενον, συναΐδιον εἶναι τῷ ἀνάρχῳ, καὶ ἀεὶ ὄντι. ὥσπερ τοίνυν οὐχ ὁμοίως ποιεῖ ἄνθρωπος, καὶ θεός. ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος, οὐδὲν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγει, ἀλλ᾽ ὅπερ ποιεῖ, ἐκ προϋποκειμένης ὕλης ποιεῖ, οὐ θελήσας μόνον, ἀλλὰ καὶ προεπινοήσας, καὶ ἐν τῷ νῷ ἀνατυπώσας τὸ γενησόμενον. εἶτα καὶ χερσὶν ἐργασάμενος, καὶ κόπον ὑπομείνας, καὶ κάματον. πολλάκις δὲ καὶ ἀστοχήσας, μὴ ἀποβάντος καθὰ βούλεται τοῦ ἐπιτηδεύματος. ὁ δὲ θεὸς θελήσας μόνον, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα παρήγαγεν. οὕτως οὐδὲ ὁμοίως γεννᾷ θεὸς καὶ ἄνθρωπος. ὁ μὲν γὰρ θεὸς, ἄχρονος ὢν, καὶ ἄναρχος, καὶ ἀπαθὴς, καὶ ἄρρευστος, καὶ ἀσώματος, καὶ μόνος ἀτελεύτητος, ἀχρόνως, καὶ ἀνάρχως, καὶ ἀπαθῶς, καὶ ἀρρεύστως γεννᾷ. καὶ ἐκτὸς συνδυασμοῦ.

καὶ οὔτε ἀρχὴν ἔχει ἡ ἀκατάληπτος αὐτοῦ γέννησις, οὔτε τέλος. καὶ ἀνάρχως μὲν διὰ τὸ ἄτρεπτον. ἀῤῥεύστως δὲ, διὰ τὸ ἀπαθὲς, καὶ ἀσώματον. ἐκτὸς δὲ συνδυασμοῦ, διά τε τὸ ἀσώματον πάλιν, καὶ ἕνα μόνον εἶναι θεὸν, ἀπροσδεῆ ἑτέρου. ἀτελευτήτως δὲ καὶ ἀκαταπαύστως, διά τε τὸ ἄναρχον, καὶ ἄχρονον, καὶ ἀτελεύτητον, καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχον. τὸ γὰρ ἄναρχον ἀτελεύτητον. τὸ δὲ χάριτι ἀτελεύτητον, οὐ πάντως ἄναρχον, ὥσπερ οἱ ἄγγελοι. γεννᾷ τοίνυν ὁ ἀεὶ ὢν θεὸς τὸν ἑαυτοῦ λόγον, τέλειον ὄντα, ἀνάρχως καὶ ἀτελευτήτως, ἵνα μὴ ἐν χρόνῳ τίκτῃ θεὸς, ὁ χρόνου ἀνωτέραν ἔχων τὴν φύσιν, καὶ τὴν ὕπαρξιν. ὁ δὲ ἄνθρωπος δῆλον ὡς ἐναντίως γεννᾷ, ὑπὸ γένεσιν τελῶν, καὶ φθορὰν, καὶ ῥεῦσιν, καὶ πληθυσμὸν, καὶ σῶμα περικείμενος, καὶ τὸ ἄῤῥεν, καὶ τὸ θῆλυ, ἐν τῇ φύσει κεκτημένος. ἐνδεὲς γὰρ τὸ ἄῤῥεν τῆς τοῦ θήλεως βοηθείας. ἀλλ' ἵλεως εἴη ὁ πάντων ἐπέκεινα, καὶ πᾶσαν νόησιν καὶ κατάληψιν ὑπερκείμενος. διδάσκει οὖν ἡ ἁγία, καὶ καθολικὴ, καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, ἅμα πατέρα, καὶ ἅμα τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένον ἀχρόνως, καὶ ἀῤῥεύστως, καὶ ἀπαθῶς, καὶ ἀκαταλήπτως. ὡς μόνος ὁ τῶν ὅλων οἶδε θεός. ὥσπερ ἅμα τὸ πῦρ, καὶ ἅμα τὸ ἐξ αὐτοῦ φῶς. καὶ οὐ πρῶτον τὸ πῦρ, καὶ μετὰ ταῦτα τὸ φῶς, ἀλλ' ἅμα. καὶ ὥσπερ τὸ φῶς ἐκ τοῦ πυρὸς ἀεὶ γεννώμενον, ἀεὶ ἐν αὐτῷ ἐστὶ, μηδαμῶς ἐξ αὐτοῦ χωριζόμενον, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς ἐκ τοῦ πατρὸς γεν-

νᾶται, μηδ' ὅλως αὐτοῦ χωριζόμενος, ἀλλ' ἀεὶ ἐν αὐτῷ ὤν. ἀλλὰ τὸ μὲν φῶς ἐκ τοῦ πυρὸς γεννώμενον ἀχωρίστως, καὶ ἐν αὐτῷ ἀεὶ μένον, οὐκ ἔχει ἰδίαν ὑπόστασιν παρὰ τὸ πῦρ. ποιότης γάρ ἐστι φυσικὴ τοῦ πυρός. ὁ δὲ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὁ μονογενὴς, ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθεὶς ἀχωρίστως, καὶ ἀδιαστάτως, καὶ ἐν αὐτῷ μένων ἀεὶ, ἔχει ἰδίαν ὑπόστασιν παρὰ τὴν τοῦ πατρός. λόγος μὲν οὖν καὶ ἀπαύγασμα λέγεται, διὰ τὸ, ἄνευ συνδυασμοῦ, καὶ ἀπαθῶς, καὶ ἀχρόνως, καὶ ἀῤῥεύστως, καὶ ἀχωρίστως, γεγεννῆσθαι ἐκ τοῦ πατρός. υἱὸς δὲ καὶ χαρακτὴρ τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως, διὰ τὸ τέλειον, καὶ ἐνυπόστατον, καὶ κατὰ πάντα ὅμοιον τῷ πατρὶ εἶναι, πλὴν τῆς ἀγεννησίας. μονογενὴς δὲ, ὅτι μόνος ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς μόνως ἐγεννήθη. οὐδὲ γὰρ ὁμοιοῦται ἑτέρα γέννησις, τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ γεννήσει. οὐδὲ γάρ ἐστιν ἄλλος υἱὸς τοῦ θεοῦ.

Εἰ γὰρ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, ἀλλ' οὐ γεννητῶς, ἀλλ' ἐκπορευτῶς, ἄλλος τρόπος ὑπάρξεως οὗτος, ἄληπτός τε καὶ ἄγνωστος. ὥσπερ καὶ ἡ τοῦ υἱοῦ γέννησις. διὸ καὶ πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ αὐτοῦ εἰσι, πλὴν τῆς ἀγεννησίας. ἥτις οὐ σημαίνει οὐσίας διαφορὰν, οὐδὲ ἀξίωμα, ἀλλὰ τρόπον ὑπάρξεως. ὥσπερ καὶ ὁ ἀδὰμ ἀγέννητος ὤν, (πλάσμα γὰρ ἐστὶ τοῦ θεοῦ,) καὶ ὁ σὴθ γεννητός, (υἱὸς γάρ ἐστι τοῦ Ἀδὰμ,) καὶ ἡ Εὔα ἐκ τῆς τοῦ Ἀδὰμ πλευρᾶς ἐκπορευθεῖσα, (οὐ γὰρ ἐγεννήθη αὕτη) οὐ φύσει διαφέρουσιν ἀλλήλων. ἄνθρωποι γάρ εἰσιν. ἀλλὰ τῷ τῆς ὑπάρξεως

τρόπῳ. χρὴ γὰρ εἰδέναι, ὅτι τὸ ἀγέννητον δι' ἑνὸς ν γραφόμενον τὸ ἄκτιστον, ἤτοι τὸ μὴ γενόμενον σημαίνει. τὸ δὲ ἀγέννητον διὰ τῶν δύο νν γραφόμενον. δηλοῖ τὸ μὴ γεννηθέν. κατὰ μὲν οὖν τὸ πρῶτον σημαινόμενον, διαφέρει οὐσία οὐσίας. ἄλλη γὰρ οὐσία ἡ ἄκτιστος, ἤτοι ἀγένητος διὰ τοῦ ἑνὸς ν, καὶ ἄλλη ἡ γεννητή, ἤτοι κτιστή. κατὰ δὲ τὸ δεύτερον σημαινόμενον, οὐ διαφέρει οὐσία οὐσίας. παντὸς γὰρ εἴδους ζώων, ἡ πρώτη ὑπόστασις, ἀγέννητός ἐστιν, ἀλλ' οὐκ ἀγένητος. ἐκτίσθησαν γὰρ ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ, τῷ λόγῳ αὐτοῦ παραχθέντα εἰς γένεσιν. οὐ μὴν ἐγεννήθησαν, μὴ προϋπάρχοντος ἑτέρου ὁμοειδοῦς, ἐξ οὗ γεννηθῶσι. κατὰ μὲν οὖν τὸ πρῶτον σημαινόμενον, κοινωνοῦσιν αἱ τρεῖς τῆς ἁγίας θεότητος ὑπέρθεοι ὑποστάσεις. ὁμοούσιοι γὰρ καὶ ἄκτιστοι ὑπάρχουσι. κατὰ δὲ τὸ δεύτερον σημαινόμενον οὐδαμῶς. μόνος γὰρ ὁ πατὴρ ἀγέννητος. οὐ γὰρ ἐξ ἑτέρας ἐστὶν αὐτῷ ὑποστάσεως τὸ εἶναι. καὶ μόνος ὁ υἱὸς γεννητὸς ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς· γὰρ οὐσίας, ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως γεγέννηται. καὶ μόνον τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἐκπορευτὸν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρός, οὐ γεννώμενον, ἀλλ' ἐκπορευόμενον, οὕτω τῆς θείας διδασκούσης γραφῆς, τοῦ τρόπου τῆς γεννήσεως, καὶ τῆς ἐκπορεύσεως, ἀκαταλήπτου ὑπάρχοντος. καὶ τοῦτο δὲ ἰστέον. ὡς οὐκ ἐξ ἡμῶν μετηνέχθη ἐπὶ τὴν μακαρίαν θεότητα, τὸ τῆς πατρότητος, καὶ υἱότητος, καὶ ἐκπορεύσεως ὄνομα. τοὐναντίον δ' ἐκεῖθεν ἡμῖν μεταδέδοται, ὥς φησιν ὁ θεῖος

ἀπόστολος. διὰ τοῦτο κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν πατέρα, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ γῆς. εἰ δὲ λέγομεν τὸν πατέρα ἀρχὴν εἶναι τοῦ υἱοῦ καὶ μείζονα, οὐ προτερεύειν αὐτὸν τοῦ υἱοῦ χρόνῳ, ἢ φύσει ὑποφαίνομεν. δι' αὐτοῦ γὰρ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν. οὐδὲ καθ' ἕτερόν τι, εἰ μὴ κατὰ τὸ αἴτιον. τουτέστιν, ὅτι ὁ υἱὸς ἐκ τοῦ πατρὸς ἐγεννήθη, καὶ οὐχ ὁ πατὴρ ἐκ τοῦ υἱοῦ. καὶ ὅτι ὁ πατὴρ αἴτιός ἐστι τοῦ υἱοῦ φυσικῶς. ὥσπερ οὐκ ἐκ τοῦ φωτὸς τὸ πῦρ φαμὲν προέρχεσθαι, ἀλλ' ἐκ τοῦ πυρὸς τὸ φῶς. ὅτε οὖν ἀκούσομεν ἀρχὴν, καὶ μείζονα τοῦ υἱοῦ τὸν πατέρα, τῷ αἰτίῳ νοήσωμεν. καὶ ὥσπερ οὐ λέγομεν ἑτέρας οὐσίας τὸ πῦρ, καὶ ἑτέρας τὸ φῶς, οὕτως οὐχ οἷόν τε φάναι ἑτέρας οὐσίας τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν ἑτέρας. ἀλλὰ μιᾶς, καὶ τῆς αὐτῆς. καὶ καθάπερ φαμὲν διὰ τοῦ ἐξ αὐτοῦ προερχομένου φωτὸς, φαίνειν τὸ πῦρ, καὶ οὐ τιθέμεθα ὄργανον ὑπουργικὸν εἶναι τοῦ πυρὸς, τὸ ἐξ αὐτοῦ φῶς, δύναμιν δὲ μᾶλλον φυσικὴν, οὕτω λέγωμεν τὸν πατέρα, πάντα ὅσα ποιεῖ, διὰ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ ποιεῖν, οὐχ ὡς δι' ὀργάνου λειτουργικοῦ, ἀλλὰ φυσικῆς, καὶ ἐνυποστάτου δυνάμεως. καὶ ὥσπερ λέγομεν τὸ πῦρ φωτίζειν, καὶ πάλιν φαμὲν τὸ φῶς τοῦ πυρὸς φωτίζειν, οὕτω πάντα ὅσα ποιεῖ ὁ πατὴρ ὁμοίως, καὶ ὁ υἱὸς ποιεῖ. ἀλλὰ τὸ μὲν φῶς, οὐκ ἰδίαν ὑπόστασιν παρὰ τὸ πῦρ κέκτηται. ὁ δὲ υἱὸς τελεία ὑπόστασίς ἐστι τῆς πατρικῆς ἀχώριστος ὑποστάσεως, ὡς ἀνωτέρω παρεστήσαμεν.

ἐρευνήσαμεν. ἀδύνατον γὰρ εὑρεθῆναι ἐν τῇ κτίσει εἰκόνα ἀπαραλλάκτως ἐν ἑαυτῇ τὸν τρόπον τῆς ἁγίας τριάδος παραδεικνύουσαν. τὸ γὰρ κτιστόν, καὶ σύνθετον, καὶ ῥευστόν, καὶ τρεπτόν, καὶ περίγραπτον, καὶ σχῆμα ἔχον, καὶ φθαρτόν, πῶς σαφῶς δηλώσει τὴν πάντων τούτων ἀπηλλαγμένην ὑπερούσιον θείαν οὐσίαν; πᾶσα δὲ ἡ κτίσις, δῆλον ὡς τοῖς πλείοσι τούτων ἐνέχεται. καὶ πᾶσα κατὰ τὴν ἑαυτῆς φύσιν, τῇ φθορᾷ ὑπόκειται. ὁμοίως πιστεύομεν καὶ εἰς ἓν πνεῦμα ἅγιον. τὸ κύριον, καὶ ζωοποιόν. τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ ἐν υἱῷ ἀναπαυόμενον. τὸ τῷ πατρὶ, καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον, καὶ συνδοξαζόμενον, ὡς ὁμοούσιόν τε, καὶ συναΐδιον. τὸ τοῦ θεοῦ πνεῦμα. τὸ εὐθές. τὸ ἡγεμονικόν. τὴν πηγὴν τῆς σοφίας, καὶ ζωῆς, καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ. θεὸν σὺν πατρὶ, καὶ υἱῷ ὑπάρχον, καὶ προσαγορευόμενον. ἄκτιστον, πλῆρες, δημιουργόν, παντοκρατορικόν, παντουργόν, παντοδύναμον, ἀπειροδύναμον. δεσπόζον πάσης τῆς κτίσεως, οὐ δεσποζόμενον. πληροῦν, οὐ πληρούμενον. θεοῦν, οὐ θεούμενον. μετεχόμενον, οὐ μετέχον. ἁγιάζων, οὐχ ἁγιαζόμενον. παράκλητον, ὡς τὰς τῶν ὅλων παρακλήσεις δεχόμενον. κατὰ πάντα ὅμοιον τῷ πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ. ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ δι' υἱοῦ μεταδιδόμενον, καὶ μεταλαμβανόμενον ὑπὸ πάσης τῆς κτίσεως. καὶ δι' ἑαυτοῦ κτίζον, καὶ οὐσιοῦν τὰ σύμπαντα, καὶ ἁγιάζον, καὶ συνέχον. ἐνυπόστατον, ἤτοι ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει ὑπάρ-

χον ἀχώριστον,

χον ἀχώριστον, καὶ ἀνεκφοίτητον πατρὸς καὶ υἱοῦ. καὶ πάντα ἔχον, ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ, καὶ ὁ υἱός, πλὴν τῆς ἀγεννησίας, καὶ τῆς γεννήσεως. ὁ μὲν γὰρ πατὴρ, ἀναίτιος καὶ ἀγέννητος. οὐ γὰρ ἔκ τινος. ἐξ ἑαυτοῦ γὰρ τὸ εἶναι ἔχει. οὐδέ τι τῶν ὅσαπερ ἔχει, ἐξ ἑτέρου ἔχει. αὐτὸς δὲ μᾶλλον ἐστὶν ἀρχὴ, καὶ αἰτία τοῦ εἶναι, καὶ τοῦ πῶς εἶναι, φυσικῶς τοῖς πᾶσιν. ὁ δὲ υἱὸς ἐκ τοῦ πατρὸς γεννητῶς. τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ αὐτὸ μὲν ἐκ τοῦ πατρός, ἀλλ' οὐ γεννητῶς, ἀλλ' ἐκπορευτῶς. καὶ ὅτι μὲν ἔστι διαφορὰ γεννήσεως, καὶ ἐκπορεύσεως μεμαθήκαμεν. τίς δὲ ὁ τρόπος τῆς διαφορᾶς, οὐδαμῶς. ἅμα δὲ καὶ ἡ υἱοῦ ἐκ τοῦ πατρὸς γέννησις, καὶ ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκπόρευσις. πάντα οὖν, ὅσα ἔχει ὁ υἱός, καὶ τὸ πνεῦμα, ἐκ τοῦ πατρὸς ἔχει. καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι. καὶ εἰ μὴ ὁ πατήρ ἐστιν, οὐδὲ ὁ υἱός ἐστιν, οὐδὲ τὸ πνεῦμα. καὶ εἰ μὴ ὁ πατὴρ ἔχει τί, οὐδὲ ὁ υἱὸς ἔχει, οὐδὲ τὸ πνεῦμα. καὶ διὰ τὸν πατέρα τουτέστι διὰ τὸ εἶναι τὸν πατέρα, ἐστὶν ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα. καὶ διὰ τὸν πατέρα, ἔχει ὁ υἱός, καὶ τὸ πνεῦμα πάντα, ἃ ἔχει. τουτέστι, διὰ τὸ τὸν πατέρα ἔχειν αὐτά. πλὴν τῆς ἀγεννησίας, καὶ τῆς γεννήσεως, καὶ τῆς ἐκπορεύσεως. ἐν ταύταις γὰρ μόναις ταῖς ὑποστατικαῖς ἰδιότησι, διαφέρουσιν ἀλλήλων αἱ ἅγιαι τρεῖς ὑποστάσεις, οὐκ οὐσίᾳ. τῷ δὲ χαρακτηριστικῷ τῆς ἰδίας ὑποστάσεως, ἀδιαιρέτως διαιρούμεναι. φαμὲν δὲ ἕκαστον τῶν τριῶν τελείαν ἔχειν ὑπό-

 στασιν,

στασιν. ἵνα μὴ ἐκ τριῶν ἀτελῶν μίαν σύνθετον φύσιν τε-
λείαν γνωρίζωμεν, ἀλλ᾽ ἐν τρισὶ τελείαις ὑποστάσεσι, μίαν
ἁπλῆν οὐσίαν ὑπερτελῆ, καὶ παντέλειον. πᾶν γὰρ ἐξ ἀτε-
λῶν συγκείμενον, σύνθετον πάντως ἐστίν. ἐκ δὲ τελείων ὑ-
ποστάσεων ἀδύνατον σύνθεσιν γενέσθαι. ὅθεν οὐδὲ λέγομεν
τὸ εἶδος ἐξ ὑποστάσεων, ἀλλ᾽ ἐν ὑποστάσεσιν. ἀτελῶν δὲ εἴ-
πομεν, τῶν μὴ σωζόντων τὸ εἶδος τοῦ ἐξ αὐτῶν ἀποτελου-
μένου πράγματος. λίθος μὲν γὰρ καὶ ξύλον, καὶ σίδηρος,
ἕκαστον καθ᾽ ἑαυτὸ τέλειόν ἐστι κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν, πρὸς
δὲ τὸ ἐξ αὐτῶν ἀποτελούμενον οἴκημα, ἀτελὲς ἕκαστον αὐ-
τῶν ὑπάρχει. οὐδὲ γάρ ἐστιν ἕκαστον καθ᾽ ἑαυτὸ οἶκος. τελείας
μὲν οὖν τὰς ὑποστάσεις φαμέν. ἵνα μὴ σύνθεσιν ἐπὶ τῆς
θείας νοήσωμεν φύσεως. σύνθεσις γὰρ, ἀρχὴ διαστάσεως.
καὶ πάλιν ἐν ἀλλήλαις τὰς τρεῖς ὑποστάσεις λέγομεν, ἵνα
μὴ πλῆθος, καὶ δῆμον θεῶν εἰσαγάγωμεν. διὰ μὲν τῶν
τριῶν ὑποστάσεων, τὸ ἀσύνθετον, καὶ ἀσύγχυτον. διὰ δὲ
τοῦ ὁμοουσίου, καὶ τοῦ ἐν ἀλλήλαις εἶναι τὰς ὑποστάσεις, καὶ
τῆς ταυτότητός τε τοῦ θελήματος, καὶ τῆς ἐνεργείας, καὶ
τῆς δυνάμεως, καὶ τῆς ἐξουσίας, καὶ τῆς κινήσεως. ἵν᾽ οὕ-
τως; εἴπω τὸ ἀδιαίρετον, καὶ τὸ εἶναι ἕνα θεὸν γνωρίζωμεν.
εἷς γὰρ ὄντως θεὸς ὁ θεὸς, καὶ ὁ λόγος, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ.
Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι ἕτερόν ἐστι τὸ, πράγματι θεωρεῖσθαι, καὶ
ἄλλο, τὸ, λόγῳ καὶ ἐπινοίᾳ. ἐπὶ μὲν οὖν πάντων τῶν κτισ-
μάτων ἡ μὲν τῶν ὑποστάσεων διαίρεσις, πράγματι θεωρεῖ-
ται. πράγματι

ται. πράγματι γὰρ ὁ Πέτρος τοῦ Παύλου κεχωρισμένος
θεωρεῖται. ἡ δὲ κοινότης, καὶ ἡ συνάφεια, καὶ τὸ ἕν, λό-
γῳ καὶ ἐπινοίᾳ θεωρεῖται. νοοῦμεν γὰρ τῷ νῷ, ὅτι ὁ Πέ-
τρος, καὶ ὁ Παῦλος τῆς αὐτῆς εἰσὶ φύσεως, καὶ κοινὴν
μίαν ἔχουσι φύσιν. ἕκαστος γὰρ αὐτῶν, ζῶον λογικὸν θνη-
τόν. καὶ ἕκαστος σὰρξ ἐστὶν ἐμψυχωμένη, ψυχῇ λογικῇ τε,
καὶ νοερᾷ. αὕτη οὖν ἡ κοινὴ φύσις, τῷ λόγῳ ἐστὶ θεωρητή.
οὐδὲ γὰρ αἱ ὑποστάσεις ἐν ἀλλήλαις εἰσίν. ἰδίᾳ δὲ ἑκά-
στη, καὶ ἀνὰ μέρος. ἤγουν καθ᾽ ἑαυτὴν κεχώρισται, πλεῖ-
στα τὰ διαιροῦντα αὐτὴν ἐκ τῆς ἑτέρας ἔχουσα. καὶ γὰρ
καὶ τόπῳ διεστήκασι, καὶ χρόνῳ διαφέρουσι, καὶ γνώμῃ με-
ρίζονται, καὶ ἰσχύϊ, καὶ μορφῇ, εἴτουν σχήματι, καὶ ἕξει, καὶ
κράσει, καὶ ἀξίᾳ, καὶ ἐπιτηδεύματι, καὶ πᾶσι τοῖς χαρα-
κτηριστικοῖς ἰδιώμασι. πλέον δὲ πάντων τῷ μὴ ἐν ἀλλή-
λαις, ἀλλὰ κεχωρισμένως εἶναι. ὅθεν καὶ δύο, καὶ τρεῖς
ἄνθρωποι λέγονται, καὶ πολλοί. τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ πάσης
ἐστὶν ἰδεῖν τῆς κτίσεως. ἐπὶ δὲ τῆς ἁγίας, καὶ ὑπερουσίου,
καὶ πάντων ἐπέκεινα, καὶ ἀλήπτου τριάδος, τὸ ἀνάπαλιν.
ἐκεῖ γὰρ τὸ μὲν κοινὸν καὶ ἕν, πράγματι θεωρεῖται, διά τε
τὸ συναΐδιον, καὶ τὸ ταυτὸν τῆς οὐσίας, καὶ τῆς ἐνερ-
γείας, καὶ τοῦ θελήματος, καὶ τὴν τῆς γνώμης σύμ-
πνοιαν, τήν τε τῆς ἐξουσίας, καὶ τῆς δυνάμεως, καὶ
τῆς ἀγαθότητος ταυτότητα. οὐκ εἶπον ὁμοιότητα, ἀλλὰ
ταυτότητα. καὶ τὸ ἓν ἔξαλμα τῆς κινήσεως. μία γὰρ οὐ-
σία, μία

σία, μία ἀγαθότης, μία δύναμις, μία θέλησις, μία ἐνέργεια, μία ἐξουσία, μία καὶ ἡ αὐτὴ, οὐ τρεῖς ὅμοιαι ἀλλήλαις. ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτὴ κίνησις τῶν τριῶν ὑποστάσεων. ἓν γὰρ ἕκαστον αὐτῶν ἔχει πρὸς τὸ ἕτερον, οὐχ ἧττον, ἢ πρὸς ἑαυτό. τουτέστιν ὅτι κατὰ πάντα ἕν εἰσιν ὁ πατὴρ, καὶ ὁ υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. πλὴν τῆς ἀγεννησίας, καὶ τῆς γεννήσεως, καὶ τῆς ἐκπορεύσεως. ἐπινοίᾳ δὲ τὸ διῃρημένον. ἕνα γὰρ θεὸν γινώσκομεν. ἐν μόναις δὲ ταῖς ἰδιότησι τῆς τε πατρότητος, καὶ τῆς υἱότητος, καὶ τῆς ἐκπορεύσεως, κατάτε τὸ αἴτιον, καὶ τὸ αἰτιατὸν, καὶ τὸ τέλειον τῆς ὑποστάσεως, ἤτοι τὸν τῆς ὑπάρξεως τρόπον, τὴν διαφορὰν ἐννοοῦμεν. οὔτε γὰρ τοπικὴν διάστασιν, ὡς ἐφ᾽ ἡμῶν δυνάμεθα, ἐπὶ τῆς ἀπεριγράπτου λέγειν θεότητος. ἐν ἀλλήλαις γὰρ αἱ ὑποστάσεις εἰσὶν, οὐχ ὥστε συγχεῖσθαι, ἀλλ᾽ ὥστε ἔχεσθαι, κατὰ τὸν τοῦ κυρίου λόγον, ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ, φήσαντος. οὔτε θελήματος διαφορὰν, ἢ γνώμης, ἢ ἐνεργείας, ἢ δυνάμεως, ἢ τινὸς ἑτέρου. ἅτινα τὴν πραγματικὴν, καὶ διόλου ἐν ἡμῖν γεννῶσι διαίρεσιν. διὸ οὐδὲ τρεῖς θεοὺς λέγομεν, τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. ἕνα δὲ μᾶλλον θεὸν, τὴν ἁγίαν τριάδα, εἰς ἓν αἴτιον υἱοῦ καὶ πνεύματος ἀναφερομένων, οὐ συντιθεμένων, οὐδὲ συναλειφομένων, κατὰ τὴν Σαβελλίου συναίρεσιν. ἑνοῦνται γὰρ, ὡς ἔφημεν, οὐχ ὥστε συγχεῖσθαι, ἀλλ᾽ ὥστε ἔχεσθαι ἀλ-

λήλων.

λήλων. καὶ τὴν ἐν ἀλλήλαις περιχώρησιν ἔχουσι, δίχα πάσης συναλοιφῆς, καὶ συμφύρσεως. οὐδὲ ἐξισταμένων, ἢ κατ᾽ οὐσίαν τεμνομένων, κατὰ τὴν Ἀρείου διαίρεσιν. ἀμέριστος γὰρ ἐν μεμερισμένοις, (εἰ δεῖ συντόμως εἰπεῖν) ἡ θεότης. καὶ οἷον ἐν ἡλίοις τρισὶν ἐχομένοις ἀλλήλων, καὶ ἀδιαστάτοις οὖσι, μία τοῦ φωτὸς σύγκρασίς τε καὶ συνάφεια. ὅταν μὲν οὖν πρὸς τὴν θεότητα βλέψωμεν, καὶ τὴν πρώτην αἰτίαν καὶ τὴν μοναρχίαν, καὶ τὸ ἓν καὶ ταυτὸν τῆς θεότητος (ἵν᾽ οὕτως εἴπω) κίνημάτε καὶ βούλημα, καὶ τὴν τῆς οὐσίας καὶ δυνάμεως καὶ ἐνεργείας καὶ κυριότητος ταυτότητα, ἓν ἡμῖν τὸ φανταζόμενον. ὅταν δὲ πρὸς τὰ, ἐν οἷς ἡ θεότης, ἢ (τόγε ἀκριβέστερον εἰπεῖν,) ἃ ἡ θεότης, καὶ τὰ ἐκ τῆς πρώτης αἰτίας ἀχρόνως ἐκεῖθεν ὄντα, καὶ ὁμοδόξως, καὶ ἀδιαστάτως, τουτέστι τὰς ὑποστάσεις τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ πνεύματος, τρία τὰ προσκυνούμενα. εἷς πατὴρ ὁ πατὴρ, καὶ ἄναρχος. τουτέστιν ἀναίτιος. οὐ γὰρ ἔκ τινος. εἷς υἱὸς, ὁ υἱὸς, καὶ οὐκ ἄναρχος. τουτέστιν οὐκ ἀναίτιος. ἐκ τοῦ πατρὸς γάρ. εἰ δὲ τὴν ἀπὸ χρόνου λάβοις ἀρχὴν, καὶ ἄναρχος. ποιητὴς γὰρ χρόνων, οὐχ ὑπὸ χρόνον. ἓν πνεῦμα ἅγιον τὸ πνεῦμα, προϊὸν μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς. οὐχ υἱϊκῶς δὲ, ἀλλ᾽ ἐκπορευτῶς. οὔτε τοῦ πατρὸς ἐκστάντος τῆς ἀγεννησίας, διότι γεγέννηκεν. οὔτε τοῦ υἱοῦ τῆς γεννήσεως, ὅτι ἐγεννήθη ἐξ ἀγεννήτου. πῶς γάρ; οὔτε τοῦ πνεύματος, ἢ εἰς πατέρα μεταπίπτοντος,

ἢ εἰς υἱὸν,

ἢ εἰς υἱόν, ὅτι ἐκπορεύεται, καὶ ὅτι θεός. ἡ γὰρ ἰδιότης ἀκίνητος, ἢ πῶς ἂν ἰδιότης μένοι, κινουμένη, καὶ μεταπίπτουσα; εἰ γὰρ υἱὸς ὁ πατήρ, οὐ πατὴρ κυρίως. εἷς γὰρ κυρίως πατήρ. καὶ εἰ πατὴρ ὁ υἱός, οὐ κυρίως υἱός. εἷς γὰρ κυρίως υἱός. καὶ ἓν πνεῦμα ἅγιον. χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι τὸν πατέρα, οὐ λέγομεν ἔκ τινος. λέγομεν δὲ αὐτὸν τοῦ υἱοῦ πατέρα. τὸν δὲ υἱόν, οὐ λέγομεν αἴτιον, οὐδὲ πατέρα. λέγομεν δὲ αὐτόν, καὶ ἐκ τοῦ πατρός, καὶ υἱὸν τοῦ πατρός. τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἐκ τοῦ πατρὸς λέγομεν, καὶ πνεῦμα πατρὸς ὀνομάζομεν. ἐκ τοῦ υἱοῦ δὲ τὸ πνεῦμα οὐ λέγομεν. πνεῦμα δὲ υἱοῦ ὀνομάζομεν. εἴ τις γὰρ φησὶ πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος. καὶ δι' υἱοῦ πεφανερῶσθαι, καὶ μεταδίδοσθαι ἡμῖν, ὁμολογοῦμεν. ἐνεφύσησε γὰρ φησιν καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, λάβετε πνεῦμα ἅγιον. ὥσπερ ἐκ τοῦ ἡλίου μὲν ἥτε ἀκτίς, καὶ ἡ ἔλλαμψις. αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ πηγὴ τῆς ἀκτῖνος, καὶ τῆς ἐλλάμψεως. διὰ δὲ τῆς ἀκτῖνος ἡ ἔλλαμψις ἡμῖν μεταδίδοται. καὶ αὐτή ἐστιν ἡ φωτίζουσα ἡμᾶς, καὶ μετεχομένη ὑφ' ἡμῶν. τὸν δὲ υἱόν, οὔτε τοῦ πνεύματος λέγομεν, οὔτε μὴν ἐκ τοῦ πνεύματος.

Περὶ τῶν ἐπὶ θεοῦ λεγομένων. θ'.

Τὸ θεῖον ἁπλοῦν ἐστί, καὶ ἀσύνθετον. τὸ δὲ ἐκ πολλῶν, καὶ διαφόρων συγκείμενον, σύνθετόν ἐστιν. εἰ οὖν τὸ

ἄκτιστον,

ἄκτιστον, καὶ ἄναρχον, καὶ ἀσώματον, καὶ ἀθάνατον, καὶ αἰώνιον, καὶ ἀγαθόν, καὶ δημιουργικόν, καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐσιώδεις διαφορὰς εἴποιμεν ἐπὶ θεοῦ. ἐκ τοσούτων συγκείμενον, οὐχ ἁπλοῦν ἔσται ἀλλὰ σύνθετον. ὅπερ ἐσχάτης ἀσεβείας ἐστί. χρὴ τοίνυν ἕκαστον τῶν ἐπὶ θεοῦ λεγομένων, οὐ, τί κατ' οὐσίαν ἐστί, σημαίνειν οἴεσθαι. ἀλλ' ἢ τί οὐκ ἔστι δηλοῦν, ἢ σχέσιν τινὰ πρός τι τῶν ἀντιδιαστελλομένων, ἢ τι τῶν παρεπομένων τῇ φύσει, ἢ ἐνέργειαν. δοκεῖ μὲν οὖν κυριώτερον πάντων τῶν ἐπὶ θεοῦ λεγομένων ὀνομάτων εἶναι, ὁ ὤν. καθὼς αὐτὸς χρηματίζων, τῷ μωυσεῖ ἐπὶ τοῦ ὄρους φησίν. εἶπον τοῖς υἱοῖς ἰσραήλ, ὁ ὢν ἀπέσταλκέ με. ὅλον γὰρ ἐν ἑαυτῷ συλλαβὸν ἔχει τὸ εἶναι. οἷόν τι πέλαγος οὐσίας ἄπειρον, καὶ ἀόριστον. ὡς δὲ ὁ ἅγιος Διονύσιος φησίν, ὁ ἀγαθός. οὐ γὰρ ἐστὶν ἐπὶ θεοῦ εἰπεῖν, πρῶτον τὸ εἶναι. καὶ τότε τὸ ἀγαθόν. δεύτερον δέ, ὁ θεὸς ὄνομα. ὃ λέγεται, ἢ ἐκ τοῦ θέειν, καὶ περιέπειν τὰ σύμπαντα, ἢ ἐκ τοῦ αἴθειν. ὅ ἐστι καίειν. ὁ γὰρ θεὸς πῦρ καταναλίσκον πᾶσαν κακίαν ἐστίν. ἢ ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι τὰ πάντα. ἀλάθητος γάρ ἐστι, καὶ πάντων ἐπόπτης. ἐθεάσατο γὰρ τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν ἀχρόνως ἐννοήσας. καὶ ἕκαστον κατὰ τὴν θελητικὴν αὐτοῦ ἄχρονον ἔννοιαν. ἥτις ἐστὶ προορισμός, καὶ εἰκών. καὶ παράδειγμα ἐν τῷ προορισθέντι καιρῷ γίνεται. τὸ μὲν οὖν πρότερον αὐτοῦ τοῦ εἶναι παραστατικόν ἐστι, καὶ

οὐ τοῦ

οὐ τοῦ τί εἶναι. τὸ δὲ δεύτερον, ἐνεργείας. τὸ δὲ ἄναρχον, καὶ ἄφθαρτον, καὶ ἀγέννητον, ἤτοι ἄκτιστον, καὶ ἀσώματον, καὶ ἀόρατον, καὶ τὰ τοιαῦτα, τί οὐκ ἔστι δηλοῖ. τουτέστιν, ὅτι οὐκ ἤρξατο τοῦ εἶναι, οὐδὲ φθείρεται, οὐδὲ ἔκτισται, οὐδὲ ἔστι σῶμα, οὐδὲ ὁρᾶται. τὸ δὲ ἀγαθὸν, καὶ δίκαιον, καὶ ὅσιον, καὶ τὰ τοιαῦτα, παρέπονται τῇ φύσει, οὐκ αὐτὴν δὲ τὴν οὐσίαν δηλοῖ. τὸ δὲ κύριος, βασιλεύς τε, καὶ τὰ τοιαῦτα, σχέσιν πρὸς τὰ ἀντιδιαστελλόμενα δηλοῖ. τῶν γὰρ κυριευομένων λέγεται κύριος. καὶ τῶν βασιλευομένων βασιλεύς. καὶ τῶν δημιουργουμένων, δημιουργός. καὶ τῶν ποιμαινομένων ποιμήν.

Περὶ θείας ἑνώσεως, καὶ διακρίσεως. ι'.

Πάντα μὲν οὖν ταῦτα, κοινῶς ἐπὶ πάσης τῆς θεότητος ἐκληπτέον, καὶ ταυτῶς, καὶ ἁπλῶς, καὶ ἀμερῶς, καὶ ἡνωμένως. διακεκριμένως δὲ τὸ, πατὴρ, καὶ τὸ, υἱὸς, καὶ τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ ἀναίτιον, καὶ τὸ αἰτιατὸν, καὶ τὸ ἀγέννητον, καὶ τὸ γεννητὸν, καὶ ἐκπορευτόν. ἅτινα οὐκ οὐσίας εἰσὶ δηλωτικὰ, ἀλλὰ τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως, καὶ τοῦ τῆς ὑπάρξεως τρόπου. ταῦτα οὖν εἰδότες, καὶ ἐκ τούτων ἐπὶ τὴν θείαν οὐσίαν χειραγωγούμενοι, οὐκ αὐτὴν τὴν οὐσίαν καταλαμβάνομεν, ἀλλὰ τὰ περὶ τὴν οὐσίαν. ὥσπερ οὐδὲ ἐὰν γνῶμεν, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀσώματός ἐστι, καὶ ἄποσος, καὶ ἀσχημάτιστος, ἤδη καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῆς κατειλήφαμεν. οὐδὲ τοῦ σώματος εἴπερ γνῶ-

μεν ὅτι

μεν ὅτι λευκὸν, ἢ μέλαν ἐστὶν, ἀλλὰ τὰ περὶ τὴν οὐσίαν. ὁ δὲ ἀληθὴς λόγος διδάσκει ἁπλοῦν εἶναι τὸ θεῖον, καὶ μίαν ἁπλῆν ἔχειν ἐνέργειαν, ἀγαθὴν, καὶ πᾶσι τὰ πάντα ἐνεργοῦσαν, κατὰ τὴν τοῦ ἡλίου ἀκτῖνα. ἥτις πάντα θάλπει, καὶ ἐν ἑκάστῳ κατὰ τὴν φυσικὴν ἐπιτηδειότητα, καὶ δεκτικὴν δύναμιν ἐνεργεῖ, ἐκ τοῦ δημιουργήσαντος θεοῦ τὴν τοιαύτην εἰληφὼς ἐνέργειαν. διακέκριται δὲ, ὅσα τῆς θείας, καὶ φιλανθρώπου τοῦ θεοῦ λόγου σαρκώσεως. ἐν τούτοις γὰρ οὔτε ὁ πατὴρ, οὔτε τὸ πνεῦμα, κατ' οὐδένα λόγον κεκοινώνηκεν, εἰ μὴ κατ' εὐδοκίαν, καὶ κατὰ τὴν ἄρρητον θαυματουργίαν, ἣν καὶ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος ὁ θεὸς λόγος γενόμενος εἰργάζετο, ὡς ἀναλλοίωτος θεὸς, καὶ θεοῦ υἱός.

Περὶ τῶν σωματικῶς ἐπὶ θεοῦ λεγομένων. ια'.

Ἐπεὶ δὲ πλεῖστα περὶ θεοῦ σωματικώτερον ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ συμβολικῶς εἰρημένα εὑρίσκομεν, εἰδέναι χρὴ, ὡς ἀνθρώποις ὄντας ἡμᾶς, καὶ τὸ παχὺ τοῦτο σαρκίον περικειμένους, τὰς θείας, καὶ ὑψηλὰς, καὶ ἀΰλους τῆς θεότητος ἐνεργείας, νοεῖν ἢ λέγειν ἀδύνατον, εἰ μὴ εἰκόσι καὶ τύποις, καὶ συμβόλοις τοῖς καθ' ἡμᾶς, χρησαίμεθα. ὅσα τοίνυν περὶ θεοῦ σωματικώτερον εἴρηται, συμβολικῶς ἐστὶ λελεγμένα. ἔχει δέ τινα ὑψηλοτέραν διάνοιαν. ἁπλοῦν γὰρ τὸ θεῖον, καὶ ἀσχημάτιστον. ὀφθαλμοὺς

μὲν οὖν

μὲν οὖν θεοῦ. καὶ βλέφαρα, καὶ ὅρασιν, τὴν τῶν ἁπάντων ἐποπτικὴν αὐτοῦ δύναμιν, καὶ τὸ ἀλάθητον τῆς αὐτοῦ γνώσεως ἐννοήσωμεν, ἀπὸ τοῦ παρ' ἡμῖν διὰ ταύτης τῆς αἰσθήσεως, ἐντελεστέραν γνῶσιν τέ, καὶ πληροφορίαν ἐγγίνεσθαι. ὦτα δὲ καὶ ἀκοὴν, τὸ ἐξιλεωτικὸν αὐτοῦ, καὶ τῆς ἡμετέρας δεκτικὸν δεήσεως. καὶ γὰρ ἡμεῖς τοῖς τὰς ἱκεσίας ποιουμένοις, διὰ ταύτης τῆς αἰσθήσεως, εὐμενεῖς γινόμεθα, γνησιώτερον αὐτοῖς, τὸ οὖς ἐπικλίνοντες. στόμα δὲ καὶ λαλιὰν, τὸ ἐνδεικτικὸν τῆς βουλήσεως αὐτοῦ, ἐκ τοῦ παρ' ἡμῖν διὰ στόματος, καὶ λαλιᾶς, σημαίνεσθαι τὰ ἐγκάρδια νοήματα. βρῶσιν δὲ καὶ πόσιν, τὴν ἡμετέραν πρὸς τὸ αὐτοῦ θέλημα συνδρομήν. καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς διὰ τῆς γευστικῆς αἰσθήσεως, τὴν τῆς φύσεως ἀναπληροῦμεν ἀναγκαίαν ὄρεξιν. ὄσφρησιν δὲ, τὸ ἀποδεκτικὸν τῆς πρὸς αὐτὸν ἡμῶν ἐννοίας τε, καὶ εὐνοίας, ἐκ τοῦ παρ' ἡμῖν διὰ ταύτης τῆς αἰσθήσεως τὴν τῆς εὐωδίας ἀποδοχὴν ἐγγίνεσθαι. πρόσωπον δὲ τὴν δι' ἔργων αὐτοῦ ἔνδειξίν τε, καὶ ἐμφάνειαν. ἐκ τοῦ τὴν ἡμετέραν ἐμφάνειαν διὰ προσώπου γίνεσθαι. χεῖρας δὲ, τὸ ἀνυστικὸν τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ. καὶ γὰρ ἡμεῖς τὰ χρειώδη, καὶ μάλιστα τιμιώτερα, διὰ τῶν οἰκείων κατορθοῦμεν χειρῶν. δεξιὰν δὲ τὴν ἐπὶ τοῖς αἰσίοις αὐτοῦ βοήθειαν, ἐκ τοῦ καὶ ἡμᾶς μᾶλλον ἐπὶ τῶν εὐσχημοτέρων, καὶ τιμιωτέρων, καὶ πλείστης ἰσχύος δεομένων, τῇ δεξιᾷ κεχρῆσθαι. ψηλάφησιν δὲ, τὴν ἀκριβεστέραν αὐτοῦ, καὶ τῶν

λίαν

λίαν λεπτῶν τε καὶ κρυπτῶν διάγνωσίν τε, καὶ εἴσπραξιν, ἐκ τοῦ παρ' ἡμῖν μὴ δύνασθαι τοὺς ψηλαφωμένους ἐν ἑαυτοῖς κρύπτειν τι. πόδας δὲ καὶ βάδισιν, τὴν πρὸς ἐπικουρίαν τῶν δεομένων, ἢ ἐχθρῶν ἄμυναν, ἢ ἄλλην τινὰ πρᾶξιν. ἔλευσίν τε καὶ παρουσίαν, ἐκ τοῦ παρ' ἡμῖν διὰ τῆς τῶν ποδῶν χρήσεως, ἀποτελεῖσθαι τὴν ἄφιξιν. ὅρκον δὲ, τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ, ἐκ τοῦ παρ' ἡμῖν δι' ὅρκου τὰς πρὸς ἀλλήλους βεβαιοῦσθαι συνθήκας. ὀργὴν δὲ καὶ θυμὸν, τὴν πρὸς τὴν κακίαν ἀπέχθειάν τε καὶ ἀποστροφήν. καὶ γὰρ ἡμεῖς τὰ ἐναντία τῆς γνώμης μισοῦντες, ὀργιζόμεθα. λήθην δὲ καὶ ὕπνον καὶ νυσταγμὸν, τὴν ὑπέρθεσιν τῆς κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀμύνης. καὶ τὴν τῆς συνήθους πρὸς τοὺς οἰκείους βοηθείας ἀναβολήν, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, πάντα τὰ σωματικῶς εἰρημένα ἐπὶ θεοῦ, κεκρυμμένην ἔχει τινὰ ἔννοιαν, ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς, τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς ἐκδιδάσκουσαν. εἰ μή τι περὶ τῆς σωματικῆς τοῦ θεοῦ λόγου ἐπιδημίας εἴρηται. αὐτὸς γὰρ πάντα τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἀνεδέξατο, ψυχὴν νοερὰν καὶ σῶμα, καὶ τὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἰδιώματα, τά τε φυσικὰ καὶ ἀδιάβλητα πάθη.

Περὶ τῶν αὐτῶν. ιβ'.

Ταῦτα μὲν οὖν, ἐκ τῶν ἱερῶν μεμυήμεθα λογίων. ὡς ὁ θεῖος ἔφη Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης. ὅτι ὁ θεὸς πάντων ἐστὶν αἰτία καὶ ἀρχή.

καὶ ἀρχή. τῶν ὄντων οὐσία. τῶν ζώντων, ζωή. τῶν λογικῶς
ὄντων, λόγος. τῶν νοερῶς ὄντων, νοῦς. καὶ τῶν μὲν ἀποπι-
πτόντων αὐτῆς, ἀνάκλησίς τε καὶ ἀνάστασις. τῶν δὲ κατὰ
φθειρόντων τὸ κατὰ φύσιν, ἀνακαινισμὸς καὶ ἀναμόρφω-
σις. τῶν κινουμένων κατά τινα ἀνίερον σάλον, ἵδρυσις ἱε-
ρά. καὶ τῶν ἑστηκότων ἀσφάλεια. καὶ τῶν ἐπ' αὐτὴν ἀ-
ναγομένων, ὁδὸς, καὶ ἀνατατικὴ χειραγωγία. προσθήσω
δὲ, ὅτι καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ πεποιημένων πατήρ. κυριώτερον
γὰρ ὁ θεὸς ἡμῶν ἐστὶ πατὴρ, ὁ ἐκ μὴ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παρα-
γαγὼν, ἢ οἱ γεννήσαντες οἱ ἐξ αὐτοῦ καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ γεννᾶν
εἰληφότες. τῶν ἑπομένων καὶ ὑπ' αὐτοῦ ποιμαινομένων, ποι-
μήν. τῶν φωτιζομένων ἔλλαμψις. τῶν τελουμένων τελε-
ταρχία. τῶν θεουμένων θεαρχία. τῶν διεστώτων εἰρήνη.
καὶ τῶν ἁπλουμένων ἁπλότης. καὶ τῶν ἑνιζομένων ἑνότης.
ἀρχῆς ἁπάσης ὑπερούσιος καὶ ὑπεράρχιος ἀρχή. καὶ τοῦ
κρυφίου ἤτοι τῆς αὐτοῦ γνώσεως κατὰ τὸ θεμιτὸν καὶ ἐφι-
κτὸν ἑκάστῳ, ἀγαθὴ μετάδοσις.

Ἔτι περὶ θείων ὀνομάτων, ἀκριβέστερον. ιγ'.

Τὸ θεῖον ἀκατάληπτον ὂν, πάντως καὶ ἀνώνυμον ἔσται. ἀγνο-
οῦντες οὖν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, τῆς οὐσίας αὐτοῦ μὴ ἐκζητή-
σωμεν ὄνομα. δηλωτικὰ γὰρ τῶν πραγμάτων ἐστὶ τὰ ὀνόμα-
τα. ἀλλ' ἀγαθὸς ὢν ὁ θεὸς, καὶ ἐπὶ μεθέξει τῆς ἀγαθότητος
αὐτοῦ παραγαγὼν ἡμᾶς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι, καὶ γνωστι-

κοὺς ποιήσας

κοὺς ποιήσας ἡμᾶς, ὥσπερ οὐ τῆς οὐσίας αὐτοῦ μετέδωκεν,
οὕτως οὐδὲ τῆς γνώσεως τῆς οὐσίας αὐτοῦ. ἀδύνατον γὰρ
φύσιν, τελείως γνῶναι τὴν ὑπερκειμένην φύσιν. εἰ δὲ καὶ τῶν
ὄντων αἱ γνώσεις, τὸ ὑπερούσιον πῶς γνωσθήσεται; δι' ἄφα-
τον οὖν ἀγαθότητα, ηὐδόκησεν ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς ὀνομάζε-
σθαι. ἵνα μὴ ἀμέτοχοι παντελῶς ὦμεν τῆς αὐτοῦ ἐπιγνώ-
σεως, ἀλλ' ἔχωμεν κἂν ἀμυδρὰν αὐτοῦ ἔννοιαν. καθ' ὃ μὲν
οὖν ἀκατάληπτός ἐστι καὶ ἀκατονόμαστος. ὡς δὲ πάντων
αἴτιος, καὶ πάντων τοὺς λόγους τῶν ὄντων καὶ τὰς αἰτίας
ἐν ἑαυτῷ προέχων, ἐκ πάντων τῶν ὄντων κατονομάζεται,
καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων, οἷον φωτὸς καὶ σκότους, ὕδατος καὶ
πυρός. ἵνα γνῶμεν ὅτι οὐ ταῦτα κατ' οὐσίαν ἐστὶ, ἀλλ' ἔστι
μὲν ὑπερούσιος. διὸ καὶ ἀκατονόμαστος. ὡς δὲ πάντων
τῶν ὄντων αἴτιος, ἐκ πάντων τῶν αἰτιατῶν, ὀνομάζεται.
διὸ τῶν θείων ὀνομάτων, τὰ μὲν, ἀποφατικῶς λέγεται
δηλοῦντα τὸ ὑπερούσιον. οἷον, ἀνούσιος, ἄχρονος, ἄναρ-
χος, ἀόρατος. οὐχ ὅτι τινὸς ἧττόν ἐστιν, ἢ τινὸς ἐστέρηται. αὐ-
τοῦ γὰρ ἐστὶ πάντα, καὶ ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ γέγονε, καὶ ἐν
αὐτῷ συνέστηκεν. ἀλλ' ὅτι πάντων ὑπεροχικῶς τῶν ὄντων ἐξῄ-
ρηται. οὐδὲν γὰρ τῶν ὄντων, ἀλλ' ὑπὲρ πάντα ἐστί. τὰ δὲ καταφατι-
κῶς λεγόμενα, ὡς αἰτίου τῶν πάντων κατηγορεῖται. ὡς γὰρ αἴτιος
πάντων τῶν ὄντων καὶ πάσης οὐσίας, καὶ ὢν λέγεται, καὶ οὐσία. καὶ ὡς
αἴτιος λόγου παντὸς καὶ σοφίας, λογικοῦ τε καὶ σοφοῦ, λέγεται
λόγος καὶ λογικός, σοφία καὶ σοφός. ὁμοίως καὶ νοῦς καὶ νοερός.

 ζωὴ καὶ

ζωὴ καὶ ζῶν, δύναμις καὶ δυνατός. καὶ ἐπὶ πάντων τῶν λοιπῶν ὁμοίως. μᾶλλον δὲ ἐκ τῶν τιμιωτέρων καὶ πλησιαζόντων αὐτῷ οἰκειοτέρως ὀνομασθήσεται. τιμιώτερα δὲ, τὰ ἄϋλα τῶν ὑλικῶν, καὶ τὰ καθαρὰ, τῶν ῥυπαρῶν, καὶ τὰ ἅγια τῶν ἐναγῶν, καὶ μᾶλλον αὐτῷ πλησιάζοντα. ἐπεὶ καὶ πλέον μετέχουσιν αὐτοῦ. οἰκειότερον οὖν μᾶλλον ὀνομασθήσεται ἥλιος, καὶ φῶς, ἤπερ σκότος. καὶ ἡμέρα, ἤπερ νύξ. καὶ ζωὴ, ἤπερ θάνατος. καὶ πῦρ καὶ πνεῦμα, καὶ ὕδωρ, ὡς ζωτικὰ, ἤπερ γῆ. καὶ πρὸ πάντων καὶ πλέον, ἀγαθότης, ἤπερ κακία. ταυτὸν δὲ εἰπεῖν ὂν, ἤπερ μὴ ὄν. τὸ γὰρ ἀγαθὸν ὕπαρξις καὶ ὑπάρξεως αἴτιον, τὸ δὲ κακὸν, ἀγαθοῦ, ἤτοι ὑπάρξεως στέρησις. καὶ αὗται μὲν αἱ ἀποφάσεις καὶ καταφάσεις. γλυκυτάτη δὲ καὶ ἡ ἐξ ἀμφοῖν συνάφεια. οἷον, ἡ ὑπερούσιος οὐσία. ἡ ὑπέρθεος θεότης. ἡ ὑπεράρχιος ἀρχή. καὶ τὰ τοιαῦτα. εἰσὶ δὲ καὶ τινὰ καταφατικῶς ἐπὶ θεοῦ λεγόμενα, δύναμιν ὑπεροχικῆς ἀποφάσεως ἔχοντα. οἷον σκότος, οὐχ ὅτι ὁ θεὸς σκότος ἐστὶν, ἀλλ᾽ ὅτι οὐκ ἔστι φῶς, ἀλλ᾽ ὑπὲρ τὸ φῶς. λέγεται μὲν οὖν ὁ θεὸς, νοῦς καὶ λόγος, καὶ πνεῦμα, σοφία τε καὶ δύναμις, ὡς τούτων αἴτιος, καὶ ὡς ἄϋλος, καὶ ὡς παντουργὸς καὶ παντοδύναμος. καὶ ταῦτα κοινῶς ἐπὶ πάσης λέγεται τῆς θεότητος, τά τε ἀποφατικῶς καὶ καταφατικῶς λεγόμενα. καὶ ἐφ᾽ ἑκάστης τῶν τῆς ἁγίας τριάδος ὑποστάσεων, ὁμοίως καὶ ὡσαύτως καὶ ἀπαραλείπτως. ὅταν γὰρ

ἐννοήσω μίαν

ἐννοήσω μίαν τῶν ὑποστάσεων, τέλειον αὐτὴν θεὸν οἶδα, τελείαν οὐσίαν. ὅταν δὲ συνάψω, καὶ συναριθμήσω τὰ τρία, ἕνα θεὸν οἶδα τέλειον. οὐ γὰρ σύνθετόν ἐστιν ἡ θεότης, ἀλλ᾽ ἐν τρισὶ τελείοις, ἓν τέλειον ἀμερὲς, καὶ ἀσύνθετον. ὅταν δὲ τὴν πρὸς ἄλληλα σχέσιν τῶν ὑποστάσεων ἐννοήσω, οἶδα ὅτι ἐστὶν ὁ πατὴρ ὑπερούσιος ἥλιος, πηγὴ ἀγαθότητος, ἄβυσσος οὐσίας, λόγου, σοφίας, δυνάμεως, φωτὸς, θεότητος. πηγὴ γεννητικὴ, καὶ προβλητικὴ τοῦ ἐν αὐτῇ κρυφίου ἀγαθοῦ. αὐτὸς μὲν οὖν ἐστὶ, νοῦς. λόγου ἄβυσσος, λόγου γεννήτωρ. καὶ διὰ λόγου προβολεὺς ἐκφαντορικοῦ πνεύματος. καὶ ἵνα μὴ πολλὰ λέγω, οὐκ ἔστι τῷ πατρὶ λόγος, σοφία, δύναμις, θέλησις, εἰ μὴ ὁ υἱός. ὅς ἐστιν ἡ μόνη δύναμις τοῦ πατρός. ἡ προκαταρκτικὴ τῆς πάντων ποιήσεως. οὕτως ὡς τελεία ὑπόστασις ἐκ τελείας ὑποστάσεως γεννωμένη, ὡς οἶδεν αὐτός, ὃς υἱὸς ἐστί τε, καὶ λέγεται. τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐκφαντορικὴ τοῦ κρυφίου τῆς θεότητος δύναμις τοῦ πατρὸς, ἐκ πατρὸς μὲν δι᾽ υἱοῦ ἐκπορευομένη, ὡς οἶδεν αὐτὸς, οὐ γεννητῶς. διὸ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τελεσιουργὸν τῆς τῶν ἁπάντων ποιήσεως. ὅσα οὖν ἁρμόζει αἰτίῳ, πατρὶ, πηγῇ, γεννήτορι, τῷ πατρὶ μόνῳ προσαρμοστέον. ὅσα δὲ αἰτιατῷ, γεννητῷ, υἱῷ, λόγῳ, δυνάμει προκαταρκτικῇ, θελήσει, σοφίᾳ, τῷ υἱῷ. ὅσα δὲ αἰτιατῷ, ἐκπορευτῷ, ἐκφαντορικῷ, τελεσιουργικῇ δυνάμει, τῷ ἁγίῳ πνεύματι. ὁ πατὴρ πηγὴ, καὶ αἰτία υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος.

πατὴρ δὲ υἱοῦ μόνου, καὶ προβολεὺς τοῦ ἁγίου πνεύματος. ὁ υἱὸς, υἱὸς, λόγος, σοφία καὶ δύναμις, εἰκὼν, ἀπαύγασμα, χαρακτὴρ τοῦ πατρὸς, καὶ ἐκ τοῦ πατρός. οὐχ υἱὸς δὲ τοῦ πατρὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, πνεῦμα τοῦ πατρὸς, ὡς ἐκ πατρὸς ἐκπορευόμενον. οὐδὲ μία γὰρ ὁρμὴ ἄνευ πνεύματος. καὶ υἱοῦ δὲ πνεῦμα, οὐχ ὡς ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς δι' αὐτοῦ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον. μόνος γὰρ αἴτιος ὁ πατήρ.

Περὶ τόπου θεοῦ. καὶ ὅτι μόνον τὸ θεῖον ἀπερίγραπτον. ιδ'.

Τόπος ἐστὶ σωματικὸς, πέρας τοῦ περιέχοντος, καθ' ὃ περιέχεται τὸ περιεχόμενον. οἷον, ὁ ἀὴρ περιέχει, τὸ δὲ σῶμα περιέχεται. οὐχ ὅλος δὲ ὁ περιέχων ἀὴρ, τόπος ἐστὶ τοῦ περιεχομένου σώματος, ἀλλὰ τὸ τέλος τοῦ περιέχοντος ἀέρος, τὸ ἐφαπτόμενον τοῦ περιεχομένου σώματος. πάντως δὲ, ὅτι τὸ περιέχον οὐκ ἔστιν ἐν τῷ περιεχομένῳ. ἔστι δὲ καὶ νοητὸς τόπος, ἔνθα νοεῖται καὶ ἔστιν ἡ νοητὴ καὶ ἀσώματος φύσις. ἔνθαπερ πάρεστι, καὶ ἐνεργεῖ, καὶ οὐ σωματικῶς περιέχεται, ἀλλὰ νοητῶς. οὐ γὰρ ἔχει σχῆμα, ἵνα σωματικῶς περισχεθῇ. ὁ μὲν οὖν θεὸς, ἄϋλος ὢν καὶ ἀπερίγραπτος, ἐν τόπῳ οὐκ ἔστιν. αὐτὸς γὰρ ἑαυτοῦ τόπος ἐστὶν, τὰ πάντα πληρῶν, καὶ ὑπὲρ τὰ πάντα ὢν, καὶ αὐτὸς συνέχων τὰ πάντα. λέγεται δὲ καὶ ἐν τόπῳ εἶναι. καὶ λέγεται τόπος θεοῦ, ἔνθα ἔκδηλος ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ γίνεται. αὐτὸς μὲν γὰρ διὰ πάντων ἀμιγῶς διήκει, καὶ πᾶσι μεταδίδωσι τῆς ἑαυτοῦ ἐνεργείας, κατὰ

τὴν ἑκάστου

τὴν ἑκάστου ἐπιτηδειότητα, καὶ δεκτικὴν δύναμιν. φημὶ δὴ τήν τε φυσικὴν καὶ προαιρετικὴν καθαρότητα. καθαρώτερα γὰρ τὰ ἄϋλα τῶν ὑλικῶν, καὶ τὰ ἐνάρετα τῶν κακίᾳ συνεζευγμένων. λέγεται τοιγαροῦν θεοῦ τόπος, ὁ πλέον μετέχων τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς χάριτος αὐτοῦ. διὰ τοῦτο ὁ οὐρανὸς αὐτοῦ θρόνος. ἐν αὐτῷ γὰρ εἰσὶν οἱ ποιοῦντες τὸ θέλημα αὐτοῦ ἄγγελοι, καὶ ἀεὶ δοξάζοντες αὐτόν. αὕτη γὰρ αὐτῷ ἀνάπαυσις. καὶ ἡ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ. ἐν αὐτῇ γὰρ, διὰ σαρκὸς τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. πόδες δὲ τοῦ θεοῦ, ἡ ἁγία αὐτοῦ σὰρξ διαφόρως ὠνόμασται. λέγεται δὲ καὶ ἡ ἐκκλησία τόπος θεοῦ. τοῦτον γὰρ εἰς δοξολογίαν αὐτοῦ, ὥσπερ τι τέμενος ἀφωρίσαμεν. ἐν ᾧ καὶ τὰς πρὸς αὐτὸν ἐντεύξεις ποιούμεθα. ὁμοίως καὶ οἱ τόποι, ἐν οἷς ἔκδηλος ἡμῖν ἡ αὐτοῦ ἐνέργεια, εἴτε διὰ σαρκὸς, εἴτε ἄνευ σώματος γέγονε, τόποι θεοῦ λέγονται. ἰστέον δὲ ὅτι τὸ θεῖον ἀμερές ἐστιν, ὅλον ὁλικῶς πανταχοῦ ὂν, καὶ οὐ μέρος ἐν μέρει σωματικῶς διαιρούμενον. ἀλλ' ὅλον ἐν πᾶσι, καὶ ὅλον ὑπὲρ τὸ πᾶν. ὁ δὲ ἄγγελος, σωματικῶς μὲν ἐν τόπῳ οὐ περιέχεται, ὥστε τυποῦσθαι καὶ σχηματίζεσθαι. ὅμως λέγεται εἶναι ἐν τόπῳ, διὰ τὸ παρεῖναι νοητῶς καὶ ἐνεργεῖν κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν, καὶ μὴ εἶναι ἀλλαχοῦ, ἀλλ' ἐκεῖσε νοητῶς περιγράφεσθαι, ἔνθα καὶ ἐνεργεῖ. οὐ γὰρ δύναται κατὰ ταυτὸν ἐν διαφόροις τόποις ἐνεργεῖν. μόνου γὰρ θεοῦ ἐστι τὸ πανταχοῦ, κατὰ ταυτὸν ἐνεργεῖν. ὁ μὲν γὰρ ἄγγελος, τάχει φύσεως, καὶ τῷ ἑτοίμως

ἤγουν

ἤγουν ταχέως μεταβαίνειν, ἐνεργεῖ ἐν διαφόροις τόποις. τὸ δὲ θεῖον πανταχῇ ὂν, καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν, πανταχῇ κατὰ ταὐτὸν διαφόρως ἐνεργεῖ μιᾷ καὶ ἁπλῇ ἐνεργείᾳ. ἡ δὲ ψυχὴ συνδέδεται τῷ σώματι ὅλη ὅλῳ, καὶ οὐ μέρος μέρει. καὶ οὐ περιέχει τὰ ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ περιέχει αὐτὸ ὥσπερ πῦρ σίδηρον. καὶ ἐν αὐτῷ οὖσα, τὰς οἰκείας ἐνεργεῖ ἐνεργείας. περιγραπτόν μέν ἐστι, τὸ, τόπῳ ἢ χρόνῳ, ἢ καταλήψει περιλαμβανόμενον. ἀπερίγραπτον δὲ, τὸ μηδενὶ τούτων περιεχόμενον. ἀπερίγραπτον μὲν οὖν, μόνον ἐστὶ τὸ θεῖον, ἄναρχον ὂν καὶ ἀτελεύτητον, καὶ πάντα περιέχον, καὶ μηδὲ μιᾷ καταλήψει περιεχόμενον. μόνον γάρ ἐστιν ἀκατάληπτον, καὶ ἀόριστον, ὑπ' οὐδενὸς γινωσκόμενον, αὐτὸ δὲ μόνον ἑαυτοῦ θεωρητικόν. ὁ δὲ ἄγγελος, καὶ χρόνῳ περιγράφεται (ἤρξατο γὰρ τοῦ εἶναι,) καὶ τόπῳ, εἰ καὶ νοητῶς, ὡς προείπομεν. καὶ καταλήψει. καὶ ἀλλήλων γὰρ τὴν φύσιν ἴσασι πως. καὶ ὑπὸ τοῦ κτίστου ὁρίζονται τέλεον. τὰ δὲ σώματα, καὶ ἀρχῇ, καὶ τέλει, καὶ τόπῳ σωματικῷ, καὶ καταλήψει. ἄτρεπτον οὖν παντελῶς τὸ θεῖον, καὶ ἀναλλοίωτον. πάντα γὰρ τῇ προγνώσει τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν προώρισεν, ἕκαστον κατὰ τὸν ἴδιον, καὶ πρέποντα καιρὸν, καὶ τόπον. καὶ κατὰ τοῦτο ὁ πατὴρ οὐδένα κρινεῖ. τὴν δὲ κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ. ἔκρινε γὰρ ὁ πατὴρ δηλονότι, καὶ ὁ υἱὸς, ὡς θεὸς, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. αὐτὸς δὲ ὁ υἱὸς, ὡς ἄνθρωπος σωματικῶς καταβήσεται, καὶ καθιεῖται ἐπὶ θρόνου δόξης. σώματος γὰρ περιγραπτοῦ

ἡ κατάβασις,

ἡ κατάβασις, καὶ ἡ καθέδρα. καὶ κρινεῖ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ. πάντα ἀπέχει θεοῦ, οὐ τόπῳ, ἀλλὰ φύσει. ἐπὶ ἡμῶν φρόνησις, καὶ σοφία, καὶ βουλὴ, ὡς ἕξις συμβαίνει, καὶ ἀποχωρεῖ, οὐ μὴν ἐπὶ θεοῦ. ἐπ' αὐτοῦ γὰρ οὐδὲν γίνεται, καὶ ἀπογίνεται. ἀναλλοίωτος γάρ ἐστι, καὶ ἄτρεπτος, καὶ οὐ χρὴ συμβεβηκὸς ἐπ' αὐτοῦ λέγειν. τὸ δὲ ἀγαθὸν ὁ θεὸς, σύνδρομον ἔχει τῇ οὐσίᾳ. ὁ ἐπιθυμῶν ἀεὶ τοῦ θεοῦ, οὗτος ὁρᾷ αὐτόν. ἐν πᾶσι γάρ ἐστιν ὁ θεός. τοῦ γὰρ ὄντος, ἐξήρτηται τὰ ὄντα. καὶ οὐκ ἔστιν εἶναί τι, εἰ μὴ ἐν τῷ ὄντι τὸ εἶναι ἔχει. ὅτι πᾶσι μὲν ἐγκέκραται ὁ θεὸς, ὡς συνέχων τὴν φύσιν. τῇ δὲ ἁγίᾳ αὐτοῦ σαρκὶ ὁ θεὸς λόγος καθ' ὑπόστασιν ἡνώθη, καὶ κατεμίχθη ἀσυγχύτως πρὸς τὸ ἡμέτερον. οὐδεὶς ὁρᾷ τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα. βούλησις, καὶ σοφία, καὶ δύναμις ὁ υἱός ἐστι τοῦ πατρός. οὐ χρὴ γὰρ λέγειν ἐπὶ θεοῦ ποιότητα, ἵνα μὴ σύνθετον εἴπωμεν αὐτὸν, ἐξ οὐσίας καὶ ποιότητος. ὁ υἱὸς ἐκ τοῦ πατρός ἐστι. καὶ πάντα ὅσα ἔχει ἐξ αὐτοῦ ἔχει. διὸ οὐδὲ δύναται ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδέν. οὐ γὰρ ἔχει ἰδιάζουσαν ἐνέργειαν παρὰ τὸν πατέρα. ὅτι δὲ φύσει ἀόρατος ὢν ὁ θεὸς, ὁρατὸς ταῖς ἐνεργείαις γίνεται, ἐκ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως, καὶ κυβερνήσεως γινώσκομεν. εἰκὼν τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα. δι' οὗ χριστὸς ἐνοικῶν ἀνθρώπῳ, δίδωσιν αὐτῷ τὸ κατ' εἰκόνα. θεὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, μέσον τοῦ ἀγεννήτου, καὶ γεννητοῦ, καὶ δι' υἱοῦ τῷ πατρὶ συναπτόμενον, πνεῦμα θεοῦ λέγεται, πνεῦμα χριστοῦ, νοῦς

χριστοῦ, πνεῦμα κυρίου,

χῦ, πνεῦμα κυρίου, αὐτοκύριος, πνᾶ υἱοθεσίας, ἀληθείας, ἐλευθερίας, σοφίας. καὶ γὰρ ποιητικὸν τούτων ἁπάντων. πάντα τῇ οὐσίᾳ πληροῦν, πάντα συνέχον, πληρωτικὸν κόσμου κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀχώρητον κόσμῳ κατὰ τὴν δύναμιν. θεός ἐστιν ἀΐδιος οὐσία, καὶ ἀπαράλλακτος, δημιουργικὴ τῶν ὄντων, εὐσεβεῖ συνειδήσει προσκυνουμένη. θεὸς καὶ πατήρ, ὁ ὢν ἀεὶ ἀγέννητος, ὡς μὴ ἔκ τινος γεννηθείς, γεννήσας δὲ υἱὸν συναΐδιον. θεός ἐστι καὶ ὁ υἱός, ὁ ὢν ἀεὶ σὺν τῷ πατρὶ, ἀχρόνως καὶ ἀϊδίως, καὶ ἀρρεύστως, καὶ ἀπαθῶς, καὶ ἀδιαστάτως ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένος. θεὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐστὶ, δύναμις ἁγιαστικὴ ἐνυπόστατος, ἐκ τοῦ πατρὸς ἀδιαστάτως ἐκπορευομένη, καὶ ἐν υἱῷ ἀναπαυομένη, ὁμοούσιος πατρὶ καὶ υἱῷ. λόγος ἐστὶ, καὶ ἡ φυσικὴ τοῦ νοῦ κίνησις. καθ' ἣν κινεῖται, καὶ νοεῖται, καὶ λογίζεται, οἱονεὶ φῶς αὐτοῦ ὢν, καὶ ἀπαύγασμα. καὶ πάλιν λόγος ἐστὶν ὁ οὐσιωδῶς τῷ πατρὶ ἀεὶ συμπαρών. λόγος πάλιν ἐστὶν ὁ ἐνδιάθετος, ὁ ἐν καρδίᾳ λαλούμενος. καὶ πάλιν λόγος ἐστὶν ἄγγελος, νοήματος. ὁ μὲν οὖν θεὸς λόγος οὐσιώδης τέ ἐστι καὶ ἐνυπόστατος. οἱ δὲ λοιποὶ τρεῖς λόγοι, δυνάμεις εἰσὶ τῆς ψυχῆς, οὐκ ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει θεωρούμενοι. ὧν ὁ μὲν πρῶτος, τοῦ νοῦ φυσικόν ἐστι γέννημα, ἐξ αὐτοῦ ἀεὶ φυσικῶς πηγαζόμενον. ὁ δεύτερος δὲ, λέγεται ἐνδιάθετος. ὁ δὲ τρίτος προφορικός. τὸ πνεῦμα νοεῖται πολλαχῶς. τὸ ἅγιον πνεῦμα. λέγονται δὲ καὶ αἱ δυνάμεις τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, πνεύματα. πνεῦ-

μα καὶ

μα καὶ ὁ ἄγγελος ὁ ἀγαθός. πνεῦμα καὶ ὁ δαίμων. πνεῦμα καὶ ἡ ψυχή. ἐστι δ' ὅτε, καὶ ὁ νοῦς πνεῦμα λέγεται. πνεῦμα καὶ ὁ ἄνεμος, καὶ ὁ ἀήρ.

Τὰ ἰδιώματα τῆς θείας φύσεως. ιε'.

Τὸ ἄκτιστον, τὸ ἄναρχον, τὸ ἀθάνατον, καὶ ἀπέραντον, καὶ αἰώνιον, τὸ ἄυλον, τὸ ἀγαθὸν, τὸ δημιουργικὸν, τὸ δίκαιον, τὸ φωτιστικὸν, τὸ ἄτρεπτον, τὸ ἀπαθὲς, τὸ ἀπερίγραπτον, τὸ ἀχώρητον, τὸ ἀπερίοριστον, τὸ ἀσώματον, τὸ ἀόριστον, τὸ ἀόρατον, τὸ ἀπερινόητον, τὸ ἀνενδεὲς, τὸ αὐτοκρατὲς καὶ αὐτεξούσιον, τὸ παντοκρατορικὸν, τὸ ζωοδοτικὸν, τὸ παντοδύναμον, τὸ ἀπειροδύναμον, τὸ ἁγιαστικὸν καὶ μεταδοτικὸν, τὸ περιέχειν καὶ συνέχειν τὰ σύμπαντα, καὶ πάντων προνοεῖσθαι. πάντα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα, φύσει ἔχει, οὐκ ἄλλοθεν εἰληφυῖα, ἀλλ' αὐτὴ μεταδιδοῦσα παντὸς ἀγαθοῦ τοῖς οἰκείοις ποιήμασι, κατὰ τὴν ἑκάστου δεκτικὴν δύναμιν, ἡ ἐν ἀλλήλαις τῶν ὑποστάσεων μονή τε καὶ ἵδρυσις. ἀδιάστατοι γὰρ αὗται, καὶ ἀνεκφοίτητοι ἀλλήλων εἰσίν, ἀσύγχυτον ἔχουσαι τὴν ἐν ἀλλήλαις περιχώρησιν. οὐχ ὥστε συναλείφεσθαι, ἢ συγχεῖσθαι, ἀλλ' ὥστε ἔχεσθαι ἀλλήλων. υἱὸς γὰρ ἐν πατρὶ, καὶ πνι. καὶ πνᾶ ἐν πρὶ καὶ υἱῷ. καὶ πατὴρ ἐν υἱῷ καὶ πνι. μηδὲ μιᾶς γινομένης συναλοιφῆς, ἢ συμφύρσεως, ἢ συγχύσεως. καὶ τὸ ἓν, καὶ ταυτὸν τῆς κινήσεως. ἓν γὰρ ἔξαλμα, καὶ μία κίνησις τῶν τριῶν ὑποστάσεων. ὅπερ ἐπὶ τῆς κτιστῆς φύσεως

θεωρηθῆναι

θεωρηθῆναι ἀδύνατον. καὶ ὅτι ἡ θεία ἔλλαμψις, καὶ ἐνέργεια μία οὖσα, καὶ ἁπλῆ, καὶ ἀμερής, καὶ ἀγαθοειδῶς ἐν τοῖς μεριστοῖς ποικιλλομένη, καὶ τοῖς πᾶσι τὰ τῆς οἰκείας φύσεως συστατικὰ νέμουσα, μένει ἁπλῆ, πληθυνομένη μὲν ἐν τοῖς μεριστοῖς ἀμερίστως, καὶ τὰ μεριστὰ πρὸς τὴν ἑαυτῆς ἁπλότητα συνάγουσα, καὶ ἐπιστρέφουσα. πάντα γὰρ αὐτῆς ἐφίεται, καὶ ἐν αὐτῇ ἔχει τὴν ὕπαρξιν. καὶ αὐτὴ τοῖς πᾶσι τοῦ εἶναι καθὼς ἔχει φύσεως μεταδίδωσι. καὶ αὐτή ἐστι τῶν ὄντων τὸ εἶναι, καὶ τῶν ζώντων ἡ ζωή, καὶ τῶν λογικῶν ὄντων ὁ λόγος, καὶ τῶν νοερῶν ὄντων ἡ νόησις, αὐτὴ ὑπὲρ νοῦν οὖσα, καὶ ὑπὲρ λόγον, καὶ ὑπὲρ ζωήν, καὶ ὑπὲρ οὐσίαν. ἔτι δὲ καὶ τὸ διὰ πάντων διήκειν ἀμιγῶς, δι' αὐτῆς δὲ οὐδέν. ἔτι καὶ τὸ ἁπλῇ γνώσει γινώσκειν τὰ πάντα. καὶ πάντα τῷ θείῳ, καὶ παντεποπτικῷ, καὶ ἀΰλῳ αὐτῆς ὄμματι, ἁπλῶς καθορᾶν τά τε ἐνεστῶτα, τά τε παρεληλυθότα, καὶ τὰ μέλλοντα, πρὶν γενέσεως αὐτῶν. τὸ ἀναμάρτητον, καὶ τὸ ἀφιέναι ἁμαρτίας, καὶ σώζειν. καὶ ὅτι πάντα μέν, ὅσα θέλει, δύναται, οὐχ ὅσα δὲ δύναται, θέλει. δύναται γὰρ ἀπολέσαι τὸν κόσμον, οὐ θέλει δέ.

Περὶ αἰῶνος. ιϛ'.

Αὐτὸς τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν, ὁ ὑπάρχων πρὸ τῶν αἰώνων. πρὸς ὃν φησὶν ὁ θεῖος δαβίδ. ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος, σὺ εἶ. καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος. δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶ-

νας ἐποίησε. χρὴ τοίνυν γινώσκειν, ὅτι τὸ τοῦ αἰῶνος ὄνομα, πολύσημόν ἐστι. πλεῖστα γὰρ σημαίνει. αἰὼν γὰρ λέγεται, καὶ ἡ ἑκάστου τῶν ἀνθρώπων ζωή. λέγεται πάλιν αἰών, καὶ ὁ τῶν χιλίων ἐτῶν χρόνος. πάλιν λέγεται αἰὼν ὅλος ὁ παρὼν βίος. καὶ αἰὼν ὁ μέλλων, ὁ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀτελεύτητος. λέγεται πάλιν αἰών, οὐ χρόνος οὐδὲ χρόνου τι μέρος, ἡλίου φορᾷ, καὶ δρόμῳ μετρούμενον, ἤγουν δι' ἡμερῶν, καὶ νυκτῶν συνιστάμενον, ἀλλὰ τὸ συμπαρεκτεινόμενον τοῖς ἀϊδίοις, οἷόν τι χρονικὸν κίνημα, καὶ διάστημα. ὅπερ γὰρ τοῖς ὑπὸ χρόνον ὁ χρόνος, τοῦτο τοῖς ἀϊδίοις ἐστὶν αἰών. λέγονται μὲν οὖν ἑπτὰ αἰῶνες τοῦ κόσμου τούτου. ἤγουν ἀπὸ τῆς οὐρανοῦ καὶ γῆς κτίσεως, μέχρι τῆς κοινῆς τῶν ἀνθρώπων συντελείας τε καὶ ἀναστάσεως. ἔστι μὲν γὰρ συντέλεια μερικὴ ὁ ἑκάστου θάνατος. ἔστι δὲ καὶ κοινή, καὶ παντελὴς συντέλεια, ὅτε μέλλει ἡ κοινὴ γίνεσθαι τῶν ἀνθρώπων ἀνάστασις. ὄγδοος δὲ αἰὼν ὁ μέλλων. πρὸ δὲ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως, ὅτε οὐδὲ ὁ ἥλιος ἦν διαιρῶν ἡμέραν ἀπὸ νυκτός, οὐκ ἦν αἰὼν μετρητός, ἀλλὰ τὸ συμπαρεκτεινόμενον τοῖς ἀϊδίοις, οἷόν τι χρονικὸν κίνημα καὶ διάστημα. καὶ κατὰ μὲν τοῦτο, εἷς αἰών ἐστι. καθὸ καὶ λέγεται ὁ θεὸς αἰώνιος. ἀλλὰ καὶ προαιώνιος. καὶ αὐτὸν γὰρ τὸν αἰῶνα αὐτὸς ἐποίησε. μόνος γὰρ ἄναρχος ὢν ὁ θεός, πάντων αὐτός ἐστι ποιητής, τῶν τε αἰώνων, καὶ πάντων τῶν ὄντων. θεὸν δὲ εἰπών, δῆλον ὅτι τὸν πατέρα, λέγω, καὶ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱόν, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

σοῦ χῦ, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ πανάγιον, τὸν ἕνα θεὸν ἡμῶν. λέγονται δὲ αἰῶνες αἰώνων καθότι, καὶ οἱ τοῦ παρόντος κόσμου ἑπτὰ αἰῶνες, πολλοὺς αἰῶνας, ἤγουν ζωὰς ἀνθρώπων περιέχουσι. καὶ ὁ αἰὼν ὁ εἷς, πάντων τῶν αἰώνων ἐστὶ περιεκτικὸς, καὶ αἰὼν αἰῶνος λέγεται, ὁ νῦν καὶ ὁ μέλλων. αἰώνιος δὲ ζωὴ, καὶ αἰώνιος κόλασις, τὸ ἀτελεύτητον τοῦ μέλλοντος αἰῶνος δηλοῖ. οὐδὲ γὰρ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἡμέραις καὶ νυξὶν ὁ χρόνος ἀριθμηθήσεται. ἔσται δὲ μᾶλλον μία ἡμέρα ἀνέσπερος, τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, τοῖς δικαίοις φαιδρῶς ἐπιλάμποντος, τοῖς δὲ ἁμαρτωλοῖς νὺξ βαθεῖα ἀπέραντος. πῶς τοίνυν ὁ τῶν χιλίων ἐτῶν τῆς ὠριγενιαστικῆς ἀποκαταστάσεως, ἀριθμηθήσεται χρόνος; πάντων οὖν τῶν αἰώνων, εἷς ποιητής ἐστιν ὁ θεὸς, ὁ καὶ τὰ σύμπαντα δημιουργήσας, ὁ ὑπάρχων πρὸ τῶν αἰώνων.

Περὶ δημιουργίας. ιζ'.

Ἐπεὶ οὖν ὁ ἀγαθὸς, καὶ ὑπεράγαθος θεὸς, οὐκ ἠρκέσθη τῇ ἑαυτοῦ θεωρίᾳ, ἀλλ' ὑπερβολῇ ἀγαθότητος εὐδόκησε γενέσθαι τινὰ τὰ εὐεργετηθησόμενα, καὶ μεθέξοντα τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγει, καὶ δημιουργεῖ τὰ σύμπαντα, ἀόρατά τε καὶ ὁρατὰ, καὶ τὸν ἐξ ὁρατοῦ, καὶ ἀοράτου συγκείμενον ἄνθρωπον. κτίζει δὲ ἐννοῶν. καὶ τὸ ἐννόημα ὑφίσταται, λόγῳ συμπληρούμενον, καὶ πνεύματι τελειούμενον.

Περὶ

Περὶ ἀγγέλων. ιη'.

Αὐτὸς τῶν ἀγγέλων ἐστὶ ποιητὴς καὶ δημιουργὸς, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν αὐτοὺς, κατ' οἰκείαν εἰκόνα κτίσας αὐτοὺς, φύσιν ἀσώματον, οἷόν τι πνεῦμα, ἢ πῦρ ἄϋλον, ὥς φησιν ὁ θεῖος δαβίδ. ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα. τὸ κοῦφον, καὶ διάπυρον, καὶ θερμὸν, καὶ τομώτατον, καὶ ὀξὺ, περὶ τὴν θείαν ἔφεσιν τε καὶ λειτουργίαν διαγράφων, καὶ τὸ ἀνωφερὲς αὐτῶν, καὶ πάσης ὑλικῆς ἀπηλλαγμένον ἐννοίας. ἄγγελος τοίνυν ἐστὶν οὐσία νοερὰ, ἀεικίνητος, αὐτεξούσιος, ἀσώματος, θεῷ λειτουργοῦσα, κατὰ χάριν ἐν τῇ φύσει τὸ ἀθάνατον εἰληφυῖα. ἧς οὐσίας τὸ εἶδος, καὶ τὸν ὅρον, μόνος ὁ κτίστης ἐπίσταται. ἀσώματος δὲ λέγεται καὶ ἄϋλος, ὅσον πρὸς ἡμᾶς. πᾶν γὰρ συγκρινόμενον πρὸς τὸν θεὸν τὸν μόνον ἀσύγκριτον, παχύ τε καὶ ὑλικὸν εὑρίσκεται. μόνον γὰρ ὄντως ἄϋλον τὸ θεῖον ἐστὶ καὶ ἀσώματον. ἔστι τοίνυν φύσις λογικὴ, νοερά τε καὶ αὐτεξούσιος, τρεπτὴ κατὰ γνώμην, ἤτοι ἐθελότρεπτος. πᾶν γὰρ κτιστὸν, καὶ τρεπτόν. μόνον δὲ τὸ ἄκτιστον ἄτρεπτον. καὶ πᾶν λογικὸν αὐτεξούσιον. ὡς μὲν οὖν λογικὴ, καὶ νοερὰ, αὐτεξούσιός ἐστιν. ὡς δὲ κτιστὴ, τρεπτὴ, ἔχουσα ἐξουσίαν, καὶ μένειν, καὶ προκόπτειν ἐν τῷ ἀγαθῷ, καὶ ἐπὶ τὸ χεῖρον τρέπεσθαι. ἀνεπίδεκτος μετανοίας ὅτι καὶ ἀσώματος. (ὁ γὰρ ἄνθρωπος διὰ τὴν

τοῦ σώματος

τοῦ σώματος ἀσθένειαν, τῆς μετανοίας ἔτυχεν,) ἀθάνατος οὐ φύσει, ἀλλὰ χάριτι. πᾶν γὰρ τὸ ἀρξάμενον, καὶ τελευτᾷ κατὰ φύσιν. μόνος δὲ ὁ θεὸς, ἀεὶ ὤν. μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ τὸ ἀεί. οὐχ ὑπὸ χρόνον γὰρ ἀλλ' ὑπὲρ χρόνον, ὁ τῶν χρόνων ποιητής. φῶτα δεύτερα νοερὰ, ἐκ τοῦ πρώτου, καὶ ἀνάρχου φωτὸς τὸν φωτισμὸν ἔχοντα, οὐ γλώσσης, καὶ ἀκοῆς δεόμενα, ἀλλ' ἄνευ λόγου προφορικοῦ μεταδιδόντα ἀλλήλοις τὰ ἴδια νοήματα, καὶ βουλεύματα. διὰ τοῦ λόγου γοῦν ἐκτίσθησαν πάντες οἱ ἄγγελοι. καὶ ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος, διὰ τοῦ ἁγιασμοῦ ἐτελειώθησαν. κατ' ἀναλογίαν τῆς ἀξίας, καὶ τῆς τάξεως, τοῦ φωτισμοῦ, καὶ τῆς χάριτος μετέχοντες, περιγραπτοί. ὅτε γὰρ εἰσὶν ἐν οὐρανῷ, οὐκ εἰσὶν ἐν τῇ γῇ. καὶ εἰς τὴν γῆν ὑπὸ θεοῦ ἀποστελλόμενοι, οὐκ ἐναπομένουσιν ἐν τῷ οὐρανῷ. οὐ περιορίζονται δὲ ὑπὸ τειχῶν, καὶ θυρῶν, καὶ κλείθρων, καὶ σφραγίδων. ἀόριστοι γάρ εἰσι. ἀορίστους δὲ λέγω. οὐ γὰρ καθό εἰσιν ἐπιφαίνονται τοῖς ἀξίοις, οἷς ὁ θεὸς φαίνεσθαι αὐτοὺς θελήσει, ἀλλ' ἐν μετασχηματισμῷ, καθὼς δύνανται οἱ ὁρῶντες ὁρᾶν. ἀόριστον γάρ ἐστι φύσει, καὶ κυρίως μόνον τὸ ἄκτιστον. πᾶν γὰρ κτίσμα, ὑπὸ τοῦ κτίσαντος αὐτὸ θεοῦ ὁρίζεται. ἔξωθεν τῆς οὐσίας τὸν ἁγιασμὸν ἐκ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔχοντες. διὰ τῆς θείας χάριτος προφητεύοντες. μὴ γάμου χρήζοντες, ἐπειδήπερ μὴ εἰσὶ θνητοί. νόες δὲ ὄντες, ἐν νοητοῖς καὶ τόποις εἰσὶν, οὐ σωματικῶς περιγραφόμενοι. οὐ γὰρ σωματικῶς κατὰ φύσιν

σχηματίζονται.

σχηματίζονται. οὐδὲ τριχῇ διαστατοί εἰσιν, ἀλλὰ τῷ νοητῶς παρεῖναι καὶ ἐνεργεῖν ἔνθα ἂν προσταχθῶσι, καὶ μὴ δύνασθαι κατὰ ταυτὸν, ὧδε κἀκεῖσε εἶναι καὶ ἐνεργεῖν. εἴτε ἴσοι κατ' οὐσίαν, εἴτε διαφέροντες ἀλλήλων, οὐκ ἴσμεν. μόνος δὲ ὁ ποιήσας αὐτοὺς θεὸς ἐπίσταται ὁ καὶ τὰ πάντα εἰδώς. διαφέροντες δὲ ἀλλήλων τῷ φωτισμῷ καὶ τῇ στάσει. εἴτε πρὸς τὸν φωτισμὸν τὴν στάσιν ἔχοντες, ἢ πρὸς τὴν στάσιν, τοῦ φωτισμοῦ μετέχοντες, καὶ ἀλλήλους φωτίζοντες, διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς τάξεως ἢ φύσεως. δῆλον δὲ ὡς οἱ ὑπερέχοντες τοῖς ὑποβεβηκόσι μεταδιδόασι τοῦ τε φωτισμοῦ καὶ τῆς γνώσεως. ἰσχυροὶ καὶ ἕτοιμοι πρὸς τὴν τοῦ θείου θελήματος ἐκπλήρωσιν. καὶ πανταχοῦ εὐθέως εὑρισκόμενοι, ἔνθα ἂν ἡ θεία κελεύσῃ ἐπίνευσις, τάχει φύσεως. καὶ φυλάττοντες μέρη τῆς γῆς. καὶ ἐθνῶν καὶ τόπων προϊστάμενοι, καθὼς ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ ἐτάχθησαν. καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκονομοῦντες καὶ βοηθοῦντες ἡμῖν. πάντως δὲ κατὰ τὸ θεῖον θέλημά τε καὶ πρόσταγμα, ὑπὲρ ἡμᾶς ὄντες, ἀεί τε περὶ θεὸν ὑπάρχοντες. δυσκίνητοι πρὸς τὸ κακὸν, ἀλλ' οὐκ ἀκίνητοι. νῦν δὲ καὶ ἀκίνητοι, οὐ φύσει ἀλλὰ χάριτι καὶ τῇ τοῦ μόνου ἀγαθοῦ προσεδρείᾳ. ὁρῶντες θεὸν κατὰ τὸ ἐφικτὸν αὐτοῖς, καὶ ταύτην τροφὴν ἔχοντες. ὑπὲρ ἡμᾶς ὄντες ὡς ἀσώματοι, καὶ παντὸς σωματικοῦ πάθους ἀπηλλαγμένοι. οὐ μὴν ἀπαθεῖς. μόνον γὰρ τὸ θεῖον ἀπαθές ἐστι. μετασχηματίζονται δὲ, πρὸς ὅπερ ἂν

 ὁ δεσπότης

ὁ δεσπότης κελεύσει θεός· καὶ οὕτω τοῖς ἀνθρώποις ἐμφαίνονται, καὶ τὰ θεῖα αὐτοῖς ἀποκαλύπτουσι μυστήρια. ἐν οὐρανῷ διατρίβουσι, καὶ ἓν ἔργον ἔχουσιν ὑμνεῖν τὸν θεὸν, καὶ λειτουργεῖν τῷ θείῳ αὐτοῦ θελήματι. καθὼς δὲ ὁ ἁγιώτατος καὶ θεολογικώτατος φησὶ Διονύσιος ὁ ἀρεοπαγίτης, πᾶσα ἡ θεολογία ἤγουν ἡ θεία γραφὴ τὰς οὐρανίους οὐσίας ἐννέα κέκληκε. ταύτας ὁ θεῖος ἱεροτελεστὴς, εἰς τρεῖς ἀφορίζει τριαδικὰς διακοσμήσεις. καὶ πρώτην μὲν εἶναί φησι τὴν περὶ θεὸν οὖσαν ἀεὶ, καὶ προσεχῶς καὶ ἀμέσως ἑνοῦσθαι παραδεδομένην, τὴν τῶν ἑξαπτερύγων σεραφὶμ, καὶ τῶν πολυομμάτων χερουβὶμ, καὶ τῶν ἁγιωτάτων θρόνων. δευτέραν δὲ, τὴν τῶν κυριοτήτων, καὶ δυνάμεων, καὶ τῶν ἐξουσιῶν. τρίτην δὲ καὶ τελευταίαν, τὴν τῶν ἀρχῶν καὶ ἀρχαγγέλων καὶ ἀγγέλων. τινὲς μὲν οὖν φασὶν, ὅτι πρὸ πάσης κτίσεως ἐγένοντο, ὡς ὁ θεολόγος λέγει Γρηγόριος. πρῶτον μὲν ἐννοεῖ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις καὶ οὐρανίους. καὶ τὸ ἐννόημα ἔργον ἦν. ἕτεροι δὲ, ὅτι μετὰ τὸ γενέσθαι τὸν πρῶτον οὐρανόν. ὅτι δὲ πρὸ τῆς ἀνθρώπου πλάσεως, πάντες ὁμολογοῦσιν. ἐγὼ δὲ τῷ θεολόγῳ Γρηγορίῳ συντίθεμαι. ἔπρεπε γὰρ πρῶτον, τὴν νοερὰν οὐσίαν κτισθῆναι, καὶ οὕτω τὴν αἰσθητήν. καὶ τότε ἐξ ἀμφοτέρων τὸν ἄνθρωπον. ὅσοι δὲ φασὶ τοὺς ἀγγέλους δημιουργοὺς τῆς οἱασδήποτε οὐσίας, οὗτοι στόμα εἰσὶ τοῦ πατρὸς αὐτῶν τοῦ διαβόλου. κτίσματα γὰρ ὄντες,

οὐκ εἰσὶ δημιουργοί. πάντων δὲ ποιητὴς, καὶ προνοητὴς, καὶ συνοχεὺς ὁ θεός ἐστιν ὁ μόνος ἄκτιστος, ὁ ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι ὑμνούμενός τε καὶ δοξαζόμενος.

Περὶ διαβόλου καὶ δαιμόνων. ιθ΄.

Ἐκ τούτων τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων, πρωτοστάτης τῆς περιγείου τάξεως, καὶ τῆς γῆς τὴν φυλακὴν ἐγχειρισθεὶς παρὰ θεοῦ, οὐ φύσει πονηρὸς γεγονὼς, ἀλλ᾽ ἀγαθὸς ὢν καὶ ἐπ᾽ ἀγαθῷ γενόμενος, καὶ μηδ᾽ ὅλως ἐν ἑαυτῷ παρὰ τοῦ δημιουργοῦ κακίας ἐσχηκὼς ἴχνος, μὴ ἐνέγκας τόντε φωτισμὸν, τήντε τιμὴν ἣν αὐτῷ ὁ δημιουργὸς ἐδωρήσατο, αὐτεξουσίῳ προαιρέσει ἐτράπη ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν εἰς τὸ παρὰ φύσιν. καὶ ἐπήρθη κατὰ τοῦ πεποιηκότος αὐτὸν θεοῦ, ἀντάραι αὐτῷ βουληθεὶς, καὶ πρῶτος ἀποστὰς τοῦ ἀγαθοῦ, ἐν τῷ κακῷ ἐγένετο. οὐδὲν γὰρ ἕτερόν ἐστι τὸ κακὸν, εἰ μὴ τοῦ ἀγαθοῦ στέρησις. ὥσπερ καὶ τὸ σκότος, φωτός ἐστι στέρησις. τὸ γὰρ ἀγαθὸν, φῶς ἐστὶ νοητόν. ὁμοίως καὶ τὸ κακὸν σκότος ἐστὶ νοητόν. φῶς οὖν κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ καὶ ἀγαθὸς γεγονὼς. (καὶ γὰρ εἶδεν ὁ θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν) αὐτεξουσίῳ θελήματι σκότος ἐγένετο. συναπεσπάσθη δὲ καὶ ἠκολούθησεν αὐτῷ καὶ συνέπεσε πλῆθος ἄπειρον τῶν ὑπ᾽ αὐτῷ τεταγμένων ἀγγέλων. τῆς αὐτῆς τοιγαροῦν φύσεως τοῖς ἀγγέλοις ὑπάρχοντες, κακοὶ γεγόνασι τῇ προαιρέσει, ἑκουσίως ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ πρὸς τὸ κακὸν ἐκκλίναντες. οὐκ ἔχουσι

τοίνυν ἐξουσίαν κατά τινος οὐδὲ ἰσχὺν, εἰ μὴ ἐκ θεοῦ οἰκονομικῶς συγχωρούμενοι, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰώβ, καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν χοίρων ἐν τῷ εὐαγγελίῳ γέγραπται. παραχωρήσεως δὲ θεοῦ γινομένης καὶ ἰσχύουσι, καὶ μεταβάλλονται, καὶ μετασχηματίζονται εἰς οἷον θέλουσι σχῆμα κατὰ φαντασίαν. καὶ τὰ μὲν μέλλοντα οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ οὐδὲ οἱ δαίμονες οἴδασιν, ὅμως προλέγουσιν. οἱ μὲν ἄγγελοι τοῦ θεοῦ αὐτοῖς ἀποκαλύπτοντος, καὶ προλέγειν κελεύοντος. ὅθεν ὅσα λέγουσι γίνονται. προλέγουσι δὲ καὶ οἱ δαίμονες, ποτὲ μὲν τὰ μακρὰν γινόμενα βλέποντες, ποτὲ δὲ στοχαζόμενοι. ὅθεν καὶ τὰ πολλὰ ψεύδονται. οἷς οὐδεῖ πιστεύειν, κἂν ἀληθεύωσι πολλάκις, οἵῳ τρόπῳ εἰρήκαμεν. οἴδασι δὲ καὶ τὰς γραφάς. πᾶσα οὖν κακία ἐξ αὐτῶν ἐπενοήθη. καὶ τὰ ἀκάθαρτα πάθη. καὶ προσβάλλειν μὲν τῷ ἀνθρώπῳ συνεχωρήθησαν, βιάζεσθαι δὲ τινὰ οὐκ ἰσχύουσιν. ἐν ἡμῖν γάρ ἐστι δέξασθαι τὴν προσβολὴν, ἢ μὴ δέξασθαι. διὸ τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς δαίμοσιν αὐτοῦ, ἡτοίμασται τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, καὶ ἡ κόλασις ἡ αἰώνιος, καὶ τοῖς ἑπομένοις αὐτῷ. χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι ὅπερ ἐστὶ τοῖς ἀνθρώποις ὁ θάνατος, τοῦτο τοῖς ἀγγέλοις ἡ ἔκπτωσις. μετὰ γὰρ τὴν ἔκπτωσιν, οὐκ ἔστιν αὐτοῖς μετάνοια. ὥσπερ οὐδὲ τοῖς ἀνθρώποις μετὰ τὸν θάνατον.

Περὶ κτίσεως ὁρατῆς. κ'.

Αὐτὸς ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ ἐν τριάδι καὶ μονάδι δοξολογούμενος,

ἐποίησε τὸν

ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν τὰ σύμπαντα. τὰ μὲν, οὐκ ἐκ προϋποκειμένης ὕλης, οἷον, οὐρανὸν, γῆν, ἀέρα, πῦρ, ὕδωρ. τὰ δὲ ἐκ τούτων τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγονότων, οἷον, ζῶα, φυτὰ, σπέρματα. ταῦτα γὰρ ἐκ γῆς καὶ ὕδατος, ἀέρος τε καὶ πυρὸς, τῷ τοῦ δημιουργοῦ προστάγματι γεγόνασιν.

Περὶ οὐρανοῦ. κα'.

Οὐρανός ἐστι περιοχὴ ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων κτισμάτων. ἐντὸς γὰρ αὐτοῦ, αἵ τε νοεραὶ τῶν ἀγγέλων δυνάμεις, καὶ πάντα τὰ αἰσθητὰ περικλείονται, καὶ περιορίζονται. μόνον δὲ τὸ θεῖον ἀπερίγραπτόν ἐστι, πάντα πληροῦν, καὶ πάντα περιέχον, καὶ πάντα περιορίζον, ὡς ὑπὲρ πάντα ὂν, καὶ πάντα δημιουργῆσαν. ἐπεὶ τοίνυν οὐρανὸν ἡ γραφὴ φησὶν, καὶ οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ οὐρανοὺς, καὶ οὐρανοὺς οὐρανῶν, καὶ ἕως τρίτου οὐρανοῦ ὁ μακάριος παῦλος ἡρπάχθαι φησὶ, λέγομεν, ὅτι ἐν τῇ τοῦ παντὸς κοσμογενείᾳ, οὐρανοῦ ποίησιν παρελάβομεν. ὃν οἱ τῶν ἔξω σοφοὶ, ἄναστρον σφαῖραν φασὶ, τὰ μωσέως σφετερισάμενοι δόγματα. ἔτι δὲ καὶ τὸ στερέωμα ἐκάλεσεν ὁ θεὸς οὐρανόν. ὃν ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος γενέσθαι προσέταξεν, τάξας αὐτὸν διαχωρίζειν ἀναμέσον τοῦ ὕδατος τοῦ ἐπάνω τοῦ στερεώματος, καὶ ἀναμέσον τοῦ ὕδατος τοῦ ὑποκάτω τοῦ στερεώματος. τούτου τὴν φύσιν ὁ θεῖος βασίλειος, λεπτὴν φησὶν, ὡσεὶ καπνὸν, ἐκ τῆς θείας μεμυημένος

 γραφῆς.

γραφῆς. ἕτεροι δὲ ὑδατώδη, ὡς ἐν μέσῳ τῶν ὑδάτων γενομένην. ἄλλοι ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων. ἄλλοι πέμπτον σῶμα, καὶ ἕτερον παρὰ τὰ τέσσαρα. τινὲς μὲν οὖν ἐδόξασαν ἐν κύκλῳ τὸ πᾶν περιτρέχειν τὸν οὐρανόν, σφαιροειδῆ τε ὑπάρχειν, καὶ πανταχόθεν τὸ ἀνώτατον μέρος αὐτὸν εἶναι. τὸ δὲ μεσαίτατον τοῦ περιεχομένου ὑπ' αὐτοῦ τόπου, εἶναι κατώτερον μέρος, καὶ τὰ μὲν κοῦφα καὶ ἐλαφρὰ τῶν σωμάτων, τὴν ἄνω τάξιν λαχεῖν παρὰ τοῦ δημιουργοῦ. τὰ δὲ βαρέα καὶ κατωφερῆ, τὴν κατωτέραν χώραν ἥτις ἐστὶν ἡ μέση. ἔστι μὲν οὖν κουφότερον, καὶ ἀνωφερέστερον στοιχεῖον, τὸ πῦρ. ὅπερ δὴ μετὰ τὸν οὐρανὸν εὐθέως τετάχθαι φασί. τοῦτο δὲ λέγουσι τὸν αἰθέρα, μεθ' ὃν κατώτερον τὸν ἀέρα. τὴν δὲ γῆν καὶ τὸ ὕδωρ, ὡς βαρύτερα καὶ κατωφερέστερα, ἐν τῷ μεσαιτάτῳ κρέμασθαι, ὡς εἶναι ἐξεναντίας. κάτω μὲν τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ. τὸ δὲ ὕδωρ κουφότερον τῆς γῆς. ὅθεν καὶ εὐκινητότερον αὐτῆς ὑπάρχει. ἄνωθεν δὲ πανταχόθεν ὡς περιβόλαιον, κύκλῳ τὸν ἀέρα. καὶ περὶ τὸν ἀέρα, πανταχόθεν τὸν αἰθέρα. ἔξωθεν δὲ πάντων κύκλῳ τὸν οὐρανόν. κυκλικῶς δέ φασι κινεῖσθαι τὸν οὐρανὸν καὶ συσφίγγειν τὰ ἐντός, καὶ οὕτω μένειν πάγια καὶ ἀδιάπτωτα. ἑπτὰ δὲ ζώνας φασὶ τοῦ οὐρανοῦ, μίαν τῆς ἑτέρας ὑψηλοτέραν. λέγουσι δὲ αὐτὸν λεπτοτάτης φύσεως, ὡσεὶ καπνόν, καὶ καθ' ἑκάστην ζώνην εἶναι ἕνα τῶν πλανητῶν. ἑπτὰ γὰρ πλανήτας εἶναι ἔφασαν. ἥλιον, σελήνην, δία, ἑρ-

μῆν, ἄρεα, ἀφροδίτην, καὶ κρόνον. ἀφροδίτην δέ φασι, τὸν ποτὲ μὲν ἑωσφόρον, ποτὲ δὲ ἕσπερον γινόμενον. πλανήτας δὲ τούτους ἐκάλεσαν, ὅτι περ ἐναντίως τοῦ οὐρανοῦ ποιοῦνται τὴν κίνησιν. τοῦ γὰρ οὐρανοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἀστέρων ἐξ ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμὰς κινουμένων, οὗτοι μόνοι ἀπὸ δυσμῶν ἐπὶ ἀνατολὰς τὴν κίνησιν ἔχουσι. καὶ τοῦτο γνωσόμεθα ἐκ τῆς σελήνης, μικρὸν καθ' ἑσπέραν ἀναποδιζούσης. ὅσοι τοίνυν ἔφησαν σφαιροειδῆ εἶναι τὸν οὐρανόν, ἴσον λέγουσιν ἀφίστασθαι αὐτόν, καὶ ἀπέχειν τῆς γῆς ἄνωθέν τε, καὶ ἐκ πλαγίων, καὶ κάτωθεν. κάτωθεν δὲ καὶ ἐκ πλαγίων φημί, ὅσον πρὸς τὴν ἡμετέραν αἴσθησιν. ἐπεὶ κατὰ τὸν τῆς ἀκολουθίας λόγον, πανταχόθεν τὸν ἄνω τόπον ὁ οὐρανὸς ἐπέχει, καὶ ἡ γῆ τὸν κάτω. καὶ φασὶ τὸν οὐρανὸν σφαιροειδῶς κυκλοῦν τὴν γῆν, καὶ συμπεριφέρειν τῇ ὀξυτάτῃ κινήσει αὐτοῦ, ἥλιόν τε καὶ σελήνην, καὶ τοὺς ἀστέρας. καὶ ὑπὲρ μὲν γῆν ὄντος ἡλίου, ἡμέραν γίνεσθαι ἐνταῦθα. ὑπὸ δὲ τὴν γῆν, νύκτα. ὑπὸ δὲ γῆν κατιόντος ἡλίου, ἐνταῦθα μὲν νύκτα, ἐκεῖ δὲ ἡμέραν. ἕτεροι δὲ ἡμισφαίριον τὸν οὐρανὸν ἐφαντάσθησαν, ἐκ τοῦ τὸν θεηγόρον Δαβὶδ λέγειν. ὁ ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρριν. ὅπερ δηλοῖ τὴν σκηνήν. καὶ τὸν μακάριον Ἠσαΐαν. ὁ στήσας τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ καμάραν. καὶ ὅτι δύνων ὅτε ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ τὰ ἄστρα, κυκλοῖ τὴν γῆν ἀπὸ δύσεως ἐπὶ βορρᾶν. καὶ οὕτω πάλιν ἐπὶ τὴν ἀνατολὴν ἀφικνεῖται. ὅμως

εἴτε οὕτως, εἴτε ἐκείνως, ἅπαντα τῷ θείῳ προστάγματι, γέγονέ τε καὶ ἤδρασται. καὶ τὸ θεῖον θέλημά τε καὶ βούλημα, θεμέλιον ἀσάλευτον κέκτηται. αὐτὸς γὰρ εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν. ἔστησεν αὐτὰ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. πρόσταγμα ἔθετο, καὶ οὐ παρελεύσεται. ἔστι μὲν οὖν οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ, ὁ πρῶτος οὐρανός, ἐπάνω ὑπάρχων τοῦ στερεώματος. ἰδοὺ δύο οὐρανοί. καὶ τὸ στερέωμα γὰρ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς οὐρανόν. σύνηθες δὲ τῇ θείᾳ γραφῇ, καὶ τὸν ἀέρα οὐρανὸν καλεῖν, διὰ τὸ ὁρᾶσθαι ἄνω. εὐλογεῖτε γάρ φησι πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ ἀέρος λέγων. ὁ ἀὴρ γὰρ τῶν πετεινῶν ἐστι πορεία, καὶ οὐχ ὁ οὐρανός. ἰδοὺ τρεῖς οὐρανοί, οὓς ὁ θεῖος ἔφη ἀπόστολος. εἰ δὲ καὶ τὰς ἑπτὰ ζώνας, ἑπτὰ οὐρανοὺς ἐκλαβεῖν θελήσειας, οὐδὲν τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας λυμαίνεται. σύνηθες δὲ καὶ τῇ ἑβραΐδι φωνῇ τὸν οὐρανὸν πληθυντικῶς καλεῖν οὐρανούς. οὐρανὸν οὖν οὐρανοῦ βουλομένη εἰπεῖν, οὐρανοὺς οὐρανῶν ἔφησεν. ὅπερ δηλοῖ οὐρανὸν οὐρανοῦ τὸν ἐπάνω τοῦ στερεώματος. καὶ τὰ ὕδατα δὲ τὰ ἐπάνω τῶν οὐρανῶν, ἢ τοῦ ἀέρος, καὶ τοῦ στερεώματος, ἢ τῶν ἑπτὰ ζωνῶν τοῦ στερεώματος, ἢ τοῦ στερεώματος, τῇ συνηθείᾳ τῆς ἑβραΐδος, πληθυντικῶς, οὐρανῶν, ὀνομαζομένου. πάντα μὲν οὖν τὰ κατὰ γένεσιν, ὑπόκειται φθορᾷ κατὰ τὴν τῆς φύσεως ἀκολουθίαν, καὶ οἱ οὐρανοί. χάριτι δὲ θεοῦ, συνέχονταί τε, καὶ συντηροῦνται. μόνον δέ, τὸ θεῖον ἄναρχόν τε φύσει, καὶ ἀτελεύτητον. διὸ καὶ εἴρηται.

αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις. ὅμως οὐκ εἰς τὸ παντελὲς ἀφανισθήσονται οἱ οὐρανοί. παλαιωθήσονται μὲν γάρ, καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἑλιχθήσονται, καὶ ἀλλαγήσονται. καὶ ἔσται οὐρανὸς καινός, καὶ γῆ καινή. πολλῷ δὲ τῷ μέτρῳ ὁ οὐρανὸς μείζων ὑπάρχει τῆς γῆς. τὴν μέντοι οὐσίαν τοῦ οὐρανοῦ οὐ δεῖ ζητεῖν ἄγνωστον ἡμῖν οὖσαν. μηδεὶς δὲ ἐμψυχωμένους τοὺς οὐρανούς, ἢ τοὺς φωστῆρας ὑπολαμβανέτω. ἄψυχοι γάρ εἰσι καὶ ἀναίσθητοι. ὥστε εἰ καὶ φησὶν ἡ θεία γραφή. εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοί, καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ, τοὺς ἐν οὐρανῷ ἀγγέλους, καὶ τοὺς ἐν γῇ ἀνθρώπους πρὸς εὐφροσύνην καλεῖ. οἶδε δὲ ἡ γραφή, καὶ προσωποποιεῖν, καὶ ὡς περὶ ἐμψύχων, περὶ τῶν ἀψύχων διαλέγεσθαι. ὡς τό, ἡ θάλασσα εἶδε, καὶ ἔφυγεν, ὁ ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω. καὶ τί σοι ἐστὶ θάλασσα, ὅτι ἔφυγες, καὶ σοὶ ἰορδάνη ὅτι ἐστράφης εἰς τὰ ὀπίσω; καὶ ὄρη, καὶ βουνοὶ ἐρωτῶνται λόγοις σκιρτήσεως. ὥσπερ καὶ ἡμῖν σύνηθες λέγειν. συνήχθη ἡ πόλις. οὐ τὰς οἰκοδομὰς σημαίνειν βουλομένοις, ἀλλὰ τοὺς τῆς πόλεως οἰκήτορας. καὶ οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν θεοῦ, οὐ φωνὴν ὠσὶν αἰσθητὴν τοῖς ἀκουομένην ἀφιέντες, ἀλλ' ἐκ τοῦ οἰκείου μεγέθους, τὴν τοῦ δημιουργοῦ δύναμιν ἡμῖν παριστάνοντες. ὧν τὸ κάλλος κατανοοῦντες, τὸν ποιητὴν ὡς ἀριστοτέχνην δοξάζομεν.

Περὶ φωτὸς, πυρὸς, φωστήρων, ἡλίου τε, καὶ σελήνης, καὶ ἀστέρων. κβ'.

Τὸ πῦρ, ἓν τῶν τεσσάρων στοιχείων ἐστὶ, κοῦφον τε καὶ ἀνωφερέστερον τῶν λοιπῶν, καυστικόν τε ἅμα καὶ φωτιστικὸν, τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ κτισθέν. φησὶ γὰρ ἡ θεία γραφή. καὶ εἶπεν ὁ θεὸς, γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς. οὐχ ἕτερον γάρ ἐστι τὸ πῦρ, εἰ μὴ τὸ φῶς, ὥς τινες φασίν. ἕτεροι δὲ τὸ κοσμικὸν πῦρ, ὑπὸ τὸν ἀέρα φασίν. ὃ καλοῦσιν αἰθέρα. ἐν ἀρχῇ μὲν οὖν ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸ φῶς. ἤτοι τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ, καλλωπισμὸν, καὶ κόσμον πάσης τῆς ὁρατῆς κτίσεως. ἄφελε γὰρ τὸ φῶς, καὶ πάντα ἐν τῷ σκότει ἀδιάγνωστα μένουσι, τὴν οἰκείαν μὴ δυνάμενα εὐπρέπειαν ἐπιδείξασθαι. ἐκάλεσε δὲ ὁ θεὸς τὸ μὲν φῶς, ἡμέραν, τὸ δὲ σκότος, ἐκάλεσε νύκτα. σκότος δέ ἐστιν, οὐκ οὐσία τίς, ἀλλὰ συμβεβηκός. φωτὸς γάρ ἐστι στέρησις. ὁ γὰρ ἀὴρ, οὐκ ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ ἔχει τὸ φῶς. αὐτὸ οὖν τὸ ἐστερῆσθαι τὸν ἀέρα φωτὸς, σκότος ἐκάλεσεν ὁ θεός. καὶ οὐχὶ ἡ οὐσία τοῦ ἀέρος ἐστὶ σκότος, ἀλλ' ἡ τοῦ φωτὸς στέρησις. ὅπερ συμβεβηκὸς μᾶλλον δηλοῖ, ἤπερ οὐσίαν. οὐκ ἐκλήθη δὲ πρώτη ἡ νύξ, ἀλλ' ἡ ἡμέρα. ὥστε πρώτη ἐστὶν ἡ ἡμέρα, καὶ ἐσχάτη ἡ νύξ.

ἀκολουθεῖ

ἀκολουθεῖ οὖν ἡ νὺξ τῇ ἡμέρᾳ. καὶ ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἡμέρας ἕως τῆς ἄλλης ἡμέρας ἓν νυχθήμερόν ἐστιν. ἔφη γὰρ ἡ γραφὴ, καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωῒ, ἡμέρα μία. ἐν μὲν οὖν ταῖς τρισὶν ἡμέραις ἀναχεομένου, καὶ συστελλομένου τοῦ φωτὸς τῷ θείῳ προστάγματι, ἥ τε ἡμέρα, καὶ ἡ νὺξ ἐγένετο. τῇ δὲ τετάρτῃ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν φωστῆρα τὸν μέγαν, ἤτοι τὸν ἥλιον, εἰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίαν τῆς ἡμέρας. δι' αὐτοῦ γὰρ ἡ ἡμέρα συνίσταται. ἡμέρα γάρ ἐστιν, ἐν τῷ τὸν ἥλιον ὑπὲρ γῆν εἶναι. καὶ διάστημα ἡμέρας ἐστὶν, ὁ ἀπὸ ἀνατολῆς μέχρι δύσεως ὑπὲρ γῆν τοῦ ἡλίου δρόμος. καὶ τὸν φωστῆρα τὸν ἐλάσσω, ἤτοι τὴν σελήνην. καὶ τοὺς ἀστέρας, εἰς ἀρχὰς, καὶ ἐξουσίαν τῆς νυκτός, τοῦ φωτίζειν αὐτήν. νὺξ δέ ἐστιν, ἐν τῷ τὸν ἥλιον ὑπὸ γῆν εἶναι. καὶ διάστημα νυκτός ἐστιν, ὁ ἀπὸ δύσεως μέχρις ἀνατολῆς ὑπὸ γῆν τοῦ ἡλίου δρόμος. ἡ σελήνη τοίνυν καὶ οἱ ἀστέρες ἐτάχθησαν τὴν νύκτα φωτίζειν. οὐχ ὡς τῇ ἡμέρᾳ πάντοτε ὑπὸ γῆν ὄντες. εἰσὶ γὰρ καὶ ἐν ἡμέρᾳ ἀστέρες ἐν τῷ οὐρανῷ ὑπὲρ γῆν. ἀλλ' ὁ ἥλιος τούτους ἅμα, καὶ τὴν σελήνην τῇ σφοδροτέρᾳ αἴγλῃ ἀποκρύπτων, οὐκ ἐᾷ φαίνεσθαι. τοῖς φωστῆρσι τούτοις τὸ πρωτόκτιστον φῶς ὁ δημιουργὸς ἐναπέθετο, οὐχ ὡς ἀπορῶν ἄλλου φωτὸς, ἀλλ' ἵνα μὴ ἀργὸν ἐκεῖνο μείνῃ τὸ φῶς. φωστὴρ γάρ ἐστιν, οὐκ αὐτὸ τὸ φῶς, ἀλλὰ φωτὸς δοχεῖον. ἐκ τούτων τῶν φωστήρων, ἑπτὰ πλανήτας φησί. καὶ λέγουσιν αὐτοὺς

ἐναντίαν

ἐναντίαν τοῦ οὐρανοῦ κινεῖσθαι κίνησιν. διὸ καὶ πλανήτας αὐτοὺς ἐκάλεσαν. τὸν μὲν γὰρ οὐρανὸν φασὶν, ἐξ ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμὰς κινεῖσθαι, τοὺς δὲ πλανήτας, ἐκ δυσμῶν ἐπὶ ἀνατολάς. συμπεριφέρειν δὲ τὸν οὐρανὸν τῇ ἑαυτοῦ κινήσει ὡς ὀξυτέρᾳ, τοὺς ἑπτὰ πλανήτας. τῶν δὲ ἑπτὰ πλανήτων τὰ ὀνόματα εἰσὶ ταῦτα. σελήνη, ἑρμῆς, ἀφροδίτη, ἥλιος, ἄρης, ζεύς, κρόνος. εἶναι δὲ καθ' ἑκάστην ζώνην τοῦ οὐρανοῦ, ἕνα τῶν ἑπτὰ πλανητῶν.

Ἐν μὲν τῇ πρώτῃ, ἤτοι τῇ ἀνωτέρᾳ, τὸν κρόνον. ♄

Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ, τὸν δία. ♃

Ἐν δὲ τῇ τρίτῃ, τὸν ἄρεα. ♂

Ἐν δὲ τῇ τετάρτῃ, τὸν ἥλιον. ☉

Ἐν δὲ τῇ πέμπτῃ, τὴν ἀφροδίτην. ♀

Ἐν δὲ τῇ ἕκτῃ, τὸν ἑρμῆν. ☿

Ἐν δὲ τῇ ἑβδόμῃ, καὶ κατωτέρᾳ τὴν σελήνην. ☽

Τρέχουσι δὲ δρόμον ἄληκτον, ὃν ὁ δημιουργὸς ἔταξεν αὐτοῖς, καὶ καθὼς ἐθεμελίωσεν αὐτά, ὡς φησὶν ὁ θεῖος δαβίδ. σελήνην καὶ ἀστέρας, ἃ σὺ ἐθεμελίωσας. διὰ γὰρ τοῦ εἰπεῖν, ἐθεμελίωσας, ἐσήμανε τὸ πάγιον, καὶ ἀμετάβλητον τῆς ὑπὸ θεοῦ δοθείσης αὐτοῖς τάξεώς τε, καὶ εἱρμοῦ. ἔταξε γὰρ αὐτοὺς εἰς καιρούς, καὶ εἰς σημεῖα, καὶ εἰς ἐνιαυτούς. διὰ μὲν γὰρ τοῦ ἡλίου, αἱ τέσσαρες τροπαὶ συνίστανται. καὶ πρώτη μὲν, ἡ ἐαρινή. ἐν αὐτῇ γὰρ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὰ σύμπαντα. καὶ δηλοῖ τὸ καὶ μέχρι

τοῦ νῦν

τοῦ νῦν ἐν αὐτῇ τῶν ἀνθέων τὴν βλάστησιν γίνεσθαι. ἥτις καὶ ἰσημερινὴ τροπή ἐστιν. δώδεκα γὰρ ὡρῶν τήν τε ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα καθίστησιν. αὕτη ἐκ τῆς μέσης ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου συνίσταται, εὔκρατος οὖσα, αἵματος αὐξητική, θερμὴ καὶ ὑγρὰ ὑπάρχουσα. καὶ δι' ἑαυτῆς μεσιτεύουσα τῷ χειμῶνί τε καὶ τῷ θέρει, τοῦ μὲν χειμῶνος θερμοτέρα, καὶ ξηροτέρα, τοῦ δὲ θέρους, ψυχροτέρα, καὶ ὑγροτέρα. διατείνει δὲ αὕτη ἡ ὥρα, ἀπὸ Μαρτίου κα', μέχρις Ἰουνίου κδ'. εἶτα ὑψουμένης τῆς τοῦ ἡλίου ἀνατολῆς ἐπὶ τὰ βορειότερα μέρη, ἡ θερινὴ τροπὴ διαδέχεται, μεσιτεύουσα τῷ τε ἔαρι καὶ τῷ μετοπώρῳ, ἐκ μὲν τοῦ ἔαρος, τὸ θερμὸν ἔχουσα, ἐκ δὲ τοῦ μετοπώρου τὸ ξηρόν. θερμὴ γάρ ἐστι καὶ ξηρά, καὶ τὴν ξανθὴν αὔξει χολήν. αὕτη δὲ μεγίστην μὲν τὴν ἡμέραν ἔχει, ὡρῶν πεντεκαίδεκα, τὴν δὲ νύκτα πάνυ σμικροτάτην, ὡρῶν ἐννέα διάστημα ἔχουσαν. καὶ αὕτη δὲ διατείνει ἀπὸ Ἰουνίου κδ', μέχρι μηνὸς Σεπτεμβρίου, κε'. εἶτα πάλιν εἰς τὴν μέσην ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἐπανιόντος, ἡ μετοπωρινὴ τροπή, τὴν θερινὴν ἀμείβει, μέσως πως ἔχουσα ψύξεώς τε καὶ θέρμης, ξηρότητός τε καὶ ὑγρότητος, καὶ μεσιτεύουσα τῇ τε θερινῇ, καὶ τῇ χειμερινῇ τροπῇ, ἐκ μὲν τῆς θερινῆς τὸ ξηρόν, ἐκ δὲ τῆς χειμερινῆς τὸ ψυχρὸν ἔχουσα. ψυχρὰ γάρ ἐστι καὶ ξηρά, χολῆς τε μελαίνης αὐξητικὴ πέφυκεν. αὕτη πάλιν ἰσημερινὴ τροπὴ ὑπάρχει δώδεκα ὡρῶν τήν τε ἡμέραν, καὶ τὴν νύκτα ἔχουσαν. δια-

τείνει δὲ

τείνει δὲ αὕτη ἀπὸ Σεπτεμβρίου κε΄, μέχρι Δεκεμβρίου κε΄. τοῦ δὲ ἡλίου ὑπὸ τὴν μικροτέραν, καὶ χθαμαλωτέραν, ἤτοι τὴν μεσημβρινὴν ἀνατολὴν καθιόντος, ἡ χειμερινὴ ἐπιλαμβάνεται τροπή, ψυχρά τε, καὶ ὑγρὰ τυγχάνουσα, καὶ μεσιτεύουσα τῇ τε μετοπωρινῇ, καὶ τῇ ἐαρινῇ, ἐκ μὲν τῆς μετοπωρινῆς, τὸ ψυχρὸν ἔχουσα, ἐκ δὲ τῆς ἐαρινῆς, τὸ ὑγρὸν κεκτημένη. αὕτη δὲ σμικροτάτην μὲν τὴν ἡμέραν ἔχει, ὡρῶν ἐννέα ὑπάρχουσαν, τὴν δὲ νύκτα μεγίστην, ὡρῶν ὑπάρχουσαν πεντεκαίδεκα. φλέγματος δὲ αὕτη ὑπάρχει αὐξητική. διατείνει δὲ καὶ αὕτη ἀπὸ Δεκεμβρίου κε΄, μέχρις κα΄, μαρτίου. σοφῶς γὰρ ὁ δημιουργὸς προενοήσατο, ὡς ἂν μὴ ἐξ ἄκρας ψυχρότητος, ἢ θερμότητος, ἢ ὑγρότητος, ἢ ξηρότητος, ἐπὶ τὴν ἄκραν ἐναντίαν ἐρχόμενοι ποιότητα, χαλεποῖς περιπέσωμεν ἀῤῥωστήμασι. σφαλερὰς γὰρ τὰς αἰφνιδίους μεταβολὰς οἶδεν ὁ λόγος. οὕτω μὲν οὖν ὁ ἥλιος τὰς τροπάς, καὶ δι' αὐτῶν τὸν ἐνιαυτὸν ἀπεργάζεται. καὶ τὰς ἡμέρας δὲ καὶ τὰς νύκτας, τὰς μὲν ἀνατέλλων καὶ ὑπὲρ γῆν γινόμενος, τὰς δὲ ὑπὸ γῆν δύων. καὶ τοῖς ἄλλοις φωστῆρσι, σελήνῃ τε καὶ ἄστρασι τὴν φαῦσιν παραχωρῶν συνίστησι. φασὶ δὲ δώδεκα ζώδια ἐξ ἀστέρων εἶναι ἐν τῷ οὐρανῷ, ἐναντίαν κίνησιν ἔχοντα, τῷ τε ἡλίῳ καὶ τῇ σελήνῃ, καὶ τοῖς ἄλλοις πέντε πλανήταις. καὶ διὰ τῶν δώδεκα ζωδίων παρέρχεσθαι τοὺς ἑπτά. ὁ μὲν οὖν ἥλιος καθ' ἕκαστον ζώδιον, ἀποτελεῖ μῆνα ἕνα, καὶ διὰ τῶν δώδεκα μηνῶν τὰ δώδεκα ζώδια διέρχεται. τῶν δὲ δώ-

δεκα ζωδίων τὰ ὀνόματα ἐστὶ ταῦτα, καὶ οἱ τούτων μῆνες.

Κριός,	♈	Μηνὶ Μαρτίῳ, κα΄, δέχεται τὸν ἥλιον.
Ταῦρος,	♉	Μηνὶ Ἀπριλλίῳ, κγ΄.
Δίδυμοι,	♊	Μηνὶ Μαΐῳ, κγ΄.
Καρκῖνος,	♋	Μηνὶ Ἰουνίῳ, κδ΄.
Λέων,	♌	Μηνὶ Ἰουλίῳ, κε΄.
Παρθένος,	♍	Μηνὶ Αὐγούστῳ, κε΄.
Ζυγός,	♎	Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, κε΄.
Σκορπίος,	♏	Μηνὶ Ὀκτωβρίῳ, κε΄.
Τοξότης,	♐	Μηνὶ Νοεμβρίῳ, κε΄.
Αἰγόκερως	♑	Μηνὶ Δεκεμβρίῳ, κ΄.
Ὑδροχόος,	♒	Μηνὶ Ἰανουαρίῳ, κ΄.
Ἰχθύες,	♓	Μηνὶ Φεβρουαρίῳ, κ΄.

Ἡ δὲ Σελήνη, ☽ καθ' ἕκαστον μῆνα, τὰ δώδεκα ζώδια διέρχεται, κατωτέρα οὖσα, καὶ ταχύτερον ταῦτα διοδεύουσα. ὡς γάρ, ἐὰν ποιήσῃς πόλον ἔνδον ἄλλου πόλου, ὁ ἔνδον πόλος μικρότερος εὑρεθήσεται, οὕτως καὶ ὁ δρόμος τῆς σελήνης κατωτέρας οὔσης, ὀλιγώτερός ἐστι, καὶ ἀνύεται τάχιον. οἱ μὲν οὖν ἕλληνες διὰ τῆς τῶν ἄστρων τούτων ἡλίου τε, καὶ σελήνης, ἀνατολῆς καὶ δύσεως, καὶ συγκρούσεως, φασὶ πάντα διοικεῖσθαι τὰ καθ' ἡμᾶς. περὶ ταῦτα γὰρ ἡ ἀστρολογία καταγίνεται. ἡμεῖς δὲ φαμέν, ὅτι σημεῖα μὲν ἐξ αὐτῶν γίνονται, ὄμβρου καὶ ἀνομβρίας, ψύξεώς τε, καὶ θέρμης, ὑγρότητός τε, καὶ ξηρότητος, καὶ ἀνέμων, καὶ τῶν τοιούτων. τῶν δὲ ἡμετέρων πρά-

ξεων οὐδαμῶς. ἡμεῖς γὰρ αὐτεξούσιοι ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ γενόμενοι, κύριοι τῶν ἡμετέρων ὑπάρχομεν πράξεων. εἰ γὰρ ἐκ τῆς τῶν ἄστρων φορᾶς πάντα πράττομεν, κατ' ἀνάγκην πράττομεν, ἃ πράττομεν. τὸ δὲ κατ' ἀνάγκην γινόμενον, οὔτε ἀρετὴ οὔτε κακία ἐστίν. εἰ δὲ μήτε ἀρετήν, μήτε κακίαν κεκτήμεθα, οὔτ' ἐπαίνων καὶ στεφάνων, οὔτε ψόγων ἢ κολάσεων, ὑπάρχομεν ἄξιοι. εὑρεθήσεται δὲ καὶ ὁ θεὸς ἄδικος, τοῖς μὲν ἀγαθά, τοῖς δὲ θλίψεις διδούς. ἀλλ' οὐδὲ κυβέρνησιν, οὐδὲ τῶν ἑαυτοῦ κτισμάτων ὁ θεὸς ποιήσεται πρόνοιαν, εἰ κατ' ἀνάγκην ἄγονται τὰ πάντα καὶ φέρονται. καὶ τὸ λογικὸν δὲ περιττὸν ἐν ἡμῖν ἔσται. μηδὲ μιᾶς γὰρ ὄντες πράξεως κύριοι, περιττῶς βουλευόμεθα. τὸ δὲ λογικὸν πάντως, τῆς βουλῆς ἡμῖν ἕνεκεν δέδοται. ὅθεν πᾶν λογικόν, καὶ αὐτεξούσιον. ἡμεῖς δὲ φαμὲν, ὅτι οὐκ αὐτὰ αἴτια τινός εἰσι τῶν γινομένων. οὔτε γενέσεως τῶν γινομένων, οὔτε τῶν φθειρομένων φθορᾶς, σημεῖα δὲ μᾶλλον ὄμβρων τε, καὶ τῆς τοῦ ἀέρος μεταβολῆς. ἴσως δ' ἄν τις εἴποι ὅτι καὶ πολέμων οὐκ αἴτια ἀλλὰ σημεῖα συνίστανται. καὶ ἡ ποιότης δὲ τοῦ ἀέρος, ποιουμένη ὑπὸ ἡλίου καὶ σελήνης, καὶ τῶν ἀστέρων, ἄλλως καὶ ἄλλως διαφόρους κράσεις, καὶ ἕξεις, καὶ διαθέσεις συνίστησι. αἱ δὲ ἕξεις τῶν ἐφ' ἡμῖν. κρατοῦνται γὰρ τῷ λόγῳ, καὶ ἄγονται τρεπόμεναι. συνίστανται δὲ πολλάκις καὶ κομῆται, σημεῖα τινὰ θάνατον δηλοῦντα βασιλέων, ἅτινα οὐκ εἰσὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς γεγενημένων ἄστρων,

ἀλλὰ τῷ

ἀλλὰ τῷ θείῳ προστάγματι κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν συνίστανται, καὶ πάλιν διαλύονται. ἐπεὶ καὶ ὁ κατὰ τὴν τοῦ κυρίου δι' ἡμᾶς κατὰ σάρκα φιλάνθρωπον καὶ σωτήριον γέννησιν ὀφθεὶς τοῖς μάγοις ἀστήρ, οὐ τῶν ἐν ἀρχῇ γενομένων ἄστρων ἦν. καὶ δῆλον ἐκ τοῦ ποτὲ μὲν ἐξ ἀνατολῆς ἐπὶ δύσιν ποιεῖσθαι τὸν δρόμον, ποτὲ δὲ ἐκ βορρᾶ ἐπὶ νότον. καὶ ποτὲ μὲν κρύπτεσθαι, ποτὲ δὲ φαίνεσθαι. τοῦτο γὰρ οὐκ ἔστιν ἄστρων τάξεως ἢ φύσεως. χρὴ δὲ γινώσκειν, ὡς ἐκ τοῦ ἡλίου φωτίζεται ἡ σελήνη, οὐχ ὡς ἀπορήσαντος τοῦ θεοῦ δοῦναι αὐτῇ ἴδιον φῶς, ἀλλ' ἵνα ῥυθμὸς καὶ τάξις ἐντεθῇ κτίσει, ἄρχοντος καὶ ἀρχομένου. καὶ παιδευθῶμεν καὶ ἡμεῖς κοινωνεῖν ἀλλήλοις, καὶ μεταδιδόναι, καὶ ὑποτάσσεσθαι, πρῶτον μὲν τῷ ποιητῇ καὶ δημιουργῷ θεῷ καὶ δεσπότῃ, ἔπειτα δέ, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ καθισταμένοις ἄρχουσι. καὶ μὴ ἀνακρίνειν τίνος ἕνεκεν οὗτος ἄρχει, ἐγὼ δὲ οὔ. δέχεσθαι δὲ πάντα τὰ ἐκ θεοῦ εὐχαρίστως καὶ εὐγνωμόνως.

Ἐκλείπει δὲ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, τῶν τῇ κτίσει προσκυνούντων παρὰ τὸν κτίσαντα, τὴν ἄνοιαν διελέγχοντα καὶ παιδεύοντα, ὡς τρεπτά εἰσι καὶ ἀλλοίωτα. πᾶν δὲ τρεπτόν, οὐ θεός. κατὰ τὴν ἰδίαν γὰρ φύσιν, φθαρτόν, ἅπαν τρεπτόν. Ἐκλείπει δὲ ὁ ἥλιος, τοῦ σώματος τῆς σελήνης, ὥσπερ τινὸς μεσοτοίχου γινομένου, καὶ ἀποσκιάζοντος, καὶ μὴ ἐῶντος διαναδοθῆναι ἡμῖν τὸ φῶς. ὅσον οὖν εὑρεθῇ τὸ σῶμα τῆς σελήνης ἀποκρύπτον τὸν ἥλιον, τοσοῦτον καὶ ἡ ἔκλειψις γίνε

ται. εἰ δὲ

ται. εἰ δὲ μικρότερόν ἐστι τὸ τῆς σελήνης σῶμα, μὴ θαυμάσῃς. καὶ ὁ ἥλιος γὰρ ὑπό τινων μὲν λέγεται πολυπλασίων τῆς γῆς. ὑπὸ δὲ τῶν ἁγίων πατέρων ἴσος τῇ γῇ. καὶ πολλάκις μικρὸν νέφος καλύπτει αὐτόν. ἢ καὶ μικρὸς βουνός, ἢ τοῖχος. Ἡ δὲ τῆς σελήνης ἔκλειψις, ἐκ τοῦ ἀποσκιάσματος τῆς γῆς γίνεται. ὅταν γένηται πεντεκαιδεκαταία ἡ σελήνη, καὶ εὑρεθῇ ἐξεναντίας κατὰ τὸ ἄκρον κέντρον, ὁ μὲν ἥλιος ὑπὸ γῆν, ἡ δὲ σελήνη ὑπὲρ γῆν. ἀποσκίασμα γὰρ ποιεῖ ἡ γῆ, καὶ οὐ φθάνει τὸ ἡλιακὸν φῶς, φωτίσαι τὴν σελήνην, κἀκεῖθεν ἐκλείπει. χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι τελεία ἐκτίσθη ἡ σελήνη ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ. ἤτοι πεντεκαιδεκαταία. ἔπρεπε γὰρ ἀπηρτισμένην γενέσθαι. τῇ δὲ τετάρτῃ ἡμέρᾳ, ὡς ἔφημεν, ἐκτίσθη ὁ ἥλιος. προέλαβεν οὖν τὸν ἥλιον ἕνδεκα ἡμέρας. ἀπὸ γὰρ τετάρτης ἡμέρας ἕως ιε', ἕνδεκά εἰσι. διὸ καὶ κατὰ χρόνον οἱ δώδεκα μῆνες τῆς σελήνης, ἕνδεκα ἡμέρας λείπουσιν, ἐκ τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἡλίου. οἱ μὲν γὰρ τοῦ ἡλίου τξε', δ', ἡμέρας ἔχουσι. διὸ τοῦ τετάρτου συντιθεμένου, κατὰ δ' ἔτη, μία ἀποτελεῖται ἡμέρα. ἥτις λέγεται βίσεξτος. καὶ ὁ ἐνιαυτὸς ἐκεῖνος, τξϛ', ἡμέρας ἔχει. οἱ δὲ τῆς σελήνης ἐνιαυτοὶ τνδ'. εἰσὶν ἡμερῶν. ἡ γὰρ σελήνη ἀφ' οὗ γεννηθῇ, ἤγουν ἀνακαινισθῇ, αὔξει, ἕως ἂν γένηται ἡμερῶν δεκατεσσάρων, ἡμίσεος, τετάρτου, καὶ ἄρχεται λήγειν, ἕως ἡμερῶν κθ'. ἡμίσεος. καὶ τελείως γίνεται ἀφώτιστος. καὶ πά-

λιν συναπτομένη

λιν συναπτομένη τῷ ἡλίῳ, ἀναγεννᾶται, καὶ ἀνακαινίζεται, ὑπόμνημα φέρουσα τῆς ἡμῶν ἀναστάσεως. καθ' ἕκαστον οὖν ἐνιαυτὸν τὰς ια' ἡμέρας ἀποδίδωσι τῷ ἡλίῳ. κατὰ οὖν τρεῖς χρόνους, ὁ ἐμβόλιμος γίνεται τοῖς ἑβραίοις. καὶ ὁ ἐνιαυτὸς ἐκεῖνος, δεκατριῶν μηνῶν εὑρίσκεται, ἐκ τῆς προσθήκης τῶν ἕνδεκα ἡμερῶν. δῆλον δὲ ὡς σύνθετός ἐστιν ὅ τε ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη, καὶ τὰ ἄστρα καὶ φθορᾷ κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν ὑπόκεινται. τὴν δὲ τούτων φύσιν οὐκ ἴσμεν. τινὲς μὲν οὖν φασὶ τὸ πῦρ, ἐκτὸς τινὸς ὕλης ἀφανὲς εἶναι. ὅθεν καὶ σβεννύμενον ἀφανίζεται. ἕτεροι δὲ, τὸ πῦρ σβεννύμενον, εἰς ἀέρα φασὶ μεταβάλλεσθαι.

Ὁ ζωδιακὸς κύκλος, λοξῶς κινεῖται. διῃρημένος εἰς τμήματα δώδεκα. ἅτινα καλεῖται ζώδια. τὸ δὲ ζώδιον ἔχει δεκανοὺς τρεῖς. μοίρας λ'. ἡ δὲ μοίρα ἔχει λεπτὰ ἑξήκοντα. ἔχει οὖν ὁ οὐρανός, μοίρας τξ'. τὸ ὑπὲρ γῆν ἡμισφαίριον, μοίρας ρπ'. καὶ τὸ ὑπὸ γῆν ρπ'.

Οἶκοι πλανητῶν.

Κριὸς καὶ Σκορπίος, Ἄρεως.
Ταῦρος καὶ Ζυγός, Ἀφροδίτης.
Δίδυμοι καὶ Παρθένος, Ἑρμοῦ.
Καρκῖνος, Σελήνης, Λέων Ἡλίου.
Τοξότης καὶ Ἰχθύες, Διός.
Αἰγόκερως καὶ Ὑδροχόος, Κρόνου.

Ὑψώματα,

Ὑδροχόος, κρόνου. Ὑψώματα. Κριός, Ἡλίου. Ταῦρος, Σελήνης. Καρκῖνος, Διός. Παρθένος, Ἄρεως. Ζυγός, Κρόνου. Αἰγόκερως, ἑρμοῦ. Ἰχθύες, ἀφροδίτης.

Τὰ σχήματα τῆς σελήνης.

Σύνοδος, ὅταν γένηται ἐν τῇ μοίρᾳ, ἐν ᾗ ἐστιν ὁ ἥλιος. γέννα, ὅταν ἀποστῇ τοῦ ἡλίου μοίρας ιε'. ἀνατολή, ὅταν φανῇ. μηνοειδεῖς δύο, ὅταν ἀπέχῃ μοίρας ξ'. διχότομοι δύο, ὅταν ἀπέχῃ μοίρας ἐννενήκοντα. ἀμφίκυρτοι δύο, ὅταν ἀπέχῃ μοίρας ρκ'. πλησισέληνοι, οἱ καὶ πλησιφαεῖς, δύο, ὅταν ἀπέχῃ μοίρας ρν'. πανσέληνος, ὅταν ἀπέχῃ μοίρας ρπ'. δύο δὲ εἴπομεν, μίαν αὐξούσης, καὶ μίαν ληγούσης. διὰ δύο ἥμισυ ἡμερῶν παρέρχεται ἡ σελήνη ἕκαστον ζώδιον.

Περὶ ἀέρος καὶ ἀνέμων. κγ'.

Ἀήρ ἐστι στοιχεῖον λεπτότατον, ὑγρόν τε καὶ θερμόν, τοῦ μὲν πυρὸς βαρύτερον, τῆς δὲ γῆς καὶ τῶν ὑδάτων, κουφότερον, ἀναπνοῆς καὶ ἐκφωνήσεως αἴτιον, ἀχρωμάτιστον, ἤτοι ἐκ φύσεως χρῶμα μὴ κεκτημένον, διειδές, διαφανές. φωτὸς γάρ ἐστι δεκτικόν. καὶ ταῖς τρισὶν αἰσθήσεσιν ἡμῶν διακονοῦσι. δι' αὐτοῦ γὰρ ὁρῶμεν, ἀκούομεν, ὀσφραινόμεθα. δεκτικὸν θάλψεώς τε καὶ ψύξεως, ξηρότητός τε καὶ ὑγρότητος. οὗ πᾶσαι αἱ κατὰ τόπον κινήσεις εἰσίν. ἄνω, κάτω, ἔσω, ἔξω, δεξιά, ἀριστερά, καὶ ἡ κυκλοφορικὴ κίνησις. οἴκοθεν μὴ

κεκτημένος

κεκτημένος τὸ φῶς, ἀλλ' ὑπὸ ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἄστρων, καὶ πυρός, φωτιζόμενος. καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ εἶπεν ἡ γραφή, ὅτι σκότος ἦν ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, θέλουσα δεῖξαι, ὡς οὐκ οἴκοθεν ὁ ἀὴρ τὸ φῶς κέκτηται, ἀλλ' ἄλλη τίς ἐστιν οὐσία ἡ τοῦ φωτός. ἄνεμος δέ ἐστι κίνησις ἀέρος. ἢ ἄνεμός ἐστι, ῥεῦμα ἀέρος τῆς τῶν τόπων ἐξαλλαγῆς. ὅθεν ῥεῖ, τὰς ἐπωνυμίας ἀμείβων. καὶ ὁ τόπος δὲ τοῦ ἀέρος ἐστί. τόπος γάρ ἐστιν ἑκάστου σώματος, ἡ τούτου περιοχή. τί δὲ περιέχει τὰ σώματα, εἰ μὴ ἀήρ; εἰσὶ δὲ τόποι διάφοροι, ὅθεν ἡ τοῦ ἀέρος γίνεται κίνησις. ἐξ ὧν καὶ οἱ ἄνεμοι τὰς ἐπωνυμίας ἔχουσι. δώδεκα δὲ οἱ πάντες εἰσί. φασὶ δὲ τὸν ἀέρα σβέσιν πυρός, ἢ ἀτμὸν ὕδατος θερμανθέντος. ἔστι γοῦν ὁ ἀὴρ κατὰ μὲν τὴν οἰκείαν φύσιν, θερμός. ψύχεται δέ, τῇ γειτνιάσει τῇ πρὸς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν γῆν. ὡς τὰ μὲν κάτω μέρη αὐτοῦ, ψυχρὰ εἶναι, τὰ δὲ ἄνω, θερμά.

Περὶ ὑδάτων. κδ'.

Καὶ τὸ ὕδωρ δέ, ἓν τῶν στοιχείων τῶν τεσσάρων ἐστί, ποίημα θεοῦ κάλλιστον. ὕδωρ ἐστί, στοιχεῖον ὑγρόν τε καὶ ψυχρόν, βαρύ τε καὶ κατωφερές, εὐδιάχυτον. τούτου δὲ μνημονεύει ἡ θεία γραφὴ λέγουσα. καὶ σκότος ἦν ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος. ἄβυσσος γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, εἰ μὴ ὕδωρ πολλύ. οὗ τὸ τέλος ἀκατάληπτον ἀνθρώποις. ἐν ἀρχῇ μὲν οὖν τὸ ὕδωρ, ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν

ἐπεπόλαζε.

ἐπεπόλαζε. καὶ πρῶτον μὲν ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸ στερέωμα, διαχωρίζον ἀναμέσον τοῦ ὕδατος τοῦ ἐπάνω τοῦ στερεώματος, καὶ τοῦ ὕδατος τοῦ ὑποκάτω τοῦ στερεώματος. ἐν τῷ μέσῳ γὰρ τῆς ἀβύσσου τῶν ὑδάτων ἐστερεώθη, τῷ δεσποτικῷ προστάγματι. ὅθεν καὶ στερέωμα εἶπεν ὁ θεὸς γενέσθαι, καὶ ἐγένετο. τίνος δὲ χάριν ἐπάνω τοῦ στερεώματος ὕδωρ ὁ θεὸς ἀπέθετο; διὰ τὴν τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ αἰθέρος θερμοτάτην ἔκκαυσιν. εὐθέως γὰρ μετὰ τὸ στερέωμα, ὁ αἰθὴρ ὑφήπλωται. καὶ ὁ ἥλιος δὲ σὺν τῇ σελήνῃ καὶ τοῖς ἄστροις, ἐν τῷ στερεώματι εἰσί. καὶ εἰ μὴ ἐπέκειτο ὕδωρ, ἐφλέχθη ἂν ὑπὸ τῆς θέρμης τὸ στερέωμα. εἶτα προσέταξεν ὁ θεὸς συναχθῆναι τὰ ὕδατα εἰς συναγωγὴν μίαν. τὸ δὲ μίαν συναγωγὴν λέγειν, οὐ δηλοῖ τὸ ἐν ἑνὶ τόπῳ συναχθῆναι αὐτά. ἰδοὺ γὰρ μετὰ ταῦτα φησί. καὶ τὰ συστήματα τῶν ὑδάτων ἐκάλεσε θαλάσσας. ἀλλὰ τὸ ὁμοῦ καθ᾽ ἑαυτὰ κεχωρισμένα τῆς γῆς γενέσθαι τὰ ὕδατα, ὁ λόγος ἐδήλωσε. συνήχθησαν τοίνυν τὰ ὕδατα εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν. καὶ ὤφθη ἡ ξηρά. ἐντεῦθεν αἱ δύο θάλασσαι, αἱ τὴν αἴγυπτον περιέχουσαι (μέση γὰρ αὕτη τῶν δύο κεῖται θαλασσῶν) συνέστησαν διάφορα πελάγη, καὶ ὄρη, καὶ νήσους, καὶ ἀγκῶνας, καὶ λιμένας ἔχουσαι. καὶ κόλπους διαφόρους περιέχουσαι, αἰγιαλούς τε καὶ ἀκτάς. αἰγιαλὸς μὲν γὰρ, ὁ ψαμμώδης λέγεται. ἀκτὴ δὲ, ἡ πετρώδης καὶ ἀγχιβαθὴς, εὐθέως ἐν τῇ ἀρχῇ βάθος ἔχουσα. ὁμοίως καὶ ἡ κατὰ

τὴν ἀνατολὴν,

τὴν ἀνατολὴν, ἥτις λέγεται ἰνδική. καὶ ἡ βορεινὴ, ἥτις λέγεται κασπία. καὶ αἱ λίμναι δὲ, ἐντεῦθεν συνήχθησαν. ἔστιν οὖν ὁ μὲν ὠκεανὸς, οἱονεί τις ποταμὸς κυκλῶν πᾶσαν τὴν γῆν. περὶ οὗ εἰρηκέναι μοι δοκεῖ ἡ θεία γραφή. ὅτι ποταμὸς ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ παραδείσου, πότιμον καὶ γλυκὺ ὕδωρ ἔχων. οὗτος χορηγεῖ τὸ ὕδωρ ταῖς θαλάσσαις. ὅπερ ἐν ταῖς θαλάσσαις χρονίζον, καὶ ἑστὼς ἀκίνητον, πικρὸν γίνεται, τοῦ ἡλίου ἀεὶ τὸ λεπτότερον ἀνιμωμένου καὶ τῶν σιφώνων. ὅθεν καὶ τὰ νέφη συνίστανται, καὶ οἱ ὄμβροι γίνονται, διὰ τῆς διηθήσεως γλυκαινομένου τοῦ ὕδατος. οὗτος καὶ εἰς τέσσαρας ἀρχὰς, ἤτοι εἰς τέσσαρας ποταμοὺς διαιρεῖται. ὄνομα τῷ ἑνὶ φεισὼν, τουτέστι γάγγης ὁ ἰνδικός. καὶ ὄνομα τῷ δευτέρῳ γειὼν. οὗτος ἐστὶν ὁ νεῖλος, ὁ ἀπὸ αἰθιοπίας εἰς αἴγυπτον κατερχόμενος. καὶ ὄνομα τῷ τρίτῳ, τίγρις. καὶ ὄνομα τῷ τετάρτῳ, εὐφράτης. εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεροι πλεῖστοι καὶ μέγιστοι ποταμοί. ὧν οἱ μὲν, εἰς τὴν θάλασσαν κενοῦνται, οἱ δὲ, ἐν τῇ γῇ ἀναλίσκονται. ὅθεν πᾶσα ἡ γῆ διάτρητός ἐστι, καὶ ὑπονόμους, ὥσπερ τινὰς φλέβας, ἔχουσα. δι᾽ ὧν ἐκ τῆς θαλάσσης δεχομένη τὰ ὕδατα, τὰς πηγὰς ἀνίησι. πρὸς οὖν τὴν ποιότητα τῆς γῆς, καὶ τὸ τῶν πηγῶν ὕδωρ γίνεται. διηθεῖται μὲν γὰρ, καὶ διυλίζεται διὰ τῆς γῆς τὸ θαλάττιον ὕδωρ, καὶ οὕτω γλυκαίνεται. εἰ δὲ ὁ τόπος ὅθεν ἡ πηγὴ ἀναδίδοται τύχοι πικρὸς ἢ ἁλμυρὸς, πρὸς τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ ἀνάγεται. στενούμενον δὲ πολλάκις τὸ ὕδωρ καὶ βίᾳ ῥηγνύμενον, θερμαίνεται. κἀντεῦθεν τὰ αὐτοφυῆ θερμὰ

ἀνάγονται

ἀνάγονται ὕδατα. τῷ οὖν θείῳ προστάγματι, κοιλώματα ἐν τῇ γῇ γεγόνασιν. καὶ οὕτως εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν συνήχθησαν τὰ ὕδατα. ἐντεῦθεν καὶ τὰ ὄρη γεγόνασι. πρώτῳ τοίνυν τῷ ὕδατι προσέταξεν ὁ θεὸς ἐξαγαγεῖν ψυχὴν ζῶσαν. ἐπειδὴ ἤμελλε δι' ὕδατος καὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ἐπιφερομένου τοῖς ὕδασιν ἁγίου πνεύματος, ἀνακαινίζειν τὸν ἄνθρωπον. τοῦτο γὰρ ὁ θεῖος ἔφη βασίλειος. ἐξήγαγε δὲ ζῶα μικρά τε καὶ μεγάλα, κήτη καὶ δράκοντας, ἰχθύας ἐν τοῖς ὕδασιν ἕρποντας, καὶ πετεινὰ πτερωτά. διὰ τῶν πετεινῶν οὖν συνάπτεται τό τε ὕδωρ, καὶ ἡ γῆ, καὶ ὁ ἀήρ. ἐξ ὑδάτων μὲν γὰρ ταῦτα γέγονεν. ἐν τῇ γῇ δὲ διατρίβει, καὶ ἐν ἀέρι ἵπταται. κάλλιστον δὲ στοιχεῖον τὸ ὕδωρ, καὶ πολύχρηστον, καὶ ῥύπου καθάρσιον, οὐ μόνον μὲν σωματικοῦ, καὶ ψυχικοῦ δὲ, εἰ προσλάβοι τὴν χάριν τοῦ πνεύματος.

Περὶ πελαγῶν. κε',

Διαδέχεται τὸ αἰγαῖον πέλαγος, ἑλλήσποντος, λήγων εἰς ἄβυδον καὶ σηστόν. εἶτα ἡ προποντὶς, λήγουσα εἰς χαλκηδόνα καὶ βυζάντιον. ἔνθα τὰ στενὰ, ἀφ' ὧν ὁ πόντος ἄρχεται. εἶτα ἡ μαιῶτις λίμνη. πάλιν δὲ ἀπ' ἀρχῆς εὐρώπης, καὶ λιβύης, ἰβηρικὸν, τὸ ἀπὸ στηλῶν ἐς πυρήνην τὸ ὄρος. λιγυστικὸν δὲ, τὸ ἕως τῶν τῆς τυῤῥηνίας περάτων. σαρδόνιον δὲ, τὸ ὑπὲρ τὴν σαρδὼ, νεῦον πρὸς τὴν λιβύην κάτω. τυῤῥηνικὸν δὲ, τὸ μέχρι σικελίας λῆγον, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ τῆς λι-

γυστικῆς

γυστικῆς ἄκρων. εἶτα λιβυκόν. εἶτα κρητικὸν, καὶ σικελικὸν, καὶ ἰόνιον, καὶ ἀδριανὸν, τὸ ἀνακεχυμένον ἐκ τοῦ σικελικοῦ πελάγους, ὃν καλοῦσι κορινθιακὸν κόλπον, ἤτοι ἀλκυονίδα θάλασσαν. τὸ δὲ σουνίῳ καὶ σκυλλαίῳ περιεχόμενον πέλαγος, σαρωνικόν. εἶτα μυρτῷον, καὶ ἰκάριον, ἐν ᾧ καὶ αἱ κυκλάδες. εἶτα καρπάθιον, καὶ παμφύλιον, καὶ αἰγύπτιον. ὑπὲρ δὲ τὸ ἰκάριον ἑξῆς ἀναχεῖται τὸ αἰγαῖον. ἔστι δὲ ὁ τῆς εὐρώπης παράπλους, ἀπὸ ταναΐδος ποταμοῦ ἐκβολῶν, ἕως ἡρακλέους στηλῶν, στάδια ϛ̈ ͵θψθ. τῆς δὲ λιβύης ἀπὸ τίγγεως μέχρι στόματος κανωβικοῦ, στάδια, β̈ ͵θσνβ. τῆς δὲ ἀσίας ἀπὸ κανώβου, ἕως ταναΐδος ποταμοῦ μετὰ τῶν κόλπων ὁ παράπλους, στάδια, δ̈ ρια. ὁμοῦ παράλιος σὺν κόλποις τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης στάδια, ιγ ͵θοβ.

Περὶ ἀνέμων. κϛ'.

Ἄνεμοι πνέουσιν, ἀπὸ ἀνατολῆς θερινῆς, καικίας, ὁ καὶ μέσης. ἀπὸ ἀνατολῆς ἰσημερινῆς, ἀπηλιώτης. ἀπὸ ἀνατολῆς χειμερινῆς, εὖρος. ἀπὸ δύσεως χειμερινῆς, λίψ. ἀπὸ δύσεως ἰσημερινῆς, ζέφυρος. ἀπὸ δύσεως θερινῆς, ἀργέστης, ἤτοι ὀλυμπίας, ὁ καὶ ἰάπυξ, καὶ ἐργαστής. εἶτα νότος, καὶ ἀπαρκτίας, ἀντιπνέοντες ἀλλήλοις. ἔστι δὲ μέσος ἀπαρκτίου, καὶ καικίου, βορέας. εὔρου δὲ καὶ νότου μέσος, φοῖνιξ, ὁ καλούμενος εὐρόνοτος. μέσος δὲ νότου, καὶ λιβὸς, λιβόνοτος, ὁ καὶ λευκόνοτος. μέσος δὲ ἀπαρκτίου, καὶ ἀργέστου, θρασκίας, ἤτοι κέρκιος

ἤτοι κέρκιος ὑπὸ τῶν περιοίκων ὀνομαζόμενος. ἔθνη δὲ οἰκεῖ τὰ πέρατα, κατ' ἀπηλιώτην, βακτριανοί. κατ' εὖρον, ἰνδικοί. κατὰ φοίνικα, ἐρυθρὰ θάλασσα, καὶ αἰθιοπία. κατὰ λιβόνοτον, οἱ ὑπὲρ σύρτιν γαράμαντες. κατὰ λίβα, αἰθίοπες, καὶ οἱ δυσμικοὶ ὑπέρμαυροι. κατὰ ζέφυρον, στῆλαι, καὶ ἀρχαὶ λιβύης, καὶ εὐρώπης. κατὰ ἀργέστην, ἰβηρία, ἡ νῦν ἱσπανία. κατὰ δὲ θρασκίαν, κελτοὶ καὶ τὰ ὅμορα. κατὰ ἀπαρκτίαν, οἱ ὑπὲρ τὴν θρᾴκην σκύθαι. κατὰ βορρᾶν, πόντος, μαιῶτις, καὶ σαρμάται. κατὰ καικίαν, κασπία θάλασσα, καὶ σάκαι.

Περὶ γῆς, καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς. κζ'.

Ἡ γῆ ἓν τῶν τεσσάρων στοιχείων ἐστί, ξηρόν τε καὶ ψυχρὸν, καὶ βαρὺ, καὶ ἀκίνητον, ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ παρηγμένον. ἐν ἀρχῇ γάρ φησιν ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν. ἧς τὴν ἕδραν, καὶ τὴν βάσιν, οὐδεὶς ἀνθρώπων εἰπεῖν δεδύνηται. οἱ μὲν γὰρ ἐπὶ ὑδάτων φασὶν ἡδρᾶσθαι, καὶ πεπῆχθαι αὐτὴν, ὥς φησιν ὁ θεῖος Δαβίδ. τῷ στερεώσαντι τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων. οἱ δὲ ἐπὶ τοῦ ἀέρος. ἄλλος δέ φησιν. ὁ ἑδράσας τὴν γῆν ἐπ' οὐδενός. καὶ πάλιν ὁ θεηγόρος Δαβίδ, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ δημιουργοῦ. ἐγώ, φησιν, ἐστερέωσα τοὺς στύλους αὐτῆς, τὴν συνεκτικὴν αὐτῆς δύναμιν, στύλους ὀνο-

μάσας. τὸ δὲ ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελίωσεν αὐτὴν, δηλοῖ τὸ πάντοθεν περικεχύσθαι τῇ γῇ τὴν τοῦ ὕδατος φύσιν. κἂν οὖν ἐφ' ἑαυτῆς, κἂν ἐπὶ ἀέρος, κἂν ἐπὶ ὑδάτων, κἂν ἐπ' οὐδενὸς δῶμεν ἡδρᾶσθαι αὐτὴν, χρὴ μὴ ἀφίστασθαι τῆς εὐσεβοῦς ἐννοίας, ἀλλὰ πάντα ὁμοῦ συγκρατεῖσθαι, ὁμολογεῖν, καὶ συνέχεσθαι τῇ δυνάμει τοῦ κτίσαντος. ἐν ἀρχῇ μὲν οὖν, καθώς φησιν ἡ θεία γραφὴ, ὑπὸ ὑδάτων ἐκαλύπτετο, καὶ ἀκατασκεύαστος, ἤτοι ἀκόσμητος ἦν. (τοῦ δὲ θεοῦ προστάξαντος, τὰ τῶν ὑδάτων δοχεῖα γεγόνασι. καὶ τότε τὰ ὄρη ὑπῆρξαν) καὶ τῷ θείῳ προστάγματι τὸν οἰκεῖον ἀπείληφε κόσμον, παντοδαπαῖς χλόαις, καὶ φυτοῖς ὡραϊσθεῖσα. οἷς τὸ θεῖον ἐνέθηκε πρόσταγμα δύναμιν αὐξητικήν τε, καὶ θρεπτικὴν, καὶ σπερματικὴν, ἤτοι ὁμοίου γεννητικήν. ἐξήγαγε δὲ τοῦ δημιουργοῦ κελεύσαντος, καὶ παντοῖα γένη ζώων, ἑρπετῶν τε καὶ θηρίων, καὶ κτηνῶν. πάντα μὲν πρὸς τὴν τοῦ ἀνθρώπου εὔκαιρον χρῆσιν. ἀλλὰ τούτων, τὰ μὲν, πρὸς βρῶσιν, οἷον ἐλάφους, πρόβατα, δορκάδας, καὶ τὰ τοιαῦτα. τὰ δὲ πρὸς διακονίαν, οἷον καμήλους, βόας, ἵππους, ὄνους, καὶ τὰ τοιαῦτα. τὰ δὲ, πρὸς τέρψιν, οἷον πιθήκους, καὶ τῶν ὀρνέων, κίσσας τε καὶ ψιττακοὺς, καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ τῶν φυτῶν δὲ καὶ τῶν βοτανῶν, τὰ μὲν κάρπιμα καὶ ἐδώδιμα, τὰ δὲ εὐώδη καὶ ἀνθηρὰ, πρὸς τέρψιν ἡμῖν δεδωρημένα, οἷον τὸ ῥόδον, καὶ τὰ τοιαῦτα. τὰ δὲ πρὸς νοσημάτων ἴασιν. οὐκ

ἔστι γὰρ οὐδὲν ζῶον οὐδὲ φυτὸν, ἐν ᾧ οὐκ ἐνεργείας τινὰς, τῇ τῶν ἀνθρώπων χρείᾳ χρησιμευούσας ὁ δημιουργὸς ἐναπέθετο. ὁ γὰρ τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν ἐπιστάμενος, εἰδὼς ὡς μέλλει ἐν αὐτεξουσίῳ παραβάσει ὁ ἄνθρωπος γίνεσθαι, καὶ τῇ φθορᾷ παραδίδοσθαι, πάντα πρὸς εὔκαιρον χρῆσιν αὐτοῦ, τά τε ἐν τῷ στερεώματι, τά τε ἐν τῇ γῇ, καὶ τὰ ἐν ὕδασιν ἔκτισε. πρὸ μὲν οὖν τῆς παραβάσεως, πάντα ὑποχείρια τῷ ἀνθρώπῳ ἦν. ἄρχοντα γὰρ αὐτὸν κατέστησεν ὁ θεὸς πάντων τῶν ἐν τῇ γῇ καὶ ἐν τοῖς ὕδασιν. καὶ ὁ ὄφις δὲ συνήθης τῷ ἀνθρώπῳ ἦν, μᾶλλον τῶν ἄλλων αὐτῷ προσερχόμενος, καὶ τερπνοῖς προσομιλῶν τοῖς κινήμασιν. ὅθεν δι᾽ αὐτοῦ τὴν κακίστην ὁ ἀρχέκακος διάβολος ὑποθήκην τοῖς προπάτορσιν εἰσηγήσατο. καὶ ἡ γῆ δὲ αὐτομάτη τοὺς καρποὺς ἔφερε, πρὸς χρείαν τῶν ὑποχειρίων αὐτῷ ζώων. καὶ οὔτε ὄμβρος ἦν τῇ γῇ, οὔτε χειμών. μετὰ δὲ τὴν παράβασιν, ἡνίκα παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς, ἄρχειν ἐν ἑαυτῷ τὴν ἄλογον ἐπιθυμίαν τοῦ λογικοῦ νοῦ παρασκευάσας, παρήκοος τῆς τοῦ δεσπότου ἐντολῆς γενόμενος, ἐπανέστη τῷ ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ χειροτονηθέντι ἄρχοντι, ἡ ὑποχείριος κτίσις. καὶ ἐτάγη ἐν ἱδρῶτι ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη. ἀλλ᾽ οὐδὲ νῦν ἄχρηστος ἡ τῶν θηρίων χρῆσις, ἐκφοβοῦσα καὶ πρὸς ἐπίγνωσιν, καὶ ἐπίκλησιν τοῦ πεποιηκότος φέρουσα θεόν. καὶ ἡ ἄκανθα δὲ μετὰ τὴν παράβασιν ἐξέφυ τῆς γῆς, κατὰ τὴν τοῦ κυρίου ἀπόφασιν. μεθ᾽ ἣν

συνεζεύχθη

συνεζεύχθη καὶ τῇ ἀπολαύσει τοῦ ῥόδου ἡ ἄκανθα, εἰς ὑπόμνησιν τῆς παραβάσεως ἡμᾶς ἄγουσα. δι᾽ ἣν ἀκάνθας, καὶ τριβόλους ἡ γῆ ἀνατέλλειν ἡμῖν κατεδικάσθη. ὅτι μὲν ταῦτα οὕτως ἔχει, πιστευτέον ἐκ τοῦ μέχρι τοῦ νῦν, τὴν τούτων διαμονὴν ἐνεργεῖν τὸν τοῦ κυρίου λόγον, ὃν ἔφη. αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν. σφαιροειδῆ δέ τινες φασὶ τὴν γῆν, ἕτεροι δὲ κωνοειδῆ. ἥττων δὲ καὶ πάνυ ἐστὶ τοῦ οὐρανοῦ σμικροτέρα, ὥσπερ τις στιγμὴ ἐν μέσῳ τούτου κρεμαμένη. καὶ αὐτὴ δὲ παρελεύσεται, καὶ ἀλλαγήσεται. μακάριος δέ ἐστιν, ὁ τὴν τῶν πραέων γῆν κληρονομῶν. ἡ γὰρ μέλλουσα τοὺς ἁγίους ὑποδέχεσθαι γῆ, ἀθάνατός ἐστι. τίς οὖν ἀξίως τὴν ἄπειρόν τε, καὶ ἀκατάληπτον τοῦ δημιουργοῦ σοφίαν θαυμάσειεν; ἢ τίς τῆς πρεπούσης εὐχαριστίας ἐφίκοιτο τοῦ δοτῆρος τῶν τοσούτων ἀγαθῶν;

Περὶ παραδείσου. κη΄.

Ἐπειδὴ δὲ ἔμελλεν ὁ θεὸς ἐξ ὁρατῆς τε, καὶ ἀοράτου κτίσεως πλαστουργεῖν τὸν ἄνθρωπον, κατ᾽ οἰκείαν εἰκόνα τε καὶ ὁμοίωσιν, ὥσπερ τινὰ βασιλέα καὶ ἄρχοντα πάσης τῆς γῆς, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ, προκαθίστησιν αὐτῷ, οἷόν τι βασίλειον. ἐν ᾧ διαιτώμενος, μακαρίαν καὶ πανόλβιον ἕξει ζωήν. καὶ οὗτός ἐστιν ὁ θεῖος παράδεισος, θεοῦ χερσὶν ἐν Ἐδὲμ πεφυτευμένος, εὐφροσύνης, καὶ θυμηδίας ἁπάσης ταμεῖον. Ἐδὲμ γὰρ τρυφὴ ἑρμηνεύεται. ἐν τῇ ἀνατολῇ μὲν πάσης τῆς γῆς ὑψηλότερος κείμενος,

ρος κείμενος,

ρος κείμενος, εὐκρατὴς δὲ, καὶ ἀέρι λεπτοτάτῳ, καὶ καθα-
ρωτάτῳ περιλαμπόμενος, φυτοῖς ἀειθαλέσι κομῶν, εὐω-
δίας πλήρης, φωτὸς ἔμπλεως, ὥρας ἁπάσης αἰσθητῆς, καὶ
κάλλους ὑπερβαίνων ἐπίνοιαν, θεῖον ὄντως χωρίον, καὶ ἄξιον
τοῦ κατ᾽ εἰκόνα θεοῦ ἐνδιαίτημα. ἐν ᾧ οὐδὲν τῶν ἀλόγων
ηὐλίζετο, μόνος δὲ ὁ ἄνθρωπος, τῶν θείων χειρῶν τὸ πλαστούρ-
γημα. ἐν μέσῳ δὲ τούτου, ξύλον ζωῆς ὁ θεὸς ἐφύτευσεν, καὶ
ξύλον τῆς γνώσεως. τὸ μὲν ξύλον τῆς γνώσεως, ἀπόπειράν
τινα καὶ δοκιμὴν, καὶ γυμνάσιον, τῆς τοῦ ἀνθρώπου ὑπακοῆς
καὶ παρακοῆς. διὸ καὶ ξύλον τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονη-
ρὸν, κέκληται. ἢ ὅτι δύναμιν ἐδίδου γνωστικὴν, τοῖς μετα-
λαμβάνουσι τῆς οἰκείας φύσεως. ὅπερ καλὸν μὲν τοῖς τε-
λείοις, κακὸν δὲ τοῖς ἀτελεστέροις ἔτι, καὶ τὴν ἔφεσιν λιχνο-
τέροις, ὥσπερ στερεὰ τροφὴ τοῖς ἁπαλοῖς ἔτι, καὶ δεομένοις
γάλακτος. οὐκ ἐβούλετο γὰρ ὁ κτίσας ἡμᾶς θεὸς, μεριμνᾷν, καὶ
περὶ πολλὰ τυρβάζεσθαι, οὐδὲ φροντιστὰς, καὶ προνοητὰς
τῆς ἰδίας ζωῆς, γενέσθαι. ὅπερ δὴ καὶ πέπονθεν ὁ Ἀδάμ.
γευσάμενος γὰρ, ἔγνω ὅτι γυμνὸς ἦν. καὶ περίζωμα ἑαυτῷ
περιεποιεῖτο. φύλλα γὰρ συκῆς λαβὼν, περιεζώσατο. πρὸ
δὲ τῆς γεύσεως, γυμνοὶ ἦσαν ἀμφότεροι, ὅτε Ἀδὰμ, καὶ ἡ
Εὔα, καὶ οὐκ ᾐσχύνοντο. τοιούτους δὲ ἀπαθεῖς ἐβούλετο
εἶναι ἡμᾶς ὁ θεός. ἀπαθείας γὰρ ἄκρας τοῦτό ἐστιν. ἔτι δὲ
καὶ ἀμερίμνους, ἓν ἔργον ἔχοντας, τὸ τῶν ἀγγέλων, ὑμνεῖν
ἀλήκτως, καὶ ἀδιαλείπτως τὸν κτίσαντα. καὶ τῆς αὐτοῦ κα-

τατρυφᾷν

τατρυφᾷν θεωρίας. καὶ αὐτῷ ἐπιρρίπτειν τὴν ἑαυτῶν
μέριμναν. ὅπερ καὶ διὰ τοῦ προφήτου Δαβὶδ πρὸς ἡμᾶς ἀ-
πεφθέγξατο. ἐπίρριψον ἐπὶ κύριον τὴν μέριμνάν σου λέγων,
καὶ αὐτός σε διαθρέψει. καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις, τοὺς
οἰκείους μαθητὰς διδάσκων, φησί. μὴ μεριμνήσητε τῇ ψυ-
χῇ ὑμῶν, τί φάγητε, καὶ τῷ σώματι ὑμῶν, τί ἐνδύσησθε. καὶ
πάλιν, αἰτεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν δικαιο-
σύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. καὶ
πρὸς τὴν Μάρθαν. Μάρθα Μάρθα μεριμνᾷς, καὶ
τυρβάζῃ περὶ πολλά, ἑνὸς δέ ἐστι χρεία. Μαρία γὰρ τὴν
ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ᾽ αὐ-
τῆς. τὸ καθῆσθαι δηλονότι παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἀ-
κούειν τῶν λόγων αὐτοῦ. τὸ δὲ τῆς ζωῆς ξύλον, ἢ ξύλον ἔ-
χον ἐνέργειαν ζωῆς παρεκτικὴν, ἢ τοῖς τῆς ζωῆς ἀξίοις, καὶ
τῷ θανάτῳ οὐχ ὑποκειμένοις μόνοις, ἐδώδιμον. τινὲς μὲν
οὖν αἰσθητὸν τὸν παράδεισον ἐφαντάσθησαν, ἕτεροι δὲ, νοη-
τόν. πλὴν ἔμοιγε δοκεῖ, ὅτι ὥσπερ ὁ ἄνθρωπος αἰσθητὸς ἅμα
καὶ νοητὸς ἐδημιουργεῖτο, οὕτω καὶ τὸ τούτου ἱερώτατον τέ-
μενος, αἰσθητὸν ἅμα καὶ νοητὸν, καὶ διπλῆν ἔχον τὴν ἔμφασιν.
τῷ γὰρ σώματι ἐν τῷ θειοτάτῳ χώρῳ, καὶ ὑπερκαλλεῖ, κα-
θὼς ἱστορήσαμεν, αὐλιζόμενος, τῇ δὲ ψυχῇ, ἐν ὑπερτέρῳ, καὶ
ἀσυγκρίτῳ, καὶ περικαλλεστέρῳ τόπῳ διέτριβε, θεὸν
ἔχων οἶκον τὸν ἔνοικον, καὶ αὐτὸν ἔχων εὐκλεὲς περιβό-
λαιον, καὶ τὴν αὐτοῦ περιβεβλημένος χάριν, καὶ τοῦ

μόνου

μόνου γλυκυτάτου καρποῦ, τῆς αὐτοῦ θεωρίας κατατρυ-
φῶν, οἷά τις ἄγγελος ἄλλος, καὶ ταύτῃ τρεφόμενος. ὅπερ
δὴ καὶ ξύλον ζωῆς ἀξίως ὠνόμασται. ζωῆς γὰρ θανάτῳ
μὴ διακοπτομένης, ἡ γλυκύτης τῆς θείας μεθέξεως, τοῖς με-
ταλαμβάνουσι μεταδίδωσιν. ὃ δὴ καὶ πᾶν ξύλον ζωῆς ὁ θεὸς
ἐκάλεσεν, ἀπὸ παντὸς ξύλου φήσας τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ
βρώσει φάγεσθε. αὐτὸς γάρ ἐστι τὸ πᾶν, ἐν ᾧ, καὶ δι' οὗ τὸ
πᾶν συνέστηκεν. τὸ δὲ τῆς καλοῦ τε, καὶ κακοῦ γνώσεως ξύ-
λον, ἡ τῆς πολυειδοῦς θεωρίας διάγνωσις. αὕτη δέ ἐστιν ἡ τῆς
οἰκείας ἐπίγνωσις φύσεως. ἥτις καλὴ μὲν τοῖς τελείοις, καὶ
ἐν τῇ θείᾳ θεωρίᾳ βεβηκόσιν, ἐξ ἑαυτῆς τὴν τοῦ δημιουργοῦ
μεγαλουργίαν δημοσιεύουσα, τοῖς μὴ δεδιόσι μεταπτῶσιν,
διὰ τὸ ἐκ τοῦ χρόνου εἰς ἕξιν τινὰ τῆς τοιαύτης ἐληλακέναι θεω-
ρίας. οὐ καλὴ δὲ τοῖς νέοις ἔτι καὶ τὴν ἔφεσιν λιχνοτέ-
ροις. οἷς διὰ τὸ ἀβέβαιον τῆς ἐν τῷ κρείττονι διαμονῆς, καὶ
μήπω παγίως ἐνεδρασθῆναι τῇ τοῦ μόνου καλοῦ προσε-
δρίᾳ, ἡ τοῦ οἰκείου κηδεμονία σώματος, πρὸς ἑαυτὴν ἀνθέλ-
κειν, καὶ περισπᾶν πέφυκεν. οὕτω διπλοῦν οἶμαι τὸν θεῖον
παράδεισον, καὶ ἀληθῶς οἱ θεοφόροι πατέρες παρέδω-
καν, οἵ τε οὕτως, οἵ τε ἐκείνως διδάξαντες. δύναται δὲ νοῆ-
σαι πᾶν ξύλον, τὴν ἐκ τῶν κτισμάτων τῆς θείας δυνάμεως
γινομένην ἐπίγνωσιν. ὥς φησιν ὁ θεῖος ἀπόστολος. τὰ γὰρ ἀό-
ρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου, τοῖς ποιήμασι νοούμενα
καθορᾶται. πασῶν δὲ τῶν ἐννοιῶν, καὶ τῶν θεωριῶν τούτων,
ἡ καθ' ἡμᾶς

ἡ καθ' ἡμᾶς ὑψηλοτέρα πέφυκεν, ἡ τῆς ἡμετέρας φημὶ συ-
στάσεως, ὥς φησιν ὁ θεῖος Δαβίδ. ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσίς σου
ἐξ ἐμοῦ. τουτέστιν ἐκ τῆς ἐμῆς κατασκευῆς. ἐπισφαλὴς δὲ
αὕτη τῷ Ἀδὰμ ὑπῆρχε νεοπαγεῖ ὄντι, δι' ἃς εἴπομεν αἰτίας.
ἢ ξύλον μὲν ζωῆς, τὴν ἐκ πάντων τῶν αἰσθητῶν ἐγγινομένην θειο-
τέραν ἔννοιαν, καὶ τὴν δι' αὐτῶν ἐπὶ τὸν ἁπάντων γενεσιουργόν τε,
καὶ δημιουργὸν, καὶ αἴτιον ἀναγωγήν. ὅπερ καὶ πᾶν ξύ-
λον ὠνόμασε, τὸ πλῆρες, καὶ ἀδιαίρετον, μόνην τε τοῦ καλοῦ
φέρον τὴν μέθεξιν. ξύλον δὲ γνώσεως καλοῦ, καὶ πονη-
ροῦ, τὴν αἰσθητὴν, καὶ ἐνήδονον βρῶσιν, τὴν τῷ δοκεῖν μὲν
γλυκαίνουσαν, τῷ ὄντι δὲ, ἐν μετουσίᾳ κακῶν, τὸν μετέχοντα
καθιστῶσαν. φησὶ γὰρ ὁ θεός. ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ
παραδείσῳ βρώσει φαγῇ. διὰ πάντων οἶμαι τῶν κτισμάτων,
ἐπ' ἐμὲ τὸν ποιητὴν ἀναβιβάσθητι, λέγων, καὶ ἕνα καρπὸν ἐκ
πάντων κάρπωσαι, ἐμὲ τὴν ὄντως ζωήν. πάντα σοι ζωὴν καρ-
ποφορείτωσαν. καὶ τὴν ἐμὴν μέθεξιν ποιοῦ, τῆς οἰκείας ὑ-
πάρξεως σύστασιν. οὕτω γὰρ ἔσῃ ἀθάνατος. ἀπὸ δὲ τοῦ
ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν, καὶ πονηρὸν, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐ-
τοῦ. ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθα-
νεῖσθε. φυσικῶς γὰρ ἡ αἰσθητὴ βρῶσις, τοῦ ὑπεκρεύσαντός
ἐστιν ἀναπλήρωσις, καὶ εἰς ἀφεδρῶνα χωρεῖ, καὶ φθοράν.
καὶ ἀμήχανον ἄφθαρτον διαμένειν, τὸν αἰσθητῆς βρώσεως
ἐν μετουσίᾳ γινόμενον.

ζ   Περὶ

Περὶ ἀνθρώπου. κθ'.

Οὕτω μὲν οὖν τὴν νοητὴν οὐσίαν ὑπεστήσατο ὁ θεὸς, ἀγγέλους φημὶ, καὶ πάντα τὰ κατ' οὐρανὸν τάγματα. ταῦτα γὰρ ἀριδήλως, νοερᾶς ἐστι, καὶ ἀσωμάτου φύσεως. ἀσωμάτου δὲ φημὶ, συγκρινομένης πρὸς τὴν τῆς ὕλης παχύτητα. μόνον γὰρ ὄντως τὸ θεῖον, ἄϋλον καὶ ἀσώματον. ἔτι δὲ καὶ τὴν αἰσθητὴν, οὐρανόν τε καὶ γῆν, καὶ τὰ τούτων ἐν μέσῳ κείμενα. καὶ τὴν μὲν οἰκείαν. (οἰκεία γὰρ θεῷ ἡ λογικὴ φύσις, καὶ νῷ μόνῳ ληπτή.) τὴν δὲ πάντῃ που πορρωτάτω κειμένην, ὡς ὑπὸ τὴν αἴσθησιν δηλαδὴ πίπτουσαν. ἔδει δὲ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων μίξιν γενέσθαι, σοφίας γνώρισμα μείζονος, καὶ τῆς περὶ τὰς φύσεις πολυτελείας, ὥς φησιν ὁ θεηγόρος Γρηγόριος, οἷόν τινα σύνδεσμον, τῆς ὁρατῆς τε, καὶ ἀοράτου φύσεως. τὸ δὲ ἔδει φημὶ, τὴν τοῦ δημιουργοῦ ὑπεμφαίνων βούλησιν. αὕτη γὰρ θεσμὸς, καὶ νόμος ἐστὶ πρεπωδέστατος. καὶ οὐδεὶς ἐρεῖ τῷ πλαστουργῷ, τί με ἐποίησας οὕτως; ἐξουσίαν γὰρ ἔχει ὁ κεραμεὺς ἐκ τοῦ ἰδίου πηλοῦ, διάφορα κατασκευάζειν σκεύη, πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἑαυτοῦ σοφίας. ἐπεὶ δὲ ταῦτα οὕτως εἶχεν ἐξ ὁρατῆς τε, καὶ ἀοράτου φύσεως δημιουργεῖ τὸν ἄνθρωπον οἰκείαις χερσὶ, κατ' οἰκείαν εἰκόνα τε, καὶ ὁμοίωσιν. ἐκ γῆς μὲν τὸ σῶμα διαπλάσας, ψυχὴν δὲ λογικὴν, καὶ νοερὰν, διὰ τοῦ οἰκείου ἐμφυσήματος δοὺς αὐτῷ. ὅπερ δὴ θείαν εἰκόνα φαμέν. τὸ μὲν γὰρ κατ' εἰκό-

να, τὸ νοερὸν δηλοῖ, καὶ αὐτεξούσιον. τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν, τὴν τῆς ἀρετῆς κατὰ τὸ δυνατὸν ὁμοίωσιν. ἅμα δὲ τὸ σῶμα, καὶ ἡ ψυχὴ πέπλασται. οὐ τὸ μὲν πρότερον, τὸ δὲ ὕστερον, κατὰ τὰ Ὠριγένους ληρήματα. ἐποίησεν οὖν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἄκακον, εὐθῆ, ἐνάρετον, ἄλυπον, ἀμέριμνον, πάσῃ ἀρετῇ κατηγλαϊσμένον, πᾶσιν ἀγαθοῖς κομῶντα, οἷόν τινα κόσμον δεύτερον, ἐν μεγάλῳ μικρὸν, ἄγγελον ἄλλον, προσκυνητὴν μικτὸν, ἐπόπτην τῆς ὁρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς νοουμένης, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς, βασιλευόμενον ἄνωθεν, ἐπίγειον, καὶ οὐράνιον, πρόσκαιρον καὶ ἀθάνατον, ὁρατὸν καὶ νοούμενον, μέσον μεγέθους καὶ ταπεινότητος, τὸν αὐτὸν πνεῦμα καὶ σάρκα. πνεῦμα διὰ τὴν χάριν, σάρκα διὰ τὴν ἔπαρσιν. τὸ μὲν, ἵνα μένῃ, καὶ δοξάζῃ τὸν εὐεργέτην, τῷ μεγέθει φιλοτιμούμενος. τὸ δὲ ἵνα πάσχων, ὑπομιμνήσκηται, καὶ παιδεύηται. ζῷον ἐνταῦθα οἰκονομούμενον, τουτέστιν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καὶ ἀλλαχοῦ μεθιστάμενον ἐν τῷ αἰῶνι τῷ μέλλοντι, καὶ πέρας τοῦ μυστηρίου, τῇ πρὸς θεὸν νεύσει θεούμενον. θεούμενον δὲ, τῇ μετοχῇ τῆς θείας ἐλλάμψεως, καὶ οὐκ εἰς τὴν θείαν μεθιστάμενον οὐσίαν. ἐποίησε δὲ αὐτὸν φύσει ἀναμάρτητον, καὶ θελήσει αὐτεξούσιον. ἀναμάρτητον δὲ φημι, οὐχ ὡς μὴ ἐπιδεχόμενον ἁμαρτίαν. μόνον γὰρ τὸ θεῖον ἁμαρτίας ἐστὶν ἀνεπίδεκτον, ἀλλ' οὐκ ἐν τῇ φύσει τὸ ἁμαρτάνειν ἔχοντα, ἐν τῇ προαιρέσει δὲ μᾶλλον, ἤτοι ἐξουσίαν ἔχοντα μένειν, καὶ προκόπτειν ἐν τῷ ἀγαθῷ, τῇ θείᾳ συνερ-

γούμενον χάριτι, ὡσαύτως καὶ τρέπεσθαι ἐκ τοῦ καλοῦ, καὶ ἐν τῷ κακῷ γίνεσθαι, τοῦ θεοῦ παραχωροῦντος διὰ τὸ αὐτεξούσιον. οὐκ ἀρετὴ γὰρ, τὸ βίᾳ γινόμενον. ψυχὴ τοίνυν ἐστὶν, οὐσία ζῶσα, ἁπλῆ καὶ ἀσώματος, σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς κατ᾽ οἰκείαν φύσιν ἀόρατος, ἀθάνατος, λογική τε καὶ νοερὰ, ἀσχημάτιστος, ὀργανικῷ κεχρημένη σώματι, καὶ τούτῳ ζωῆς, αὐξήσεώς τε, καὶ αἰσθήσεως, καὶ γεννήσεως παρεκτικὴ, οὐχ ἕτερον ἔχουσα παρ᾽ ἑαυτὴν τὸν νοῦν, ἀλλὰ μέρος αὐτῆς τὸ καθαρώτατον. ὥσπερ γὰρ ὀφθαλμὸς ἐν σώματι, οὕτως ἐν ψυχῇ νοῦς. αὐτεξούσιος, θελητική τε καὶ ἐνεργητικὴ, τρεπτὴ, ἤτοι ἐθελότρεπτος, ὅτι καὶ κτιστή. πάντα ταῦτα κατὰ φύσιν ἐκ τῆς τοῦ δημιουργήσαντος αὐτὴν χάριτος, εἰληφυῖα. ἐξ ἧς καὶ τὸ εἶναι, καὶ τὸ φύσει οὕτως εἶναι, εἴληφεν.

Ὁσαχῶς τὸ ἀσώματον.

Ἀσώματα δὲ καὶ ἀόρατα, καὶ ἀσχημάτιστα, κατὰ δύο τρόπους νοοῦμεν, τὰ μὲν κατ᾽ οὐσίαν, τὰ δὲ, κατὰ χάριν. καὶ τὰ μὲν φύσει ὄντα, τὰ δὲ πρὸς τὴν τῆς ὕλης παχύτητα. ἐπὶ θεοῦ μὲν οὖν φύσει, ἐπὶ δὲ ἀγγέλων, καὶ δαιμόνων, καὶ ψυχῶν, χάριτι, καὶ ὡς πρὸς τὴν τῆς ὕλης παχύτητα, λέγεται. σῶμα δέ ἐστι τὸ τριχῇ διαστατὸν, ἤγουν τὸ ἔχον μῆκος, καὶ πλάτος, καὶ βάθος, ἤτοι πάχος. πᾶν δὲ σῶμα, ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων συνίσταται, τὰ δὲ τῶν ζώων σώματα, ἐκ τῶν τεσσάρων χυμῶν.

Χρὴ δὲ εἰδέναι ὅτι τέσσαρα στοιχεῖα ἐστί. γῆ, ξηρὰ καὶ ψυχρά. ὕδωρ, ψυχρὸν καὶ ὑγρόν. ἀὴρ, ὑγρὸς καὶ θερμός. πῦρ, θερμὸν καὶ ξηρὸν, ὁμοίως καὶ χυμοὶ τέσσαρες, ἀναλογοῦντες τοῖς τέσσαρσι στοιχείοις. μέλαινα χολὴ, ἀναλογοῦσα τῇ γῇ. ξηρὰ γάρ ἐστι καὶ ψυχρά. φλέγμα, ἀναλογοῦν τῷ ὕδατι. ψυχρὸν γάρ ἐστι καὶ ὑγρόν. αἷμα, ἀναλογοῦν τῷ ἀέρι. ὑγρὸν γάρ ἐστι καὶ θερμόν. ξανθὴ χολὴ, ἀναλογοῦσα τῷ πυρί. θερμὴ γάρ ἐστι καὶ ξηρά. οἱ μὲν οὖν καρποὶ, ἐκ τῶν στοιχείων συνίστανται, οἱ δὲ χυμοὶ, ἐκ τῶν καρπῶν. τὰ δὲ τῶν ζώων σώματα, ἐκ τῶν χυμῶν, καὶ εἰς τὰ αὐτὰ ἀναλύεται. πᾶν γὰρ συντιθέμενον, εἰς αὐτὰ ἀναλύεται, ἐξ ὧν συνετέθη.

Ὅτι ὁ ἄνθρωπος κοινωνεῖ καὶ ἀψύχοις, καὶ ἀλόγοις, καὶ λογικοῖς.

Χρὴ γινώσκειν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, καὶ τοῖς ἀψύχοις κοινωνεῖ, καὶ τῆς τῶν ἀλόγων μετέχει ζωῆς, καὶ τῆς τῶν λογικῶν μετείληφε νοήσεως. κοινωνεῖ γὰρ τοῖς μὲν ἀψύχοις, κατὰ τὸ σῶμα, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν τεσσάρων στοιχείων κρᾶσιν. τοῖς δὲ φυτοῖς, κατά τε ταῦτα καὶ τὴν θρεπτικὴν, καὶ αὐξητικὴν καὶ σπερματικὴν, ἤγουν γεννητικὴν δύναμιν. τοῖς δὲ ἀλόγοις, καὶ ἐν τούτοις μὲν, ἐξ ἐπιμέτρου δὲ, κατὰ τὴν ὄρεξιν, ἤγουν θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν, καὶ κατὰ τὴν αἴσθησιν, καὶ κατὰ τὴν καθ᾽ ὁρμὴν κίνησιν. αἰσθήσεις μὲν οὖν εἰσὶ πέντε, ὅρασις,

ἀκοή, ὄσφρησις, γεῦσις, ἁφή. τῆς δὲ καθ' ὁρμὴν κινήσεως ἐστί, τὸ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταβατικόν, καὶ τὸ κινητικὸν ὅλου τοῦ σώματος, καὶ τὸ φωνητικὸν καὶ ἀναπνευστικόν. ταῦτα γὰρ ἐν ἡμῖν ἐστὶ ποιεῖν, καὶ μὴ ποιεῖν. συνάπτεται δὲ διὰ τοῦ λογικοῦ, ταῖς ἀσωμάτοις, καὶ νοεραῖς φύσεσι. λογιζόμενος καὶ νοῶν, καὶ κρίνων ἕκαστα, καὶ τὰς ἀρετὰς μεταδιώκων, καὶ τῶν ἀρετῶν τὸν κολοφῶνα. τὴν εὐσέβειαν ἀσπαζόμενος. διὸ καὶ μικρὸς κόσμος, ὁ ἄνθρωπός ἐστι. Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὡς ἴδια μὲν τοῦ σώματος μόνου, τομή, καὶ ῥεῦσις, καὶ μεταβολή. μεταβολὴ μέν, ἡ κατὰ ποιότητα, ἤγουν θέρμανσιν, καὶ ψύξιν καὶ τὰ τοιαῦτα. ῥεῦσις δέ, ἡ κατὰ κένωσιν. κενοῦνται γὰρ ξηρά, καὶ ὑγρὰ καὶ πνεύματα, ὧν χρῄζει τῆς ἀναπληρώσεως. ὥστε φυσικά εἰσι πάθη, ἥτε πεῖνα, καὶ ἡ δίψα. ἴδια δὲ τῆς ψυχῆς, εὐσέβεια καὶ ἡ νόησις. κοινὰ δὲ ψυχῆς καὶ σώματος, αἱ ἀρεταί, ἐχουσῶν καὶ τούτων ἐπὶ τὴν ψυχὴν τὴν ἀναφοράν, οἷον ψυχῆς προσχρωμένης σώματι. Χρὴ γινώσκειν ὅτι τὸ λογικόν, φύσει κατάρχει τοῦ ἀλόγου. διαιροῦνται γὰρ αἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον. τοῦ δὲ ἀλόγου μέρη εἰσὶ δύο, τὸ μὲν ἀνήκοόν ἐστι λόγῳ, ἤγουν, οὐ πείθεται λόγῳ. τὸ δὲ κατήκοόν ἐστι καὶ ἐπιπειθὲς λόγῳ. ἀνήκοον μὲν οὖν καὶ μὴ πειθόμενον λόγῳ ἐστὶ τὸ ζωτικόν, ὃ καὶ σφυγμικὸν καλεῖται. καὶ τὸ σπερματικὸν ἤγουν γεννητικόν. καὶ τὸ φυτικόν, ὃ καὶ θρεπτικὸν καλεῖται. τοῦτο δέ ἐστι τὸ αὐξητικόν, τὸ καὶ διαπλάττον τὰ σώματα.

σώματα. ταῦτα γὰρ οὐ λόγῳ κυβερνῶνται, ἀλλὰ τῇ φύσει. τὸ δὲ κατήκοον καὶ ἐπιπειθὲς λόγῳ, διαιρεῖται εἰς θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν. καλεῖται δὲ κοινῶς τὸ ἄλογον μέρος τῆς ψυχῆς, παθητικὸν καὶ ὀρεκτικόν. Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι τοῦ ἐπιπειθοῦς λόγῳ ἐστί, καὶ ἡ καθ' ὁρμὴν κίνησις, τοῦ δὲ μὴ πειθομένου λόγῳ ἐστί, τὸ θρεπτικόν, καὶ γεννητικόν, καὶ σφυγμικόν. καλεῖται δὲ αὐξητικὸν μέν, τὸ θρεπτικόν, καὶ γεννητικόν. ζωτικόν, δὲ τὸ σφυγμικόν. τοῦ μὲν οὖν θρεπτικοῦ δυνάμεις εἰσὶ τέσσαρες, ἑλκτική, ἡ ἕλκουσα τὴν τροφήν. καθεκτική, ἡ κατέχουσα τὴν τροφήν, καὶ μὴ ἐῶσα αὐτὴν εὐθέως ἐκκριθῆναι. ἀλλοιωτική, ἡ ἀλλοιοῦσα τὴν τροφὴν εἰς τοὺς χυμούς. ἀποκριτική, ἡ τὸ περίττωμα διὰ τοῦ ἀφεδρῶνος ἐκκρίνουσα, καὶ ἐκβάλλουσα. Χρὴ εἰδέναι, ὅτι τῶν κατὰ τὸ ζῶον δυνάμεων, αἱ μέν εἰσι ψυχικαί, αἱ δὲ φυσικαί, αἱ δὲ ζωτικαί. καὶ ψυχικαὶ μὲν αἱ κατὰ τὴν προαίρεσιν, ἤγουν ἡ καθ' ὁρμὴν κίνησις καὶ ἡ αἴσθησις. τῆς δὲ καθ' ὁρμὴν κινήσεώς ἐστι, τό τε κατὰ τόπον μεταβατικόν, καὶ κινητικὸν ὅλου τοῦ σώματος, καὶ φωνητικόν, καὶ ἀναπνευστικόν. ἐν ἡμῖν γάρ ἐστι τὸ ποιῆσαι καὶ τὸ μὴ ποιῆσαι ταῦτα. φυσικαὶ δὲ καὶ ζωτικαί, αἱ ἀπροαίρετοι. καὶ φυσικαὶ μὲν ἡ θρεπτική, καὶ αὐξητική, καὶ σπερματική. ζωτικὴ δὲ ἡ σφυγμική. αὗται γὰρ καὶ θελόντων καὶ μὴ θελόντων, ἐνεργοῦσι. Δεῖ δὲ γινώσκειν ὅτι τῶν πραγμάτων, τὰ μέν ἐστιν ἀγαθά, τὰ δὲ φαῦλα. προσδοκώμενον μὲν οὖν ἀγαθόν, ἐπιθυμίαν συνιστᾷ,

παρὸν δὲ, ἡδονήν. ὁμοίως δὲ πάλιν προσδοκώμενον κακὸν, φόβον, παρὸν δὲ, λύπην. δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι ἀγαθὸν ἐνταῦθα εἰπόντες, ἢ τὸ ὄντως ἀγαθὸν, ἢ τὸ δοκοῦν ἀγαθὸν, εἴπομεν. ὁμοίως δὲ καὶ κακόν.

Περὶ ἡδονῶν. κθ'.

Τῶν ἡδονῶν, αἱ μέν εἰσι ψυχικαὶ, αἱ δὲ σωματικαί. καὶ ψυχικαὶ μὲν, ὅσαι μόνης εἰσὶ τῆς ψυχῆς αὐτῆς καθ᾽ ἑαυτὴν, ὡς αἱ περὶ τὰ μαθήματα, καὶ τὴν θεωρίαν. σωματικαὶ δὲ, αἱ μετὰ κοινωνίας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος γινόμεναι, καὶ διὰ τοῦτο σωματικαὶ καλούμεναι, ὅσαι περὶ τροφὰς καὶ συνουσίας, καὶ τὰ τοιαῦτα. μόνου δὲ τοῦ σώματος οὐκ ἄν εὕροι τὶς ἡδονάς. πάλιν τῶν ἡδονῶν, αἱ μὲν, εἰσὶν ἀληθεῖς, αἱ δὲ, ψευδεῖς. καὶ αἱ μὲν τῆς διανοίας μόνης, κατ᾽ ἐπιστήμην καὶ θεωρίαν. αἱ δὲ μετὰ σώματος κατ᾽ αἴσθησιν. καὶ τῶν μετὰ σώματος ἡδονῶν, αἱ μέν εἰσι φυσικαὶ ἅμα καὶ ἀναγκαῖαι, ὧν χωρὶς ζῆν ἀδύνατον, ὡς αἱ τροφαὶ, αἱ τῆς ἐνδείας ἀναπληρωτικαὶ, καὶ τὰ ἐνδύματα τὰ ἀναγκαῖα. αἱ δὲ φυσικαὶ μὲν, οὐκ ἀναγκαῖαι δὲ, ὡς αἱ κατὰ φύσιν καὶ κατὰ νόμον μίξεις. αὗται γὰρ εἰς μὲν τὴν διαμονὴν τοῦ παντὸς γένους συντελοῦσι. δυνατὸν δὲ καὶ χωρὶς αὐτῶν, ἐν παρθενίᾳ ζῆν. αἱ δὲ οὔτε ἀναγκαῖαι, οὔτε φυσικαὶ, ὡς μέθη, καὶ λαγνεῖαι, καὶ πλησμοναὶ, τὴν χρείαν ὑπερβαίνουσαι. οὔτε γὰρ εἰς σύστασιν τῆς ζωῆς ἡμῶν συντελοῦσιν,

συντελοῦσιν, οὔτε εἰς διαδοχὴν τοῦ γένους. τοὐναντίον δὲ μᾶλλον καὶ βλάπτουσι. τὸν τοίνυν κατὰ θεὸν ζῶντα, δεῖ μετέρχεσθαι τὰς ἀναγκαίας ἅμα καὶ φυσικάς. ἐν δευτέρᾳ δὲ τάξει, τὰς φυσικὰς καὶ οὐκ ἀναγκαίας τίθεσθαι, μετὰ τοῦ προσήκοντος καιροῦ, καὶ τρόπου, καὶ μέτρου γινομένας. τὰς δὲ ἄλλας, χρὴ πάντως παραιτεῖσθαι. καλὰς δὲ ἡδονὰς χρὴ ἡγεῖσθαι, τὰς μὴ συμπεπλεγμένας λύπῃ, μὴ δὲ μεταμέλειαν ἐμποιούσας, μὴ δὲ ἑτέρας βλάβης γεννητικάς, μήτε τοῦ μετρίου πέραν χωρούσας, μήτε τῶν σπουδαίων ἔργων ἡμᾶς ἀφελκούσας ἐπὶ πολὺ, ἢ καταδουλούσας.

Περὶ λύπης. λα'.

Τῆς δὲ λύπης, εἴδη τέσσαρα, ἄχος, ἄχθος, φθόνος, ἔλεος. ἄχος μὲν οὖν ἐστι, λύπη ἀφωνίαν ἐμποιοῦσα. ἄχθος δὲ, λύπη βαρύνουσα. φθόνος δὲ, λύπη ἐπὶ ἀλλοτρίοις ἀγαθοῖς. ἔλεος δὲ, λύπη ἐπὶ ἀλλοτρίοις κακοῖς.

Περὶ φόβου. λβ'.

Διαιρεῖται δὲ καὶ ὁ φόβος εἰς ἕξ, εἰς ὄκνον, εἰς αἰδῶ, εἰς αἰσχύνην, εἰς κατάπληξιν, εἰς ἔκπληξιν, εἰς ἀγωνίαν. ὄκνος μὲν οὖν ἐστὶ, φόβος μελλούσης ἐνεργείας. αἰδὼς δὲ, φόβος ἐπὶ προσδοκίᾳ ψόγου. κάλλιστον δὲ τοῦτο τὸ πάθος. αἰσχύνη δὲ, φόβος ἐπ᾽ αἰσχρῷ πεπραγμένῳ. οὐδὲ τοῦτο δὲ ἀνέλπιστον εἰς σωτηρίαν. κατάπληξις δὲ, φόβος ἐκ μεγάλης φαντασίας.

λης φαντασίας. ἔκπληξις δὲ, φόβος ἐξ ἀσυνήθους φαντασίας. ἀγωνία δὲ, φόβος διαπτώσεως, ἤγουν ἀποτυχίας. φοβούμενοι γὰρ ἀποτυχεῖν τῆς πράξεως, ἀγωνιῶμεν.

Περὶ θυμοῦ. λγ'.

Θυμὸς δέ ἐστι, ζέσις τοῦ περικαρδίου αἵματος, ἐξ ἀναθυμιάσεως τῆς χολῆς, ἢ ἀναθολώσεως, γινομένη. διὸ καὶ χολὴ λέγεται, καὶ χόλος. ἔστι δὲ ὅτε ὁ θυμὸς, καὶ ὄρεξίς ἐστιν ἀντιτιμωρήσεως. ἀδικούμενοι γὰρ ἢ νομίζοντες ἀδικεῖσθαι, θυμούμεθα, καὶ γίνεται τότε μικτὸν τὸ πάθος, ἐξ ἐπιθυμίας, καὶ θυμοῦ. εἴδη δὲ τοῦ θυμοῦ τρία. ὀργὴ, ἥτις καλεῖται χολὴ, καὶ χόλος, καὶ μῆνις, καὶ κότος. θυμὸς μὲν γὰρ, ἀρχὴν καὶ κίνησιν ἔχων, ὀργὴ καὶ χολὴ, καὶ χόλος λέγεται. μῆνις δὲ, χολὴ ἐπιμένουσα, ἤγουν μνησικακία. εἴρηται δὲ παρὰ τὸ μένειν, καὶ τῇ μνήμῃ παραδίδοσθαι. κότος δὲ, ὀργὴ ἐπιτηροῦσα καιρὸν εἰς τιμωρίαν. εἴρηται δὲ καὶ οὗτος, παρὰ τὸ κεῖσθαι. ἔστι δὲ ὁ θυμὸς τὸ δορυφορικὸν τοῦ λογισμοῦ, ἔκδικος τῆς ἐπιθυμίας. ὅταν γὰρ ἐπιθυμήσωμεν πράγματος, καὶ κωλυθῶμεν ὑπό τινος, θυμούμεθα κατ᾽ αὐτοῦ ὡς ἀδικηθέντες, τοῦ λογισμοῦ δηλονότι κρίναντος ἄξιον ἀγανακτήσεως τὸ γενόμενον, ἐπὶ τῶν φυλαττόντων κατὰ φύσιν τὴν οἰκείαν τάξιν.

Περὶ

Περὶ τοῦ φανταστικοῦ. λδ'.

Φανταστικόν ἐστι, δύναμις τῆς ἀλόγου ψυχῆς, διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἐνεργοῦσα, ἥτις λέγεται αἴσθησις. φανταστὸν δὲ καὶ αἰσθητὸν, τὸ τῇ φαντασίᾳ, καὶ τῇ αἰσθήσει ὑποπῖπτον. ὡς ὅρασις μὲν, αὐτὴ ἡ ὀπτικὴ δύναμις. ὁρατὸν δὲ τὸ ὑποπῖπτον τῇ ὁράσει, λίθος, τυχὸν, ἤ τι τῶν τοιούτων. φαντασία δέ ἐστι, πάθος τῆς ἀλόγου ψυχῆς ὑπὸ φανταστοῦ τινὸς γενόμενον. φάντασμα δὲ, πάθος διάκενον ἐν τοῖς ἀλόγοις τῆς ψυχῆς, ἀπ᾽ οὐδενὸς φανταστοῦ γενόμενον. ὄργανον δὲ τοῦ φανταστικοῦ, ἡ ἐμπρόσθιος κοιλία τοῦ ἐγκεφάλου.

Περὶ αἰσθήσεως. λε'.

Αἴσθησίς ἐστι, δύναμις τῆς ψυχῆς, ἀντιληπτικὴ τῶν ὑλῶν, ἤγουν διαγνωστική. αἰσθητήρια δὲ τὰ ὄργανα, ἤγουν τὰ μέλη δι᾽ ὧν αἰσθανόμεθα. αἰσθητὰ δὲ, τὰ τῇ αἰσθήσει ὑποπίπτοντα. αἰσθητικὸν δὲ, τὸ ζῶον τὸ ἔχον τὴν αἴσθησιν. εἰσὶ δὲ αἰσθήσεις πέντε. ὁμοίως καὶ αἰσθητήρια πέντε.

Πρώτη αἴσθησις, ὅρασις. αἰσθητήρια δὲ καὶ ὄργανα τῆς ὁράσεως, τὰ ἐξ ἐγκεφάλου νεῦρα, καὶ οἱ ὀφθαλμοί. αἰσθάνεται δὲ ἡ ὄψις κατὰ πρῶτον μὲν λόγον τοῦ χρώματος, συνδιαγνώσκει δὲ τῷ χρώματι, καὶ τὸ κεχρωσμένον σῶμα, καὶ τὸ μέγεθος αὐτοῦ, καὶ τὸ σχῆμα, καὶ τὸν τόπον ἔνθα ἐστὶ, καὶ τὸ διάστημα τὸ μεταξὺ, καὶ τὸν ἀριθμὸν, κίνησίν τε, καὶ στάσιν,

καὶ τὸ

καὶ τὸ τραχὺ, καὶ λεῖον, καὶ ὁμαλὸν, καὶ ἀνώμαλον, καὶ τὸ ὀξὺ, καὶ τὸ ἀμβλὺ, καὶ τὴν σύστασιν, εἴτε ὑδατώδης ἐστὶν, εἴτε γεώδης, ἤγουν ἢ ὑγρά, ἢ ξηρά. Δευτέρα αἴσθησις ἐστὶν, ἀκοὴ, τῶν φωνῶν, καὶ τῶν ψόφων οὖσα αἰσθητική. διαγινώσκει δὲ αὐτῶν τὴν ὀξύτητα, καὶ τὴν βαρύτητα, λειότητά τε καὶ τραχύτητα, καὶ μέγεθος. ὄργανα δὲ αὐτῆς τὰ νεῦρα τὰ ἐγκεφάλου, τὰ μαλακὰ, καὶ τῶν ὤτων ἡ κατασκευή. μόνος δὲ ἄνθρωπος, καὶ πίθηκος, οὐ κινοῦσι τὰ ὦτα.

Τρίτη αἴσθησις, ὄσφρησις. ἥτις γίνεται μὲν, διὰ τῶν ῥινῶν, ἀναπεμπουσῶν τοὺς ἀτμοὺς ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον. περαίνεται δὲ εἰς τὰ πέρατα τῶν ἐμπροσθίων κοιλιῶν τοῦ ἐγκεφάλου. ἔστι δὲ αἰσθητικὴ, καὶ ἀντιληπτικὴ τῶν ἀτμῶν. τῶν δὲ ἀτμῶν ἡ γενικωτάτη διαφορά ἐστιν, εὐωδία, καὶ δυσωδία, καὶ τὸ μέσον τούτων, ὃ μήτε εὐῶδες ἐστὶ, μήτε δυσῶδες. γίνεται δὲ εὐωδία, τῶν ὑγρῶν τῶν ἐν τοῖς σώμασιν ἀκριβῶς πεφθέντων. μέσως δὲ, μέση διάθεσις. κατὰ δὲ ἔσχατον δὲ, ἢ μηδὲ ὅλως, πεφθέντων, ἡ δυσωδία γίνεται.

Τετάρτη αἴσθησις, ἡ γεῦσις. ἔστι δὲ τῶν χυμῶν ἀντιληπτική, ἤγουν αἰσθητική. ὄργανα δὲ αὐτῆς ἡ γλῶσσα, καὶ ταύτης πλέον τὸ ἄκρον, καὶ ἡ ὑπερῴα, ἣν καλοῦσί τινες οὐρανίσκον. ἐν οἷς ἐστι, τὰ ἐξ ἐγκεφάλου φερόμενα νεῦρα, πεπλατυσμένα, καὶ ἀπαγγέλλοντα τῷ ἡγεμονικῷ τὴν γενομένην ἀντίληψιν, ἤγουν αἴσθησιν. αἱ δὲ καλούμεναι γευστικαὶ ποιότητες τῶν χυμῶν, εἰσὶν αὗται, γλυκύτης, δριμύτης, ὀξύτης,

στρυφνότης,

στρυφνότης, αὐστηρότης, πικρότης, ἁλμυρότης, λιπαρότης, γλισχρότης. τούτων γάρ ἐστιν ἡ γεῦσις διαγνωστική. τὸ δὲ ὕδωρ ἄποιόν ἐστι κατὰ ταύτας τὰς ποιότητας. οὐδὲ μίαν γὰρ αὐτῶν ἔχει. ἡ δὲ στρυφνότης, ἐπίτασις καὶ πλεονασμός ἐστι τῆς αὐστηρότητος. Πέμπτη αἴσθησίς ἐστιν, ἡ ἁφὴ, ἥτις καὶ κοινή ἐστι πάντων τῶν ζώων. ἥτις γίνεται ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου πεμπομένων τῶν νεύρων εἰς ὅλον τὸ σῶμα. διὸ καὶ ὅλον τὸ σῶμα. ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα αἰσθητήρια, τὴν τῆς ἁφῆς ἔχουσιν αἴσθησιν. ὑπόκεινται δὲ τῇ ἁφῇ, τὸ θερμὸν, καὶ ψυχρὸν, τό τε μαλακὸν καὶ σκληρὸν, καὶ γλίσχρον, καὶ ξηρὸν, καὶ κραῦρον, βαρύ τε καὶ κοῦφον. διὰ μόνης γὰρ ἁφῆς, ταῦτα γνωρίζεται. κοινὰ δὲ ἁφῆς καὶ ὄψεως, τό τε τραχὺ καὶ λεῖον, τό τε ξηρὸν καὶ ὑγρὸν, παχύ τε καὶ λεπτὸν, ἄνω τέ καὶ κάτω, καὶ ὁ τόπος, καὶ τὸ μέγεθος, ὅταν εἴη τοιοῦτον, ὡς κατὰ μίαν προσβολὴν τῆς ἁφῆς περιλαμβάνεσθαι. καὶ τὸ πυκνόν τε, καὶ τὸ μανὸν, ἤγουν ἀραιόν, καὶ τὸ στρογγύλον, ὅταν εἴη μικρὸν, καὶ ἄλλα τινὰ σχήματα. ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ πλησιάζοντος σώματος αἰσθάνεται, σὺν τῇ μνήμῃ δὲ καὶ τῇ διανοίᾳ. ὡσαύτως δὲ καὶ ἀριθμοῦ μέχρι δύο ἢ τριῶν, καὶ τούτων μικρῶν, καὶ ῥᾳδίως περιλαμβανομένων. τούτων δὲ μᾶλλον τῆς ἁφῆς, ἡ ὅρασις ἀντιλαμβάνεται. Χρὴ γινώσκειν ὡς ἕκαστον τῶν ἄλλων αἰσθητηρίων, διπλοῦν ὁ δημιουργὸς κατεσκεύασεν, ἵνα τοῦ ἑνὸς βλαπτομένου τὸ ἕτερον ἀναπληροῖ τὴν χρείαν. δύο γὰρ ὀφθαλμοὺς, καὶ δύο ὦτα, καὶ δύο πόρους τῆς ῥινὸς, καὶ

δύο γλώσσας.

δύο γλώσσας. ἀλλ' ἐν τοῖς μὲν τῶν ζώων διῃρημένας, ὡς ἐν τοῖς ὄφεσιν. ἐν τοῖς δὲ, ἡνωμένας, ὡς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. ἡ δὲ ἁφὴ, ἐν ὅλῳ τῷ σώματι, πλὴν ὀστέων καὶ νεύρων, ὀνύχων τε καὶ κεράτων, καὶ τριχῶν, καὶ συνδέσμων, καὶ ἄλλων τινῶν τοιούτων. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι ἡ μὲν ὄψις, κατ' εὐθείας γραμμὰς ὁρᾷ, ἡ δὲ ὄσφρησις καὶ ἀκοὴ, οὐ κατ' εὐθεῖαν μόνον, ἀλλὰ πανταχόθεν. ἡ δὲ ἁφὴ, καὶ ἡ γεῦσις, οὐδὲ κατ' εὐθεῖαν, οὐδὲ πανταχόθεν γνωρίζουσιν, ἀλλὰ τότε μόνον, ὅταν αὐτοῖς πλησιάσωσι τοῖς ἰδίοις αἰσθητοῖς.

Περὶ τοῦ διανοητικοῦ. λϛ'.

Τοῦ δὲ διανοητικοῦ εἰσὶν, αἵ τε κρίσεις, καὶ αἱ συγκαταθέσεις, καὶ αἱ ὁρμαὶ πρὸς τὴν πρᾶξιν, καὶ αἱ ἀφορμαὶ, καὶ αἱ ἀποφυγαὶ, τῆς πράξεως. ἰδικῶς δὲ αἵ τε νοήσεις τῶν νοητῶν, καὶ αἱ ἀρεταὶ, καὶ ἐπιστῆμαι, καὶ τῶν τεχνῶν οἱ λόγοι, καὶ τὸ βουλευτικὸν, καὶ τὸ προαιρετικόν. τοῦτο δέ ἐστι, τὸ, καὶ διὰ τῶν ὀνείρων θεσπίζον ἡμῖν τὸ μέλλον. ἥνπερ μόνην ἀληθῆ μαντείαν οἱ πυθαγόρειοι λέγουσιν εἶναι, τοῖς ἑβραίοις ἀκολουθήσαντες. ὄργανον δὲ καὶ τούτου, ἡ μέση κοιλία τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ τὸ ψυχικὸν πνεῦμα τὸ ἐν αὐτῇ.

Περὶ τοῦ μνημονευτικοῦ. λζ'.

Τὸ δὲ μνημονευτικόν ἐστι, μνήμης καὶ ἀναμνήσεως, αἴτιόν τε καὶ ταμεῖον. μνήμη γάρ ἐστι φαντασία ἐγκαταλελειμμένη ἀπό τινος

τινος

τινος αἰσθήσεώς τε καὶ νοήσεως τῆς κατ' ἐνέργειαν φαινομένης, ἢ σωτηρία αἰσθήσεώς τε, καὶ νοήσεως. ἡ γὰρ ψυχὴ τῶν μὲν αἰσθητῶν, διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἀντιλαμβάνεται, ἤγουν αἰσθάνεται, καὶ γίνεται, δόξα. τῶν δὲ νοητῶν, διὰ τοῦ νοῦ, καὶ γίνεται νόησις. ὅταν οὖν τοὺς τύπους, ὧν τε ἐδόξασεν, ὧν τε ἐνόησε, διασώζει, μνημονεύειν λέγεται.

Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἡ τῶν νοητῶν ἀντίληψις, οὐ γίνεται, εἰ μὴ ἐκ μαθήσεως, ἢ φυσικῆς ἐννοίας. οὐ γὰρ ἐξ αἰσθήσεως. τὰ μὲν γὰρ αἰσθητὰ, καθ' ἑαυτὰ μνημονεύεται, τὰ δὲ νοητὰ, εἴ τι μὲν ἐμάθομεν, μνημονεύομεν, τῆς δὲ οὐσίας αὐτῶν μνήμην οὐκ ἔχομεν. ἀνάμνησις δὲ λέγεται, μνήμης ἀπολομένης ὑπὸ λήθης ἀνάκτησις. λήθη δέ ἐστι μνήμης ἀποβολή. τὸ μὲν οὖν φανταστικὸν διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντιλαμβανόμενον τῶν ὑλῶν, παραδίδωσι τῷ διανοητικῷ, ἢ διαλογιστικῷ. ταυτὸν γὰρ ἀμφότερα. ὃ παραλαβὸν καὶ κρῖναν, παραπέμπει τῷ μνημονευτικῷ. ὄργανον δὲ τοῦ μνημονευτικοῦ, ἡ ὄπισθεν κοιλία τοῦ ἐγκεφάλου, ἣν καὶ παρεγκεφαλίδα καλοῦσι, καὶ τὸ ἐν αὐτῇ ψυχικὸν πνεῦμα.

Περὶ ἐνδιαθέτου λόγου, καὶ προφορικοῦ. λη'.

Πάλιν δὲ διαιρεῖται τὸ λογικὸν τῆς ψυχῆς, εἴς τε τὸν ἐνδιάθετον λόγον, καὶ εἰς τὸν προφορικόν. ἔστι δὲ ἐνδιάθετος μὲν λόγος, κίνημα τῆς ψυχῆς, ἐν τῷ διαλογιστικῷ γινόμενον ἄνευ τινὸς

ἐκφωνήσεως.

ἐκφωνήσεως. ὅθεν πολλάκις σιωπῶντες, λόγον ὅλον παρ' ἑαυτοῖς διεξερχόμεθα, καὶ ἐν τοῖς ὀνείροις διαλεγόμεθα. κατὰ τοῦτο δὲ μάλιστα λογικοὶ πάντες ἐσμέν. καὶ γὰρ οἱ ἐκ γενετῆς κωφοὶ, ἢ οἱ καὶ διά τι νόσημα ἢ πάθος, τὴν φωνὴν ἀποβαλόντες, οὐδὲν ἧττον λογικοί εἰσιν. ὁ δὲ προφορικὸς λόγος, ἐν τῇ φωνῇ καὶ ἐν ταῖς διαλέκτοις, τὴν ἐνέργειαν ἔχει, ἤγουν ὁ διὰ γλώσσης καὶ στόματος προφερόμενος λόγος. διὸ καὶ προφορικὸς λέγεται. ἔστι δὲ ἄγγελος νοήματος. κατὰ τοῦτο δὲ καὶ λαλητικοὶ λεγόμεθα.

Περὶ πάθους, καὶ ἐνεργείας. λθ'.

Τὸ πάθος, ὁμωνύμως λέγεται. λέγεται γὰρ πάθος καὶ τὸ σωματικὸν, ὡς τὰ νοσήματα καὶ τὰ ἕλκη. λέγεται πάλιν πάθος, καὶ τὸ ψυχικὸν, ἤτε ἐπιθυμία καὶ ὁ θυμός. ἔστι δὲ κοινῶς μὲν καὶ γενικῶς πάθος ζώου, ᾧ ἕπεται ἡδονὴ, ἢ λύπη. ἕπεται γὰρ τῷ πάθει, λύπη, καὶ οὐκ αὐτὸ τὸ πάθος ἐστὶ λύπη. τὰ γὰρ ἀναίσθητα πάσχοντα, οὐκ ἀλγεῖ. οὐκ ἄρα τὸ πάθος ἐστὶν ἄλγημα, ἀλλ' ἡ τοῦ πάθους αἴσθησις. δεῖ δὲ τοῦτο ἀξιόλογον εἶναι, ἤγουν μέγα, ἵνα τῇ αἰσθήσει ὑποπέσῃ. τῶν δὲ ψυχικῶν παθῶν ὅρος ἐστὶν οὗτος. Πάθος ἐστὶ, κίνησις τῆς ὀρεκτικῆς δυνάμεως αἰσθητὴ, ἐπὶ φαντασίᾳ ἀγαθοῦ, ἢ κακοῦ. καὶ ἄλλως. πάθος ἐστὶ, κίνησις ἄλογος τῆς ψυχῆς, δι' ὑπόληψιν καλοῦ, ἢ κακοῦ. ἡ μὲν οὖν ὑπόληψις τοῦ καλοῦ, τὴν ἐπιθυμίαν κινεῖ. ἡ δὲ τοῦ κακοῦ ὑπόληψις, τὸν θυμόν. τὸ

δὲ γενικὸν ἤγουν κοινὸν πάθος, οὕτως ὁρίζεται. πάθος ἐστὶ κίνησις ἐν ἑτέρῳ ἐξ ἑτέρου. ἐνέργεια δέ ἐστι κίνησις δραστική. δραστικὸν δὲ, λέγεται τὸ ἐξ ἑαυτοῦ κινούμενον. οὕτως καὶ ὁ θυμὸς, ἐνέργεια μέν ἐστι τοῦ θυμοειδοῦς, πάθος δὲ, τῶν δύο μερῶν τῆς ψυχῆς, καὶ προσέτι παντὸς τοῦ σώματος, ὅταν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ βιαίως ἄγηται πρὸς τὰς πράξεις. ἐξ ἑτέρου γὰρ ἐν ἑτέρῳ γέγονεν ἡ κίνησις, ὅπερ λέγεται πάθος. καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον, ἡ ἐνέργεια πάθος λέγεται. ἐνέργεια μὲν γάρ ἐστι, κατὰ φύσιν κίνησις, πάθος δὲ, παρὰ φύσιν. κατὰ τοῦτον οὖν τὸν λόγον ἡ ἐνέργεια πάθος λέγεται, ὅταν μὴ κατὰ φύσιν κινῆται, εἴτε ἐξ ἑαυτοῦ, εἴτε ἐξ ἑτέρου. τῆς οὖν καρδίας, ἡ μὲν κατὰ τοὺς σφυγμοὺς κίνησις φυσικὴ οὖσα, ἐνέργειά ἐστιν. ἡ δὲ κατὰ τοὺς παλμοὺς ἄμετρος οὖσα, καὶ οὐ κατὰ φύσιν, πάθος ἐστὶ καὶ οὐκ ἐνέργεια. οὐ πᾶσα δὲ κίνησις τοῦ παθητικοῦ, πάθος καλεῖται, ἀλλ' αἱ σφοδρότεραι, καὶ εἰς αἴσθησιν προβαίνουσαι. αἱ γὰρ μικραὶ, καὶ ἀνεπαίσθητοι, οὐδέπω πάθη εἰσί. δεῖ γὰρ ἔχειν τὸ πάθος, καὶ μέγεθος ἀξιόλογον. διὸ πρόσκειται τῷ ὅρῳ τοῦ πάθους, κίνησις αἰσθητή. αἱ γὰρ μικραὶ κινήσεις λανθάνουσαι τὴν αἴσθησιν, οὐ ποιοῦσι τὸ πάθος. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι ἡ ἡμετέρα ψυχὴ διττὰς ἔχει τὰς δυνάμεις, τὰς μὲν γνωστικὰς, τὰς δὲ ζωτικάς. καὶ γνωστικαὶ μέν εἰσι, νοῦς, διάνοια, δόξα, φαντασία, αἴσθησις. ζωτικαὶ δὲ, ἤγουν ὀρεκτικαὶ, βούλησις, καὶ προαίρεσις. ἵνα δὲ σαφέστερον

γίνηται τὸ λεγόμενον, λεπτολογήσωμεν τὰ περὶ τούτων. καὶ πρῶτον, περὶ τῶν γνωστικῶν εἴπωμεν. περὶ μὲν οὖν φαντασίας, καὶ αἰσθήσεως, ἱκανῶς ἤδη ἐν τοῖς προλελεγμένοις εἴρηται. διὰ τῆς αἰσθήσεως τοίνυν ἐν τῇ ψυχῇ συνίσταται πάθος, ὃ καλεῖται φαντασία. ἐκ δὲ τῆς φαντασίας, γίνεται δόξα. εἶτα ἡ διάνοια ἀνακρίνασα τὴν δόξαν, εἴτε ἀληθής ἐστιν, εἴτε ψευδής, κρίνει τὸ ἀληθές. ὅθεν καὶ διάνοια λέγεται ἀπὸ τοῦ διανοεῖν, καὶ διακρίνειν. τὸ οὖν κριθὲν, καὶ ὁρισθὲν ἀληθῶς, νοῦς λέγεται. Ἄλλως.

Χρὴ γινώσκειν, ὅτι ἡ μὲν πρώτη τοῦ νοῦ κίνησις, νόησις λέγεται, ἡ δὲ περί τι νόησις, ἔννοια καλεῖται. ἥτις ἐπιμείνασα, καὶ τυπώσασα τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ νοούμενον, ἐνθύμησις προσαγορεύεται. ἡ δὲ ἐνθύμησις ἐν ταὐτῷ μείνασα, καὶ ἑαυτὴν βασανίσασα, καὶ ἀνακρίνασα, φρόνησις ὀνομάζεται. ἡ δὲ φρόνησις πλατυνθεῖσα, ποιεῖ τὸν διαλογισμὸν, ἐνδιάθετον λόγον ὀνομαζόμενον. ὃν ὁριζόμενοί φασι. κίνημα ψυχῆς πληρέστατον ἐν τῷ διαλογιστικῷ γινόμενον ἄνευ τινὸς ἐκφωνήσεως, ἐξ οὗ τὸν προφορικὸν λόγον φασὶ προέρχεσθαι τὸν διὰ γλώσσης λαλούμενον. εἰπόντες τοίνυν περὶ τῶν γνωστικῶν δυνάμεων, εἴπωμεν καὶ περὶ τῶν ζωτικῶν, ἤγουν ὀρεκτικῶν. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι τῇ ψυχῇ ἐνίσπαρται φυσικῶς δύναμις ὀρεκτικὴ τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος, καὶ πάντων τῶν οὐσιωδῶς τῇ φύσει προσόντων συνεκτική. ἥτις λέγεται θέλησις. ἡ μὲν γὰρ οὐσία, τοῦ τε εἶναι, καὶ ζῆν, καὶ κινεῖσθαι,

κατὰ

κατὰ νοῦν τε, καὶ αἴσθησιν ὀρέγεται, τῆς οἰκείας ἐφιεμένη φυσικῆς καὶ πλήρους ὀντότητος. διόπερ καὶ οὕτως ὁρίζονται τοῦτο τὸ φυσικὸν θέλημα.

Ὅρος τί ἐστι θέλημα.

Θέλημά ἐστιν, ὄρεξις λογική τε, καὶ ζωτική, μόνων ἠρτημένη τῶν φυσικῶν. ὥστε ἡ μὲν θέλησις ἐστὶν, ἡ αὐτὴ, ἡ φυσικὴ, ζωτική τε, καὶ λογικὴ ὄρεξις, πάντων τῶν τῆς φύσεως συστατικῶν ἡ ἁπλῆ δύναμις. ἡ γὰρ τῶν ἀλόγων ὄρεξις, μὴ οὖσα λογικὴ, οὐ λέγεται θέλησις. βούλησις δέ ἐστι, ποιὰ φυσικὴ θέλησις, ἤγουν φυσικὴ, καὶ λογικὴ ὄρεξις τινὸς πράγματος. ἔγκειται μὲν γὰρ τῇ τοῦ ἀνθρώπου ψυχῇ, δύναμις τοῦ λογικῶς ὀρέγεσθαι. ὅτε οὖν φυσικῶς κινηθῇ αὕτη ἡ λογικὴ ὄρεξις πρός τι πρᾶγμα, λέγεται βούλησις. βούλησις γάρ ἐστιν, ὄρεξις καὶ ἔφεσις τινὸς πράγματος λογική. λέγεται δὲ βούλησις, καὶ ἐπὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν, καὶ ἐπὶ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν. τουτέστι καὶ ἐπὶ τῶν δυνατῶν, καὶ ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων. βουλόμεθα γὰρ πολλάκις πορνεῦσαι, ἢ σωφρονῆσαι, ἢ ὑπνῶσαι, ἤ τι τῶν τοιούτων. καὶ ταῦτα τῶν ἐφ' ἡμῖν εἰσι καὶ δυνατά. βουλόμεθα δὲ καὶ βασιλεῦσαι. τοῦτο οὐκ ἔστι τῶν ἐφ' ἡμῖν. βουλόμεθα δὲ τυχὸν, καὶ μηδέποτε ἀποθανεῖν. τοῦτο τῶν ἀδυνάτων ἐστίν. ἔστι δὲ ἡ βούλησις, τοῦ τέλους, οὐ τῶν πρὸς τὸ τέλος. τέλος μὲν οὖν ἐστι, τὸ βουλητὸν, ὡς τὸ βασιλεῦσαι, ὡς τὸ ὑγιᾶναι. πρὸς τὸ τέλος δὲ τὸ βουλευτὸν, ἤγουν ὁ τρόπος, δι' οὗ

η 2 ὀφείλομεν

ὀφείλομεν ὑγιᾶναι, ἢ βασιλεῦσαι. εἶτα μετὰ τὴν βούλησιν ζήτησις, καὶ σκέψις. καὶ μετὰ ταῦτα, εἰ τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, γίνεται βουλὴ, ἤγουν βούλευσις. βουλὴ δέ ἐστιν, ὄρεξις ζητητικὴ περὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν πρακτῶν γινομένη. βουλεύεται γὰρ εἰ ὤφειλε μετελθεῖν τὸ πρᾶγμα, ἢ οὔ. εἶτα κρίνει τὸ κρεῖττον, καὶ λέγεται κρίσις. εἶτα διατίθεται, καὶ ἀγαπᾷ τὸ ἐκ τῆς βουλῆς κριθὲν, καὶ καλεῖται γνώμη. ἐὰν γὰρ κρίνῃ, καὶ μὴ διατεθῇ πρὸς τὸ κριθὲν, ἤγουν ἀγαπήσῃ αὐτὸ, οὐ λέγεται γνώμη. εἶτα μετὰ τὴν διάθεσιν, γίνεται προαίρεσις, ἤγουν ἐπιλογή. προαίρεσις γάρ ἐστι δύο προκειμένων, τὸ αἱρεῖσθαι, καὶ ἐκλέγεσθαι τοῦτο πρὸ τοῦ ἑτέρου. εἶτα ὁρμᾷ πρὸς τὴν πρᾶξιν, καὶ λέγεται ὁρμή. εἶτα κέχρηται, καὶ λέγεται χρῆσις. εἶτα παύεται τῆς ὀρέξεως μετὰ τὴν χρῆσιν. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν ἀλόγων ὄρεξις γίνεται τινὸς, καὶ εὐθέως ὁρμὴ πρὸς τὴν πρᾶξιν. ἄλογος γάρ ἐστιν ἡ ὄρεξις τῶν ἀλόγων, καὶ ἄγονται ὑπὸ τῆς φυσικῆς ὀρέξεως. διὸ οὐδὲ θέλησις λέγεται ἡ τῶν ἀλόγων ὄρεξις, οὐδὲ βούλησις. θέλησις γάρ ἐστι λογικὴ, καὶ αὐτεξούσιος φυσικὴ ὄρεξις. ἐπὶ δὲ τῶν ἀνθρώπων λογικῶν ὄντων, ἄγεται μᾶλλον ἡ φυσικὴ ὄρεξις, ἤπερ ἄγει. αὐτεξουσίως γὰρ, καὶ μετὰ λόγου κινεῖται, ἐπειδὴ συνεζευγμέναι εἰσὶν, αἱ γνωστικαὶ, καὶ ζωτικαὶ δυνάμεις ἐν αὐτῷ. αὐτεξουσίως οὖν ὀρέγεται, καὶ αὐτεξουσίως βούλεται, καὶ αὐτεξουσίως ζητεῖ, καὶ σκέπτεται, καὶ αὐτεξουσίως βουλεύεται. καὶ

ται. καὶ αὐτεξουσίως κρίνει. καὶ αὐτεξουσίως διατίθεται. καὶ αὐτεξουσίως προαιρεῖται. καὶ αὐτεξουσίως ὁρμᾷ. καὶ αὐτεξουσίως πράττει ἐπὶ, τῶν κατὰ φύσιν ὄντων.

Περὶ βουλήσεως τοῦ κυρίου.

Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἐπὶ θεοῦ βούλησιν μὲν λέγομεν, προαίρεσιν δὲ κυρίως οὐ λέγομεν. οὐ γὰρ βουλεύεται ὁ θεός. ἀγνοίας γάρ ἐστι τὸ βουλεύεσθαι. περὶ γὰρ τοῦ γινωσκομένου, οὐδεὶς βουλεύεται. εἰ δὲ βουλὴ ἀγνοίας, πάντως καὶ ἡ προαίρεσις. ὁ δὲ θεὸς πάντα εἰδὼς ἁπλῶς, οὐ βουλεύεται. οὔτε δὲ ἐπὶ τῆς τοῦ κυρίου ψυχῆς φαμὲν βουλὴν, ἢ προαίρεσιν. οὐ γὰρ εἶχεν ἄγνοιαν. εἰ γὰρ καὶ τῆς ἀγνοούσης τὰ μέλλοντα φύσεως ἦν, ἀλλ' ὅμως καθ' ὑπόστασιν ἑνωθεῖσα τῷ θεῷ λόγῳ, πάντων τὴν γνῶσιν εἶχεν, οὐ χάριτι, ἀλλ' ὡς εἴρηται, διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν. ὁ αὐτὸς γὰρ ἦν, καὶ θεὸς, καὶ ἄνθρωπος. διὸ οὐδὲ γνωμικὸν εἶχε θέλημα. θέλησιν μὲν γὰρ εἶχε τὴν φυσικὴν, τὴν ἁπλῆν, τὴν ἐν πάσαις ταῖς ὑποστάσεσι τῶν ἀνθρώπων ὁμοίως θεωρουμένην, τὴν δὲ γνώμην, ἤγουν τὸ θελητὸν οὐκ εἶχεν ἡ ἁγία αὐτοῦ ψυχὴ, ἐναντίον τοῦ θείου αὐτοῦ θελήματος, οὐδὲ ἄλλο παρὰ τὸ θεῖον αὐτοῦ θέλημα. ἡ γὰρ γνώμη συνδιαιρεῖται ταῖς ὑποστάσεσι, πλὴν τῆς ἁγίας, καὶ ἁπλῆς, καὶ ἀσυνθέτου, καὶ ἀδιαιρέτου θεότητος. ἐκεῖ γὰρ τῶν ὑποστάσεων μὴ εἰς ἅπαν διαιρουμένων, καὶ διϊσταμένων, οὐδὲ τὸ θελητὸν διαιρεῖται.

ρεῖται. κἀκεῖ μὲν, ἐπειδὴ μία φύσις, μία καὶ ἡ φυσικὴ θέλησις. ἐπειδὴ δὲ καὶ αἱ ὑποστάσεις ἀδιάστατοί εἰσιν, ἓν καὶ τὸ θελητὸν, καὶ μία ἡ κίνησις τῶν τριῶν ὑποστάσεων. ἐπὶ δὲ τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ μὲν ἡ φύσις μία, μία καὶ ἡ φυσικὴ θέλησις. ἐπειδὴ δὲ αἱ ὑποστάσεις κεχωρισμέναι εἰσὶ, καὶ διεστήκασιν ἀλλήλων κατά τε τόπον, καὶ χρόνον, καὶ τὴν πρὸς τὰ πράγματα διάθεσιν, καὶ ἕτερα πλεῖστα. τούτου ἕνεκεν διάφορα τὰ θελήματα, καὶ αἱ γνῶμαι. ἐπὶ δὲ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, ἐπειδὴ μὲν διάφοροι αἱ φύσεις, διάφοροι καὶ αἱ θελήσεις αἱ φυσικαὶ τῆς αὐτοῦ θεότητος, καὶ τῆς αὐτοῦ ἀνθρωπότητος, ἤγουν αἱ θελητικαὶ δυνάμεις. ἐπειδὴ δὲ μία ἡ ὑπόστασις, καὶ εἷς ὁ θέλων, ἓν καὶ τὸ θελητὸν, ἤγουν τὸ γνωμικὸν θέλημα, τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ θελήσεως ἑπομένης δηλαδὴ τῇ θείᾳ αὐτοῦ θελήσει, καὶ ταῦτα θελούσης, ἃ ἡ θεία αὐτοῦ ἤθελε θέλησις θέλειν αὐτήν. Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὡς ἕτερον μὲν ἐστὶν ἡ θέλησις, ἕτερον δὲ ἡ βούλησις. ἕτερον δὲ τὸ θελητὸν, καὶ ἕτερον τὸ θελητικὸν, καὶ ἕτερον ὁ θέλων. θέλησις μὲν γάρ ἐστιν, αὐτὴ ἡ ἁπλῆ δύναμις τοῦ θέλειν. βούλησις δὲ, ἡ περί τι θέλησις. θελητὸν δὲ, τὸ ὑποκείμενον τῇ θελήσει πρᾶγμα, ἤγουν ὅπερ θέλομεν. οἷον κινεῖται ἡ ὄρεξις πρὸς βρῶσιν. ἡ μὲν ἁπλῶς ὄρεξις ἡ λογικὴ, θέλησίς ἐστιν, ἡ δὲ πρὸς βρῶσιν ὄρεξις, βούλησίς ἐστιν. αὐτὴ δὲ ἡ βρῶσις, θελητόν ἐστι. θελητικὸν δὲ, τὸ ἔχον τὴν θελητικὴν

δύναμιν, οἷον ὁ ἄνθρωπος. θέλων δὲ, αὐτὸς ὁ κεχρημένος τῇ θελήσει. Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὡς τὸ θέλημα, ποτὲ μὲν, τὴν θέλησιν δηλοῖ, ἤγουν τὴν θελητικὴν δύναμιν. καὶ λέγεται θέλημα φυσικόν. ποτὲ δὲ τὸ θελητὸν, καὶ λέγεται θέλημα γνωμικόν.

Περὶ ἐνεργείας. μ'.

Χρὴ γινώσκειν, ὡς πᾶσαι αἱ δυνάμεις, αἱ προειρημέναι, αἵτε γνωστικαὶ, αἵτε ζωτικαὶ, αἵτε φυσικαὶ, καὶ αἱ τεχνικαὶ, ἐνέργειαι λέγονται. ἐνέργεια γάρ ἐστιν, ἡ φυσικὴ ἑκάστης οὐσίας δύναμίς τε, καὶ κίνησις. καὶ πάλιν. ἐνέργειά ἐστι φυσικὴ, ἡ πάσης οὐσίας ἔμφυτος κίνησις. ὅθεν δῆλον, ὅτι ὧν ἡ οὐσία ἡ αὐτὴ, τούτων καὶ ἡ ἐνέργεια ἡ αὐτή. ὧν δὲ αἱ φύσεις διάφοροι, τούτων καὶ αἱ ἐνέργειαι διάφοροι. ἀμήχανον γὰρ, οὐσίαν ἄμοιρον εἶναι φυσικῆς ἐνεργείας. ἐνέργεια πάλιν ἐστὶ φυσικὴ, ἡ δηλωτικὴ ἑκάστης οὐσίας δύναμις. καὶ πάλιν, ἐνέργειά ἐστι φυσικὴ, καὶ πρώτη ἡ ἀεικίνητος δύναμις τῆς νοερᾶς ψυχῆς, τουτέστιν ὁ ἀεικίνητος αὐτῆς λόγος, φυσικῶς ἐξ αὐτῆς ἀεὶ πηγαζόμενος. ἐνέργειά ἐστι φυσικὴ, ἡ ἑκάστης οὐσίας δύναμίς τε καὶ κίνησις, ἧς χωρὶς, μόνον τὸ μὴ ὄν. λέγονται δὲ ἐνέργειαι, καὶ αἱ πράξεις, ὡς τὸ λαλεῖν, τὸ περιπατεῖν, τὸ ἐσθίειν, τὸ πίνειν, καὶ τὰ τοιαῦτα. καὶ τὰ πάθη δὲ τὰ φυσικὰ, πολλάκις ἐνέρ

γείαι, λέγονται, οἷον, πεῖνα, δίψα, καὶ τὰ τοιαῦτα. λέγεται πάλιν ἐνέργεια, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δυνάμεως. διττῶς δὲ λέγεται, καὶ τὸ δυνάμει, καὶ τὸ ἐνεργείᾳ. λέγομεν γὰρ τὸν παῖδα, τὸν θηλάζοντα, δυνάμει γραμματικόν. ἔχει γὰρ ἐπιτηδειότητα διὰ μαθήσεως γενέσθαι γραμματικός. λέγομεν πάλιν τὸν γραμματικόν, καὶ δυνάμει γραμματικόν, καὶ ἐνεργείᾳ. ἐνεργείᾳ μὲν, ὅτι ἔχει τὴν γνῶσιν τῆς γραμματικῆς, δυνάμει δὲ, ὅτι δύναται ἐξηγεῖσθαι, οὐκ ἐνεργεῖ δὲ τὴν ἐξήγησιν. λέγομεν πάλιν ἐνεργείᾳ γραμματικόν, ὅτε ἐνεργεῖ, ἤγουν ἐξηγεῖται. Χρὴ οὖν γινώσκειν, ὅτι ὁ δεύτερος τρόπος, κοινός ἐστι τοῦ δυνάμει, καὶ τοῦ ἐνεργείᾳ. δεύτερος μὲν, τοῦ δυνάμει, πρῶτος δὲ, τοῦ ἐνεργείᾳ. ἐνέργεια φύσεως ἐστὶ, πρώτη, καὶ μόνη, καὶ ἀληθὴς, ἡ αὐθαίρετος, ἤτοι λογικὴ, καὶ αὐτεξούσιος ζωὴ, καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς εἴδους συστατική. ἧς οἱ ἀποστεροῦντες τὸν κύριον, οὐκ οἶδα ὅπως αὐτὸν θεὸν ἐνανθρωπήσαντα λέγουσιν. ἐνέργειά ἐστι φύσεως κίνησις δραστική. δραστικὸν δὲ λέγεται, τὸ ἐξ ἑαυτοῦ κινούμενον.

Περὶ ἑκουσίου, καὶ ἀκουσίου. μα'.

Ἐπειδὴ τὸ ἑκούσιον ἐν πράξει τινί ἐστι, καὶ τὸ νομιζόμενον δὲ ἀκούσιον ἐν πράξει τινί ἐστι. πολλοὶ δέ τινες, καὶ τὸ ὄντως ἀκούσιον, οὐ μόνον ἐν τῷ πάσχειν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ πράττειν τιθένται. Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι πρᾶξίς ἐστιν, ἐνέργεια λο-

γική. τοῖς

γική. τοῖς δὲ πράξεσιν ἕπεται ἔπαινος, ἢ ψόγος. καὶ αἱ μὲν αὐτῶν μεθ' ἡδονῆς, αἱ δὲ μετὰ λύπης πράττονται. καὶ αἱ μὲν αὐτῶν εἰσὶν, αἱρεταὶ τῷ πράττοντι, αἱ δὲ φευκταί. καὶ τῶν αἱρετῶν, αἱ μὲν ἀεὶ αἱρεταὶ, αἱ δὲ κατά τινα χρόνον. ὁμοίως καὶ τῶν φευκτῶν. καὶ πάλιν, αἱ μὲν τῶν πράξεων, ἐλεοῦνται, καὶ συγγνώμης ἀξιοῦνται, αἱ δὲ μισοῦνται, καὶ κολάζονται. τῷ μὲν οὖν ἑκουσίῳ, πάντως ἐπακολουθεῖ ἔπαινος, ἢ ψόγος, καὶ τὸ μεθ' ἡδονῆς πράττεσθαι, καὶ τὸ αἱρετὰς εἶναι τὰς πράξεις τοῖς πράττουσιν, ἢ ἀεὶ, ἢ τότε, ὅτε πράττονται. τῷ δὲ ἀκουσίῳ, τὸ συγγνώμης, ἢ ἐλέους ἀξιοῦσθαι, καὶ τὸ μετὰ λύπης πράττεσθαι, καὶ τὸ μὴ εἶναι αἱρετὰς, μὴ δὲ δι' ἑαυτοῦ τελεῖν τὸ πραττόμενον, εἰ καὶ βιάζοιτο. τοῦ δὲ ἀκουσίου, τὸ μέν ἐστι κατὰ βίαν, τὸ δὲ δι' ἄγνοιαν. κατὰ βίαν μὲν, ὅταν ἡ ποιητικὴ ἀρχὴ ἤγουν αἰτία ἔξωθέν ἐστιν, ἤγουν ὅταν ὑφ' ἑτέρου βιαζώμεθα, μὴ δ' ὅλως πειθόμενοι, μὴ δὲ συμβαλλώμεθα κατ' οἰκείαν ὁρμὴν, μὴ δὲ ὅλως συμπράττωμεν. ἢ δι' ἑαυτῶν τὸ βιασθὲν ποιῶμεν, ὃ καὶ ὁριζόμενοι φαμέν. ἀκούσιόν ἐστιν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἔξωθεν, μηδὲν συμβαλλομένου κατ' οἰκείαν ὁρμὴν τοῦ βιασθέντος. ἀρχὴν δὲ φαμὲν τὴν ποιητικὴν αἰτίαν. τὸ δὲ δι' ἄγνοιαν, ἀκούσιόν ἐστιν, ὅταν μὴ αὐτοὶ παρέχωμεν αἰτίαν τῆς ἀγνοίας, ἀλλ' οὕτω συμβῇ. εἰ γὰρ μεθύων τις φόνον ποιήσει, ἀγνοῶν μὲν ἐφόνευσεν, οὐ μὴν ἀκουσίως. τὴν γὰρ αἰτίαν τῆς ἀγνοίας, ἤγουν τὴν μέθην, αὐτὸς ἔπραξεν.

ξεν. εἰ δέ τις

ξεν. εἰ δέ τις ἐν τῷ συνήθει τόπῳ τοξεύων, τὸν πατέρα παριόντα ἀπέκτεινε, δι᾽ ἄγνοιαν λέγεται ἀκουσίως τοῦτο πεποιηκέναι. τοῦ οὖν ἀκουσίου διττοῦ ὄντος, τοῦ μὲν κατὰ βίαν, τοῦ δὲ δι᾽ ἄγνοιαν, τὸ ἑκούσιον ἀμφοτέροις ἀντίκειται. ἔστι γὰρ ἑκούσιον, τὸ μήτε κατὰ βίαν, μήτε δι᾽ ἄγνοιαν γινόμενον. ἑκούσιον τοίνυν ἐστὶν, οὗ ἡ ἀρχὴ τουτέστιν ἡ αἰτία ἐν ἑαυτῷ εἰδότι τὰ καθέκαστα, δι᾽ ὧν καὶ ἐν οἷς ἡ πρᾶξις. καθέκαστα δέ ἐστιν, ἃ καλεῖται παρὰ τοῖς ῥήτορσι περιστατικὰ μόρια, οἷον, τίς, ἤγουν ὁ πράξας. τίνα, ἤγουν τὸν παθόντα. τί, ἤγουν αὐτὸ τὸ πραχθὲν, τυχὸν ἐφόνευσε. τίνι, ἤγουν ὀργάνῳ. ποῦ, ἤγουν τόπῳ. πότε, ἤγουν ἐν ποίῳ χρόνῳ. πῶς, ὁ τρόπος τῆς πράξεως. διατί, ἤγουν διὰ ποίαν αἰτίαν. Ἰστέον ὡς εἰσὶ τινὰ μέσα ἑκουσίων, καὶ ἀκουσίων. ἅτινα ἀηδῆ, καὶ λυπηρὰ ὄντα, διὰ μεῖζον κακὸν καταδεχόμεθα. ὡς διὰ ναυάγιον ἀποβάλλομεν τὰ ἐν τῷ πλοίῳ. Ἰστέον ὡς τὰ παιδία, καὶ τὰ ἄλογα, ἑκουσίως μὲν ποιεῖ, οὐ μὴν δὲ, καὶ προαιρούμενα. καὶ ὅσα διὰ θυμὸν πράττομεν μὴ προβουλευσάμενοι, ἑκουσίως ποιοῦμεν, οὐ μὴν καὶ κατὰ προαίρεσιν. καὶ ὁ φίλος αἰφνιδίως ἐπέστη, ἑκουσίως μὲν ἡμῖν, οὐ μὴν καὶ προαιρουμένοις. καὶ ὁ θησαυρῷ ἀνελπίστως περιτυχὼν ἑκουσίως περιέτυχεν, οὐ μὴν καὶ προαιρούμενος. πάντα ταῦτα ἑκούσια μὲν, διὰ τὸ ἐπ᾽ αὐτοῖς ἥδεσθαι, οὐ μὴν καὶ κατὰ προαίρεσιν. διότι οὐκ ἀπὸ βουλῆς. δεῖ

δὲ πάντως βουλὴν προηγεῖσθαι τῆς προαιρέσεως, καθὼς εἴρηται.

Περὶ τοῦ ἐφ᾽ ἡμῖν, τουτέστι τοῦ αὐτεξουσίου. μβʹ.

Ὁ περὶ τοῦ αὐτεξουσίου λόγος, τουτέστι τοῦ ἐφ᾽ ἡμῖν, πρώτην μὲν ἔχει ζήτησιν, εἰ ἔστι τι ἐφ᾽ ἡμῖν. πολλοὶ γὰρ οἱ πρὸς τοῦτο ἀντιβαίνοντες. δευτέραν δὲ, τίνα ἐστὶ τὰ ἐφ᾽ ἡμῖν, καὶ τίνων ἐξουσίαν ἔχομεν. τρίτην, τὴν αἰτίαν ἐξετάσαι, δι᾽ ἣν ὁ ποιήσας ἡμᾶς θεὸς, αὐτεξουσίους ἐποίησεν. ἀναλαβόντες οὖν περὶ τοῦ πρώτου, τὸ πρῶτον εἴπωμεν, ἀποδεικνύντες, ὅτι ἔστι τινὰ ἐφ᾽ ἡμῖν, ἐκ τῶν παρ᾽ ἐκείνοις ὁμολογουμένων, καὶ εἴπωμεν οὕτως. τῶν γινομένων ἁπάντων, ἢ θεόν φασιν αἴτιον εἶναι, ἢ ἀνάγκην, ἢ εἱμαρμένην, ἢ φύσιν, ἢ τύχην, ἢ τὸ αὐτόματον. ἀλλὰ τοῦ μὲν θεοῦ ἔργον, οὐσία καὶ πρόνοια. τῆς δὲ ἀνάγκης, τῶν ἀεὶ ὡσαύτως ἐχόντων ἡ κίνησις. τῆς δὲ εἱμαρμένης, τὸ ἐξ ἀνάγκης τὰ δι᾽ αὐτῆς ἐπιτελεῖσθαι. καὶ γὰρ καὶ αὕτη τῆς ἀνάγκης ἐστί. τῆς δὲ φύσεως, γένεσις, αὔξησις, φθορὰ, φυτὰ, καὶ ζῶα. τῆς δὲ τύχης, τὰ σπάνια, καὶ ἀπροσδόκητα. ὁρίζονται γὰρ τὴν τύχην, σύμπτωσιν καὶ συνδρομὴν δύο αἰτιῶν, ἀπὸ προαιρέσεως τὴν ἀρχὴν ἐχουσῶν, ἄλλο τι, παρ᾽ ὃ πέφυκεν, ἀποτελουσῶν. ὡς τάφρον ὀρύσσοντα, θησαυρὸν εὑρεῖν. οὔτε γὰρ ὁ θεὶς τὸν θησαυρὸν, οὕτως ἔθηκεν, ὥστε ἄλλον τοῦτον

εὑρεῖν, οὔτε ὁ εὑρὼν οὕτως ὤρυξεν, ὡς εὑρεῖν θησαυρόν. ἀλλ' ὁ μὲν, ἵν' ὅταν ἐθέλῃ, ἀνέληται, ὁ δὲ, ἵνα τάφρον ὀρύξῃ. συνέπεσε δὲ ἄλλο τι παρ' ὃ προῃροῦντο ἀμφότεροι. τοῦ δὲ αὐτομάτου, τὰ τῶν ἀψύχων, ἢ ἀλόγων συμπτώματα, ἄνευ φύσεως καὶ τέχνης. οὕτως αὐτοί φασι. τίνι τοίνυν τούτων ὑπαγάγωμεν τὰ διὰ τῶν ἀνθρώπων, εἴπερ ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἔστιν αἴτιος, καὶ ἀρχὴ πράξεως; οὐδὲ γὰρ θεῷ θεμιτὸν ἐπιγράφειν αἰσχρὰς ἔσθ' ὅτε πράξεις, καὶ ἀδίκους. οὐδὲ ἀνάγκῃ. οὐ γὰρ τῶν ἀεὶ ὡσαύτως ἐχόντων ἐστίν. οὐδὲ εἱμαρμένῃ. οὐ γὰρ τῶν ἐνδεχομένων, ἀλλὰ τῶν ἀναγκαίων τὰ τῆς εἱμαρμένης λέγουσιν. οὔτε φύσει. φύσεως γὰρ ἔργα, ζῶα, καὶ φυτά. οὐδὲ τύχῃ. οὐ γὰρ σπάνιοι, καὶ ἀπροσδόκητοι τῶν ἀνθρώπων αἱ πράξεις. οὔτε τῷ αὐτομάτῳ. ἀψύχων γὰρ λέγουσιν εἶναι, ἢ ἀλόγων συμπτώματα τοῦ αὐτομάτου. λείπεται δὴ αὐτὸν τὸν πράττοντα, καὶ ποιοῦντα ἄνθρωπον, ἀρχὴν εἶναι τῶν ἰδίων ἔργων, καὶ αὐτεξούσιον. ἔτι, εἰ μηδεμιᾶς ἐστιν ἀρχὴ πράξεως ὁ ἄνθρωπος, περιττῶς ἔχει τὸ βουλεύεσθαι. εἰς τί γὰρ χρήσεται τῇ βουλῇ, μηδεμιᾶς ὢν κύριος πράξεως; πᾶσα γὰρ βουλὴ, πράξεως ἕνεκα. τὸ δὲ κάλλιστον, καὶ τιμιώτατον τῶν ἐν ἀνθρώπῳ, περιττὸν ἀποφαίνειν, τῶν ἀτοπωτάτων ἂν εἴη. εἰ τοίνυν βουλεύεται, πράξεως ἕνεκα βουλεύεται. πᾶσα γὰρ βουλὴ, πράξεως ἕνεκα, καὶ διὰ πρᾶξιν.

Περὶ τῶν

Περὶ τῶν γινομένων. μγ'.

Τῶν γινομένων, τὰ μέν εἰσιν ἐφ' ἡμῖν, τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν. ἐφ' ἡμῖν μὲν οὖν εἰσιν, ὧν ἡμεῖς ἐσμὲν αὐτεξούσιοι ποιεῖν τε, καὶ μὴ ποιεῖν. τουτέστι, πάντα τὰ δι' ἡμῶν ἑκουσίως πραττόμενα. οὐ γὰρ ἑκουσίως ἐλέγετο πράττεσθαι, τῆς πράξεως οὐκ οὔσης ἐφ' ἡμῖν. καὶ ἁπλῶς, οἷς ἕπεται ψόγος, ἢ ἔπαινος, καὶ ἐφ' οἷς ἐστι προτροπὴ, καὶ νόμος. κυρίως δὲ ἐφ' ἡμῖν ἐστι, τὰ ψυχικὰ πάντα, καὶ περὶ ὧν βουλευόμεθα. ἡ δὲ βουλὴ, τῶν ἐπίσης ἐνδεχομένων ἐστίν. ἐπίσης δὲ ἐνδεχόμενόν ἐστιν, ὃ αὐτό τε δυνάμεθα, καὶ τὸ ἀντικείμενον αὐτῷ. ποιεῖται δὲ τούτου τὴν αἵρεσιν, ὁ νοῦς ὁ ἡμέτερος. καὶ οὗτός ἐστιν ἀρχὴ πράξεως. ταῦτα τοίνυν ἐστὶ, τὰ ἐφ' ἡμῖν, τὰ ἐπίσης ἐνδεχόμενα, οἷον, τὸ κινεῖσθαι καὶ τὸ μὴ κινεῖσθαι, ὁρμᾶν καὶ μὴ ὁρμᾶν, ὀρέγεσθαι τῶν μὴ ἀναγκαίων καὶ μὴ ὀρέγεσθαι, ψεύδεσθαι καὶ μὴ ψεύδεσθαι, διδόναι καὶ μὴ διδόναι, χαίρειν ἐφ' οἷς δεῖ καὶ μὴ χαίρειν. ὁμοίως καὶ ἐφ' οἷς οὐ δεῖ, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἐν οἷς ἐστι τὰ τῆς ἀρετῆς, καὶ τὰ τῆς κακίας ἔργα. τούτων γὰρ ἐσμὲν αὐτεξούσιοι. τῶν δὲ ἐπίσης ἐνδεχομένων εἰσὶ, καὶ αἱ τέχναι. ἐφ' ἡμῖν γάρ ἐστι μετελθεῖν, ἣν ἂν θελήσωμεν, καὶ μὴ μετελθεῖν. Χρὴ δὲ γνώσκειν, ὡς ἡ μὲν αἵρεσις τῶν πρακτῶν, ἀεὶ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, ἡ δὲ πρᾶξις, πολλάκις κωλύεται, κατά τινα τρόπον τῆς θείας προνοίας.

Περὶ

Περὶ τοῦ διὰ ποίαν αἰτίαν αὐτεξούσιοι γεγόναμεν. κδʹ.

Φαμὲν τοίνυν εὐθέως τῷ λογικῷ συνεισέρχεσθαι, τὸ αὐτεξούσιον. πᾶν γὰρ γενητὸν, καὶ τρεπτόν ἐστιν. ὧν γὰρ ἡ ἀρχὴ τῆς γενέσεως ἀπὸ τροπῆς ἤρξατο, ἀνάγκη ταῦτα τρεπτὰ εἶναι. τροπὴ δέ ἐστι, τὸ ἐκ μὴ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παραχθῆναι, καὶ τὸ ἐξ ὑποκειμένης ὕλης, ἕτερόν τι γενέσθαι. τὰ μὲν οὖν ἄψυχα, καὶ ἄλογα, τρέπονται κατὰ τὰς προειρημένας σωματικὰς ἀλλοιώσεις, τὰ δὲ λογικὰ, κατὰ προαίρεσιν. τοῦ γὰρ λογικοῦ, τὸ μέν ἐστι θεωρητικὸν, τὸ δὲ πρακτικόν. θεωρητικὸν μὲν, τὸ κατανοοῦν ὡς ἔχει τὰ ὄντα. πρακτικὸν δὲ, τὸ βουλευτικὸν, τὸ ὁρίζον τοῖς πρακτοῖς τὸν ὀρθὸν λόγον. καὶ καλοῦσι τὸ μὲν θεωρητικὸν, νοῦν, τὸ δὲ πρακτικὸν, λόγον. καὶ τὸ μὲν θεωρητικὸν, σοφίαν, τὸ δὲ πρακτικὸν, φρόνησιν. πᾶς οὖν ὁ βουλευόμενος, ὡς ἐπ᾽ αὐτῷ τῆς αἱρέσεως οὔσης τῶν πρακτῶν, βουλεύεται, ἵνα τὸ προκριθὲν ἐκ τῆς βουλῆς ἕληται, καὶ ἑλόμενος πράξει. εἰ δὲ τοῦτο, ἐξ ἀνάγκης, παρυφίσταται τῷ λογικῷ τὸ αὐτεξούσιον. ἢ γὰρ οὐκ ἔσται λογικὸν, ἢ λογικὸν ὂν, κύριον ἔσται πράξεων, καὶ αὐτεξούσιον. ὅθεν καὶ τὰ ἄλογα, οὐκ εἰσὶν αὐτεξούσια. ἄγονται γὰρ μᾶλλον ὑπὸ τῆς φύσεως, ἤπερ ἄγουσι. διὸ οὐδὲ ἀντιλέγουσι τῇ φυσικῇ ὀρέξει, ἀλλ᾽ ἅμα ὀρεχθῶσι τινὸς, ὁρμῶσι πρὸς τὴν πρᾶξιν. ὁ δὲ ἄνθρωπος λογικὸς ὢν, ἄγει μᾶλλον τὴν φύσιν, ἤπερ ἄγεται. διὸ καὶ ὀρεγόμενος εἴπερ ἐθέλοι, ἐξου-

σίαν ἔχει

σίαν ἔχει ἀναχαιτίσαι τὴν ὄρεξιν, ἢ ἀκολουθῆσαι αὐτῇ. ὅθεν τὰ μὲν ἄλογα, οὐδὲ ἐπαινεῖται, οὐδὲ ψέγεται. ὁ δὲ ἄνθρωπος, καὶ ἐπαινεῖται καὶ ψέγεται. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι οἱ ἄγγελοι λογικοὶ ὄντες αὐτεξούσιοι ὑπάρχουσι, καὶ ὡς κτιστοὶ, καὶ τρεπτοί.

Καὶ ἔδειξεν ὁ μὲν διάβολος, ἀγαθὸς ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ γενόμενος, αὐτεξουσίως δὲ τῆς κακίας εὑρετὴς γεγονὼς, καὶ αἱ σὺν αὐτῷ ἀποστατήσασαι δυνάμεις, ἤγουν δαίμονες. τὰ δὲ λοιπὰ τάγματα τῶν ἀγγέλων, ἐν τῷ ἀγαθῷ διαμείναντα.

Περὶ τῶν οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν. μεʹ.

Τῶν δὲ οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν, τὰ μὲν ἐκ τῶν ἐφ᾽ ἡμῖν ἔχει τὰς ἀρχὰς, ἤτοι τὰς αἰτίας, τουτέστιν αἱ ἀμοιβαὶ τῶν πράξεων ἡμῶν, ἔν τε τῷ παρόντι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. τὰ δὲ λοιπὰ πάντα, τῆς θείας βουλῆς ἐξήρτηται. ἡ μὲν γὰρ γένεσις πάντων, ἐκ τοῦ θεοῦ, ἡ δὲ φθορὰ, διὰ τὴν ἡμετέραν κακίαν ἐπεισήχθη, πρὸς τιμωρίαν καὶ ὠφέλειαν. θεὸς γὰρ θάνατον οὐκ ἐποίησεν. οὐδὲ τέρπεται ἐπ᾽ ἀπωλείᾳ ζώντων. δι᾽ ἀνθρώπου δὲ μᾶλλον ὁ θάνατος, τουτέστι, τῆς τοῦ Ἀδὰμ παραβάσεως. ὁμοίως καὶ αἱ λοιπαὶ τιμωρίαι. τὰ δὲ λοιπὰ πάντα, τῷ θεῷ ἀναθετέον. ἥτε γὰρ γένεσις ἡμῶν, τῆς δημιουργικῆς αὐτοῦ δυνάμεώς ἐστι. καὶ ἡ διαμονὴ, τῆς συνεκτικῆς δυνάμεως αὐτοῦ. καὶ ἡ κυβέρνησις, καὶ σωτηρία τῆς προνοητικῆς αὐτοῦ δυνάμεως. καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν αἰωνία ἀπόλαυσις, τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ

τοῖς

τοῖς φυλάττουσι τὸ κατὰ φύσιν ἐφ' ᾧ καὶ ἐπλάσθημεν. ἐπεὶ δὴ δέ τινες ἀντιλέγουσι τῇ προνοίᾳ, εἴπωμεν λοιπὸν ὀλίγα καὶ περὶ προνοίας.

Περὶ προνοίας. μϛ'.

Πρόνοια τοίνυν ἐστὶν, ἡ ἐκ θεοῦ εἰς τὰ ὄντα γινομένη ἐπιμέλεια. καὶ πάλιν, πρόνοιά ἐστι, βούλησις θεοῦ, δι' ἣν πάντα τὰ ὄντα, τὴν πρόσφορον διεξαγωγὴν λαμβάνει. εἰ δὲ θεοῦ βούλησίς ἐστιν ἡ πρόνοια, πᾶσα ἀνάγκη, πάντα τὰ τῇ προνοίᾳ γινόμενα, κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, κάλλιστά τε καὶ θεοπρεπέστατα γίνεσθαι, καὶ ὡς οὐκ ἔνι κρείττω γενέσθαι. ἀνάγκη γὰρ τὸν αὐτὸν εἶναι ποιητὴν τῶν ὄντων, καὶ προνοητήν. οὔτε γὰρ πρέπον, οὔτε ἀκόλουθον, ἄλλον μὲν ποιητὴν εἶναι τῶν ὄντων, ἄλλον δὲ προνοητήν. οὕτω γὰρ ἐν ἀσθενείᾳ πάντως εἰσὶν ἀμφότεροι, ὁ μὲν τοῦ ποιεῖν, ὁ δὲ τοῦ προνοεῖν. ὁ θεὸς τοίνυν ἐστὶν, ὅ τε ποιητὴς, καὶ προνοητής. καὶ ἡ ποιητικὴ δὲ αὐτοῦ δύναμις, καὶ ἡ συνεκτικὴ, καὶ ἡ προνοητικὴ, ἡ ἀγαθὴ αὐτοῦ θέλησίς ἐστι. πάντα γὰρ, ὅσα ἠθέλησεν, ὁ κς ἐποίησε. καὶ τῷ θελήματι αὐτοῦ οὐδεὶς ἀνθέστηκεν. ἠθέλησε γενέσθαι τὰ πάντα, καὶ γέγονε. θέλει συνίστασθαι τὸν κόσμον, καὶ συνίσταται. καὶ πάντα, ὅσα θέλει, γίνεται. ὅτι δὲ προνοεῖ, καὶ ὅτι καλῶς προνοεῖ, ὀρθότατα σκοπήσειεν ἄν τις οὕτως. μόνος ὁ θεὸς ἐστὶ φύσει ἀγαθὸς, καὶ σοφός. ὡς οὖν ἀγαθὸς, προνοεῖ. ὁ γὰρ μὴ προνοῶν, οὐκ ἀγαθός. καὶ γὰρ

καὶ οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὰ ἄλογα, τῶν οἰκείων τέκνων προνοοῦνται φυσικῶς, καὶ ὁ μὴ προνοῶν, ψέγεται. ὡς δὲ σοφὸς, ἄριστα τῶν ὄντων ἐπιμελεῖται. χρὴ τοίνυν τούτοις προσέχοντας, πάντα θαυμάζειν, πάντα ἐπαινεῖν, πάντα ἀνεξετάστως ἀποδέχεσθαι τὰ τῆς προνοίας ἔργα, κἂν φαίνηται τοῖς πολλοῖς ἄδικα, διὰ τὸ ἄγνωστον εἶναι, καὶ ἀκατάληπτον τοῦ θεοῦ τὴν πρόνοιαν, καὶ τοὺς λογισμοὺς ἡμῶν, καὶ τὰς πράξεις, καὶ τὰ μέλλοντα αὐτῷ μόνῳ γνωστά. πάντα δὲ λέγω, τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν. τὰ γὰρ ἐφ' ἡμῖν, οὐ τῆς προνοίας ἐστὶ, ἀλλὰ τοῦ ἡμετέρου αὐτεξουσίου. τῆς δὲ προνοίας, τὰ μὲν κατ' εὐδοκίαν ἐστὶ, τὰ δὲ κατὰ συγχώρησιν. κατ' εὐδοκίαν μὲν, ὅσα ἀναντιῤῥήτως εἰσὶν ἀγαθά. κατὰ συγχώρησιν δὲ, συγχωρεῖ γὰρ πολλάκις, καὶ τὸν δίκαιον περιπεσεῖν συμφοραῖς, ἵνα τὴν ἐν αὐτῷ λανθάνουσαν ἀρετὴν δείξῃ τοῖς ἄλλοις, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰώβ. ἄλλοτε, συγχωρεῖ τῶν ἀτόπων τι πραχθῆναι, ἵνα διὰ τῆς πράξεως τῆς δοκούσης ἀτόπου, μέγα τι καὶ θαυμαστὸν κατορθωθῇ, ὡς διὰ τοῦ σταυροῦ, τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. κατ' ἄλλον τρόπον, συγχωρεῖ τὸν ὅσιον πάσχειν κακῶς, ἵνα μὴ ἐκ τοῦ ὀρθοῦ συνειδότος ἐκπέσῃ, ἢ καὶ ἐκ τῆς δοθείσης αὐτῷ δυνάμεώς τε, καὶ χάριτος, εἰς ἀλαζονείαν ἐκπέσῃ, ὡς ἐπὶ τοῦ Παύλου. ἐγκαταλείπεταί τις πρὸς καιρὸν πρὸς διόρθωσιν ἄλλου. ἵνα τὸ κατ' αὐτὸν σκοποῦντες οἱ ἄλλοι παιδεύονται, ὡς ἐπὶ τοῦ Λαζάρου, καὶ τοῦ

πλουσίου. φυσικῶς γὰρ ὁρῶντες τινὰς πάσχοντας, συστελλόμεθα. ἐγκαταλιμπάνεταί τις καὶ εἰς ἄλλου δόξαν, οὐ δι' οἰκείας ἢ γονέων ἁμαρτίας, ὡς ὁ ἐκ γενετῆς τυφλὸς, εἰς δόξαν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. πάλιν συγχωρεῖταί τις παθεῖν εἰς ἄλλου ζῆλον, ἵνα τῆς δόξης τοῦ παθόντος μεγαλυνθείσης ἄοκνον τὸ πάθος τοῖς ἄλλοις γένηται, ἐλπίδι τῆς μελλούσης δόξης, καὶ ἐπιθυμίᾳ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ὡς ἐπὶ τῶν μαρτύρων. παραχωρεῖταί τις καὶ εἰς αἰσχρὰν ἐμπεσεῖν πρᾶξιν ἐνίοτε, εἰς διόρθωσιν ἑτέρου χείρονος πάθους, οἷον ἔστι τις ἐπαιρόμενος ἐπὶ ταῖς ἀρεταῖς καὶ τοῖς κατορθώμασιν αὐτοῦ, παραχωρεῖ τοῦτον ὁ θεὸς εἰς πορνείαν ἐμπεσεῖν, ὅπως διὰ τοῦ πτώματος εἰς συναίσθησιν τῆς οἰκείας ἀσθενείας ἐλθὼν, ταπεινωθῇ, καὶ προσελθὼν, ἐξομολογήσηται τῷ κυρίῳ.

Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἡ μὲν αἵρεσις τῶν πρακτῶν, ἐφ' ἡμῖν ἐστι, τὸ δὲ τέλος, τῶν μὲν ἀγαθῶν, τῆς τοῦ θεοῦ συνεργίας, δικαίως συνεργοῦντος τοῖς προαιρουμένοις τὸ ἀγαθὸν ὀρθῷ συνειδότι κατὰ τὴν πρόγνωσιν αὐτοῦ. τῶν δὲ πονηρῶν, τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ θεοῦ, πάλιν κατὰ τὴν πρόγνωσιν αὐτοῦ δικαίως ἐγκαταλιμπάνοντος. τῆς δὲ ἐγκαταλείψεως εἰσὶν εἴδη δύο. ἔστι γὰρ ἐγκατάλειψις, οἰκονομικὴ καὶ παιδευτική. καὶ ἔστιν ἐγκατάλειψις τελεία ἀπογνωστική. οἰκονομικὴ μὲν, καὶ παιδευτικὴ, ἡ πρὸς διόρθωσιν καὶ σωτηρίαν, καὶ δόξαν τοῦ

πάσχοντος

πάσχοντος γινομένη, ἢ καὶ πρὸς ἄλλων ζῆλον, καὶ μίμησιν, ἢ καὶ πρὸς δόξαν θεοῦ. ἡ δὲ τελεία ἐγκατάλειψις, ὅτε τοῦ θεοῦ πάντα τὰ πρὸς σωτηρίαν πεποιηκότος, ἀνεπαίσθητος καὶ ἀνιάτρευτος, μᾶλλον δὲ ἀνίατος ἐξ οἰκείας προθέσεως, διαμείνη ὁ ἄνθρωπος. τότε παραδίδοται εἰς τελείαν ἀπώλειαν, ὡς ὁ Ἰούδας. φείσοιτο ἡμῶν ὁ θεὸς, καὶ ἐξέλοιτο τῆς τοιαύτης ἐγκαταλείψεως.

Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὡς πολλοί εἰσιν οἱ τρόποι τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας, καὶ μήτε λόγῳ ἑρμηνευθῆναι, μήτε νῷ καταληφθῆναι δυνάμενοι.

Δεῖ γινώσκειν, ὡς πᾶσαι αἱ σκυθρωπαὶ ἐπιφοραὶ, τοῖς μετ' εὐχαριστίας δεχομένοις, πρὸς σωτηρίαν ἐπάγονται, καὶ πάντως ὠφελείας γίνονται πρόξενοι.

Χρὴ εἰδέναι, ὡς ὁ θεὸς προηγουμένως θέλει πάντας σωθῆναι, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τυχεῖν. οὐ γὰρ ἐπὶ τὸ κολάσαι ἔπλασεν ἡμᾶς, ἀλλὰ πρὸς τὸ μετασχεῖν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ ὡς ἀγαθός. ἁμαρτάνοντας δὲ, θέλει κολάζεσθαι ὡς δίκαιος. λέγεται οὖν τὸ μὲν πρῶτον προηγούμενον θέλημα καὶ εὐδοκία, ἐξ αὐτοῦ ὄν. τὸ δὲ δεύτερον ἑπόμενον θέλημα καὶ παραχώρησις, ἐξ ἡμετέρας αἰτίας. καὶ αὕτη διττὴ, ἡ μὲν οἰκονομικὴ καὶ παιδευτικὴ πρὸς σωτηρίαν, ἡ δὲ ἀπογνωστικὴ πρὸς τελείαν κόλασιν ὡς εἰρήκαμεν. ταῦτα δὲ ἐπὶ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν. τῶν δὲ ἐφ' ἡμῖν, τὰ μὲν ἀγαθὰ προηγουμένως θέλει καὶ

 εὐδοκεῖ,

εὐδοκεῖ, τὰ δὲ πονηρὰ, καὶ ὄντως κακὰ, οὔτε προηγουμένως, οὔτε ἑπομένως, θέλει. παραχωρεῖ δὲ τῷ αὐτεξουσίῳ. τὸ γὰρ κατὰ βίαν γινόμενον, οὐ λογικὸν, οὐδὲ ἀρετή. προνοεῖ ὁ θεὸς πάσης τῆς κτίσεως, καὶ διὰ πάσης τῆς κτίσεως, εὐεργετῶν, καὶ παιδεύων, καὶ δι' αὐτῶν πολλάκις τῶν δαιμόνων, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰὼβ, καὶ τῶν χοίρων.

Περὶ προγνώσεως, καὶ προορισμοῦ. μζʹ.

Χρὴ γινώσκειν, ὡς πάντα μὲν προγινώσκει ὁ θεὸς, οὐ πάντα δὲ προορίζει. προγινώσκει γὰρ καὶ τὰ ἐφ' ἡμῖν· οὐ προορίζει δὲ αὐτά. οὐ γὰρ θέλει τὴν κακίαν γίνεσθαι, οὐδὲ βιάζεται τὴν ἀρετήν. ὥστε τῆς θείας προγνωστικῆς κελεύσεως, ἔργον ἐστὶν ὁ προορισμός. προορίζει δὲ τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, κατὰ τὴν πρόγνωσιν αὐτοῦ. ἤδη γὰρ κατὰ τὴν πρόγνωσιν αὐτοῦ, προέκρινε πάντα ὁ θεὸς, κατὰ τὴν ἀγαθότητα, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ. Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἡ μὲν ἀρετὴ, ἐκ τοῦ θεοῦ ἐδόθη ἐν τῇ φύσει, καὶ αὐτός ἐστι παντὸς ἀγαθοῦ ἀρχὴ, καὶ αἰτία. καὶ ἐκτὸς τῆς αὐτοῦ συνεργίας, καὶ βοηθείας, ἀδύνατον ἀγαθὸν θελῆσαι, ἢ πρᾶξαι ἡμᾶς. ἐφ' ἡμῖν δέ ἐστιν ἢ ἐμμεῖναι τῇ ἀρετῇ, καὶ ἀκολουθῆσαι τῷ θεῷ πρὸς ταύτην καλοῦντι, ἢ ἀποφοιτῆσαι τῆς ἀρετῆς. ὅπερ ἐστὶν ἐν τῇ κακίᾳ γενέσθαι, καὶ ἀκολουθῆσαι τῷ διαβόλῳ, πρὸς ταύτην καλοῦντι ἀβιάστως. ἡ γὰρ κακία, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, εἰ μὴ ἀναχώρησις τοῦ ἀγα-

θοῦ. ὥσπερ καὶ τὸ σκότος, τοῦ φωτός ἐστιν ἀναχώρησις. μένοντες οὖν ἐν τῷ κατὰ φύσιν, ἐν τῇ ἀρετῇ ἐσμέν. ἐκκλίνοντες δὲ ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν, ἤγουν ἐκ τῆς ἀρετῆς, εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἐρχόμεθα, καὶ ἐν τῇ κακίᾳ γινόμεθα. Μετάνοιά ἐστιν ἐκ τοῦ παρὰ φύσιν, εἰς τὸ κατὰ φύσιν, καὶ ἐκ τοῦ διαβόλου, πρὸς τὸν θεὸν ἐπάνοδος δι' ἀσκήσεως καὶ πόνων. τοῦτον τοίνυν τὸν ἄνθρωπον ὁ δημιουργὸς ἄρρενα κατεσκεύασε, μεταδοὺς αὐτῷ τῆς ἑαυτοῦ θείας χάριτος, καὶ ἐν κοινωνίᾳ ἑαυτοῦ διὰ ταύτης αὐτὸν ποιησάμενος. ὅθεν καὶ τὴν τῶν ζώων ὀνομασίαν προφητικῶς, ὡς δούλων αὐτῷ δοθέντων, δεσποτικῶς ἐποιήσατο. κατ' εἰκόνα γὰρ θεοῦ λογικός τε, καὶ νοερὸς, καὶ αὐτεξούσιος γενόμενος, εἰκότως τὴν τῶν ἐπιγείων ἀρχὴν ἐνεχειρίζετο ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν ἁπάντων δημιουργοῦ τε, καὶ δεσπότου. εἰδὼς δὲ ὁ προγνώστης θεὸς, ὡς ἐν παραβάσει γενήσεται, καὶ τῇ φθορᾷ ὑποπεσεῖται, ἐποίησεν ἐξ αὐτοῦ τὸ θῆλυ βοηθὸν αὐτῷ κατ' αὐτόν. βοηθὸν δὲ πρὸς τὴν διὰ γεννήσεως μετὰ τὴν παράβασιν, τοῦ γένους, ἐκ διαδοχῆς σύστασιν. ἡ γὰρ πρώτη πλάσις, γένεσις λέγεται, καὶ οὐ γέννησις. γένεσις μὲν γάρ ἐστιν, ἡ ἐκ θεοῦ πρώτη πλάσις. γέννησις δὲ ἡ ἐκ καταδίκης τοῦ θανάτου, διὰ τὴν παράβασιν ἐξ ἀλλήλων διαδοχή. τοῦτον ἔθετο ἐν τῷ παραδείσῳ, τῷ τε νοητῷ, καὶ τῷ αἰσθητῷ. ἐν μὲν γὰρ τῷ αἰσθητῷ. ὃς ἐπὶ γῆς σωματικῶς διαιτώμενος, ψυχικῶς τοῖς ἀγγέλοις συνανεστρέφετο, θείας γεωργῶν ἐννοίας, καὶ ταύταις τρεφόμενος,

γυμνὸς τῇ ἁπλότητι, καὶ ζωῇ τῇ ἀτέχνῳ, πρὸς μόνον τὸν δημιουργὸν διὰ τῶν αὐτοῦ κτισμάτων ἀναγόμενος, καὶ τῇ αὐτοῦ θεωρίᾳ ἐνηδυνόμενός τε, καὶ εὐφραινόμενος. ἐπειδὴ τοίνυν αὐτὸν αὐτεξουσίῳ θελήματι φυσικῶς κατεκόσμησε, δίδωσι νόμον αὐτῷ μὴ γεύσασθαι τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως. περὶ οὗ ξύλου, αὐτάρκως ἐν τῷ περὶ παραδείσου κεφαλαίῳ, κατά γε τὴν ἡμετέραν εἰρήκαμεν δύναμιν. ταύτην τὴν ἐντολὴν αὐτῷ δίδωσιν, ἐπαγγειλάμενος ὡς εἰ μὲν φυλάξοι τὸ τῆς ψυχῆς ἀξίωμα, τῷ λόγῳ τὴν νίκην διδοὺς, ἐπιγνώσκων τὸν κτίσαντα, καὶ τούτου φυλάττων τὸ πρόσταγμα, τῆς ἀϊδίου μεθέξει μακαριότητος, καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα, κρείττων θανάτου γενόμενος. εἰ δέ γε τὴν ψυχὴν ὑποτάξει τῷ σώματι, καὶ τὰ τοῦ σώματος προτιμήσει τερπνὰ, τὴν οἰκείαν τιμὴν ἀγνοήσας, καὶ τοῖς ἀνοήτοις παρεικασθεὶς κτήνεσι, τοῦ πεποιηκότος τὴν ζεύγλην ἀποσεισάμενος, καὶ τὸ θεῖον αὐτοῦ παριδὼν ἐπίταγμα, θανάτῳ ἔσται ὑπεύθυνος, καὶ φθορᾷ καὶ πόνῳ καθυποβληθήσεται, τὸν ταλαίπωρον ἕλκων βίον. οὐ γὰρ ἦν λυσιτελὲς, ἀπείρατον ἔτι τυγχάνοντα καὶ ἀδόκιμον, τῆς ἀφθαρσίας τυχεῖν, ἵνα μὴ εἰς τῦφον ἐμπέσῃ καὶ κρῖμα τοῦ διαβόλου. ἐκεῖνος γὰρ διὰ τὸ ἄφθαρτον μετὰ τὴν ἐκ προαιρέσεως ἔκπτωσιν, τὴν ἐν τῷ κακῷ ἀμεταμέλητον ἔσχε καὶ ἄτρεπτον παγιότητα. ὥσπερ αὖ πάλιν καὶ οἱ ἄγγελοι μετὰ τὴν ἐκ προαιρέσεως τῆς ἀρετῆς ἐκλογὴν, τὴν ἐν τῷ καλῷ διὰ τῆς χάριτος

ἀμετακίνητον

ἀμετακίνητον ἴσχουσιν. ἔδει τοίνυν πρότερον δοκιμασθέντα τὸν ἄνθρωπον (ἀνὴρ γὰρ ἀπείραστος, ἀδόκιμος, οὐδενὸς λόγου ἄξιος) καὶ τῇ πείρᾳ διὰ τῆς τηρήσεως τῆς ἐντολῆς τελειωθέντα, οὕτω τὴν ἀφθαρσίαν ἀρετῆς κομίσασθαι ἔπαθλον. μέσος γὰρ θεοῦ καὶ ὕλης γενόμενος, διὰ μὲν τῆς τηρήσεως τῆς ἐντολῆς, μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς πρὸς τὰ ὄντα φυσικῆς σχέσεως, ἑνωθεὶς τῷ θεῷ καθ' ἕξιν, τὴν περὶ τὸ καλὸν παγιότητα λαμβάνειν ἀμετακίνητον ἔμελλε. διὰ δὲ τῆς παραβάσεως, πρὸς τὴν ὕλην μᾶλλον κινηθεὶς, καὶ τῆς αὐτοῦ αἰτίας, τοῦ θεοῦ φημὶ ἀποσπάσας τὸν νοῦν, τῇ φθορᾷ προσοικειοῦσθαι, καὶ παθητὸς ἀντὶ ἀπαθοῦς, καὶ θνητὸς ἀντὶ ἀθανάτου γίνεσθαι, καὶ συνδυασμοῦ καὶ ῥευστῆς γεννήσεως ἐπιδέεσθαι, καὶ τῇ ἐφέσει τῆς ζωῆς, τῶν μὲν ἡδέων ὡς δῆθεν ταύτην συνιστώντων, ἀντέχεσθαι, πρὸς δὲ τοὺς τούτων προμηθουμένους τὴν στέρησιν, ἀδεῶς ἀπεχθάνεσθαι. καὶ τὴν μὲν ἔφεσιν ἐκ θεοῦ, πρὸς τὴν ὕλην, τὸν δὲ θυμὸν, ἐκ τοῦ τῆς σωτηρίας ὄντως ἐχθροῦ, μεταφέρειν πρὸς τὸ ὁμόφυλον. φθόνῳ τοίνυν διαβόλου ἡττήθη ὁ ἄνθρωπος. οὐ γὰρ ἔφερεν ὁ φθονερὸς καὶ μισόκαλος δαίμων, αὐτὸς διὰ τὴν ἔπαρσιν κάτω γενόμενος, ἡμᾶς τῶν ἄνω τυχεῖν. ὅθεν καὶ θεότητος ἐλπίδι ὁ ψεύστης δελεάζει τὸν ἄθλιον, καὶ πρὸς τὸ ἴδιον τῆς ἐπάρσεως ὕψος ἀναγαγὼν, πρὸς τὸ ὅμοιον καταφέρει τῆς πτώσεως βάραθρον.

Περὶ τῆς θείας οἰκονομίας, καὶ περὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς κηδεμονίας, καὶ τῆς ἡμῶν σωτηρίας. μη'.

Ταύτῃ τοίνυν τῇ προσβολῇ τοῦ ἀρχεκάκου δαίμονος δελεασθέντα τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὴν τοῦ δημιουργοῦ ἐντολὴν μὴ φυλάξαντα, καὶ γυμνωθέντα τῆς χάριτος, καὶ τὴν πρὸς θεὸν παῤῥησίαν ἀπεκδυσάμενον, καὶ σκεπασθέντα τῇ τοῦ μοχθηροῦ βίου τραχύτητι, (τοῦτο γὰρ τὰ φύλλα τῆς συκῆς) καὶ περιβληθέντα τὴν νέκρωσιν, ἤτοι τὴν θνητότητα, καὶ παχύτητα τῆς σαρκὸς, (τοῦτο γὰρ ἡ τῶν νεκρῶν δερμάτων ἀμφίασις,) καὶ τοῦ παραδείσου κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ δικαιοκρισίαν γεγονότα ἐξόριστον, καὶ θανάτῳ κατάκριτον, καὶ φθορᾷ ὑποχείριον, οὐ παρεῖδεν ὁ συμπαθὴς, ὁ τὸ εἶναι δοὺς, καὶ τὸ εὖ εἶναι χαρισάμενος. ἀλλὰ πολλοῖς πρότερον παιδαγωγήσας, καὶ πρὸς ἐπιστροφὴν καλέσας, στόνῳ καὶ τρόμῳ, ὕδατος κατακλυσμῷ, καὶ παντὸς τοῦ γένους, μικροῦ δεῖν, πανωλεθρίᾳ, συγχύσει καὶ διαιρέσει τῶν γλωσσῶν, ἀγγέλων ἐπιστασίᾳ, πόλεων ἐμπρησμῷ, τυπικαῖς θεοφανείαις, πολέμοις, νίκαις, ἥτταις, σημείοις καὶ τέρασι, καὶ ποικίλαις δυνάμεσι, νόμῳ, προφήταις, δι' ὧν τὸ σπουδαζόμενον ἦν, ἡ τῆς ἁμαρτίας ἀναίρεσις πολυσχεδῶς χυθείσης καὶ καταδουλωσαμένης τὸν ἄνθρωπον, καὶ πᾶν εἶδος κακίας ἐπισωρευσάσης τῷ βίῳ, καὶ ἡ πρὸς τὸ εὖ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου ἐπάνοδος, ἐπειδὴ δι' ἁμαρτίας ὁ θάνατος, εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλ

θεν, ὥσπερ τι

θεν, ὥσπερ τι θηρίον ἄγριον, καὶ ἀνήμερον, τὸν ἀνθρώπινον λυμαινόμενος βίον. ἔδει δὲ τὸν λυτροῦσθαι μέλλοντα ἀναμάρτητον εἶναι, καὶ μὴ τῷ θανάτῳ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὑπεύθυνον, ἔτι δὲ νευρωθῆναι, καὶ ἀνακαινισθῆναι τὴν φύσιν, καὶ ἔργῳ παιδαγωγηθῆναι, καὶ διδαχθῆναι ἀρετῆς ὁδὸν, τῆς μὲν φθορᾶς ἀπάγουσαν, πρὸς δὲ τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον ποδηγοῦσαν. τέλος, τὸ μέγα περὶ αὐτὸν, τῆς φιλανθρωπίας ἐνδείκνυται πέλαγος. αὐτὸς γὰρ ὁ δημιουργός τε, καὶ κύριος, τὴν ὑπὲρ τοῦ οἰκείου πλάσματος ἀναδέχεται πάλην, καὶ ἔργῳ διδάσκαλος γίνεται. καὶ ἐπειδὴ θεότητος ἐλπίδι ὁ ἐχθρὸς δελεάζει τὸν ἄνθρωπον, σαρκὸς προβλήματι δελεάζεται, καὶ δείκνυται ἅμα τὸ ἀγαθὸν, καὶ τὸ σοφὸν, τὸ δίκαιόν τε, καὶ τὸ δυνατὸν τοῦ θεοῦ. τὸ μὲν ἀγαθὸν, ὅτι οὐ παρεῖδε τοῦ οἰκείου πλάσματος τὴν ἀσθένειαν, ἀλλ' ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτῷ πεσόντι, καὶ χεῖρα ὤρεξε. τὸ δίκαιον, ὅτι ἀνθρώπου ἡττηθέντος, οὐχ ἕτερον ποιεῖ νικῆσαι τὸν τύραννον, οὐδὲ βίᾳ ἐξαρπάζει τοῦ θανάτου τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὃν πάλαι διὰ τῆς ἁμαρτίας καταδουλοῦται ὁ θάνατος, τοῦτον ὁ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος, νικητὴν πάλιν πεποίηκεν, καὶ τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀνεσώσατο. ὅπερ ἄπορον ἦν. τὸ δὲ σοφὸν, ὅτι εὗρε τοῦ ἀπόρου λύσιν εὐπρεπεστάτην. εὐδοκίᾳ γὰρ τοῦ θεοῦ, καὶ πατρὸς, ὁ μονογενὴς υἱὸς, καὶ λόγος τοῦ θεοῦ καὶ θεὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, ὁ ὁμοούσιος τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, ὁ προ

αἰώνιος,

αἰώνιος, ὁ ἄναρχος, ὁ ἐν ἀρχῇ ὤν, καὶ πρὸς τὸν θεὸν, καὶ πατέρα ὤν, καὶ θεὸς ὤν, ὁ ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων, κλίνας οὐρανοὺς, κατέρχεται, τουτέστι τὸ ἀταπείνωτον αὐτοῦ ὕψος ἀταπεινώτως ταπεινώσας, συγκατάβασιν ἄφραστόν τε καὶ ἀκατάληπτον (τοῦτο γὰρ δηλοῖ ἡ κατάβασις,) καὶ θεὸς ὤν τέλειος, ἄνθρωπος τέλειος γίνεται. καὶ ἐπιτελεῖται τὸ πάντων καινῶν καινότατον, τὸ μόνον καινὸν ὑπὸ τὸν ἥλιον, δι' οὗ ἡ ἄπειρος τοῦ θεοῦ ἐμφανίζεται δύναμις. τί γὰρ μεῖζον τοῦ γενέσθαι τὸν θεὸν ἄνθρωπον; καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἀτρέπτως ἐγένετο, ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς ἁγίας ἀειπαρθένου καὶ θεοτόκου. καὶ μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων χρηματίζει, ὁ μόνος φιλάνθρωπος, οὐκ ἐκ θελήματος, ἢ ἐπιθυμίας, ἢ συναφείας ἀνδρὸς, ἢ γεννήσεως ἐνηδόνου, ἐν τῇ ἀχράντῳ μήτρᾳ τῆς παρθένου συλληφθεὶς, ἀλλ' ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ τῆς πρώτης τοῦ Ἀδὰμ γενέσεως. καὶ γίνεται ὑπήκοος τῷ πατρὶ, τῷ καθ' ἡμᾶς καὶ ἐξ ἡμῶν προσλήμματι τὴν ἡμετέραν παρακοὴν ἰώμενος, καὶ ὑπογραμμὸς ἡμῖν ὑπακοῆς γινόμενος, ἧς ἐκτὸς οὐκ ἔστι σωτηρίας τυχεῖν.

Περὶ τοῦ τρόπου τῆς συλλήψεως τοῦ θεοῦ λόγου, καὶ τῆς θείας αὐτοῦ σαρκώσεως. μθʹ.

Ἄγγελος γὰρ κυρίου ἀπεστάλη πρὸς τὴν ἁγίαν παρθένον ἐκ δαυιτικῆς φυλῆς καταγομένην. πρόδηλον γὰρ ὡς ἐξ Ἰούδα

ἀνατέταλκεν

ἀνατέταλκεν ὁ κύριος ἡμῶν. ἐξ ἧς φυλῆς, οὐδεὶς προσέσχηκε τῷ θυσιαστηρίῳ, ὡς ὁ θεῖος ἔφη ἀπόστολος. περὶ οὗ ὕστερον ἐροῦμεν ἀκριβέστερον. ἣ καὶ εὐαγγελιζόμενος ἔλεγε.

» Χαῖρε κεχαριτωμένη ὁ κύριος μετὰ σοῦ. ἡ δὲ διεταράχθη ἐπὶ
» τῷ λόγῳ. καὶ φησὶ πρὸς αὐτὴν ὁ ἄγγελος. μὴ φοβοῦ
» Μαριάμ. εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ κυρίῳ. καὶ τέξεις υἱόν,
» καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν
» αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. ὅθεν καὶ τὸ Ἰησοῦς σωτὴρ
» ἑρμηνεύεται. τῆς δὲ διαπορούσης, πῶς ἔσται μοι τοῦτο ἐ-
» πεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω, πάλιν φησὶ πρὸς αὐτὴν ὁ ἄγγε-
» λος. πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ, καὶ δύναμις ὑψί-
» στου ἐπισκιάσει σοι. διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον, κληθήσεται
» υἱὸς θεοῦ. ἡ δὲ πρὸς αὐτόν. ἰδοὺ ἡ δούλη κυρίου, γένοιτό μοι
» κατὰ τὸ ῥῆμά σου.

Μετὰ οὖν τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἁγίας παρθένου, πνεῦμα ἅγιον ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτὴν, κατὰ τὸν τοῦ κυρίου λόγον ὃν εἶπεν ὁ ἄγγελος, καθαῖρον αὐτήν, καὶ δύναμιν δεκτικὴν τῆς τοῦ λόγου θεότητος παρέχον, ἅμα δὲ, καὶ γεννητικήν. καὶ τότε ἐπεσκίασεν ἐπ' αὐτὴν ἡ τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου ἐνυπόστατος σοφία καὶ δύναμις, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ τῷ πατρὶ ὁμοούσιος, οἱονεὶ θεῖος σπόρος. καὶ συνέπηξεν ἑαυτῷ ἐκ τῶν ἁγνῶν καὶ καθαρωτάτων αὐτῆς αἱμάτων, σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ τε λογικῇ τε καὶ νοερᾷ, ἀπαρχὴν τοῦ ἡμετέρου φυράματος, οὐ σπερματικῶς, ἀλλὰ δημιουργικῶς, διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐ ταῖς κατὰ μικρὸν προσθήκαις

ἀπαρτιζομένου

ἀπαρτιζομένου τοῦ σχήματος, ἀλλ' ὑφ' ἓν τελειωθέντος. αὐτὸς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, χρηματίσας τῇ σαρκὶ ὑπόστασις. οὐ γὰρ προϋποστάσῃ καθ' ἑαυτὴν σαρκὶ ἡνώθη ὁ θεὸς λόγος, ἀλλ' ἐνοικήσας τῇ γαστρὶ τῆς ἁγίας παρθένου, ἀπεριγράπτως ἐν τῇ ἑαυτοῦ ὑποστάσει ἐκ τῶν ἁγνῶν τῆς ἀειπαρθένου αἱμάτων, σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε, καὶ νοερᾷ, ὑπεστήσατο, ἀπαρχὴν προσλαβόμενος τοῦ ἀνθρωπείου φυράματος αὐτὸς ὁ λόγος γενόμενος τῇ σαρκὶ ὑπόστασις. ὥστε ἅμα σάρξ, ἅμα θεοῦ λόγου σάρξ, ἅμα σὰρξ ἔμψυχος λογική τε καὶ νοερά. διὸ οὐκ ἄνθρωπον ἀποθεωθέντα λέγομεν, ἀλλὰ θεὸν ἐνανθρωπήσαντα. ὢν γὰρ φύσει τέλειος θεός, γέγονε φύσει τέλειος ἄνθρωπος ὁ αὐτός, οὐ τραπεὶς τὴν φύσιν, οὐδὲ φαντάσας τὴν οἰκονομίαν, ἀλλὰ τῇ ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου ληφθείσῃ λογικῶς τε, καὶ νοερῶς ἐψυχωμένῃ σαρκί, καὶ ἐν αὐτῷ τὸ εἶναι λαχούσῃ, ἑνωθεὶς καθ' ὑπόστασιν ἀσυγχύτως καὶ ἀναλλοιώτως καὶ ἀδιαιρέτως, μὴ μεταβαλὼν τὴν τῆς θεότητος αὐτοῦ φύσιν εἰς τὴν τῆς σαρκὸς οὐσίαν, μήτε μὴν τὴν οὐσίαν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ εἰς τὴν φύσιν τῆς αὐτοῦ θεότητος, οὐδὲ ἐκ τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως καὶ ἧς προσέλαβεν ἀνθρωπίνης φύσεως μίαν φύσιν ἀποτελέσας σύνθετον.

Περὶ τῶν δύο φύσεων. Κατὰ μονοφυσιτῶν. γ'.

Ἀτρέπτως γὰρ καὶ ἀναλλοιώτως ἡνώθησαν ἀλλήλαις αἱ φύσεις, μήτε τῆς θείας φύσεως ἐκστάσης τῆς οἰκείας ἁπλότητος, μήτε μὴν τῆς ἀνθρωπίνης, ἢ τραπείσης εἰς θεότητος φύσιν, ἢ εἰς ἀνυπαρξίαν χωρησάσης, μήτε ἐκ τῶν δύο μιᾶς γεγενημένης συνθέτου φύσεως. ἡ γὰρ σύνθετος φύσις, οὐδ' ὁποτέρᾳ τῶν ἐξ ὧν συνετέθη φύσεων ὁμοούσιος ὑπάρχειν δύναται, ἐξ ἑτέρων ἀποτελεσθεῖσα ἕτερον, οἷον τὸ σῶμα τὸ ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων συντεθειμένον, οὔτε τῷ πυρὶ λέγεται ὁμοούσιον, οὔτε πῦρ ὀνομάζεται, οὔτε ἀὴρ λέγεται, οὔτε ὕδωρ, οὔτε γῆ, οὐδὲ τινὶ τούτων ἐστὶν ὁμοούσιον. εἰ τοίνυν κατὰ τοὺς αἱρετικοὺς μιᾶς φύσεως συνθέτου, ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἕνωσιν ἐχρημάτισεν, ἐξ ἁπλῆς φύσεως ἐτράπη εἰς σύνθετον, καὶ οὔτε τῷ πατρὶ ἁπλῆς φύσεως ὄντι ἐστὶν ὁμοούσιος, οὔτε τῇ μητρί. οὐ γὰρ ἐκ θεότητος, καὶ ἀνθρωπότητος, αὕτη συντέθειται. οὔτε μὴν ἐν θεότητι ἐστὶ καὶ ἀνθρωπότητι. οὔτε δὲ θεὸς ὀνομασθήσεται, οὐδὲ ἄνθρωπος. ἀλλὰ Χριστὸς μόνον. καὶ ἔσται τὸ Χριστός, οὐ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ ὄνομα, ἀλλὰ τῆς μιᾶς κατ' αὐτοὺς φύσεως. ἡμεῖς δέ, οὐ μιᾶς συνθέτου φύσεως τὸν Χριστὸν δογματίζομεν, οὐδὲ ἐξ ἑτέρων ἕτερον, ὥσπερ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, ἄνθρωπον. ἢ ὡς ἐκ τεσσάρων στοιχείων σῶμα. ἀλλ' ἐξ ἑτέρων τὰ αὐτά. ἐκ θεότητος γὰρ καὶ ἀνθρωπότητος θεὸν τέλειον, καὶ ἄνθρωπον τέλειον, τὸν αὐτόν, καὶ εἶναι, καὶ λέγεσθαι, ἐκ δύο τε, καὶ ἐν δυσὶν ὁμολογοῦμεν φύσεσι. τὸ δὲ Χριστός, ὄνομα τῆς ὑποστάσεως, λέγομεν, οὐ μονοτρόπως λεγόμενον, ἀλλὰ τῶν δύο φύσεων ὑπάρχον σημαντικόν. αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν ἔχρισε. χρίων μὲν ὡς θεὸς

καὶ ἐν δυσὶ φύσεσι τελείως ἐχούσαις μίαν ὑπόστασιν ὁμολογοῦμεν τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ σεσαρκωμένου, τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν λέγοντες τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, καὶ τὰς δύο φύσεις ὁμολογοῦντες σώζεσθαι ἐν αὐτῷ μετὰ τὴν ἕνωσιν, οὐκ ἰδίᾳ καὶ ἀνὰ μέρος τιθέντες ἑκάστην, ἀλλ' ἡνωμένας ἀλλήλαις ἐν τῇ μιᾷ συνθέτῳ ὑποστάσει. οὐσιώδη γὰρ φαμὲν τὴν ἕνωσιν, τουτέστιν, ἀληθῆ καὶ οὐ κατὰ φαντασίαν. οὐσιώδη δὲ, οὐχ ὡς τῶν δύο φύσεων ἀποτελεσασῶν μίαν σύνθετον φύσιν, ἀλλ' ἑνωθεισῶν ἀλλήλαις κατὰ ἀλήθειαν εἰς μίαν ὑπόστασιν σύνθετον τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. καὶ σώζεσθαι αὐτῶν τὴν οὐσιώδη διαφορὰν ὁριζόμεθα. τὸ γὰρ κτιστὸν, μεμένηκε κτιστὸν, καὶ τὸ ἄκτιστον, ἄκτιστον. τὸ θνητὸν ἔμεινε θνητὸν, καὶ τὸ ἀθάνατον, ἀθάνατον. τὸ περιγραπτὸν, περιγραπτὸν, καὶ τὸ ἀπερίγραπτον, ἀπερίγραπτον. τὸ ὁρατὸν, ὁρατὸν, καὶ τὸ ἀόρατον, ἀόρατον. τὸ μὲν διαλάμπει τοῖς θαύμασιν, τὸ δὲ, ταῖς ὕβρεσιν ὑποπέπτωκεν. οἰκειοῦται δὲ τὰ ἀνθρώπινα ὁ λόγος. αὐτοῦ γάρ ἐστι, τῆς ἁγίας αὐτοῦ σαρκὸς ὄντα, καὶ μεταδίδωσι τῇ σαρκὶ τῶν ἰδίων, κατὰ τὸν τῆς ἀντιδόσεως τρόπον, διὰ τὴν εἰς ἄλληλα τῶν μερῶν περιχώρησιν, καὶ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν. καὶ ὅτι εἷς ἦν, καὶ ὁ αὐτὸς ὁ καὶ τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα ἐνεργῶν ἐν ἑκατέρᾳ μορφῇ μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας. διὸ δὴ καὶ ὁ κύριος τῆς δόξης ἐσταυρῶσθαι λέγεται, καίτοι τῆς θείας αὐτοῦ μὴ παθούσης φύσεως. καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πρὸ τοῦ πάθους, ἐν τῷ

οὐρανῷ

οὐρανῷ εἶναι ὡμολόγηται, ὡς αὐτὸς ὁ κύριος ἔφησεν. εἷς γὰρ ἦν καὶ ὁ αὐτὸς ὁ κύριος τῆς δόξης, ὁ φύσει καὶ ἀληθείᾳ υἱὸς ἀνθρώπου, ἤτοι ἄνθρωπος γενόμενος. καὶ αὐτοῦ τά τε θαύματα καὶ πάθη γινώσκομεν, εἰ καὶ κατ' ἄλλο ἐθαυματούργει, καὶ κατ' ἄλλο τὰ πάθη ὁ αὐτὸς ὑπέμεινεν. ἴσμεν γὰρ ὥσπερ μίαν αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν, οὕτω καὶ τὴν τῶν φύσεων οὐσιώδη διαφορὰν σώζεσθαι. πῶς δὲ σωθείη διαφορά, μὴ σωζομένων τῶν τὴν διαφορὰν ἐχόντων πρὸς ἄλληλα; διαφορὰ γὰρ διαφερόντων ἐστὶ διαφορά. τῷ μὲν οὖν λόγῳ ᾧ διαφέρουσιν ἀλλήλων αἱ φύσεις τοῦ Χριστοῦ, τουτέστι τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας, φαμὲν συνάπτεσθαι αὐτὸν τοῖς ἄκροις, κατὰ μὲν τὴν θεότητα, τῷ τε πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι, κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα, τῇ τε μητρὶ καὶ ἡμῖν. ὁμοούσιος γάρ ἐστιν ὁ αὐτὸς, κατὰ μὲν τὴν θεότητα, τῷ τε πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα, τῇ τε μητρὶ καὶ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις. ᾧ δὲ λόγῳ συνάπτονται αἱ φύσεις αὐτοῦ, διαφέρειν αὐτὸν φαμὲν τοῦ τε πατρὸς καὶ τοῦ πνεύματος, τῆς τε μητρὸς, καὶ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων. συνάπτονται γὰρ αἱ φύσεις αὐτοῦ, τῇ ὑποστάσει, μίαν ὑπόστασιν σύνθετον ἔχουσαι, καθ' ἣν διαφέρει τοῦ τε πατρός καὶ τοῦ πνεύματος, τῆς τε μητρὸς καὶ ἡμῶν.

Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀντιδόσεως. να'.

Ὅτι μὲν οὖν ἕτερον ἐστὶν οὐσία, καὶ ἕτερον ὑπόστασις, πλει-

ι στάκις

στάκις εἰρήκαμεν. καὶ ὅτι ἡ μὲν οὐσία, τὸ κοινὸν καὶ περιεκτικὸν εἶδος τῶν ὁμοειδῶν ὑποστάσεων σημαίνει, οἷον, θεὸς, ἄνθρωπος, ἡ δὲ ὑπόστασις, ἄτομον δηλοῖ, ἤτοι πατέρα, υἱὸν, πνεῦμα ἅγιον, Πέτρον, Παῦλον. ἰστέον τοίνυν, ὅτι τὸ μὲν τῆς θεότητος, καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ὄνομα, τῶν οὐσιῶν ἤτοι τῶν φύσεών ἐστι παραστατικόν, τὸ δὲ θεὸς καὶ ἄνθρωπος, καὶ ἐπὶ τῆς φύσεως τάττεται. ὥσπερ ὅταν λέγωμεν, θεός ἐστιν ἀκατάληπτος οὐσία, καὶ ὅτι εἷς θεός. λαμβάνεται δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ὑποστάσεων, ὡς τοῦ μερικωτέρου δεχομένου, τὸ τοῦ καθολικωτέρου ὄνομα. ὡς ὅταν φησὶν ἡ γραφή. διατοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου. ἰδοὺ γὰρ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἐδήλωσε. καὶ ὡς ὅταν λέγει. ἄνθρωπος τὶς ἦν ἐν χώρᾳ τῇ αὐσίτιδι. τὸν γὰρ Ἰὼβ μόνον ἐδήλωσεν. ἐπὶ οὖν τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, ἐπειδὴ δύο μὲν τὰς φύσεις γινώσκομεν, μίαν δὲ τὴν ὑπόστασιν ἐξ ἀμφοτέρων σύνθετον, ὅτε μὲν τὰς φύσεις ἀναθεωροῦμεν, θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα καλοῦμεν. ὅτε δὲ τὴν ἐκ τῶν φύσεων συντεθεῖσαν ὑπόστασιν, ποτὲ μὲν ἐκ τοῦ συναμφοτέρου χριστὸν ὀνομάζομεν καὶ θεὸν καὶ ἄνθρωπον κατὰ ταυτὸν, καὶ θεὸν σεσαρκωμένον, ποτὲ δὲ ἐξ ἑνὸς τῶν μερῶν, θεὸν μόνον, καὶ υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ ἄνθρωπον μόνον, καὶ υἱὸν ἀνθρώπου. καὶ ποτὲ μὲν ἐκ τῶν ὑψηλῶν μόνον, ποτὲ δὲ ἐκ τῶν ταπεινῶν μόνον. εἷς γάρ ἐστιν ὁ κἀκεῖνο καὶ τοῦτο ὁμοίως ὑπάρχων, τὸ μὲν ὢν ἀεὶ ἀναιτίως ἐκ πατρός, τὸ δὲ γενόμενος ὕστερον διὰ φιλανθρωπίαν. θεότητα μὲν οὖν λέγοντες,

ου κατονομάζομεν αὐτῆς τὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἰδιώματα. οὐ γὰρ φαμὲν θεότητα παθητὴν, ἢ κτιστήν. οὔτε δὲ τῆς σαρκὸς ἤτοι τῆς ἀνθρωπότητος κατηγοροῦμεν τὰ τῆς θεότητος ἰδιώματα. οὐ γὰρ φαμὲν σάρκα, ἤτοι ἀνθρωπότητα ἄκτιστον. ἐπὶ δὲ τῆς ὑποστάσεως, κἂν ἐκ τοῦ συναμφοτέρου, κἂν ἐξ ἑνὸς τῶν μερῶν ταύτην ὀνομάσωμεν, ἀμφοτέρων τῶν φύσεων τὰ ἰδιώματα αὐτῇ ἐπιτίθεμεν. καὶ γὰρ ὁ χριστὸς, ὅπερ ἐστὶ τὸ συναμφότερον, καὶ θεὸς καὶ ἄνθρωπος λέγεται, καὶ κτιστὸς καὶ ἄκτιστος, καὶ παθητὸς καὶ ἀπαθής. καὶ ὅταν ἐξ ἑνὸς τῶν μερῶν, υἱὸς θεοῦ καὶ θεὸς ὀνομάζηται, δέχεται τὰ τῆς συνυφεστηκυίας φύσεως ἰδιώματα, ἤτοι τῆς σαρκὸς, θεὸς παθητὸς ὀνομαζόμενος, καὶ κύριος τῆς δόξης ἐσταυρωμένος, οὐ καθὸ θεὸς, ἀλλὰ καθὸ καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός. καὶ ὅταν ἄνθρωπος καὶ υἱὸς ἀνθρώπου ὀνομάζηται, δέχεται τὰ τῆς θείας οὐσίας ἰδιώματα καὶ αὐχήματα, παιδίον προαιώνιον, καὶ ἄνθρωπος ἄναρχος, οὐ καθὸ παιδίον καὶ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καθὸ θεὸς ὢν προαιώνιος, γέγονεν ἐπ᾽ ἐσχάτων παιδίον. καὶ οὗτός ἐστιν ὁ τρόπος τῆς ἀντιδόσεως, ἑκατέρας φύσεως ἀντιδιδούσης τῇ ἑτέρᾳ τὰ ἴδια διὰ τὴν τῆς ὑποστάσεως ταυτότητα, καὶ τὴν εἰς ἄλληλα αὐτῶν περιχώρησιν. κατὰ τοῦτο δυνάμεθα εἰπεῖν περὶ χριστοῦ, οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη, καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ἄκτιστός ἐστι καὶ ἀπαθής, καὶ ἀπερίγραπτος.

Περὶ ἀριθμοῦ τῶν φύσεων. ιβ'.

Ὥσπερ δὲ ἐπὶ τῆς θεότητος μίαν μὲν φύσιν ὁμολογοῦμεν, τρεῖς δὲ ὑποστάσεις κατὰ ἀλήθειαν οὔσας φαμέν, καὶ πάντα μὲν τὰ φυσικὰ καὶ οὐσιώδη, ἁπλᾶ φαμέν, τὴν δὲ διαφορὰν τῶν ὑποστάσεων ἐν μόναις ταῖς τρισὶν ἰδιότησι, τῇ ἀναιτίῳ καὶ πατρικῇ, καὶ αἰτιατῇ καὶ υἱϊκῇ, καὶ τῇ αἰτιατῇ καὶ ἐκπορευτῇ, ἐπιγινώσκομεν, ἀνεκφοιτήτους δὲ αὐτὰς καὶ ἀδιαστάτους ἀλλήλων, καὶ ἡνωμένας, καὶ ἐν ἀλλήλαις ἀσυγχύτως περιχωρούσας ἐπιστάμεθα, καὶ ἡνωμένας μὲν ἀσυγχύτως, (τρεῖς γάρ εἰσιν εἰ καὶ ἥνωνται,) διαιρουμένας δὲ ἀδιαστάτως, (εἰ γὰρ καὶ ἑκάστη καθ' ἑαυτὴν ὑφέστηκεν, ἤγουν τελεία ἐστὶν ὑπόστασις, καὶ τὴν οἰκείαν ἰδιότητα, ἤτοι τὸν τῆς ὑπάρξεως τρόπον διάφορον κέκτηται, ἀλλ' ἥνωνται τῇ τε οὐσίᾳ, καὶ τοῖς φυσικοῖς ἰδιώμασι, καὶ τῷ μὴ διΐστασθαι μηδὲ ἐκφοιτᾶν τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως, καὶ εἷς θεός εἰσί τε καὶ λέγονται,) τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς θείας, καὶ ἀπορρήτου, καὶ πάντα νοῦν, καὶ κατάληψιν ὑπερεχούσης οἰκονομίας, τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας τριάδος θεοῦ λόγου, κυρίου τε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δύο μὲν φύσεις ὁμολογοῦμεν, θείαν τε καὶ ἀνθρωπίνην, συνεληλυθυίας ἀλλήλαις καὶ καθ' ὑπόστασιν ἑνωθείσας, μίαν δὲ ὑπόστασιν ἐκ τῶν δύο φύσεων ἀποτελεσθεῖσαν σύνθετον. σώζεσθαι δὲ φαμὲν τὰς δύο φύσεις καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν, ἐν τῇ μιᾷ συνθέτῳ ὑποστάσει,

ὑποστάσει, ἤγουν ἐν τῷ ἑνὶ Χριστῷ, καὶ κατὰ ἀλήθειαν αὐτὰς εἶναι, καὶ τὰ τούτων φυσικὰ ἰδιώματα. ἡνωμένας μέντοι ἀσυγχύτως, καὶ ἀδιαιρέτως, διαφερούσας τε καὶ ἀριθμουμένας. καὶ ὥσπερ αἱ τρεῖς ὑποστάσεις τῆς ἁγίας τριάδος, ἀσυγχύτως τε ἥνωνται, καὶ ἀδιαιρέτως διῄρηνται, καὶ ἀριθμοῦνται, καὶ ὁ ἀριθμὸς διαίρεσιν, ἢ διάστασιν, ἢ ἀλλοτρίωσιν καὶ διατομὴν ἐν αὐταῖς οὐκ ἐργάζεται, (ἕνα γὰρ θεὸν ἐπιγινώσκομεν, τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱόν, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον,) τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ αἱ τοῦ Χριστοῦ φύσεις, εἰ καὶ ἥνωνται, ἀλλ' ἀσυγχύτως ἥνωνται, καὶ εἰ ἐν ἀλλήλαις περιχωροῦσιν, ἀλλὰ τὴν εἰς ἀλλήλας τροπήν τε καὶ μεταβολὴν οὐ προσίενται. φυλάττει γὰρ ἑκατέρα τὴν ἑαυτῆς φυσικὴν ἰδιότητα ἀμετάβλητον. διὸ καὶ ἀριθμοῦνται, καὶ ὁ ἀριθμὸς οὐκ εἰσάγει διαίρεσιν. εἷς γάρ ἐστιν ὁ Χριστός, ἔν τε θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι τέλειος. ὁ γὰρ ἀριθμός, οὐ διαιρέσεως ἢ ἑνώσεως αἴτιος πέφυκεν, ἀλλὰ τῆς ποσότητος τῶν ἀριθμουμένων σημαντικός, εἴτε ἡνωμένων, εἴτε διῃρημένων. ἡνωμένων μέν, ὡς ὅτι πεντήκοντα λίθους ἔχει ὁ τοῖχος οὗτος, διῃρημένων δέ, ὅτι πεντήκοντα λίθοι κεῖνται ἐν τῷ πεδίῳ τούτῳ. καὶ ἡνωμένων μέν, ὅτι δύο φύσεις εἰσὶ, ἐν τῷ ἄνθρακι, πυρὸς λέγω καὶ ξύλου, διῃρημένων δέ, ὅτι ἡ φύσις τοῦ πυρὸς ἑτέρα ἐστί, καὶ ἡ τοῦ ξύλου ἑτέρα, ἄλλου τρόπου ἑνοῦντος, καὶ διαιροῦντος αὐτά, καὶ οὐ τοῦ ἀριθμοῦ. ὥσπερ τοίνυν ἀδύνατον τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς θεότητος, εἰ καὶ ἥνωνται ἀλλήλαις,

ται ἀλλήλαις, μίαν ὑπόστασιν εἰπεῖν διὰ τὸ μὴ σύγχυσιν, καὶ ἀφανισμὸν τῆς τῶν ὑποστάσεων διαφορᾶς ἐργάζεσθαι, οὕτω καὶ τὰς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ τὰς καθ' ὑπόστασιν ἡνωμένας, ἀδύνατον μίαν φύσιν εἰπεῖν. ἵνα μὴ ἀφανισμὸν καὶ σύγχυσιν καὶ ἀνυπαρξίαν τῆς αὐτῶν διαφορᾶς ἐργασώμεθα.

Ὅτι πᾶσα ἡ θεία φύσις ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων ἡνώθη πάσῃ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, καὶ οὐ μέρος μέρει. νγ΄.

Τὰ κοινὰ καὶ καθολικά, κατηγοροῦνται τῶν αὐτοῖς ὑποκειμένων μερικῶν. κοινὸν τοίνυν ἡ οὐσία, ὡς εἶδος, μερικὸν δέ, ἡ ὑπόστασις. μερικὸν δέ, οὐχ ὅτι μέρος τῆς φύσεως ἔχει, μέρος δὲ οὐκ ἔχει, ἀλλὰ μερικὸν τῷ ἀριθμῷ ὡς ἄτομον. ἀριθμῷ γὰρ καὶ οὐ φύσει διαφέρειν λέγονται αἱ ὑποστάσεις. κατηγορεῖται δὲ ἡ οὐσία τῆς ὑποστάσεως, διότι ἐν ἑκάστῃ τῶν ὁμοειδῶν ὑποστάσεων, τελεία ἡ οὐσία ἐστί. διὸ οὐδὲ διαφέρουσιν ἀλλήλων αἱ ὑποστάσεις κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ κατὰ τὰ συμβεβηκότα, ἅπινά εἰσι τὰ χαρακτηριστικὰ ἰδιώματα. χαρακτηριστικὰ δὲ ὑποστάσεως καὶ οὐ φύσεως. καὶ γὰρ τὴν ὑπόστασιν ὁρίζονται, οὐσίαν μετὰ συμβεβηκότων. ὥστε τὸ κοινὸν μετὰ τοῦ ἰδιάζοντος ἔχει ἡ ὑπόστασις, καὶ τὸ καθ' ἑαυτὴν ὑπάρξαι. ἡ οὐσία δέ, καθ' ἑαυτὴν οὐχ ὑφίσταται, ἀλλ' ἐν ταῖς ὑποστάσεσι θεωρεῖται. πασχούσης τοίνυν μιᾶς

νυν μιᾶς

νυν μιᾶς τῶν ὑποστάσεων, πᾶσα ἡ οὐσία καθ' ἣν ἡ ὑπόστασις πεπονθέναι λέγεται, ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων, οὐ μέντοιγε ἀνάγκη καὶ πάσας τὰς ὁμοειδεῖς ὑποστάσεις συμπάσχειν τῇ πασχούσῃ ὑποστάσει. οὕτω τοίνυν ὁμολογοῦμεν τὴν τῆς θεότητος φύσιν, πᾶσαν τελείως εἶναι ἐν ἑκάστῃ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων, πᾶσαν ἐν πατρί, πᾶσαν ἐν υἱῷ, πᾶσαν ἐν ἁγίῳ πνεύματι. διὸ καὶ τέλειος θεὸς ὁ πατήρ, τέλειος θεὸς ὁ υἱός, τέλειος θεὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας τριάδος θεοῦ λόγου φαμέν, πᾶσαν καὶ τελείαν τὴν φύσιν τῆς θεότητος ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων, ἑνωθῆναι πάσῃ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, καὶ οὐ μέρος μέρει. φησὶ γοῦν ὁ θεῖος ἀπόστολος, ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, τουτέστιν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ. καὶ ὁ τούτου φοιτητὴς ὁ θεοφόρος καὶ τὰ θεῖα πολὺς Διονύσιος, ὅτι ὁλικῶς ἡμῖν ἐν μιᾷ τῶν ἑαυτῆς ἐκοινώνησεν ὑποστάσεων. οὐ μὴν δὲ λέγειν ἀναγκασθησόμεθα πάσας τὰς ὑποστάσεις τῆς ἁγίας θεότητος, ἤτοι τὰς τρεῖς, πάσαις ταῖς τῆς ἀνθρωπότητος ὑποστάσεσι καθ' ὑπόστασιν ἡνῶσθαι. κατ' οὐδένα γὰρ κεκοινώνηκε λόγον ὁ πατὴρ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τῇ σαρκώσει τοῦ θεοῦ λόγου, εἰ μὴ κατ' εὐδοκίαν καὶ βούλησιν. πάσῃ δὲ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει φαμὲν ἑνωθῆναι πᾶσαν τὴν τῆς θεότητος οὐσίαν. οὐδὲν γὰρ ὧν ἐφύτευσε τῇ ἡμετέρᾳ φύσει ὁ θεὸς λόγος, ἀρχῆθεν πλάσας

ἡμᾶς ἐνέλιπεν, ἀλλὰ πάντα ἀνέλαβε, σῶμα, ψυχὴν νοερὰν καὶ λογικὴν, καὶ τὰ τούτων ἰδιώματα. τὸ γὰρ ἑνὸς τούτων ἄμοιρον ζῶον, οὐκ ἄνθρωπος. ὅλον γὰρ ὅλος ἀνέλαβέ με, καὶ ὅλος ὅλῳ ἡνώθη, ἵνα ὅλῳ τὴν σωτηρίαν χαρίσηται. τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον, ἀθεράπευτον. ἥνωται τοίνυν σαρκὶ διὰ μέσου νοῦ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ μεσιτεύοντος θεοῦ καθαρότητι καὶ σαρκὸς παχύτητι. ἡγεμονικὸν μὲν γὰρ ψυχῆς τε, καὶ σαρκὸς ὁ νοῦς. νοῦς δὲ, τῆς ψυχῆς τὸ καθαρώτατον, ἀλλὰ καὶ νοῦ θεός. καὶ ὅτε μὲν παραχωρεῖται ὑπὸ τοῦ κρείττονος, τὴν οἰκείαν ὁ νοῦς τοῦ Χριστοῦ ἡγεμονίαν ἐνδείκνυται. ἐνικᾶται δὲ καὶ ἕπεται τῷ κρείττονι, καὶ ταῦτα ἐνεργεῖ, ἃ ἡ θεία βούλεται θέλησις. χωρίον ὁ νοῦς γέγονε τῆς καθ' ὑπόστασιν αὐτῷ ἡνωμένης θεότητος. ὥσπερ δηλαδὴ καὶ ἡ σάρξ, οὐ σύνοικος. ὡς ἡ τῶν αἱρετικῶν ἐναγὴς πλανᾶται οἴησις (οὐ γὰρ ἂν μεδιμναῖον λέγουσα, χωρήσῃ διμέδιμνον) σωματικῶς τὰ ἄυλα κρίνουσα. πῶς δὲ θεὸς τέλειος, καὶ ἄνθρωπος τέλειος, καὶ ὁμοούσιος τῷ τε πατρὶ καὶ ἡμῖν, ὁ Χριστὸς λεχθήσεται, εἰ μέρος τῆς θείας φύσεως, μέρει τῆς ἀνθρωπίνης ἐν αὐτῷ ἥνωται φύσεως; λέγομεν δὲ τὴν φύσιν ἡμῶν ἐγηγέρθαι ἐκ νεκρῶν, καὶ ἀνεληλυθέναι, καὶ κεκαθικέναι ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς, οὐ καθὸ πᾶσαι αἱ τῶν ἀνθρώπων ὑποστάσεις ἀνέστησαν καὶ ἐκάθισαν ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ καθὸ πᾶσα ἡ φύσις ἡμῶν ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ ὑποστάσει. φησὶ γοῦν ὁ θεῖος ἀπόστολος, συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν ἡμᾶς ἐν

τῷ Χριστῷ.

τῷ Χριστῷ. καὶ τοῦτο δὲ φαμὲν, ὅτι ἐκ κοινῶν οὐσιῶν, ἡ ἕνωσις γέγονε. πᾶσα γὰρ οὐσία κοινή ἐστι τῶν ὑπ' αὐτῆς περιεχομένων ὑποστάσεων. καὶ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν μερικὴν καὶ ἰδιάζουσαν φύσιν ἤτοι οὐσίαν. ἐπεὶ ἀνάγκη τὰς αὐτὰς ὑποστάσεις καὶ ὁμοουσίους καὶ ἑτεροουσίους λέγειν. καὶ τὴν ἁγίαν τριάδα, καὶ ὁμοούσιον καὶ ἑτεροούσιον κατὰ τὴν θεότητα λέγειν. ἡ αὐτὴ τοίνυν φύσις ἐν ἑκάστῃ τῶν ὑποστάσεων θεωρεῖται. καὶ ὅτε εἴπωμεν τὴν φύσιν τοῦ λόγου σεσαρκῶσθαι κατὰ τοὺς μακαρίους, Ἀθανάσιόν τε καὶ Κύριλλον, τὴν θεότητα φαμὲν ἡνῶσθαι σαρκί. διὸ οὐδὲ δυνάμεθα εἰπεῖν, ἡ φύσις τοῦ λόγου ἔπαθεν. οὐ γὰρ ἔπαθεν ἡ θεότης ἐν αὐτῷ. λέγομεν δὲ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πεπονθέναι ἐν τῷ Χριστῷ, οὐ μὴν πάσας τὰς ὑποστάσεις τῶν ἀνθρώπων ἐμφαίνομεν. ἀλλὰ καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ὁμολογοῦμεν τὸν Χριστὸν πεπονθέναι. ὥστε φύσιν τοῦ λόγου λέγοντες, αὐτὸν τὸν λόγον σημαίνομεν. ὁ δὲ λόγος, καὶ τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας κέκτηται, καὶ τὸ ἰδιάζον τῆς ὑποστάσεως.

Περὶ τῆς μιᾶς τοῦ θεοῦ λόγου ὑποστάσεως. νδ'.

Προεῖναι μὲν οὖν ἀχρόνως καὶ ἀϊδίως φαμὲν τὴν θείαν τοῦ θεοῦ λόγου ὑπόστασιν, ἁπλῆν καὶ ἀσύνθετον, ἄκτιστον, ἀσώματον, ἀόρατον, ἀναφῆ, ἀπερίγραπτον, πάντα ἔχουσαν ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ ὡς αὐτῷ ὁμοούσιον, τῷ τῆς γεννήσεως τρόπῳ καὶ σχέσει τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως διαφέρουσαν,

τελείως

τελείως ἔχουσαν, οὐδέποτε τῆς πατρικῆς ἐκφοιτῶσαν ὑποστάσεως, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τῶν πατρικῶν κόλπων οὐκ ἀποστάντα λόγον ἀπεριγράπτως ἐνῳκηκέναι τῇ γαστρὶ τῆς ἁγίας παρθένου ἀσπόρως, καὶ ἀπεριλήπτως ὡς οἶδεν αὐτὸς, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ προαιωνίῳ αὐτοῦ ὑποστάσει ὑποστήσασθαι ἑαυτῷ σάρκα ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου. ἐν πᾶσι μὲν οὖν καὶ ὑπὲρ τὰ πάντα ἦν καὶ ἐν τῇ γαστρὶ ὑπάρχων τῆς ἁγίας θεοτόκου, ἀλλ' ἐν αὐτῇ ἐνεργείᾳ σαρκώσεως. σεσάρκωται τοίνυν ἐξ αὐτῆς προσλαβόμενος τὴν ἀπαρχὴν τοῦ ἡμετέρου φυράματος σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε, καὶ νοερᾷ. ὥστε αὐτὴν χρηματίσαι τῇ σαρκὶ ὑπόστασιν, τὴν τοῦ θεοῦ λόγου ὑπόστασιν, καὶ σύνθετον γενέσθαι τὴν πρότερον ἁπλῆν οὖσαν τοῦ λόγου ὑπόστασιν, σύνθετον δὲ ἐκ δύο τελείων φύσεων θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, καὶ φέρειν αὐτὴν τῆς θείας τοῦ θεοῦ λόγου υἱότητος τὸ χαρακτηριστικὸν, καὶ ἀφοριστικὸν ἰδίωμα. καθ' ὃ διακέκριται τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ πνεύματος, τά τε τῆς σαρκὸς χαρακτηριστικὰ καὶ ἀφοριστικὰ ἰδιώματα, καθ' ἃ διαφέρει τῆς μητρὸς, καὶ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων. φέρειν δὲ καὶ τὰ τῆς θείας φύσεως ἰδιώματα, καθ' ἃ ἥνωται τῷ πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι, καὶ τὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως γνωρίσματα, καθ' ἃ ἥνωται τῇ τε μητρὶ καὶ ἡμῖν. ἔτι δὲ, διαφέρει τοῦ τε πατρὸς, καὶ τοῦ πνεύματος, τῆς τε μητρὸς καὶ ἡμῶν, κατὰ τὸ ὑπάρχειν θεόν τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον τὸν αὐτόν. τοῦτο γὰρ τῆς τοῦ Χριστοῦ ὑποστάσεως ἰδιαίτατον ἰδίωμα γινώσκομεν. τοιγαροῦν ὁμολογοῦμεν αὐτὸν, ἕνα υἱὸν τοῦ

θεοῦ καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, καὶ υἱὸν ἀνθρώπου τὸν αὐτὸν, ἕνα Χριστὸν, ἕνα κύριον, τὸν μόνον μονογενῆ υἱὸν καὶ λόγον τοῦ θεοῦ Ἰησοῦν τὸν κύριον ἡμῶν, δύο αὐτοῦ τὰς γεννήσεις σέβοντες, μίαν τὴν ἐκ πατρὸς προαιώνιον ὑπὲρ αἰτίαν καὶ λόγον καὶ χρόνον καὶ φύσιν, καὶ μίαν τὴν ἐπ' ἐσχάτων δι' ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς. δι' ἡμᾶς ὅτι διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν. καθ' ἡμᾶς, ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος ἐκ γυναικὸς καὶ χρόνῳ κυήσεως. ὑπὲρ ἡμᾶς, ὅτι οὐκ ἐκ σπορᾶς, ἀλλ' ἐξ ἁγίου πνεύματος καὶ τῆς ἁγίας παρθένου, ὑπὲρ νόμον κυήσεως. οὐ θεὸν αὐτὸν μόνον κηρύττοντες γυμνὸν τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπότητος, οὐδὲ μὴν ἄνθρωπον μόνον ψιλοῦντες αὐτὸν τῆς θεότητος, οὐκ ἄλλον καὶ ἄλλον, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν, ὁμοῦ θεόν τε καὶ ἄνθρωπον. θεὸν τέλειον, καὶ ἄνθρωπον τέλειον. ὅλον θεὸν, καὶ ὅλον ἄνθρωπον. τὸν αὐτὸν ὅλον θεὸν, καὶ μετὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ὅλον ἄνθρωπον, καὶ μετὰ τῆς ὑπερθέου αὐτοῦ θεότητος. διὰ τοῦ εἰπεῖν τέλειον θεὸν καὶ τέλειον ἄνθρωπον, τὸ πλῆρες καὶ ἀνελλιπὲς δηλοῦντες τῶν φύσεων. διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν ὅλον θεὸν καὶ ὅλον ἄνθρωπον, τὸ μοναδικὸν καὶ ἄτμητον δεικνύντες τῆς ὑποστάσεως. καὶ μίαν δὲ φύσιν τοῦ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην ὁμολογοῦμεν, διὰ τοῦ εἰπεῖν, σεσαρκωμένην, τὴν τῆς σαρκὸς οὐσίαν σημαίνοντες κατὰ τὸν μακάριον Κύριλλον. καὶ σεσάρκωται τοίνυν ὁ λόγος, καὶ τῆς οἰκείας ἀϋλότητος οὐκ ἐξέστηκε, καὶ ὅλος σεσάρκωται, καὶ ὅλος ἐστὶν ἀπερίγραπτος. σμικρύνεται σωματικῶς καὶ συστέλλεται. καὶ θεϊκῶς ἐστὶν

ἀπερίγραπτος, οὐ συμπαρεκτεινομένης τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, τῇ ἀπεριγράπτῳ αὐτοῦ θεότητι. ὅλος μὲν οὖν ἐστι θεὸς τέλειος, οὐχ ὅλον δὲ θεός. οὐ γὰρ μόνον θεός, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος. καὶ ὅλος ἄνθρωπος τέλειος, οὐχ ὅλον δὲ ἄνθρωπος. οὐ μόνον γὰρ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ θεός. τὸ μὲν γὰρ ὅλον, φύσεως ἐστὶ παραστατικόν, τὸ ὅλος δέ, ὑποστάσεως. ὥσπερ τὸ μὲν ἄλλο, φύσεως, τὸ ἄλλος δὲ ὑποστάσεως. ἐν πᾶσι μὲν ἦν καὶ ὑπὲρ τὰ πάντα καὶ ἐν τῇ γαστρὶ τῆς θεομήτορος, ἀλλ᾽ ἐν ταύτῃ, ἐνεργείᾳ σαρκώσεως. Ἰστέον δέ, ὡς εἰ καὶ περιχωρεῖν ἐν ἀλλήλαις τὰς τοῦ κυρίου φύσεις φαμέν, ἀλλ᾽ οἴδαμεν ὡς ἐκ τῆς θείας φύσεως, ἡ περιχώρησις γέγονεν. αὕτη μὲν γὰρ διὰ πάντων διήκει καθὼς βούλεται, καὶ περιχωρεῖ, δι᾽ αὐτῆς οὐδέν. καὶ αὕτη μὲν τῶν οἰκείων αὐχημάτων τῇ σαρκὶ μεταδίδωσι, μένουσα αὐτὴ ἀπαθὴς καὶ τῶν τῆς σαρκὸς παθῶν ἀμέτοχος. εἰ γὰρ ὁ ἥλιος ἡμῖν τῶν οἰκείων ἐνεργειῶν μεταδιδούς, μένει τῶν ἡμετέρων ἀμέτοχος, πόσῳ μᾶλλον ὁ τοῦ ἡλίου ποιητής τε καὶ κύριος;

Πρὸς τοὺς λέγοντας εἰ ὑπὸ τὸ συνεχὲς ποσὸν ἀνάγονται αἱ τοῦ κυρίου φύσεις, ἢ ὑπὸ τὸ διωρισμένον. νε΄.

Εἰ δέ τις ἐρωτᾷ περὶ τῶν τοῦ κυρίου φύσεων, εἰ ὑπὸ τὸ συνεχὲς ποσὸν ἀνάγονται, ἢ ὑπὸ τὸ διωρισμένον; ἐροῦμεν, ὅτι αἱ τοῦ κυρίου φύσεις, οὔτε ἓν σῶμά εἰσιν, οὔτε μία ἐπιφάνεια, οὔτε μία γραμμή. οὐ χρόνος, οὐ τόπος, ἵνα ὑπὸ

τὸ συνεχὲς

τὸ συνεχὲς ἀναχθῶσι ποσόν. ταῦτα γάρ εἰσι τὰ συνεχῶς ἀριθμούμενα. Ἰστέον δὲ ὡς ὁ ἀριθμός, τῶν διαφερόντων ἐστί. καὶ ἀδύνατον ἀριθμεῖσθαι, τὰ κατὰ μηδὲν διαφέροντα. καθ᾽ ὃ δὲ διαφέρουσι, κατὰ τοῦτο καὶ ἀριθμοῦνται. οἷον ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος, καθ᾽ ὃ μὲν ἥνωνται, οὐκ ἀριθμοῦνται. τῷ λόγῳ γὰρ τῆς οὐσίας ἑνούμενοι, δύο φύσεις οὐ δύνανται λέγεσθαι. καθ᾽ ὑπόστασιν δὲ διαφέροντες, δύο ὑποστάσεις λέγονται. ὥστε ὁ ἀριθμός, τῶν διαφερόντων ἐστί. καὶ ᾧ τρόπῳ διαφέρουσι τὰ διαφέροντα, τούτῳ τῷ τρόπῳ καὶ ἀριθμοῦνται. ἥνωνται μὲν οὖν αἱ τοῦ κυρίου φύσεις ἀσυγχύτως καθ᾽ ὑπόστασιν, διῄρηνται δὲ ἀδιαιρέτως λόγῳ καὶ τρόπῳ τῆς διαφορᾶς. καὶ ᾧ μὲν τρόπῳ ἥνωνται, οὐκ ἀριθμοῦνται. οὐ γὰρ καθ᾽ ὑπόστασιν δύο εἶναι φαμὲν τὰς φύσεις τοῦ Χριστοῦ, ᾧ δὲ τρόπῳ ἀδιαιρέτως διῄρηνται, ἀριθμοῦνται. δύο γάρ εἰσιν αἱ φύσεις τοῦ Χριστοῦ, λόγῳ καὶ τρόπῳ τῆς διαφορᾶς. ἡνωμέναι γὰρ καθ᾽ ὑπόστασιν καὶ τὴν ἐν ἀλλήλαις περιχώρησιν ἔχουσαι, ἀσυγχύτως ἥνωνται, τὴν οἰκείαν ἑκάστη φυσικὴν διαφορὰν διασώζουσα. τῷ τρόπῳ τοιγαροῦν τῆς διαφορᾶς καὶ μόνῳ ἀριθμούμεναι, ὑπὸ τὸ διωρισμένον ποσὸν ἀναχθήσονται.

Εἷς τοίνυν ἐστὶν ὁ Χριστός, θεὸς τέλειος, καὶ ἄνθρωπος τέλειος. ὃν προσκυνοῦμεν σὺν πατρὶ καὶ πνεύματι, μιᾷ προσκυνήσει μετὰ τῆς ἀχράντου σαρκὸς αὐτοῦ, οὐκ ἀπροσκύνητον τὴν σάρκα λέγοντες. προσκυνεῖται γὰρ ἐν τῇ μιᾷ τοῦ λόγου

ὑποστάσει,

ὑποστάσει, ἥτις αὐτῇ ὑπόστασις γέγονεν, οὐ τῇ κτίσει λατρεύοντες. οὐ γὰρ ὡς ψιλὴν σάρκα προσκυνοῦμεν, ἀλλ' ὡς ἡνωμένην θεότητι, καὶ ὡς εἰς ἓν πρόσωπον, καὶ μίαν ὑπόστασιν τοῦ θεοῦ λόγου, τῶν δύο αὐτοῦ ἀναγομένων φύσεων. δέδοικα τοῦ ἄνθρακος ἅψασθαι διὰ τὸ τῷ ξύλῳ συνημμένον πῦρ. προσκυνῶ τοῦ Χριστοῦ τὸ συναμφότερον, διὰ τὴν τῇ σαρκὶ ἡνωμένην θεότητα. οὐ γὰρ τέταρτον παρεντίθημι πρόσωπον ἐν τῇ τριάδι. μὴ γένοιτο. ἀλλ' ἓν πρόσωπον ὁμολογῶ τοῦ υἱοῦ λόγου, καὶ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ. τριὰς γὰρ ἔμεινεν ἡ τριάς, καὶ μετὰ τὴν τοῦ λόγου σάρκωσιν.

Πρὸς τὸ εἰ οὐκ ἔστι φύσις ἀνυπόστατος, ἀπάντησις. νϛʹ.

Εἰ γὰρ καὶ μή ἐστι φύσις ἀνυπόστατος, ἢ οὐσία ἀπρόσωπος. ἐν ὑποστάσεσι γὰρ καὶ προσώποις, ἥτε οὐσία καὶ ἡ φύσις θεωρεῖται, ἀλλ' οὐκ ἀνάγκη τὰς ἀλλήλαις ἑνωθείσας φύσεις καθ' ὑπόστασιν, ἑκάστην ἰδίαν κεκτῆσθαι ὑπόστασιν. δύνανται γὰρ εἰς μίαν συνδραμοῦσαι ὑπόστασιν, μήτε ἀνυποστάτοι εἶναι, μήτε ἰδιάζουσαν ἑκάστη ἔχειν ὑπόστασιν, ἀλλὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀμφότεραι. ἡ αὐτὴ γὰρ τοῦ λόγου ὑπόστασις ἀμφοτέρων τῶν φύσεων ὑπόστασις χρηματίσασα, οὔτε ἀνυπόστατον αὐτῶν μίαν εἶναι συγχωρεῖ, οὔτε μὴν ἑτερουποστάτους ἀλλήλων εἶναι παραχωρεῖ. οὐδέ, ποτὲ μὲν τῆσδε, ποτὲ δὲ ἐκείνης, ἀλλ' ἀεὶ ἀμφοτέρων ἀδιαιρέτως, καὶ ἀχωρίστως ὑπάρχει ὑπόστασις, οὐ μεριζομένη καὶ διαιρουμένη, καὶ

μέρος μὲν ἑαυτῆς, τῇδε, μέρος δὲ τῇδε, διανέμουσα, ἀλλὰ πᾶσα ταύτης, καὶ πᾶσα ἐκείνης, ἀμερῶς καὶ ὁλοσχερῶς ὑπάρχουσα. οὐ γὰρ ἰδιοσυστάτως ὑπέστη ἡ τοῦ θεοῦ λόγου σάρξ, οὐδὲ ἑτέρα ὑπόστασις γέγονε παρὰ τὴν τοῦ θεοῦ λόγου ὑπόστασιν, ἀλλ' ἐν αὐτῇ ὑποστᾶσα, ἐνυπόστατος μᾶλλον καὶ οὐ καθ' αὑτὴν ἰδιοσύστατος ὑπόστασις γέγονε. διὸ οὐδὲ ἀνυπόστατός ἐστιν, οὐδὲ ἑτέραν ἐν τῇ τριάδι παρεισφέρει ὑπόστασιν.

Περὶ τοῦ τρισαγίου. νζʹ.

Ἐντεῦθεν καὶ τὴν ἐν τῷ τρισαγίῳ προσθήκην ὑπὸ τοῦ ματαιόφρονος Πέτρου τοῦ κναφέως γεγενημένην, βλάσφημον ὁριζόμεθα, ὡς τέταρτον παρεισάγουσαν πρόσωπον καὶ ἀνὰ μέρος τιθεῖσαν τὸν τοῦ θεοῦ υἱόν, τὴν τοῦ πατρὸς ἐνυπόστατον δύναμιν, καὶ ἀνὰ μέρος τὸν ἐσταυρωμένον, ὡς ἄλλον ὄντα παρὰ τὸν ἰσχυρόν, ἢ παθητὴν τὴν ἁγίαν τριάδα δοξάζουσαν, καὶ συσταυροῦσαν τῷ υἱῷ τὸν πατέρα καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἄπαγε ταύτην τὴν βλάσφημον καὶ παρέγγραπτον φλυαρίαν. Ἡμεῖς γὰρ τό, ἅγιος ὁ θεός, ἐπὶ τοῦ πατρὸς ἐκλαμβάνομεν, οὐκ αὐτῷ μόνῳ τὸ τῆς θεότητος ἀφορίζοντες ὄνομα, ἀλλὰ καὶ τὸν υἱὸν θεὸν εἰδότες καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ τὸ ἅγιος ἰσχυρός, ἐπὶ τοῦ υἱοῦ τίθεμεν οὐκ ἀπαμφιεννύντες τῆς ἰσχύος τὸν πατέρα καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ τό, ἅγιος ἀθάνατος, ἐπὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος τάττομεν οὐκ ἔξω τῆς ἀθανασίας τιθέντες τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν, ἀλλ' ἐφ' ἑκάστης τῶν ὑποστάσεων πάσας τὰς θεωνυμίας ἁπλῶς

καὶ ἀπολύτως ἐκλαμβάνοντες, καὶ τὸν θεῖον ἀπόστολον ἐκμιμούμενοι, φάσκοντα, ἡμῖν δὲ, εἷς θεὸς ὁ πατὴρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς ἐξ αὐτοῦ, καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς δι᾽ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς δι᾽ αὐτοῦ, καὶ ἓν πνεῦμα ἅγιον ἐν ᾧ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς ἐν αὐτῷ. οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ τὸν θεολόγον Γρηγόριον, ὧδέ πη λέγοντα, ἡμῖν δὲ εἷς θεὸς ὁ πατὴρ ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς δι᾽ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἓν πνεῦμα ἅγιον ἐν ᾧ τὰ πάντα, τοῦ ἐξ οὗ καὶ δι᾽ οὗ καὶ ἐν ᾧ, μὴ φύσεις τεμνόντων. οὐδὲ γὰρ ἂν μετέπιπτον αἱ προθέσεις ἢ αἱ τάξεις τῶν ὀνομάτων, ἀλλὰ χαρακτηριζόντων μιᾶς καὶ ἀσυγχύτου φύσεως ἰδιότητας. καὶ τοῦτο δῆλον, ἐξ ὧν εἰς ἓν συνάγονται πάλιν, εἴ τῳ μὴ παρέργως ἐκεῖνο ἀναγινώσκεται παρὰ τῷ αὐτῷ ἀποστόλῳ, τὸ ἐξ αὐτοῦ καὶ δι᾽ αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν. ὅτι γὰρ οὐκ εἰς τὸν υἱὸν μόνον λέλεκται τὸ τρισάγιον, ἀλλ᾽ εἰς τὴν ἁγίαν τριάδα, μάρτυς ὁ θεῖος καὶ ἱερὸς Ἀθανάσιος Βασίλειός τε καὶ Γρηγόριος, καὶ πᾶς ὁ τῶν θεοφόρων πατέρων χορός. ὅπερ διὰ τῆς τριαστῆς ἁγιότητος, τὰς τρεῖς τῆς ὑπερουσίου θεότητος ὑποστάσεις τὰ ἅγια σεραφὶμ ἡμῖν ὑπεμφαίνουσι, διὰ δὲ τῆς μιᾶς κυριότητος τὴν μίαν τῆς θεαρχικῆς τριάδος οὐσίαν τε καὶ βασιλείαν γνωρίζουσι. φησὶ γοῦν ὁ θεολόγος Γρηγόριος, οὕτω μὲν οὖν τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ἃ καὶ τοῖς σεραφὶμ συγκαλύπτεται καὶ δοξάζεται τρισὶν ἁγιασμοῖς, εἰς μίαν συνιοῦσι κυριότητα καὶ θεότητα. ὃ καὶ ἄλλῳ τινὶ τῶν πρὸ ἡμῶν πεφι-

λοσόφηται

λοσόφηται κάλλιστά τε καὶ ὑψηλότατα. φασὶ μὲν οὖν καὶ οἱ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν συντάξαντες, ὅτι λιτανεύοντος τοῦ ἐν κωνσταντινουπόλει λαοῦ, διά τινα θεήλατον ἀπειλὴν ἐπὶ πρόκλου τοῦ ἀρχιεπισκόπου γεγενημένην, συνέβη ἁρπαγῆναι παιδίον ἐκ τοῦ λαοῦ, καὶ οὕτω μυηθῆναι ὑπ᾽ ἀγγελικῆς τινὸς διδασκαλίας τὸν τρισάγιον ὕμνον, ἅγιος ὁ θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς. καὶ αὖθις ἐπιστραφέντος τοῦ παιδίου καὶ τὸ μυηθὲν ἀπαγγείλαντος, ᾆσαι τὸν ὕμνον ἅπαν τὸ πλῆθος, καὶ οὕτω κοπάσαι τὴν ἀπειλήν. καὶ ἐν τῇ ἁγίᾳ δὲ καὶ μεγάλῃ καὶ οἰκουμενικῇ τετάρτῃ συνόδῳ, τῇ ἐν χαλκηδόνι φημὶ, οὕτως ὑμνηθῆναι ὁ τρισάγιος οὗτος ὕμνος παραδέδοται. οὕτω γὰρ τοῖς πεπραγμένοις τῆς αὐτῆς ἁγίας συνόδου ἐμφέρεται. γέλως οὖν ὄντως καὶ παίγνιον, τὴν δι᾽ ἀγγέλων μυηθεῖσαν, καὶ τῇ τῆς ἐπαγωγῆς λήξει πιστωθεῖσαν, καὶ τῇ τοσῶνδε ἁγίων πατέρων συνόδῳ κυρωθεῖσαν, καὶ βεβαιωθεῖσαν, καὶ πρότερον ὑπὸ τῶν σεραφὶμ ὑμνηθεῖσαν τρισάγιον ᾠδὴν, ὡς τῆς τρισυποστάτου θεότητος ἐμφαντικὴν, τῇ τοῦ κναφέως, οἷον καταπατηθῆναι ἀλόγῳ οἰήσει, καὶ δῆθεν διορθωθῆναι, ὡς τῶν σεραφὶμ ὑπερβάλλοντος. ἀλλ᾽ ὢ τῆς αὐθαδείας, ἵνα μὴ λέγω τῆς ἀνοίας. ἡμεῖς δὲ οὕτω φαμὲν, κἂν δαίμονες διαρρήγνυνται. ἅγιος ὁ θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς.

Περὶ τῆς

Περὶ τῆς ἐν εἴδει καὶ ἐν ἀτόμῳ θεωρουμένης φύσεως καὶ διαφορᾶς, ἑνώσεώς τε καὶ σαρκώσεως, καὶ πῶς ἐκληπτέον τὴν μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην. νηʹ.

Ἡ φύσις, ἢ ψιλῇ θεωρίᾳ κατανοεῖται. (καθ' ἑαυτὴν γὰρ οὐχ ὑφέστηκεν.) ἢ κοινῶς ἐν πάσαις ταῖς ὁμοειδέσιν ὑποστάσεσι ταύταις συνάπτουσα, καὶ λέγεται ἐν τῷ εἴδει θεωρουμένη φύσις. ἢ ὁλικῶς ἡ αὐτὴ ἐν προσλήψει συμβεβηκότων ἐν μιᾷ ὑποστάσει, καὶ λέγεται ἐν ἀτόμῳ θεωρουμένη φύσις, ἡ αὐτὴ οὖσα τῇ ἐν τῷ εἴδει θεωρουμένῃ. ὁ οὖν Θεὸς λόγος σαρκωθεὶς, οὔτε τὴν ἐν τῇ ψιλῇ θεωρίᾳ κατανοουμένην φύσιν ἀνέλαβεν. οὐ γὰρ σάρκωσις τοῦτο ἀλλ' ἀπάτη καὶ πλάσμα σαρκώσεως. οὔτε τὴν ἐν τῷ εἴδει θεωρουμένην. οὐ γὰρ πάσας τὰς ὑποστάσεις ἀνέλαβεν, ἀλλὰ τὴν ἐν ἀτόμῳ τὴν αὐτὴν οὖσαν, τῇ ἐν τῷ εἴδει. ἀπαρχὴν γὰρ ἀνέλαβε τοῦ ἡμετέρου φυράματος. οὐ καθ' ἑαυτὴν ὑποστᾶσαν καὶ ἄτομον χρηματίσασαν πρότερον, καὶ οὕτως ὑπ' αὐτοῦ προσληφθεῖσαν, ἀλλ' ἐν τῇ αὐτοῦ ὑποστάσει ὑπάρξασαν. αὐτὴ γὰρ ἡ ὑπόστασις τοῦ Θεοῦ λόγου ἐγένετο τῇ σαρκὶ ὑπόστασις, καὶ κατὰ τοῦτο ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, ἀτρέπτως δηλαδὴ, καὶ ἡ σὰρξ λόγος ἀμεταβλήτως, καὶ ὁ Θεὸς ἄνθρωπος. Θεὸς γὰρ ὁ λόγος, καὶ ὁ ἄνθρωπος Θεὸς διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν. ταὐτὸν οὖν ἐστιν εἰπεῖν φύσιν τοῦ λόγου καὶ τὴν ἐν ἀτόμῳ φύσιν. οὔτε γὰρ τὸ ἄτομον ἤγουν τὴν

ὑπόστασιν

ὑπόστασιν κυρίως καὶ μόνως δηλοῖ, οὔτε τὸ κοινὸν τῶν ὑποστάσεων, ἀλλὰ τὴν κοινὴν φύσιν ἐν μιᾷ τῶν ὑποστάσεων θεωρουμένην καὶ ἐξεταζομένην. ἄλλο μὲν οὖν ἐστιν ἕνωσις, καὶ ἕτερον σάρκωσις. ἡ μὲν γὰρ ἕνωσις, μόνην δηλοῖ τὴν συνάφειαν, πρὸς τί δὲ γέγονεν ἡ συνάφεια, οὐκ ἔτι. ἡ δὲ σάρκωσις (ταὐτὸν δ' ἐστιν εἰπεῖν καὶ ἐνανθρώπησις) τὴν πρὸς σάρκα ἤτοι πρὸς ἄνθρωπον συνάφειαν δηλοῖ. καθάπερ καὶ ἡ πύρωσις τοῦ σιδήρου, τὴν πρὸς τὸ πῦρ ἕνωσιν. αὐτὸς μὲν οὖν ὁ μακάριος Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς Σούκεισον δευτέρᾳ ἐπιστολῇ ἑρμηνεύων τὸ, μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην, οὕτω
» φησίν. Εἰ μὲν γὰρ μίαν εἰπόντες τοῦ λόγου φύσιν, σεσιγήκα-
» μεν, οὐκ ἐπενεγκόντες τὸ, σεσαρκωμένην, ἀλλ' οἷον ἔξω τιθέν-
» τες τὴν οἰκονομίαν, ἦν αὐτοῖς τάχα που καὶ οὐκ ἀπίθανος
» ὁ λόγος, προσποιουμένοις ἐρωτᾶν. εἰ μία φύσις τὸ ὅλον, ποῦ
» τὸ τέλειον ἐν ἀνθρωπότητι; ἢ πῶς ὑφέστηκεν ἡ καθ' ἡμᾶς οὐ-
» σία; ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ἐν ἀνθρωπότητι τελειότης, καὶ τῆς κα-
» θ' ἡμᾶς οὐσίας ἡ δήλωσις εἰσκεκόμισται διὰ τοῦ λέγειν σεσαρ-
» κωμένην, παυσάσθωσαν καλαμίνην ῥάβδον ἑαυτοῖς ὑποστή-
» σαντες. Ἐνταῦθα μὲν οὖν τὴν φύσιν τοῦ λόγου, ἀντὶ τῆς φύσεως ἔταξεν. εἰ γὰρ ἀντὶ ὑποστάσεως τὴν φύσιν παρείληφεν, οὐκ ἄτοπον ἦν καὶ δίχα τοῦ σεσαρκωμένην τοῦτο εἰπεῖν. μίαν γὰρ ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ λόγου ἀπολύτως λέγοντες οὐ σφαλλόμεθα. ὁμοίως δὲ καὶ Λεόντιος ὁ βυζάντιος ἀντὶ τῆς φύσεως τὸ ῥητὸν ἐνόησεν, οὐκ ἀντὶ τῆς ὑποστάσεως. ἐν δὲ τῇ πρὸς τὰς Θεοδωρή-

 του μέμψεις τοῦ

ψεις τοῦ δευτέρου ἀναθεματισμοῦ ἀπολογίαν, οὕτω φη-
σὶν ὁ μακάριος κύριλλος. ἡ φύσις τοῦ λόγου, ἤγουν ἡ ὑπόστα-
σις, ὅ ἐστιν αὐτὸς ὁ λόγος. ὥστε τὸ εἰπεῖν φύσιν τοῦ λόγου οὔτε
τὴν ὑπόστασιν μόνην σημαίνει, οὔτε τὸ κοινὸν τῶν ὑποστάσεων,
ἀλλὰ τὴν κοινὴν φύσιν ἐν τῇ τοῦ λόγου ὑποστάσει ὁλικῶς θεω-
ρουμένην. ὅτι μὲν οὖν ἡ φύσις τοῦ λόγου ἐσαρκώθη ἤτοι ἡ-
νώθη σαρκί, εἴρηται, φύσιν δὲ τοῦ λόγου παθοῦσαν σαρκί, οὐ-
δέπω καὶ νῦν ἀκηκόαμεν, Χριστὸν δὲ παθόντα σαρκί, ἐδιδά-
χθημεν. ὥστε οὐ τὴν ὑπόστασιν δηλοῖ τὸ εἰπεῖν, φύσιν τοῦ
λόγου. λείπεται τοίνυν εἰπεῖν, ὅτι τὸ σεσαρκῶσθαι μέν, ἡ-
νῶσθαι ἐστὶ σαρκί, τὸ δὲ σάρκα γενέσθαι τὸν λόγον, αὐτὴν τὴν
τοῦ λόγου ὑπόστασιν, ἀτρέπτως γενέσθαι τῆς σαρκὸς ὑπόστα-
σιν. καὶ ὅτι μὲν ὁ θεὸς ἄνθρωπος γέγονε, καὶ ὁ ἄνθρωπος θεός,
εἴρηται. θεὸς γὰρ ὢν ὁ λόγος, γέγονεν ἀμεταβλήτως ἄνθρω-
πος. ὅτι δὲ ἡ θεότης ἄνθρωπος γέγονεν, ἢ ἐσαρκώθη, ἢ ἐνην-
θρώπησεν, οὐδαμῶς ἀκηκόαμεν. ὅτι δὲ ἡ θεότης ἡνώθη τῇ
ἀνθρωπότητι ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων μεμαθήκαμεν.
καὶ ὅτι ὁ θεὸς μορφοῦται, ἤτοι οὐσιοῦται τὸ ἀλλότριον, ἤτοι
τὸ καθ' ἡμᾶς, εἴρηται. ἐφ' ἑκάστης γὰρ τῶν ὑποστάσεων, τὸ θεὸς
ὄνομα τάττεται. θεότητα δὲ ἐπὶ ὑποστάσεως εἰπεῖν οὐ δυ-
νάμεθα. θεότητα γὰρ τὸν πατέρα μόνον, ἢ τὸν υἱὸν μόνον, ἢ μό-
νον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἀκηκόαμεν. θεότης μὲν γάρ, τὴν
φύσιν δηλοῖ, τὸ δὲ πατήρ, τὴν ὑπόστασιν, ὥσπερ καὶ ἀνθρωπό-
της, τὴν φύσιν, Πέτρος δὲ τὴν ὑπόστασιν. θεὸς δέ, καὶ τὸ κοι-

νὸν τῆς φύσεως σημαίνει, καὶ ἐφ' ἑκάστης τῶν ὑποστάσεων
τάττεται παρωνύμως, ὥσπερ καὶ ἄνθρωπος. θεὸς γάρ ἐστιν
ὁ θείαν ἔχων φύσιν, καὶ ἄνθρωπος, ὁ ἀνθρωπίνην. ἐπὶ πᾶ-
σι τούτοις ἰστέον, ὡς ὁ πατὴρ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατ' οὐ-
δένα λόγον τῇ σαρκὶ τοῦ λόγου κεκοινώνηκεν, εἰ μὴ κατὰ τὰς
θεοσημείας, καὶ κατ' εὐδοκίαν καὶ βούλησιν.

Κατὰ Νεστοριανῶν ὅτι θεοτόκος ἡ ἁγία παρθένος. νθ'.

Θεοτόκον δὲ κυρίως καὶ ἀληθῶς, τὴν ἁγίαν παρθένον κη-
ρύττομεν. ὡς γὰρ θεὸς ἀληθὴς ὁ ἐξ αὐτῆς γεννηθείς, ἀλη-
θὴς θεοτόκος ἡ τὸν ἀληθινὸν θεὸν ἐξ αὐτῆς σεσαρκωμένον γεν-
νήσασα. θεὸν γὰρ φαμέν, ἐξ αὐτῆς γεγεννῆσθαι, οὐχ ὡς τῆς
θεότητος τοῦ λόγου ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαβούσης ἐξ αὐτῆς,
ἀλλ' ὡς αὐτοῦ τοῦ θεοῦ λόγου τοῦ πρὸ αἰώνων ἀχρόνως ἐκ
τοῦ πατρὸς γεννηθέντος, καὶ ἀνάρχως καὶ ἀϊδίως ὑπάρ-
χοντος σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι, ἐπ' ἐσχάτων τῶν
ἡμερῶν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἐν τῇ γαστρὶ αὐτῆς
ἐνοικήσαντος, καὶ ἐξ αὐτῆς ἀμεταβλήτως σαρκωθέντος,
καὶ γεννηθέντος. οὐ γὰρ ἄνθρωπον ψιλὸν ἐγέννησεν ἡ ἁγία
παρθένος, ἀλλὰ θεὸν ἀληθινόν. οὐ γυμνόν, ἀλλὰ σεσαρ-
κωμένον. οὐκ οὐρανόθεν τὸ σῶμα καταγαγόντα καὶ ὡς διὰ
σωλῆνος δι' αὐτῆς παρελθόντα, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς ὁμοούσιον ἡ-
μῖν σάρκα ἀναλαβόντα καὶ ἐν ἑαυτῷ ὑποστήσαντα. εἰ γὰρ

οὐρανόθεν τὸ σῶμα κεκόμισται, καὶ οὐκ ἐκ τῆς καθ' ἡμᾶς φύσεως εἴληπται, τίς χρεία τῆς ἐνανθρωπήσεως; ἡ γὰρ ἐνανθρώπησις τοῦ θεοῦ λόγου, διὰ τοῦτο γέγονεν, ἵνα αὐτὴ ἡ ἁμαρτήσασα καὶ πεσοῦσα καὶ φθαρεῖσα φύσις νικήσῃ τὸν ἀπατήσαντα τύραννον, καὶ οὕτω τῆς φθορᾶς ἐλευθερωθῇ, καθώς φησιν ὁ θεῖος ἀπόστολος. ἐπειδὴ δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν. εἰ τὸ πρῶτον ἀληθῶς, καὶ τὸ δεύτερον. εἰ δὲ καὶ λέγει, ὁ πρῶτος Ἀδὰμ ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεύτερος Ἀδὰμ ὁ κύριος ἐξ οὐρανοῦ, οὐ τὸ σῶμά φησιν ἐξ οὐρανοῦ, ἀλλὰ δῆλον ὡς οὐ ψιλὸς ἄνθρωπος ἐστίν. ἰδοὺ γὰρ καὶ Ἀδὰμ αὐτὸν ὠνόμασε, καὶ κύριον, τὸ συναμφότερον σημαίνων. Ἀδὰμ μὲν γὰρ ἑρμηνεύεται γηγενής. γηγενὴς δὲ δῆλον ὅτι ἐστὶν ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις ἡ ἐκ χοὸς πλασθεῖσα. τὸ κύριος δέ, τῆς θείας οὐσίας ἐστὶ παραστατικόν. πάλιν δέ φησιν ὁ ἀπόστολος. ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, γενόμενον ἐκ γυναικός. οὐκ εἶπε διὰ γυναικός, ἀλλ' ἐκ γυναικός. ἐσήμανεν οὖν ὁ θεῖος ἀπόστολος, ὡς αὐτός ἐστιν ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ καὶ θεός, ὁ ἐκ τῆς παρθένου γενόμενος ἄνθρωπος. καὶ αὐτός ἐστιν ὁ ἐκ τῆς παρθένου γεννηθείς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ καὶ θεός, γεννηθεὶς δὲ σωματικῶς, καθὸ γέγονεν ἄνθρωπος, οὐ προδιαπλασθέντι ἀνθρώπῳ ἐνοικήσας, ὡς ἐν προφήτῃ, ἀλλ' αὐτὸς οὐσιωδῶς καὶ ἀληθῶς γενόμενος ἄνθρωπος, ἤτοι ἐν τῇ ὑποστάσει αὐτοῦ, ἐψυχωμένην σάρκα ψυχῇ λογικῇ τε καὶ

νοερᾷ ὑποστήσας, καὶ αὐτὸς γεγονὼς αὐτῇ ὑπόστασις. τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ γενόμενον ἐκ γυναικός. πῶς γὰρ ἂν αὐτὸς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ὑπὸ νόμον γέγονεν, εἰ μὴ ἄνθρωπος ἡμῖν ὁμοούσιος γέγονεν; ὅθεν δικαίως καὶ ἀληθῶς θεοτόκον τὴν ἁγίαν Μαρίαν ὀνομάζομεν. τοῦτο γὰρ τὸ ὄνομα, ἅπαν τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας συνίστησιν. εἰ γὰρ θεοτόκος ἡ γεννήσασα, πάντως θεὸς ὁ ἐξ αὐτῆς γεννηθείς, πάντως δὲ καὶ ἄνθρωπος. πῶς γὰρ ἂν ἐκ γυναικὸς γεννηθείη θεὸς ὁ πρὸ αἰώνων ἔχων τὴν ὕπαρξιν, εἰ μὴ ἄνθρωπος γέγονεν; ὁ γὰρ υἱὸς ἀνθρώπου, ἄνθρωπος δηλονότι. εἰ δὲ αὐτὸς ὁ γεννηθεὶς ἐκ γυναικὸς θεός ἐστιν, εἷς ἐστι δηλονότι ὁ ἐκ θεοῦ πατρὸς γεννηθεὶς κατὰ τὴν θείαν καὶ ἄναρχον οὐσίαν, καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων ἐκ τῆς παρθένου τεχθεὶς κατὰ τὴν ἠργμένην καὶ ὑπὸ χρόνον οὐσίαν, ἤτοι τὴν ἀνθρωπίνην. τοῦτο δὲ μίαν ὑπόστασιν καὶ δύο φύσεις, καὶ δύο γεννήσεις σημαίνει τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. χριστοτόκον δὲ οὐδαμῶς φαμὲν τὴν ἁγίαν παρθένον, διότι ἐπ' ἀναιρέσει τῆς θεοτόκος φωνῆς, ὁ μιαρὸς καὶ βδελυρὸς καὶ ἰουδαιόφρων Νεστόριος, τὸ σκεῦος τῆς ἀτιμίας, καὶ ἐπὶ ἀτιμίᾳ τῆς μόνης ὄντως τετιμημένης ὑπὲρ πᾶσαν κτίσιν θεοῦ, κἂν αὐτὸς διαῤῥήγνυται σὺν τῷ πατρὶ αὐτοῦ τῷ σατανᾷ, ταύτην τὴν προσηγορίαν ἐξεύρατο, ὡς ἐπηρεαζομένην. χριστὸς γὰρ καὶ Δαβὶδ ὁ βασιλεύς, καὶ Ἀαρὼν ὁ ἀρχιερεύς. ταῦτα γὰρ τὰ χριόμενα, βασιλεία τε καὶ ἱερωσύνη, καὶ πᾶς θεοφόρος ἄνθρωπος, χριστὸς λέγεσθαι δύναται, ἀλλ' οὐ θεὸς

φύσει, ὡς καὶ Νεστόριος ὁ θεήλατος, τὸν ἐκ παρθένου τεχθέντα θεοφόρον εἰπεῖν ἐφρυάξατο. ἡμᾶς δὲ μὴ γένοιτο θεοφόρον αὐτὸν εἰπεῖν ἢ νοῆσαι, ἀλλὰ θεὸν σεσαρκωμένον. αὐτὸς γὰρ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, κυηθεὶς μὲν ἐκ τῆς παρθένου, προελθὼν δὲ θεὸς μετὰ τῆς προσλήψεως, ἤδη καὶ αὐτῆς ὑπ' αὐτοῦ θεωθείσης, ἅμα τῇ εἰς τὸ εἶναι ταύτης παραγωγῇ, ὡς ὁμοῦ γενέσθαι τὰ τρία, τὴν πρόσληψιν, τὴν ὕπαρξιν, τὴν θέωσιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ λόγου. καὶ οὕτω νοεῖσθαι καὶ λέγεσθαι θεοτόκον τὴν ἁγίαν παρθένον, οὐ μόνον διὰ τὴν φύσιν τοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν θέωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου, ὧν ἅμα ἡ σύλληψις καὶ ἡ ὕπαρξις τεθαυματούργηται, ἡ μὲν σύλληψις τοῦ λόγου, τῆς δὲ σαρκὸς ἡ ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ ὕπαρξις, αὐτῆς τῆς θεομήτορος ὑπερφυῶς χορηγούσης τὸ πλασθῆναι τῷ πλάστῃ, καὶ τὸ ἀνθρωπισθῆναι τῷ θεῷ καὶ ποιητῇ τοῦ παντὸς θεοῦντι τὸ πρόσλημμα, σωζούσης τῆς ἑνώσεως τὰ ἑνωθέντα τοιαῦτα, οἷα καὶ ἥνωνται, οὐ τὸ θεῖον λέγω μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνθρώπινον τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς καὶ καθ' ἡμᾶς. οὔτε γὰρ γενόμενον πρότερον καθ' ἡμᾶς, ὕστερον γέγονεν ὑπὲρ ἡμᾶς, ἀλλ' ἀεὶ ἐκ πρώτης ὑπάρξεως ἄμφω ὑπῆρξε, διὰ τὸ ἐξ ἄκρας συλλήψεως ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ τὴν ὕπαρξιν ἐσχηκέναι. ἀνθρώπινον μὲν οὖν ἐστι, κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, θεοῦ δὲ καὶ θεῖον ὑπερφυῶς. ἔτι δὲ καὶ τῆς ἐμψύχου σαρκὸς τὰ ἰδιώματα ἔσχε. κατεδέξατο γὰρ αὐτὰ ὁ λόγος, οἰκονομίας λόγῳ, φυσικῆς κινήσεως τάξει, κατὰ ἀλήθειαν φυσικῶς γινόμενα.

Περὶ

Περὶ ἰδιωμάτων τῶν δύο φύσεων. ξ'.

Τέλειον δὲ θεὸν ὁμολογοῦντες τὸν αὐτὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τέλειον ἄνθρωπον φαμὲν τὸν αὐτόν, πάντα ἔχειν, ὅσα ὁ πατήρ, πλὴν τῆς ἀγεννησίας, καὶ πάντα ἔχειν, ὅσα ὁ Ἀδὰμ ὁ πρῶτος, δίχα μόνης τῆς ἁμαρτίας. ἅτινά ἐστι, σῶμα καὶ ψυχὴ λογική τε καὶ νοερά. ἔχειν δὲ αὐτὸν καταλλήλως ταῖς δύο φύσεσι, διπλᾶ τὰ τῶν δύο φύσεων φυσικά, δύο θελήσεις φυσικάς, τήν τε θείαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, καὶ ἐνεργείας δύο φυσικάς, θείαν τε καὶ ἀνθρωπίνην, καὶ αὐτεξούσια δύο φυσικά, θεῖόν τε καὶ ἀνθρώπινον, καὶ σοφίαν τε καὶ γνῶσιν, θείαν τε καὶ ἀνθρωπίνην. ὁμοούσιος γὰρ ὢν τῷ θεῷ καὶ πατρί, αὐτεξουσίως θέλει καὶ ἐνεργεῖ ὡς θεός. ὁμοούσιος δὲ ὢν καὶ ἡμῖν, αὐτεξουσίως θέλει, καὶ ἐνεργεῖ ὡς ἄνθρωπος ὁ αὐτός. αὐτοῦ γὰρ τὰ θαύματα, αὐτοῦ καὶ τὰ παθήματα.

Περὶ θελημάτων καὶ αὐτεξουσίων τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ξα'.

Ἐπειδὴ μὲν οὖν δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ, δύο αὐτοῦ καὶ τὰ φυσικὰ θελήματα, καὶ τὰς φυσικὰς ἐνεργείας φαμέν. ἐπειδὴ δὲ μία τῶν δύο φύσεων αὐτοῦ ἡ ὑπόστασις, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν φαμέν, θέλοντά τε καὶ ἐνεργοῦντα φυσικῶς, κατ' ἄμφω τὰς φύσεις, ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς, καὶ ἅπερ ἐστὶ Χριστὸς ὁ θεὸς ἡμῶν. θέλειν δὲ καὶ ἐνεργεῖν, οὐ διῃρημένως, ἀλλ' ἡνωμένως. θέλει γὰρ καὶ ἐνεργεῖ ἐν ἑκατέρᾳ μορφῇ μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας. ὧν γὰρ ἡ οὐσία ἡ αὐτή, τούτων καὶ ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐνέργεια ἡ αὐτή.

ἡ αὐτή. ὧν δὲ διάφορος ἡ οὐσία, τούτων διάφορος καὶ ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐνέργεια. καὶ τὸ ἀνάπαλιν. ὧν ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐνέργεια ἡ αὐτή, τούτων καὶ ἡ οὐσία ἡ αὐτή. ὧν δὲ διάφορος ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐνέργεια, τούτων καὶ ἡ οὐσία διάφορος. διὸ δὴ ἐπὶ μὲν πατρὸς, καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος ἐκ τῆς ταυτότητος τῆς τε ἐνεργείας καὶ τοῦ θελήματος, τὴν ταυτότητα τῆς φύσεως ἐπιγινώσκομεν, ἐπὶ δὲ τῆς θείας οἰκονομίας ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν θελημάτων, καὶ τὴν τῶν φύσεων διαφορὰν ἐπιγινώσκομεν, καὶ τὴν τῶν φύσεων διαφορὰν εἰδότες συνομολογοῦμεν καὶ τὸ τῶν θελημάτων καὶ ἐνεργειῶν διάφορον. ὥσπερ γὰρ τῶν τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς χριστοῦ φύσεων ὁ ἀριθμὸς εὐσεβῶς νοούμενός τε καὶ λεγόμενος οὐ διαιρεῖ τὸν ἕνα χριστόν, ἀλλὰ σωζομένην καὶ ἐν τῇ ἑνώσει παρίστησι τῶν φύσεων τὴν διαφορὰν, οὕτω καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν οὐσιωδῶς προσόντων ταῖς αὐτοῦ φύσεσι θελημάτων καὶ ἐνεργειῶν, (κατ' ἄμφω γὰρ τὰς φύσεις, θελητικὸς ἦν καὶ ἐνεργητικὸς,) τῆς ἡμῶν σωτηρίας οὐ διαίρεσιν εἰσάγει. μὴ γένοιτο. ἀλλὰ τὴν αὐτῶν δηλοῖ καὶ μόνον, κἀν τῇ ἑνώσει, φυλακὴν καὶ σωτηρίαν. φυσικὰ γὰρ καὶ οὐχ ὑποστατικά φαμεν τὰ θελήματα καὶ τὰς ἐνεργείας. λέγω δὲ αὐτὴν τὴν θελητικὴν καὶ ἐνεργητικὴν δύναμιν, καθ' ἣν θέλει καὶ ἐνεργεῖ τά τε θέλοντα καὶ ἐνεργοῦντα. εἰ γὰρ ὑποστατικὰ δῶμεν αὐτὰ, ἑτεροθελεῖς καὶ ἑτεροενεργεῖς τὰς τρεῖς ὑποστά-

σεις τῆς

σεις τῆς ἁγίας τριάδος εἰπεῖν ἀναγκασθησόμεθα.

Ἰστέον γὰρ ὡς οὐ ταυτόν ἐστι, θέλειν καὶ πῶς θέλειν. τὸ μὲν γὰρ θέλειν φύσεως, ὥσπερ καὶ τὸ ὁρᾷν. πᾶσι γὰρ ἀνθρώποις πρόσεστι. τὸ δὲ πῶς θέλειν, οὐ φύσεως, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας γνώμης, ὥσπερ καὶ τὸ πῶς ὁρᾷν, καλῶς ἢ κακῶς. οὐ γὰρ πάντες ἄνθρωποι ὁμοίως θέλουσιν, οὐδ' ὁμοίως ὁρῶσι. τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἐνεργειῶν δώσομεν. τὸ γὰρ πῶς θέλειν, πῶς ὁρᾷν, πῶς ἐνεργεῖν, τρόπος ἐστὶ τῆς τοῦ θέλειν καὶ ὁρᾷν καὶ ἐνεργεῖν χρήσεως, μόνῳ τῷ κεχρημένῳ προσὸν, καὶ τῶν ἄλλων, αὐτὸν κατὰ τὴν κοινῶς λεγομένην διαφορὰν, χωρίζον. λέγεται οὖν τὸ μὲν ἁπλῶς θέλειν θέλησις, ἤτοι ἡ θελητικὴ δύναμις, λογικὴ οὖσα ὄρεξις καὶ θέλημα φυσικόν. τὸ δὲ πῶς θέλειν, ἤτοι τὸ τῇ θελήσει ὑποκείμενον, θελητὸν καὶ θέλημα γνωμικόν. θελητικὸν δέ ἐστι, τὸ πεφυκὸς θέλειν, οἷον θελητικὴ ἐστιν ἡ θεία φύσις, ὡσαύτως καὶ ἡ ἀνθρωπίνη. θέλων δέ ἐστιν ὁ κεχρημένος τῇ θελήσει, ἤτοι ἡ ὑπόστασις, οἷον ὁ Πέτρος. ἐπειδὴ τοίνυν εἷς μὲν ὁ χριστὸς, καὶ μία αὐτοῦ ἡ ὑπόστασις, εἷς καὶ ὁ αὐτός ἐστιν ὁ θέλων θεϊκῶς τε καὶ ἀνθρωπίνως. ἐπειδὴ δὲ δύο φύσεις ἔχει θελητικὰς ὡς λογικὰς, (πᾶν γὰρ λογικὸν θελητικόν τε καὶ αὐτεξούσιον,) δύο θελήσεις ἤτοι θελήματα φυσικὰ ἐπ' αὐτοῦ ἐροῦμεν. θελητικὸς γάρ ἐστιν ὁ αὐτὸς κατ' ἄμφω τὰς αὐτοῦ

φύσεις.

φύσεις. τὴν γὰρ φυσικῶς ἐνυπάρχουσαν ἡμῖν θελητικὴν
δύναμιν ἀνέλαβε. καὶ ἐπειδὴ εἷς ἐστὶν ὁ Χριστὸς, καὶ ὁ αὐτὸς
ὁ θέλων καθ' ἑκατέραν φύσιν, τὸ αὐτὸ θελητὸν λέγομεν ἐπ'
αὐτοῦ, οὐχ ὡς μόνα θέλοντος, ἃ φυσικῶς ὡς θεὸς ἤθελεν, (οὐ
γὰρ θεότητος τὸ θέλειν φαγεῖν, καὶ πιεῖν, καὶ τὰ τοιαῦτα,)
ἀλλὰ καὶ τὰ συστατικὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, οὐκ ἐναν-
τιότητι γνώμης, ἀλλ' ἐν ἰδιότητι τῶν φύσεων. τότε γὰρ ταῦ-
τα φυσικῶς ἤθελεν, ὅτε ἡ θεία αὐτοῦ θέλησις ἤθελε, καὶ πα-
ρεχώρει τῇ σαρκὶ πάσχειν καὶ πράττειν τὰ ἴδια. ὅτι δὲ φυσι-
κῶς πρόσεστι τῷ ἀνθρώπῳ ἡ θέλησις, ἐντεῦθεν δῆλον. ὑπεξαιρου
μένης τῆς θείας, τρία εἴδη ζωῆς εἰσίν, ἡ φυτικὴ, ἡ αἰσθητικὴ, ἡ
νοερά. τῆς μὲν οὖν φυτικῆς ἴδιον, ἡ θρεπτικὴ, ἡ αὐξητικὴ, ἡ γεν
νητικὴ κίνησις. τῆς δὲ αἰσθητικῆς, ἡ καθ' ὁρμὴν κίνησις. τῆς δὲ
λογικῆς καὶ νοερᾶς, ἡ αὐτεξούσιος. εἰ οὖν κατὰ φύσιν πρόσε-
στι τῇ φυτικῇ ἡ θρεπτικὴ, καὶ τῇ αἰσθητικῇ ἡ καθ' ὁρμὴν κίνησις,
κατὰ φύσιν ἄρα πρόσεστι καὶ τῇ λογικῇ καὶ νοερᾷ, ἡ αὐτεξού-
σιος. αὐτεξουσιότης δὲ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, εἰ μὴ ἡ θέλησις. γε
γονὼς τοίνυν ὁ λόγος σὰρξ ἔμψυχος, καὶ νοερὰ, καὶ αὐτεξού
σιος, γέγονε καὶ θελητικός. ἔτι δὲ καὶ ἀδίδακτά εἰσι τὰ φυσι-
κά. οὐδεὶς γὰρ λογίζεσθαι, ἢ ζῆν, ἢ πεινῆν, ἢ διψῆν, ἢ ὑπνοῦν
μανθάνει. οὔτε δὲ θέλειν μανθάνομεν. ὥστε φυσικὸν τὸ θέ-
λειν. καὶ πάλιν εἰ ἐν τοῖς ἀλόγοις ἄγει μὲν ἡ φύσις, ἄγεται δὲ ἐν τῷ
ἀνθρώπῳ ἐξουσιαστικῶς κατὰ θέλησιν κινουμένῳ, ἄρα φύσει θελητι
κὸς ὁ ἄνθρωπος. καὶ πάλιν, εἰ κατ' εἰκόνα τῆς μακαρίας καὶ ὑπερουσίου

θεότητος ὁ ἄνθρωπος

ὁ ἄνθρωπος γεγένηται. αὐτεξούσιος δὲ φύσει καὶ θελητικὴ
ἡ θεία φύσις. ἄρα καὶ ὁ ἄνθρωπος ὡς αὐτῆς εἰκὼν, αὐτε-
ξούσιος φύσει καὶ θελητικός. τὸ γὰρ αὐτεξούσιον, θέλησιν
ὡρίσαντο οἱ πατέρες. ἔτι δὲ εἰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐνυπάρχει
τὸ θέλειν, καὶ οὐ τοῖς μὲν ἐνυπάρχει, τοῖς δὲ οὐκ ἐνυπάρ-
χει, τὸ δὲ κοινῶς πᾶσιν ἐνθεωρούμενον, φύσιν χαρακτηρίζει ἐν
τοῖς ὑπ' αὐτὸ ἀτόμοις, ἄρα φύσει θελητικὸς ὁ ἄνθρωπος.
καὶ αὖθις, εἰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, ἡ φύσις οὐκ ἐπιδέχεται, ἐπί-
σης δὲ πᾶσιν ἐνυπάρχει τὸ θέλειν, καὶ οὐ τοῖς μὲν πλέον, τοῖς
δὲ ἔλαττον, ἄρα φύσει θελητικὸς ὁ ἄνθρωπος. ὥστε εἰ φύ-
σει θελητικὸς ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὁ κύριος, οὐ μόνον καθὸ θεὸς
ἀλλὰ καὶ καθὸ ἄνθρωπος γέγονε, φύσει θελητικός ἐστιν. ὥς-
περ γὰρ τὴν ἡμετέραν φύσιν ἀνέλαβεν, οὕτω καὶ τὸ ἡμέτερον
θέλημα, φύσιν ἀνείληφεν. καὶ κατὰ τοῦτο οἱ πατέρες, τὸ
ἡμέτερον ἐν ἑαυτῷ τυπῶσαι αὐτὸν ἔφησαν θέλημα. εἰ φυ-
σικὸν οὐκ ἔστι τὸ θέλημα, ἢ ὑποστατικὸν ἔσται, ἢ παρὰ φύσιν.
ἀλλ' εἰ μὲν ὑποστατικὸν, ἑτερόβουλος οὕτωσγε ἔσται ὁ υἱὸς τῷ
πατρί. μόνης γὰρ ὑποστάσεως χαρακτηριστικὸν, τὸ ὑποστατι-
κόν. εἰ δὲ παρὰ φύσιν, ἔκπτωσις τῆς φύσεως ἔσται τὸ θέλη-
μα. φθαρτικὰ γὰρ τῶν κατὰ φύσιν, τὰ παρὰ φύσιν. ὁ τῶν
ὅλων γὰρ θεὸς καὶ πατὴρ, ἢ καθὸ πατὴρ θέλει, ἢ καθὸ θεός.
ἀλλ' εἰ μὲν καθὸ πατὴρ, ἄλλο αὐτοῦ ἔσται τὸ θέλημα, παρὰ τὸ
τοῦ υἱοῦ. οὐ γὰρ πατὴρ ὁ υἱός. εἰ δὲ καθὸ θεὸς, θεὸς δὲ ὁ υἱὸς, θεὸς
καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἄρα τὸ θέλημα φύσεως, ἤγουν φυ-
σικόν.

τικόν. ἔτι εἰ κατὰ τοὺς πατέρας, ὧν τὸ θέλημα ἕν, τούτων καὶ ἡ οὐσία μία, ἓν δὲ θέλημα τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, ἄρα μία καὶ ἡ αὐτὴ τούτων ἔσται καὶ ἡ οὐσία. καὶ πάλιν, εἰ κατὰ τοὺς πατέρας, ἡ τῆς φύσεως διαφορὰ τῷ ἑνὶ θελήματι οὐ διαφαίνεται, ἀνάγκη ἢ ἓν θέλημα λέγοντας φυσικὴν ἐν Χριστῷ μὴ λέγειν διαφοράν, ἢ φυσικὴν λέγοντας διαφοράν, ἓν θέλημα μὴ λέγειν. καὶ αὖθις, εἰ καθώς φησι τὸ θεῖον εὐαγγέλιον, ἐλθὼν ὁ κύριος εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος, καὶ εἰσελθὼν εἰς οἶκον, οὐδένα ἠθέλησε γνῶναι, καὶ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν, εἰ τὸ θεῖον αὐτοῦ θέλημα παντοδύναμον, θελήσας δὲ λαθεῖν οὐ δεδύνηται, ἄρα καθὸ ἄνθρωπος θελήσας οὐκ ἠδυνήθη, καὶ θελητικὸς ἦν καὶ καθὸ ἄνθρωπος. καὶ πάλιν. ἐλθὼν φησὶν εἰς τὸν τόπον, εἶπε, διψῶ. καὶ ἔδωκαν αὐτῷ οἶνον μετὰ χολῆς μεμιγμένον. καὶ γευσάμενος, οὐκ ἤθελε πιεῖν. εἰ μὲν οὖν καθὸ θεὸς ἐδίψησε, καὶ γευσάμενος οὐκ ἤθελε πιεῖν, ἐμπαθὴς ἄρα καὶ καθὸ θεός. πάθος γάρ, ἥτε δίψα καὶ ἡ γεῦσις. εἰ δὲ οὐ καθὸ θεός, πάντως καθὸ ἄνθρωπος ἐδίψησε, καὶ θελητικὸς ἦν, καθὸ ἄνθρωπος. καὶ ὁ μακάριος δὲ Παῦλος ὁ ἀπόστολος, γενόμενος φησὶν ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. ἡ ὑπακοή, τοῦ ὄντος, θελήματός ἐστιν ὑποταγή, οὐ τοῦ μὴ ὄντος. οὐ γὰρ τὸ ἄλογον ὑπήκοον, ἢ παρήκοον λέξομεν. ὑπήκοος δὲ τῷ πατρὶ γενόμενος ὁ κύριος, οὐ καθὸ θεός, γέγονεν, ἀλλὰ καθὸ ἄνθρωπος. καθὸ γὰρ θεὸς οὔτε ὑπήκοος οὔτε παρήκοος. τῶν

ὑπὸ χεῖρα

ὑπὸ χεῖρα γὰρ ταῦτα, καθὼς ὁ θεοφόρος ἔφη Γρηγόριος. θελητικὸς ἄρα καὶ καθὸ ἄνθρωπος ὁ Χριστός. φυσικὸν δὲ τὸ θέλημα λέγοντες, οὐκ ἠναγκασμένον τοῦτο φαμέν, ἀλλ' αὐτεξούσιον. εἰ γὰρ λογικόν, πάντως καὶ αὐτεξούσιον. οὐ μόνον γὰρ ἡ θεία καὶ ἄκτιστος φύσις οὐδὲν ἠναγκασμένον ἔχει, ἀλλ' οὐδὲ ἡ νοερὰ καὶ κτιστή. τοῦτο δὲ δῆλον. φύσει γὰρ ὢν ἀγαθὸς ὁ θεός, καὶ φύσει δημιουργός, καὶ φύσει θεός, οὐκ ἀνάγκῃ ταῦτά ἐστι. τίς γὰρ ὁ τὴν ἀνάγκην ἐπάγων;

Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὡς ἡ αὐτεξουσιότης, ὁμωνύμως μὲν λέγεται, ἄλλως δὲ ἐπὶ θεοῦ, καὶ ἄλλως, ἐπὶ ἀγγέλων, καὶ ἄλλως ἐπὶ ἀνθρώπων. ἐπὶ θεοῦ μὲν γάρ, ὑπερουσίως. ἐπὶ δὲ ἀγγέλων, ὡς συντρεχούσης τῇ ἕξει τῆς προχειρίσεως, καὶ παρενθήκην ὅλως χρόνου μὴ παραδεχομένης. ἔχων γὰρ φυσικῶς τὸ αὐτεξούσιον, ἀπαρεμποδίστως τούτῳ κέχρηται, μὴ δὲ τὴν ἐκ σώματος ἀντιπάθειαν ἔχων, μὴ δὲ τὸν προσβάλλοντα. ἐπὶ δὲ ἀνθρώπων, ὡς χρονικῶς τῆς ἕξεως προεπινοουμένης τῆς ἐγχειρήσεως. αὐτεξούσιος μὲν γάρ ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, καὶ φυσικῶς ἔχει τὸ αὐτεξούσιον. ἔχει δὲ καὶ τὴν ἐκ τοῦ διαβόλου προσβολήν, καὶ τὴν τοῦ σώματος κίνησιν. διὰ γοῦν τὴν προσβολὴν καὶ τὸ βάρος τοῦ σώματος, ἐφυστερίζει ἡ προχείρησις τῆς ἕξεως. εἰ οὖν θέλων ὁ Ἀδὰμ ὑπήκουσε, καὶ θελήσας ἔφαγεν, ἄρα πρωτοπαθὴς ἐν ἡμῖν ἡ θέλησις. εἰ δὲ πρωτοπαθὴς ἡ θέλησις, ταύτην δὲ μετὰ τῆς φύσεως ὁ λόγος σαρκωθεὶς οὐκ ἀνέλαβεν,

οὐκ ἄρα

οὐκ ἄρα ἔξω τῆς ἁμαρτίας γεγόναμεν. ἔτι δὲ εἰ ἔργον αὐτοῦ ἡ αὐτεξούσιος τῆς φύσεως ὑπάρχει δύναμις, ταύτην δὲ οὐκ ἀνέλαβεν, ἢ καταγνοὺς τῆς οἰκείας δημιουργίας, ὡς οὐ καλῆς, ἢ φθονήσας ἡμῖν, τῆς κατ' αὐτὴν θεραπείας, ἡμᾶς μὲν τῆς παντελοῦς ἀποστερῶν θεραπείας, ἑαυτὸν δὲ ὑπὸ πάθος ὄντα δεικνὺς, τῷ μὴ θέλειν, ἢ τῷ μὴ δύνασθαι τελείως σώζειν. ἀδύνατον δὲ, ἕν τι σύνθετον ἐκ τῶν δύο θελημάτων λέγειν, ὥσπερ ἐκ τῶν φύσεων σύνθετον τὴν ὑπόστασιν. πρῶτον μὲν, ὅτι αἱ συνθέσεις, τῶν ἐν ὑποστάσει ὄντων, καὶ οὐ τῶν ἑτέρῳ λόγῳ, καὶ οὐκ ἰδίῳ θεωρουμένων, εἰσί. δεύτερον δὲ ὅτι εἰ τῶν θελημάτων καὶ ἐνεργειῶν σύνθεσιν λέξομεν, καὶ τῶν ἄλλων φυσικῶν ἰδιωμάτων σύνθεσιν εἰπεῖν ἀναγκασθησόμεθα, τοῦ ἀκτίστου καὶ τοῦ κτιστοῦ, τοῦ ἀοράτου καὶ τοῦ ὁρατοῦ, καὶ τῶν τοιούτων. πῶς δὲ καὶ τὸ ἐκ τῶν θελημάτων σύνθετον θέλημα προσαγορευθήσεται; ἀδύνατον γὰρ τὸ σύνθετον, τὴν τῶν συντεθέντων ὀνομάζεσθαι προσηγορίαν. ἐπεὶ καὶ τὸ ἐκ τῶν φύσεων, σύνθετον φύσιν προσαγορεύσομεν, καὶ οὐχ ὑπόστασιν. ἔτι δὲ καὶ εἰ ἓν σύνθετον θέλημα ἐπὶ Χριστοῦ λέξομεν, θελήματι τοῦ πατρὸς αὐτὸν χωρίζομεν. οὐ γὰρ σύνθετον τὸ τοῦ πατρὸς θέλημα. λείπεται τοίνυν εἰπεῖν μόνην τὴν ὑπόστασιν τοῦ Χριστοῦ σύνθετον καὶ κοινὴν ὥσπερ τῶν φύσεων, οὕτω καὶ τῶν φυσικῶν αὐτοῦ. γνώμην δὲ καὶ προαίρεσιν ἐπὶ τοῦ κυρίου λέγειν ἀδύνατον, εἴπερ κυριολεκτεῖν βουλοίμεθα. ἡ γνώμη γὰρ, μετὰ τὴν τοῦ περὶ τοῦ ἀγνοουμένου

ζήτησιν καὶ βούλευσιν, ἤτοι βουλὴν καὶ κρίσιν, πρὸς τὸ κριθέν ἐστι διάθεσις, μεθ' ἣν ἡ προαίρεσις ἐκλεγομένη καὶ αἱρουμένη πρὸ τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον. ὁ δὲ κύριος οὐ ψιλὸς ὢν ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ θεὸς, καὶ πάντα εἰδὼς ἀνενδεὴς σκέψεως καὶ ζητήσεως καὶ βουλῆς ὑπῆρχε καὶ κρίσεως, καὶ φυσικῶς τήν τε πρὸς τὸ καλὸν εἶχεν οἰκείωσιν, καὶ τὴν πρὸς τὸ κακὸν ἀλλοτρίωσιν. οὕτω γοῦν καὶ Ἡσαΐας φησὶν, ὅτι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον προελέσθαι πονηρὰ, ἐκλέξεται τὸ ἀγαθόν. διότι πρὶν γνῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ κακὸν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ, τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν. τὸ γὰρ, πρὶν, δηλοῖ ὅτι οὐ καθ' ἡμᾶς ζητήσας καὶ βουλευσάμενος, ἀλλὰ θεὸς ὢν καὶ θεϊκῶς καὶ τὸ κατὰ σάρκα ὑποστὰς, τουτέστι καθ' ὑπόστασιν ἡνωμένος τῇ σαρκὶ, αὐτῷ τῷ εἶναι καὶ τῷ πάντα εἰδέναι, τὸ ἐκ φύσεως εἶχεν ἀγαθόν. φυσικαὶ γάρ εἰσιν αἱ ἀρεταὶ, καὶ φυσικῶς καὶ ἐπίσης πᾶσιν ὑπάρχουσιν, εἰ καὶ μὴ πάντες ἐπίσης ἐνεργοῦμεν τὰ τῆς φύσεως. ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν γὰρ εἰς τὸ παρὰ φύσιν διὰ τῆς παραβάσεως ἠλάσαμεν. ὁ δὲ κύριος ἐκ τοῦ παρὰ φύσιν εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἡμᾶς ἐπανήγαγε. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν. καὶ ἡ ἄσκησις δὲ, καὶ οἱ ταύτης πόνοι, οὐ πρὸς τὸ ἐπικτήσασθαι τὴν ἀρετὴν, ἔξωθεν ἐπείσακτον οὖσαν ἐπενοήθησαν, ἀλλὰ πρὸς τὸ τὴν ἐπείσακτον καὶ παρὰ φύσιν κακίαν ἀποβαλέσθαι, ὥσπερ καὶ τὸν τοῦ σιδήρου ἰὸν οὐ φυσικὸν ὄντα, ἀλλ' ἐξ ἀμελείας ἐπιγινόμενον διὰ μόχθου ἀποβάλλοντες, τὴν φυσικὴν τοῦ σιδήρου

λαμπρότητα ἐμφανίζομεν. Ἰστέον δὲ ὡς τὸ τῆς γνώμης ὄνομα, πολύτροπον καὶ πολυσήμαντόν ἐστι. ποτὲ μὲν γὰρ δηλοῖ τὴν παραίνεσιν, ὥς φησιν ὁ θεῖος ἀπόστολος. περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν κυρίου οὐκ ἔχω, γνώμην δὲ δίδωμι. ποτὲ δὲ βουλήν, ὡς ὅταν φησὶν ὁ προφήτης Δαβίδ. ἐπὶ τὸν λαόν σου κατεπανουργεύσαντο γνώμην. ποτὲ δὲ ψῆφον, ὡς ὁ Δανιήλ, περὶ τίνος ἐξῆλθεν ἡ γνώμη ἡ ἀναιδὴς αὕτη. ποτὲ δὲ ἐπὶ πίστεως, ἢ δόξης, ἢ φρονήματος. καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, κατὰ εἰκοσιοκτὼ σημαινόμενα λαμβάνεται τὸ τῆς γνώμης ὄνομα.

Περὶ ἐνεργειῶν τῶν ἐν τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ. ξβʹ.

Δύο δὲ καὶ τὰς ἐνεργείας φαμὲν ἐπὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. εἶχε γὰρ ὡς μὲν θεὸς καὶ τῷ πατρὶ ὁμοούσιος ὁμοίως τὴν θείαν ἐνέργειαν, καὶ ὡς ἄνθρωπος γενόμενος καὶ ἡμῖν ὁμοούσιος, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἐνέργειαν. Ἰστέον δὲ ὡς ἄλλο ἐστὶν ἐνέργεια, καὶ ἄλλο ἐνεργητικόν, καὶ ἄλλο ἐνέργημα, καὶ ἄλλο ὁ ἐνεργῶν. ἐνέργεια μὲν οὖν ἐστιν, ἡ δραστικὴ καὶ οὐσιώδης τῆς φύσεως κίνησις. ἐνεργητικὸν δέ, ἡ φύσις ἐξ ἧς ἡ ἐνέργεια πρόεισιν. ἐνέργημα δέ, τὸ τῆς ἐνεργείας ἀποτέλεσμα. ἐνεργῶν δέ, ὁ κεχρημένος τῇ ἐνεργείᾳ, ἤτοι ἡ ὑπόστασις. λέγεται δὲ καὶ ἡ ἐνέργεια, ἐνέργημα, καὶ τὸ ἐνέργημα, ἐνέργεια, ὡς καὶ τὸ κτίσμα, κτίσις. οὕτω γὰρ φαμέν, πᾶσα ἡ κτίσις, τὰ κτίσματα δηλοῦντες. Ἰστέον ὡς ἡ ἐνέργεια, κίνησίς ἐστι, καὶ ἐνεργεῖται μᾶλλον ἢ ἐνεργεῖ, καθώς φησιν ὁ θεολόγος Γρηγόριος, ἐν τῷ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λό-

γῳ. εἰ δὲ

γῳ. εἰ δὲ ἐνέργειά ἐστιν, ἐνεργηθήσεται δηλονότι καὶ οὐκ ἐνεργήσει, καὶ ὁμοῦ τῷ ἐνεργηθῆναι, παύσεται. Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ζωὴ ἐνέργειά ἐστιν, καὶ ἡ πρώτη τοῦ ζώου ἐνέργεια. καὶ πᾶσα ἡ τοῦ ζώου οἰκονομία, ἥτε θρεπτικὴ καὶ αὐξητική, ἤγουν φυτική, καὶ ἡ καθ' ὁρμὴν κίνησις, ἤγουν αἰσθητική, καὶ ἡ νοερὰ καὶ ἡ αὐτεξούσιος κίνησις. δυνάμεως δὲ ἀποτέλεσμα, ἡ ἐνέργεια. εἰ οὖν ταῦτα πάντα θεωροῦμεν ἐν τῷ Χριστῷ, ἄρα καὶ ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν ἐπ' αὐτοῦ φήσομεν. ἐνέργεια λέγεται, τὸ πρῶτον ἐν ἡμῖν συνιστάμενον νόημα. καὶ ἔστιν ἁπλῆ καὶ ἄσχετος ἐνέργεια, τοῦ νοῦ καθ' αὐτὸν ἀφανῶς τὰ ἴδια νοήματα προβαλλομένου. ὧν χωρὶς οὐδὲ νοῦς ἂν κληθείη δικαίως. λέγεται δὲ πάλιν ἐνέργεια, καὶ ἡ διὰ τῆς προφορᾶς τοῦ λόγου φανέρωσις καὶ ἐξάπλωσις τῶν νενοημένων. αὕτη δὲ οὐκέτι ἄσχετός ἐστι καὶ ἁπλῆ, ἀλλ' ἐν σχέσει θεωρουμένη, ἐκνοήματος καὶ λόγου συντεθειμένη. καὶ αὐτὴ δὲ ἡ σχέσις ἣν ἔχει ὁ ποιῶν πρὸς τὸ γινόμενον, ἐνέργειά ἐστι. καὶ αὐτὸ τὸ ἀποτελούμενον, ἐνέργεια λέγεται. καὶ τὸ μέν ἐστι ψυχῆς μόνης, τὸ δὲ ψυχῆς σώματι κεχρημένης, τὸ δὲ σώματος νοερῶς ἐμψυχωμένου, τὸ δέ, ἀποτέλεσμα. ὁ νοῦς γὰρ προθεωρήσας τὸ ἐσόμενον, οὕτω διὰ τοῦ σώματος ἐργάζεται. τῆς ψυχῆς τοίνυν ἐστὶν ἡ ἡγεμονία. κέχρηται γὰρ καὶ ὡς ὀργάνῳ τῷ σώματι, ἄγουσα τοῦτο καὶ ἰθύνουσα. ἑτέρα δὲ ἐστὶν ἡ τοῦ σώματος ἐνέργεια ἀγομένου ὑπὸ τῆς ψυχῆς καὶ κινουμένου. τὸ δὲ ἀποτέλεσμα, τοῦ μὲν σώματος,

ἡ ἁφὴ καὶ ἡ κράτησις, καὶ ἡ τοῦ ποιουμένου οἱονεὶ περιέιεξις, τῆς δὲ ψυχῆς ἡ τοῦ γινομένου οἱονεὶ μόρφωσις καὶ σχηματισμός. οὕτω καὶ περὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ μὲν τῶν θαυμάτων δύναμις, τῆς θεότητος αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἐνέργεια, ἡ δὲ χειρουργία καὶ τὸ θελῆσαι καὶ τὸ εἰπεῖν, θέλω, καθαρίσθητι, τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἐνέργεια. ἀποτέλεσμα δὲ, τῆς μὲν ἀνθρωπίνης, ἡ τῶν ἄρτων κλάσις, τὸ ἀκοῦσαι τὸν λεπρὸν, τὸ θέλω. τῆς δὲ θείας, ὁ τῶν ἄρτων πληθυσμὸς, καὶ ἡ τοῦ λεπροῦ κάθαρσις. δι' ἀμφοτέρων γὰρ, διά τε τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας καὶ τοῦ σώματος, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν συγγενῆ καὶ ἴσην ἐνεδείκνυτο αὐτοῦ τὴν θείαν ἐνέργειαν. ὥσπερ γὰρ τὰς φύσεις ἡνωμένας γινώσκομεν καὶ τὴν ἐν ἀλλήλαις ἐχούσας περιχώρησιν καὶ τὴν τούτων διαφορὰν οὐκ ἀρνούμεθα ἀλλὰ καὶ ἀριθμοῦμεν καὶ ἀδιαιρέτους ταύτας γινώσκομεν, οὕτω καὶ τῶν θελημάτων καὶ τῶν ἐνεργειῶν καὶ τὸ συναφὲς γινώσκομεν, καὶ τὸ διάφορον ἐπιγινώσκομεν, καὶ ἀριθμοῦμεν, καὶ διαίρεσιν οὐκ εἰσάγομεν. ὃν τρόπον γὰρ ἡ σὰρξ, καὶ τεθέωται, καὶ μεταβολὴν τῆς οἰκείας οὐ πέπονθε φύσεως, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ θέλημα καὶ ἡ ἐνέργεια καὶ τεθέωνται, καὶ τῶν οἰκείων οὐκ ἐξίστανται ὅρων. εἷς γάρ ἐστιν ὁ τοῦτο κἀκεῖνο ὢν, καὶ οὕτως κἀκείνως ἤτοι θεϊκῶς τε καὶ ἀνθρωπίνως θέλων καὶ ἐνεργῶν. δύο τοίνυν τὰς ἐνεργείας ἐπὶ Χριστοῦ λέγειν ἀναγκαῖον, διὰ τὸ διττὸν τῆς φύσεως. ὧν γὰρ ἡ φύσις παρηλλαγμένη, τούτων διάφορος ἡ ἐνέργεια, καὶ ὧν ἡ ἐνέργεια

παρηλλαγμένη,

παρηλλαγμένη, τούτων ἡ φύσις διάφορος. καὶ τὸ ἀνάπαλιν. ὧν ἡ φύσις ἡ αὐτὴ, τούτων καὶ ἡ ἐνέργεια ἡ αὐτὴ, καὶ ὧν ἡ ἐνέργεια μία, τούτων καὶ ἡ οὐσία μία κατὰ τοὺς θεηγόρους πατέρας. ἀνάγκη τοίνυν δυοῖν θάτερον, ἢ μίαν ἐνέργειαν ἐπὶ Χριστοῦ λέγοντας, μίαν λέγειν καὶ τὴν οὐσίαν, ἢ, εἴπερ τῆς ἀληθείας ἐχόμεθα, καὶ δύο τὰς οὐσίας εὐαγγελικῶς τε καὶ πατρικῶς ὁμολογοῦμεν, δύο καὶ τὰς ἐνεργείας καταλλήλως αὐτοῖς ἑπομένους συνομολογεῖν. ὁμοούσιος γὰρ ὢν τῷ θεῷ καὶ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, ἴσος ἔσται καὶ κατ' ἐνέργειαν. ὁμοούσιος δὲ ὢν ἡμῖν ὁ αὐτὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἴσος ἔσται καὶ κατ' ἐνέργειαν. φησὶ γοῦν ὁ μακάριος Γρηγόριος ὁ Νυσσαέων ἐπίσκοπος. ὧν ἡ ἐνέργεια μία, τούτων πάντως καὶ ἡ δύναμις ἡ αὐτή. πᾶσα γὰρ ἐνέργεια, δυνάμεώς ἐστιν ἀποτέλεσμα. ἀδύνατον δὲ ἀκτίστου καὶ κτιστῆς φύσεως μίαν φύσιν, ἢ δύναμιν, ἢ ἐνέργειαν εἶναι. εἰ δὲ μίαν Χριστοῦ τὴν ἐνέργειαν εἴποιμεν, τῇ τοῦ λόγου θεότητι προσάψομεν τῆς νοερᾶς ψυχῆς τὰ πάθη, φόβον φημὶ καὶ λύπην καὶ ἀγωνίαν. εἰ δὲ λέγοιεν, ὡς περὶ τῆς ἁγίας τριάδος διαλεγόμενοι οἱ πατέρες οἱ ἅγιοι ἔφασαν, ὧν ἡ οὐσία μία, τούτων καὶ ἡ ἐνέργεια μία, καὶ ὧν διάφορος ἡ οὐσία, τούτων διάφορος καὶ ἡ ἐνέργεια, καὶ ὡς οὐ χρὴ τὰ τῆς θεολογίας ἐπὶ τὴν οἰκονομίαν μετάγειν, ἐροῦμεν, εἰ ἐπὶ τῆς θεολογίας μόνον εἴρηται τοῖς πατράσι, καὶ οὐκ ἔστι καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν τῆς ἐνεργείας ὁ υἱὸς τῷ πατρὶ τῆς αὐτῆς, οὐδὲ τῆς αὐτῆς ἔσται οὐσίας. τίνι δὲ

 ἀπονεμοῦμεν,

ἀπονέμωμεν, τὸ, ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι, καὶ ἃ ἂν βλέπει τὸν πατέρα ποιοῦντα, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ, καὶ εἰ ἐμοὶ οὐ πιστεύετε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύσατε, καὶ τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ, καὶ ὥσπερ ὁ πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς οὓς θέλει, ζωοποιεῖ. ταῦτα γὰρ πάντα οὐ μόνον ὁμοούσιον καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν τῷ πατρὶ δείκνυσιν αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας. καὶ πάλιν, εἰ ἡ περὶ τὰ ὄντα πρόνοια οὐ μόνον πατρὸς καὶ ἁγίου πνεύματος, ἀλλὰ καὶ τοῦ υἱοῦ ἐστι καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν, ἐνέργεια δὲ τοῦτό ἐστιν, ἄρα καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν τῆς αὐτῆς ἐστιν ἐνεργείας τῷ πατρί. εἰ δὲ ἐκ τῶν θαυμάτων τῆς αὐτῆς οὐσίας ὄντα τῷ πατρὶ τὸν χριστὸν ἔγνωμεν, ἐνέργεια δὲ θεοῦ τυγχάνει τὰ θαύματα, ἄρα καὶ μετὰ σάρκωσιν, τῆς αὐτῆς ἐνεργείας ἐστὶ τῷ πατρί. εἰ δὲ μία ἐνέργεια τῆς θεότητος αὐτοῦ καὶ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, σύνθετος ἔσται. καὶ ἔσται ἢ ἑτέρας ἐνεργείας παρὰ τὸν πατέρα, ἢ καὶ ὁ πατὴρ συνθέτου ἐνεργείας ἔσται. εἰ δὲ συνθέτου ἐνεργείας, δηλονότι καὶ φύσεως. εἰ δὲ εἴποιεν ὅτι τῇ ἐνεργείᾳ πρόσωπον συνεισάγεται, ἐροῦμεν, ὅτι εἰ τῇ ἐνεργείᾳ πρόσωπον συνεισάγεται, κατὰ τὴν εὔλογον ἀντιστροφὴν, καὶ τῷ προσώπῳ ἐνέργεια συνεισαχθήσεται. καὶ ἔσονται, ὥσπερ τρία πρόσωπα, ἤτοι ὑποστάσεις τῆς ἁγίας τριάδος, οὕτω καὶ τρεῖς ἐνέργειαι, ἢ ὥσπερ μία ἡ ἐνέργεια, οὕτω καὶ ἓν πρόσωπον καὶ μία ὑπόστασις. οἱ δὲ ἅγιοι πατέρες, συμφώνως εἰρήκασι, τὰ τῆς αὐτῆς οὐσίας, καὶ τῆς αὐτῆς εἶναι ἐνεργείας

ἔτι δὲ,

ἔτι δὲ, εἰ τῇ ἐνεργείᾳ πρόσωπον συνεισάγεται, οἱ μήτε μίαν μήτε δύο χριστοῦ τὰς ἐνεργείας λέγειν θεσπίσαντες, οὔτε ἓν πρόσωπον αὐτοῦ λέγειν, οὔτε δύο προσέταξαν. καὶ ἐπὶ τῆς πεπυρακτωμένης δὲ μαχαίρας, ὥσπερ αἱ φύσεις σώζονται τοῦ τε πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου, οὕτω καὶ δύο ἐνέργειαι, καὶ τὰ τούτων ἀποτελέσματα. ἔχει μὲν γὰρ ὁ μὲν σίδηρος τὸ τμητικὸν, τὸ δὲ πῦρ τὸ καυστικόν. καὶ ἡ τομὴ μὲν, τῆς τοῦ σιδήρου ἐνεργείας ἐστὶν ἀποτέλεσμα, ἡ δὲ καῦσις, τῆς τοῦ πυρός. καὶ σώζεται τὸ τούτων διάφορον, ἐν τῇ κεκαυμένῃ τομῇ, καὶ ἐν τῇ τετμημένῃ καύσει, εἰ καὶ μήτε ἡ καῦσις τῆς τομῆς δίχα γίνοιτο μετὰ τὴν ἕνωσιν, μήτε ἡ τομὴ δίχα τῆς καύσεως, καὶ οὔτε διὰ τὸ διττὸν τῆς φυσικῆς ἐνεργείας, δύο πεπυρακτωμένας μαχαίρας φαμὲν, οὔτε διὰ τὸ μοναδικὸν τῆς πεπυρακτωμένης μαχαίρας, σύγχυσιν τῆς οὐσιώδους αὐτῶν διαφορᾶς ἐργαζόμεθα. οὕτω καὶ ἐν τῷ χριστῷ, τῆς μὲν θεότητος αὐτοῦ, ἡ θεία καὶ παντοδύναμος ἐνέργεια, τῆς δὲ ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, ἡ καθ᾽ ἡμᾶς. ἀποτέλεσμα δὲ τῆς μὲν ἀνθρωπίνης, τὸ κρατηθῆναι τὴν χεῖρα τῆς παιδὸς καὶ ἑλκυσθῆναι, τῆς δὲ θείας, ἡ ζωοποίησις. ἄλλο γὰρ τοῦτο, κἀκεῖνο ἕτερον, εἰ καὶ ἀλλήλων ἀχώριστοι ὑπάρχουσιν ἐν τῇ θεανδρικῇ ἐνεργείᾳ. εἰ δὲ διὰ τὸ μίαν εἶναι τὴν τοῦ κυρίου ὑπόστασιν, μία ἔσται καὶ ἡ ἐνέργεια, διὰ τὴν μίαν ὑπόστασιν μία ἔσται καὶ ἡ οὐσία. καὶ πάλιν, εἰ μίαν ἐνέργειαν ἐπὶ τοῦ κυρίου εἴποιμεν, ἢ θείαν ταύτην λέξομεν, ἢ ἀνθρωπίνην, ἢ οὐδ᾽ ἑτέραν. ἀλλ᾽ εἰ μὲν

 θείαν,

θείαν, ἐστὶ μόνον αὐτὸν γυμνὸν τῆς καθ᾽ ἡμᾶς ἀνθρωπότητος λέξομεν. εἰ δὲ ἀνθρωπίνην, ψιλὸν αὐτὸν ἄνθρωπον βλασφημήσομεν. εἰ δὲ οὐδὲ θείαν οὐδὲ ἀνθρωπίνην, οὐδὲ ἐστὶν οὐδὲ ἄνθρωπος, οὐδὲ τῷ πατρὶ οὐδὲ ἡμῖν ὁμοούσιον. ἐκ γὰρ τῆς ἑνώσεως, ἡ καθ᾽ ὑπόστασιν ταυτότης γέγονεν. οὐ μὴν δὲ καὶ ἡ διαφορὰ τῶν φύσεων ἀνῄρηται. τῆς δὲ διαφορᾶς σωζομένης τῶν φύσεων, σωθήσονται δηλαδὴ καὶ αἱ τούτων ἐνέργειαι. οὐ γάρ ἐστι φύσις ἀνενέργητος. εἰ μία τοῦ δεσπότου Χριστοῦ ἡ ἐνέργεια, ἢ κτιστὴ ἔσται, ἢ ἄκτιστος. μέσον γὰρ τούτων οὐκ ἔστιν ἐνέργεια, ὥσπερ οὐδὲ φύσις. εἰ οὖν κτιστή, κτιστὴν μόνην δηλώσει φύσιν. εἰ δὲ ἄκτιστος, ἄκτιστον μόνην χαρακτηρίσει οὐσίαν. δεῖ γὰρ πάντως κατάλληλα ταῖς φύσεσιν εἶναι τὰ φυσικά. ἀδύνατον γὰρ ἐλλιποῦς φύσεως ὕπαρξιν εἶναι. ἡ δὲ κατὰ φύσιν ἐνέργεια, οὐ τῶν ἐκτὸς ὑπάρχει. καὶ δῆλον, ὅτι οὔτε εἶναι, οὔτε γινώσκεσθαι τὴν φύσιν δυνατόν, ἄνευ τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας. δι᾽ ὧν γὰρ ἐνεργεῖ ἕκαστον, τὴν οἰκείαν φύσιν πιστοῦται. ὅπερ ἐστὶ μὴ τρεπόμενον. εἰ μία Χριστοῦ ἡ ἐνέργεια, ἡ αὐτὴ τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων ποιητική. οὐδὲν δὲ τῶν ὄντων ἐν τοῖς κατὰ φύσιν μένον, τὰ ἐναντία ποιεῖν δύναται. οὐ γὰρ τὸ πῦρ ψύχει καὶ θερμαίνει, οὐδὲ ξηραίνει καὶ ὑγραίνει τὸ ὕδωρ. πῶς οὖν ὁ φύσει ὢν θεός, καὶ φύσει γενόμενος ἄνθρωπος, τά τε θαύματα καὶ τὰ πάθη μιᾷ ἐνεργείᾳ ἀπετέλεσεν; εἰ οὖν ἀνέλαβεν ὁ Χριστὸς νοῦν ἀνθρώπινον, ἤγουν ψυχὴν νοεράν τε καὶ λογικήν, διανοηθήσεται πάντως, καὶ ἀεὶ διανοηθήσεται. ἐνέργεια δὲ νοῦ, ἡ διάνοια. ἄρα καὶ καθὸ ἄνθρωπος ἐνεργὴς ὁ Χριστός. καὶ ἀεὶ ἐνεργής. ὁ δὲ

γής. ὁ δὲ

γής. ὁ δὲ πάνσοφος καὶ μέγας ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν πράξεων, δευτέρῳ λόγῳ, οὕτω φησίν. οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι, καὶ τὸ πάθος αὐτοῦ πρᾶξιν καλέσας. ἐν τῷ γὰρ τὰ πάντα παθεῖν, ἐποίησε τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸν ἐκεῖνο ἔργον, τὸν θάνατον καταλύσας, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐργασάμενος. εἰ πᾶσα ἐνέργεια, φύσεως τινὸς οὐσιώδης ὁρίζεται κίνησις, ὡς οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ διειλήφασι, ποῦ φύσιν τις οἶδεν ἀκίνητον; ἢ παντελῶς ἀνενέργητον; ἢ ἐνέργειαν εὕρηκεν οὐ φυσικῆς δυνάμεως ὑπάρχουσαν κίνησιν; μίαν δὲ φυσικὴν τὴν ἐνέργειαν θεοῦ καὶ ποιήματος, οὐκ ἄν τις εὖ φρονῶν δείη κατὰ τὸν μακάριον Κύριλλον, οὐδὲ ζωοποιεῖ τὸν Λάζαρον ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, οὐδὲ δακρύει ἡ θεϊκὴ ἐξουσία. τὸ μὲν γὰρ δάκρυον, τῆς ἀνθρωπότητος ἴδιον, ἡ δὲ ζωή, τῆς ἐνυποστάτου ζωῆς. ἀλλ᾽ ὅμως κοινῶς ἀμφοτέρων ἑκάτερα, διὰ τὸ ταυτὸν τῆς ὑποστάσεως. εἷς μὲν γάρ ἐστιν ὁ Χριστός, καὶ ἓν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον, ἤτοι ἡ ὑπόστασις. ἀλλ᾽ ὅμως ἔχει δύο φύσεις τῆς θεότητος, καὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ. ἐκ μὲν οὖν τῆς θεότητος ἡ δόξα φυσικῶς προϊοῦσα, ἑκατέρου κοινὴ διὰ τὴν τῆς ὑποστάσεως ἐγένετο ταυτότητα, ἐκ δὲ τῆς σαρκός, τὰ ταπεινὰ ἑκατέρῳ κοινά. εἷς γάρ ἐστι καὶ ὁ αὐτὸς ὁ τοῦτό τε κἀκεῖνο ὤν, ἤτοι θεὸς καὶ ἄνθρωπος, καὶ τοῦ αὐτοῦ τά τε τῆς θεότητος καὶ τὰ τῆς ἀνθρωπότητος. τὰ μὲν γὰρ θεοσημίας, ἡ θεότης εἰργάζετο, ἀλλ᾽ οὐ δίχα τῆς σαρκός. τὰ δὲ ταπεινά, ἡ σάρξ, ἀλλ᾽ οὐ χωρὶς τῆς θεότητος. καὶ πασχούσῃ γὰρ τῇ σαρκί, συνημμένη ἦν ἡ θεότης,

ἀπαθής

ἀπαθὴς διαμένουσα, καὶ τὰ πάθη ἐκτελοῦσα τὰ σωτήρια, καὶ ἐνεργοῦσα τῇ τοῦ λόγου θεότητι, συνημμένος ἦν ὁ ἅγιος νοῦς, νοῶν καὶ εἰδὼς τὰ τελούμενα. τῶν μὲν οὖν οἰκείων αὐχημάτων, ἡ θεότης τῷ σώματι μεταδίδωσιν, αὐτὴ δὲ τῶν τῆς σαρκὸς παθῶν διαμένει ἀμέτοχος. οὐ γὰρ ὥσπερ διὰ τῆς σαρκὸς ἡ θεότης τοῦ λόγου ἐνήργει, οὕτω καὶ διὰ τῆς θεότητος ἡ σὰρξ αὐτοῦ ἔπασχεν. ὄργανον γὰρ ἡ σὰρξ τῆς θεότητος ἐχρημάτισεν. εἰ καὶ τοίνυν ἐξ ἄκρας συλλήψεως οὐδ᾽ ὁπωσοῦν διῃρημένον ἦν τῆς ἑκατέρας μορφῆς, ἀλλ᾽ ἑνὸς προσώπου αἱ τοῦ παντὸς χρόνου πράξεις ἑκατέρας μορφῆς γεγόνασιν, ὅμως αὐτὰ ἅπερ ἀχωρίστως γεγένηνται κατ᾽ οὐδένα τρόπον συγχέομεν. ἀλλὰ τί, ποίας εἴη μορφῆς, ἐκ τῆς τῶν ἔργων ποιότητος αἰσθανόμεθα. ἐνεργεῖ τοίνυν ὁ Χριστὸς καθ᾽ ἑκατέραν αὐτοῦ τῶν φύσεων, καὶ ἐνεργεῖ ἑκατέρα φύσις ἐν αὐτῷ, μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας. τοῦ μὲν λόγου κατεργαζομένου ἅπερ ἐστὶ τοῦ λόγου διὰ τὴν αὐθεντίαν καὶ ἐξουσίαν τῆς θεότητος ὅσα ἐστὶν ἀρχικὰ καὶ βασιλικά, τοῦ δὲ σώματος ἐκτελοῦντος ὅσα ἐστὶ τοῦ σώματος πρὸς τὸ βούλημα τοῦ ἑνωθέντος αὐτῷ λόγου, οὗ καὶ γέγονεν ἴδιον. οὐ γὰρ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ πρὸς τὰ φυσικὰ πάθη τὴν ὁρμὴν ἐποιεῖτο, οὐδ᾽ αὖ τὴν ἐκ τῶν λυπηρῶν ἀφορμὴν καὶ παραίτησιν, ἢ τὰ ἔξωθεν προσπίπτοντα ἔπασχεν, ἀλλ᾽ ἐκινεῖτο κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς φύσεως, τοῦ λόγου θέλοντος καὶ παραχωροῦντος οἰκονομικῶς πάσχειν αὐτῷ καὶ πράττειν τὰ ἴδια, ἵνα διὰ τῶν ἔργων τῆς φύσεως πι-

στωθῇ

στωθῇ ἡ ἀλήθεια. ὥσπερ δὲ ὑπὲρ οὐσίαν οὐσιώθη ἐκ παρθένου κυηθείς, οὕτω καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον τὰ ἀνθρώπων ἐνήργει, ὑπὲρ ἀστάτου ὕδατος γηΐνοις ποσὶ πορευόμενος, οὐ γεωθέντος τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ τῇ τῆς θεότητος ὑπερφυεῖ δυνάμει συνισταμένου πρὸς τὸ ἀδιάχυτον, καὶ βάρει ὑλικῶν ποδῶν μὴ ὑπείκοντος. οὐκ ἀνθρωπίνως γὰρ ἔπραττε τὰ ἀνθρώπινα, οὐ γὰρ ἄνθρωπος μόνον, ἀλλὰ καὶ θεός, ὅθεν καὶ τὰ τούτου πάθη ζωοποιὰ καὶ σωτήρια. οὐδὲ θεϊκῶς ἐνήργει τὰ θεῖα. οὐ γὰρ θεὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος. ὅθεν δι᾽ ἁφῆς καὶ λόγου καὶ τῶν τοιούτων, τὰς θεοσημείας εἰργάζετο. εἰ δὲ λέγει τις ὡς οὐκ ἐπ᾽ ἀναιρέσει τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας μίαν ἐνέργειαν ἐπὶ Χριστοῦ λέγομεν, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἀντιδιαστελλομένη τῇ θείᾳ ἐνεργείᾳ πάθος λέγεται ἡ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια, κατὰ τοῦτο μίαν ἐνέργειαν ἐπὶ Χριστοῦ λέγομεν, ἐροῦμεν, ὅτι κατὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ οἱ μίαν φύσιν λέγοντες οὐκ ἐπ᾽ ἀναιρέσει τῆς ἀνθρωπίνης ταύτην λέγουσιν, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἀντιδιαστελλομένη ἡ ἀνθρωπίνη φύσις πρὸς τὴν θείαν φύσιν παθητικὴ λέγεται, ἡμᾶς δὲ μὴ γένοιτο τῇ πρὸς τὴν θείαν ἐνέργειαν διαστολῇ, πάθος τὴν ἀνθρωπίνην προσαγορεῦσαι κίνησιν. οὐδενὸς γὰρ καθόλου φαίνεται ὕπαρξις ἐκ παραθέσεως ἢ ἐκ συγκρίσεως γνώσκεται ἢ ὁρίζεται. οὕτω γὰρ ἀλληλαίτια εὑρεθήσονται τὰ ὄντα πράγματα. εἰ γὰρ διὰ τὸ ἐνέργειαν εἶναι τὴν θείαν κίνησιν ἡ ἀνθρωπίνη πάθος ἐστί, πάντως καὶ διὰ τὸ ἀγαθὸν εἶναι τὴν θείαν φύσιν, πονηρὰ ἔσται ἡ ἀνθρωπίνη. καὶ κατὰ τὴν σὺν ἀντιθέσει ἀντιστροφήν, διὰ τὸ πάθος λέγεσθαι

τὴν ἀνθρωπίνην

τὴν ἀνθρωπίνην κίνησιν, ἡ θεία κίνησις ἐνέργεια λέγεται. καὶ διὰ τὸ πονηρὰν εἶναι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀγαθὴ ἔσται ἡ θεία. καὶ πάντα δὲ τὰ κτίσματα, οὕτως ἔσται πονηρά, καὶ ψεύσεται ὁ εἰπών, καὶ εἶδεν ὁ θεὸς τὰ πάντα, ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν. ἡμεῖς δὲ φαμὲν ὅτι οἱ ἅγιοι πατέρες πολυτρόπως τὴν ἀνθρωπίνην ὠνόμασαν κίνησιν, πρὸς τὰς ὑποκειμένας ἐννοίας. προσηγόρευσαν γὰρ αὐτὴν καὶ δύναμιν, καὶ ἐνέργειαν, καὶ διαφοράν, καὶ κίνησιν, καὶ ἰδιότητα, καὶ ποιότητα, καὶ πάθος, οὐ κατὰ ἀντιδιαστολὴν τῆς θείας, ἀλλ' ὡς συνεκτικὴν μὲν καὶ ἀναλλοίωτον δύναμιν, ἐνέργειαν δέ, ὡς χαρακτηριστικὴν καὶ τὴν ἐν πᾶσι τοῖς ὁμοειδέσιν ἀπαραλλαξίαν ἐμφαίνουσαν. διαφορὰν δέ, ὡς ἀφοριστικήν. κίνησιν δέ, ὡς ἐνδεικτικήν. ἰδιότητα δέ, ὡς συστατικήν, καὶ μόνῃ αὐτῇ, καὶ οὐκ ἄλλῃ, προσοῦσαν. ποιότητα δὲ ὡς εἰδοποιόν. πάθος δέ, ὡς κινουμένην. πάντα γὰρ τὰ ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ μετὰ θεόν, πάσχει τῷ κινεῖσθαι, ὡς μὴ ὄντα αὐτοκίνησις, ἢ αὐτοδύναμις. οὐ κατὰ ἀντιδιαστολὴν οὖν (ὡς εἴρηται) ἀλλὰ κατὰ τὸν δημιουργικῶς αὐτοῖς ἐντεθέντα παρὰ τῆς τὸ πᾶν συστησαμένης αἰτίας λόγον. ὅθεν καὶ μετὰ τῆς θείας συνεκφωνοῦντες αὐτήν, ἐνέργειαν προσηγόρευσαν. ὁ γὰρ εἰπών, ἐνεργεῖ γὰρ ἑκατέρα μορφὴ μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας, τί ἕτερον πεποίηκεν, ἢ ὁ εἰπών, καὶ γὰρ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀπόσιτος μείνας, ὕστερον ἐπείνασεν. ἔδωκε γὰρ τῇ φύσει, ὅτε ἤθελε, τὰ ἴδια ἐνεργεῖν. ἢ οἱ διάφορον ἐν αὐτῷ

φήσαντες

φήσαντες ἐνέργειαν, ἢ οἱ διπλῆν, ἢ οἱ ἄλλην καὶ ἄλλην. ταῦτα γὰρ δι' ἀντωνυμίας, δύο τὰς ἐνεργείας σημαίνουσι. καὶ δι' ἀντωνυμίας γὰρ πολλάκις ὁ ἀριθμὸς ἐνδείκνυται, καὶ διὰ τοῦ εἰπεῖν, θεῖόν τε καὶ ἀνθρώπινον. ἡ γὰρ διαφορά, διαφερόντων ἐστὶ διαφορά, τὰ δὲ μὴ ὄντα, πῶς διοίσουσιν;

Πρὸς τοὺς λέγοντας εἰ δύο φύσεων καὶ ἐνεργειῶν ὁ ἄνθρωπος, ἀνάγκη ἐστὶ Χριστοῦ τρεῖς φύσεις, καὶ τοσαύτας λέγειν τὰς ἐνεργείας. ξγ'.

Ὁ μὲν καθ' ἕκαστα ἄνθρωπος, ἐκ δύο συγκείμενος φύσεων, ψυχῆς τε καὶ σώματος, καὶ ταύτας ἀμεταβλήτους ἔχων ἐν ἑαυτῷ, δύο φύσεις εἰκότως λεχθήσεται. σώζει γὰρ ἑκατέρων καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν, τὴν φυσικὴν ἰδιότητα. οὔτε γὰρ τὸ σῶμα ἀθάνατον ἀλλὰ φθαρτόν, οὔτε ἡ ψυχὴ θνητὴ ἀλλὰ ἀθάνατος. οὔτε τὸ σῶμα ἀόρατον, οὔτε ἡ ψυχὴ σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρατή. ἀλλ' ἡ μὲν λογικὴ καὶ νοερὰ καὶ ἀσώματος, τὸ δὲ παχύ τε καὶ ὁρατὸν καὶ ἄλογον. οὐ μιᾶς δὲ φύσεως τὰ κατ' οὐσίαν ἀντιδιαιρούμενα. οὐ μιᾶς ἄρα οὐσίας ψυχή τε καὶ σῶμα. καὶ πάλιν. εἰ ζῷον λογικὸν θνητὸν ὁ ἄνθρωπος, πᾶς δὲ ὅρος τῶν ὑποκειμένων φύσεων ἐστὶ δηλωτικός, οὐ ταὐτὸν δὲ κατὰ τὸν τῆς φύσεως λόγον τὸ λογικὸν τῷ θνητῷ, οὐκ ἄρα μιᾶς φύσεως εἴη ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὸν τοῦ οἰκείου ὁρισμοῦ κανόνα. εἰ δὲ λέγοιτό ποτε μιᾶς φύσεως, ὁ ἄνθρωπος, ἀντὶ τοῦ εἴδους τὸ τῆς φύσεως παραλαμβάνεται ὄνομα, λεγόντων

ἡμῶν ὅτι

ἡμῶν ὅτι οὐ διαλλάττει ἄνθρωπος ἀνθρώπου κατά τινα φύσεως διαφοράν, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν σύστασιν ἔχοντες πάντες οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἐκ ψυχῆς συντεθειμένοι καὶ σώματος, καὶ δύο ἕκαστος φύσεις τελοῦντες, ὑφ' ἕνα πάντως ὁρισμὸν ἀνάγονται. καὶ οὐ παράλογον τοῦτο, ὁπότε καὶ πάντων τῶν κτιστῶν ὡς γενητῶν, μίαν φύσιν ὁ ἱερὸς Ἀθανάσιος ἔφησεν ἐν τῷ κατὰ τῶν βλασφημούντων τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λόγῳ οὑτωσὶ λέγων. ὅτι δὲ ἄνω τῆς κτίσεως ἐστὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἄλλο μὲν παρὰ τὴν τῶν γενητῶν φύσιν, ἴδιον δὲ τῆς θεότητος, ἔξεστι πάλιν συνιδεῖν. πᾶν γὰρ, ὃ κοινῶς καὶ ἐν πολλοῖς θεωρεῖται, οὔτινι μὲν πλέον τινὶ δὲ ἔλαττον ὑπάρχον, οὐσία ὀνομάζεται. ἐπεὶ οὖν πᾶς ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς ἐστὶ συντεθειμένος καὶ σώματος, κατὰ τοῦτο μία φύσις τῶν ἀνθρώπων λέγεται. ἐπὶ δὲ τῆς ὑποστάσεως τοῦ κυρίου οὐ λέγειν δυνάμεθα μίαν φύσιν. αἵ τε γὰρ φύσεις σώζουσι καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν ἑκάστη τὴν φυσικὴν ἰδιότητα, καὶ εἶδος χριστῶν οὐκ ἔστιν εὑρεῖν. οὐ γὰρ ἐγένετο ἄλλος Χριστὸς, ἐκ θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, θεός τε καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός. καὶ πάλιν. οὐ ταὐτόν ἐστι τὸ κατ' εἶδος τοῦ ἀνθρώπου ἓν, καὶ τὸ κατ' οὐσίαν ψυχῆς τε καὶ σώματος ἕν. τὸ μὲν γὰρ κατ' εἶδος τοῦ ἀνθρώπου ἓν, τὴν ἐν πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις ἀπαραλλαξίαν ἐνδείκνυται, τὸ δὲ κατ' οὐσίαν ψυχῆς τε καὶ σώματος ἓν, αὐτὸ τὸ εἶναι αὐτῶν λυμαίνεται, εἰς ἀνυπαρξίαν αὐτὰ παντελῆ ἄγον. ἢ γὰρ τὸ ἓν εἰς τὴν τοῦ ἑτέρου μεταποιηθήσεται οὐσίαν, ἢ ἐξ ἑτέρων ἕτερον γενήσεται καὶ ἀμφότερα τραπήσονται, ἢ ἐπὶ τῶν ἰδίων ὅρων μένοντα,

μένοντα,

μένοντα, δύο φύσεις ἔσονται. οὐ γὰρ ταὐτὸν κατ' οὐσίας λόγον τὸ σῶμα τῷ ἀσωμάτῳ. οὐκ ἀνάγκη τοίνυν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου μίαν φύσιν λέγοντας οὐ διὰ τὸ ταὐτὸν τῆς οὐσιώδους ποιότητος ψυχῆς τε καὶ σώματος, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀπαράλλακτον τῶν ὑπὸ τὸ εἶδος ἀναγομένων ἀτόμων, μίαν καὶ ἐπὶ Χριστοῦ φύσιν λέγειν, ἔνθα εἶδος περιεκτικὸν πολλῶν ὑποστάσεων, οὐκ ἔστιν. ἔτι δὲ πᾶσα σύνθεσις ἐκ τῶν προσεχῶς συντεθέντων συντεθεῖσθαι λέγεται. οὐ γὰρ λέγομεν τὸν οἶκον ἐκ γῆς καὶ ὕδατος συντεθεῖσθαι, ἀλλ' ἐκ πλίνθου καὶ ξύλων. ἐπεὶ ἀνάγκη καὶ τὸν ἄνθρωπον λέγειν ἐκ πέντε τοὐλάχιστον συγκεῖσθαι φύσεων, ἔκ τε τῶν τεσσάρων στοιχείων καὶ ψυχῆς. οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οὐ τὰ μέρη τῶν μερῶν σκοποῦμεν, ἀλλὰ τὰ προσεχῶς συντεθέντα θεότητά τε καὶ ἀνθρωπότητα. ἔτι δὲ εἰ δύο φύσεις τὸν ἄνθρωπον λέγοντες, τρεῖς φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ λέγειν ἀναγκασθησόμεθα, καὶ ὑμεῖς ἐκ δύο φύσεων τὸν ἄνθρωπον λέγοντες ἐκ τριῶν τὸν Χριστὸν δογματίσητε φύσεων, ὁμοίως καὶ περὶ ἐνεργειῶν. κατάλληλον γὰρ ἀνάγκη τῇ φύσει, τὴν ἐνέργειαν εἶναι. ὅτι δὲ δύο φύσεων ὁ ἄνθρωπος λέγεταί τε καὶ ἔστι, μάρτυς ὁ θεολόγος Γρηγόριος, φύσεις μὲν γὰρ δύο φάσκων, θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ἐπεὶ καὶ ψυχὴ καὶ σῶμα. καὶ ἐν τῷ περὶ βαπτίσματος δὲ λόγῳ, τοιάδε φησίν. διττῶν δὲ ὄντων ἡμῶν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, καὶ τῆς μὲν ὁρατῆς τῆς δὲ ἀοράτου φύσεως, διττὴ καὶ ἡ κάθαρσις δι' ὕδατος καὶ πνεύματος.

Περὶ τοῦ

Περὶ τοῦ τεθεῶσθαι τὴν φύσιν τῆς τοῦ κυρίου σαρκὸς, καὶ τὸ θέλημα. ξδʹ.

Χρὴ εἰδέναι, ὡς οὐ κατὰ μεταβολὴν φύσεως, ἢ τροπὴν, ἢ ἀλλοίωσιν, ἢ σύγχυσιν, ἡ σὰρξ τοῦ κυρίου τεθεῶσθαι λέγεται, καὶ ὁμόθεος καὶ θεὸς γενέσθαι, ὥς φησιν ὁ θεολόγος Γρηγόριος. ὧν τὸ μὲν ἐθέωσε, τὸ δὲ ἐθεώθη. καὶ θαῤῥῶ λέγειν, ὁμόθεος. καὶ ἄνθρωπον γενέσθαι τὸ χρίσαν, καὶ θεὸν τὸ χριόμενον. ταῦτα γὰρ οὐ κατὰ μεταβολὴν φύσεως ἀλλὰ κατὰ τὴν οἰκονομικὴν ἕνωσιν τὴν καθ᾽ ὑπόστασιν λέγω, καθ᾽ ἣν ἀδιασπάστως τῷ θεῷ λόγῳ ἥνωται, καὶ τὴν ἐν ἀλλήλαις τῶν φύσεων περιχώρησιν. ὡς φαμὲν καὶ τὴν τοῦ σιδήρου πύρωσιν. ὥσπερ γὰρ τὴν ἐνανθρώπησιν χωρὶς μεταβολῆς καὶ τροπῆς ὁμολογοῦμεν, οὕτω καὶ τὴν θέωσιν γενέσθαι τῆς σαρκὸς δοξάζομεν. οὔτε γὰρ διότι ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, τῶν ὅρων ἐξέστη τῆς οἰκείας θεότητος, οὔτε τῶν προσόντων αὐτῇ θεοπρεπῶν αὐχημάτων. οὔτε μὴν ἡ σὰρξ θεωθεῖσα, τῆς οἰκείας ἐτράπη φύσεως, ἢ τῶν αὐτῆς φυσικῶν ἰδιωμάτων. μεμενήκασι γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν, αἵ τε φύσεις ἀσύμφυρτοι, καὶ αἱ τούτων ἰδιότητες, ἀλώβητοι. ἡ δὲ τοῦ κυρίου σὰρξ τὰς θείας ἐνεργείας ἐπλούτησε διὰ τὴν πρὸς τὸν λόγον ἀκραιφνεστάτην ἕνωσιν, ἤτοι τὴν καθ᾽ ὑπόστασιν, οὐδαμῶς τῶν κατὰ φύσιν ἰδίων ὑποστᾶσα ἔκπτωσιν. οὐ γὰρ κατ᾽ οἰκείαν ἐνέργειαν ἀλλὰ διὰ τὸν ἡνωμένον αὐτῇ λόγον, τὰ θεῖα ἐνήργει,

τοῦ λόγου δι᾽ αὐτῆς τὴν οἰκείαν ἐνδεικνυμένου ἐνέργειαν. καίει μὲν γὰρ ὁ πεπυρακτωμένος σίδηρος οὐ φυσικῷ λόγῳ τὴν καυστικὴν κεκτημένος ἐνέργειαν, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς πρὸς τὸ πῦρ ἑνώσεως τοῦτο κεκτημένος. ἡ αὐτὴ τοίγαροῦν θνητή τε ἦν δι᾽ ἑαυτὴν, καὶ ζωοποιὸς διὰ τὴν πρὸς τὸν λόγον καθ᾽ ὑπόστασιν ἕνωσιν. ὁμοίως καὶ τὴν τοῦ θελήματος θέωσιν, οὐχ ὡς μεταβληθείσης τῆς φυσικῆς κινήσεως, λέγομεν, ἀλλ᾽ ὡς ἡνωμένης τῷ θείῳ αὐτοῦ καὶ παντοδυνάμῳ θελήματι καὶ γεγονότος θεοῦ ἐνανθρωπήσαντος θέλημα. ὅθεν θέλων μὲν λαθεῖν οὐκ ἠδυνήθη δι᾽ ἑαυτὸ, εὐδοκήσαντος τοῦ θεοῦ λόγου δειχθῆναι ἐν αὐτῷ ἀληθῶς ὑπάρχον τὸ ἀσθενὲς τοῦ ἀνθρωπίνου θελήματος. θέλων δὲ τὴν τοῦ λεπροῦ ἐνήργησε κάθαρσιν, διὰ τὴν πρὸς τὸ θεῖον θέλημα ἕνωσιν. Ἰστέον δὲ ὡς ἡ θέωσις τῆς φύσεως καὶ τοῦ θελήματος, ἐμφαντικώτατον καὶ δεικτικώτατόν ἐστι τῶν τε δύο φύσεων καὶ τῶν δύο θελημάτων. ὥσπερ γὰρ ἡ πύρωσις οὐ μεταβάλλει τὴν τοῦ πυρωθέντος φύσιν εἰς τὴν τοῦ πυρός, ἀλλὰ δηλοῖ τό τε πυρωθὲν καὶ τὸ πυρῶσαν, καὶ οὐχ ἑνὸς ἀλλὰ δύο ἐστὶ δηλωτικόν, οὕτω καὶ ἡ θέωσις οὐ μίαν φύσιν ἀποτελεῖ σύνθετον, ἀλλὰ τὰς δύο καὶ τὴν καθ᾽ ὑπόστασιν ἕνωσιν. φησὶ γοῦν ὁ θεολόγος Γρηγόριος. ὧν τὸ μὲν ἐθέωσε, τὸ δὲ ἐθεώθη. ὧν γὰρ εἰπὼν, καὶ τὸ μὲν καὶ τὸ δὲ, δύο ἔδειξεν.

Ἔτι περὶ θελημάτων καὶ αὐτεξουσίων νοῶν τε καὶ γνώσεων, καὶ σοφιῶν. ξε'.

Θεὸν τέλειον καὶ ἄνθρωπον τέλειον λέγοντες τὸν Χριστόν, πάντως πάντα δώσομεν τά τε τοῦ πατρός, φυσικά, τά τε τῆς μητρός. γέγονε γὰρ ἄνθρωπος, ἵνα τὸ νικηθὲν, νικήσῃ. οὐκ ἀδύνατος γὰρ ἦν ὁ τὰ πάντα δυνάμενος, καὶ τῇ παντοδυνάμῳ αὐτοῦ ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει, ἐξελέσθαι τοῦ τυραννοῦντος, τὸν ἄνθρωπον. ἀλλ' ἦν ἐγκλήματος τῷ τυραννοῦντι ὑπόθεσις, ἄνθρωπον νικήσαντι καὶ ὑπὸ θεοῦ βιασθέντι. αὐτὸν οὖν τὸν πεσόντα, νικητὴν ἀναδεῖξαι βουληθεὶς ὁ συμπαθὴς θεὸς καὶ φιλάνθρωπος, ἄνθρωπος γίνεται, τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀνακαλούμενος. ὅτι δὲ λογικὸν καὶ νοερὸν ζῷον ὁ ἄνθρωπος, οὐδεὶς ἀντερεῖ. πῶς οὖν ἄνθρωπος γέγονεν, εἰ σάρκα ἄψυχον ἢ ψυχὴν ἄνουν ἔλαβεν; οὐ τοῦτο γὰρ ἄνθρωπος. τί δὲ καὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως ἀπωνάμεθα, τοῦ πρωτοπαθήσαντος μὴ σεσωσμένου; μὴ δὲ τῇ συναφείᾳ τῆς θεότητος ἀνακεκαινισμένου τε καὶ νενευρωμένου; τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον ἀθεράπευτον. ἀναλαμβάνει τοίνυν ὅλον τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸ τούτου κάλλιστον, ὑπὸ ἀρρωστίαν πεσόν, ἵνα ὅλῳ τὴν σωτηρίαν χαρίσηται. νοῦς δὲ ἄσοφος ἐστερημένος γνώσεως οὐκ ἂν εἴη ποτέ. εἰ γὰρ, ἀνενέργητος καὶ ἀκίνητος, καὶ ἀνύπαρκτος πάντως. τὸ οὖν κατ' εἰκόνα ἀνακαινίσαι βουλόμενος ὁ θεὸς λόγος, γέγονεν ἄνθρωπος. τί δὲ τὸ κατ' εἰκόνα, εἰ μὴ ὁ νοῦς; τὸ κρεῖττον οὖν παρείς, τὸ χεῖρον ἀνέλαβε; νοῦς γὰρ ἐν

μεταιχμίῳ ἐστὶ θεοῦ καὶ σαρκός, τῆς μὲν ὡς σύνοικος, τοῦ θεοῦ δὲ ὡς εἰκών. νοῦς οὖν νοῒ μίγνυται, καὶ μεσιτεύει νοῦς θεοῦ καθαρότητι, καὶ σαρκὸς παχύτητι. εἰ γὰρ ψυχὴν ἄνουν ὁ κύριος ἀνέλαβεν, ἀλόγου ζώου ψυχὴν ἀνέλαβεν. εἰ δὲ σάρκα γενέσθαι ὁ εὐαγγελιστὴς ἔφη τὸν λόγον, ἰστέον ὡς παρὰ τῇ ἁγίᾳ γραφῇ, ποτὲ μὲν ψυχὴ λέγεται ὁ ἄνθρωπος, ὡς τό, ἐν ἑβδομήκοντα πέντε ψυχαῖς εἰσῆλθεν Ἰακὼβ εἰς Αἴγυπτον. ποτὲ δὲ σάρξ, ὡς τό, ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ. οὐ σὰρξ τοίνυν ἄψυχος οὐδὲ ἄνους, ἀλλ' ἄνθρωπος γέγονεν ὁ κύριος. φησὶ γοῦν αὐτός, τί με δαίρεις ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα; ἀνέλαβε τοίνυν σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε, καὶ νοερᾷ, ἡγεμονικῇ μὲν τῆς σαρκός, ἡγεμονευομένῃ δὲ ὑπὸ τῆς τοῦ λόγου θεότητος. εἶχε μὲν οὖν φυσικῶς, καὶ ὡς θεὸς καὶ ὡς ἄνθρωπος τὸ θέλειν, εἵπετο δὲ καὶ ὑπετάσσετο τῷ αὐτοῦ θελήματι, τὸ ἀνθρώπινον μὴ κινούμενον γνώμῃ ἰδίᾳ, ἀλλὰ ταῦτα θέλον, ἃ τὸ θεῖον αὐτοῦ ἤθελε θέλημα. παραχωρούσης γὰρ τῆς θείας θελήσεως, ἔπασχε τὰ ἴδια φυσικῶς. ὅτε μὲν γὰρ παρῃτεῖτο τὸν θάνατον, φυσικῶς τῆς θείας αὐτοῦ θελησάσης θελήσεως καὶ παραχωρησάσης, παρῃτήσατο τὸν θάνατον, ἠγωνίασέ τε καὶ ἐδειλίασε. καὶ ὅτε ἤθελεν ἡ θεία αὐτοῦ θέλησις, αἱρεῖσθαι τὴν ἀνθρωπίνην αὐτοῦ θέλησιν τὸν θάνατον, ἑκούσιον αὐτῇ τὸ πάθος ἐγένετο. οὐ γὰρ καθὸ θεὸς μόνον, ἑκουσίως ἑαυτὸν παρέδωκεν εἰς θάνατον, ἀλλὰ καὶ

καθὸ ἄνθρωπος. ὅθεν τὴν κατὰ τοῦ θανάτου τόλμαν καὶ ἡμῖν ἐχαρίσατο. οὕτω γοῦν πρὸ τοῦ σωτηρίου πάθους φησί· πάτερ, εἰ δυνατὸν παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο. δηλονότι ὡς ἄνθρωπος τὸ ποτήριον πίνειν ἔμελλεν. οὐ γὰρ ὡς θεός. ὡς ἄνθρωπος τοίνυν θέλει τὸ ποτήριον παρελθεῖν. ταῦτα τῆς φυσικῆς δειλίας τὰ ῥήματα. πλὴν, μὴ τὸ ἐμὸν γενέσθω θέλημα. ἤτοι καθὸ σοῦ ἑτεροούσιός εἰμι. ἀλλὰ τὸ σόν. ἤτοι τὸ ἐμὸν, καθὸ σοὶ πέφυκα ὁμοούσιος. ταῦτα τῆς εὐτολμίας πάλιν τὰ ῥήματα. πρότερον γὰρ τῆς φυσικῆς ἀσθενείας πειραθεῖσα κατ' αἴσθησιν τὴν ἀπὸ τοῦ χωρισμοῦ τοῦ σώματος, καὶ φυσικὴν συμπάθειαν παθοῦσα ἡ τοῦ κυρίου ψυχὴ, ὡς ἀληθῶς ἀνθρώπου γενομένου κατ' εὐδοκίαν αὐτοῦ, αὖθις τῷ θείῳ νευρωθεῖσα θελήματι τοῦ θανάτου καταθαῤῥύνεται. ἐπειδὴ γὰρ ὁ αὐτὸς ὅλος ἦν θεὸς μετὰ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, καὶ ὅλος ἄνθρωπος μετὰ τῆς αὐτοῦ θεότητος, αὐτὸς ὡς ἄνθρωπος ἐν ἑαυτῷ καὶ δι' ἑαυτοῦ, ὑπέταξε τὸ ἀνθρώπινον τῷ θεῷ καὶ πατρί, τύπον ἡμῖν ἑαυτὸν ἄριστον καὶ ὑπογραμμὸν διδοὺς, καὶ ὑπήκοος τῷ πατρὶ γέγονεν. αὐτεξουσίως δὲ ἤθελε τῷ θείῳ καὶ τῷ ἀνθρωπίνῳ θελήματι. πάσῃ γὰρ λογικῇ φύσει, πάντως ἐμπέφυκε τὸ αὐτεξούσιον θέλημα. εἰς τί γὰρ ἕξει τὸ λογικὸν μὴ αὐτεξουσίως λογιζομένη; τὴν μὲν γὰρ φυσικὴν ὄρεξιν, καὶ τοῖς ἀλόγοις ζώοις ὁ δημιουργὸς ἐνέσπειρε πρὸς σύστασιν τῆς οἰκείας φύσεως ἠναγκασμένως αὐτὰ ἄγουσαν. λόγου γὰρ ἀμοιροῦντα, οὐ δύναται ἄγειν, ἀλλ' ἄγεται ὑπὸ τῆς

ἀπὸ τῆς φυσικῆς ὀρέξεως. ὅθεν ἅμα ἡ ὄρεξις γένηται, εὐθέως καὶ ἡ πρὸς τὴν πρᾶξιν ὁρμή. οὐ γὰρ λόγῳ ἢ βουλῇ ἢ σκέψει ἢ κρίσει κέχρηται. ὅθεν οὔτε ὡς ἀρετὴν μετιόντα ἐπαινεῖται καὶ μακαρίζεται, οὔτε ὡς κακίαν πράττοντα κολάζεται. ἡ δὲ λογικὴ φύσις, ἔχει μὲν τὴν φυσικὴν ὄρεξιν κινουμένην, ὑπὸ δὲ τοῦ λόγου ἀγομένην τε καὶ ῥυθμιζομένην, ἀπὸ τῶν φυλασσόντων τὸ κατὰ φύσιν. τοῦ γὰρ λόγου τὸ προτέρημα, τοῦτό ἐστιν, ἡ αὐτεξούσιος θέλησις. ἣν τινα φυσικὴν ἐν τῷ λογικῷ φαμὲν κίνησιν. διὸ καὶ ὡς ἀρετὴν μετιοῦσα, ἐπαινεῖται καὶ μακαρίζεται. καὶ ὡς κακίαν μετιοῦσα, κολάζεται. ὥστε ἤθελε μὲν αὐτεξουσίως κινουμένη ἡ τοῦ κυρίου ψυχὴ, ἀλλ' ἐκεῖνα αὐτεξουσίως ἤθελεν, ἃ ἡ θεία αὐτοῦ θέλησις ἤθελε θέλειν αὐτήν. οὐ γὰρ νεύματι τοῦ λόγου ἡ σὰρξ ἐκινεῖτο. καὶ Μωσῆς γὰρ καὶ πάντες οἱ ἅγιοι, νεύματι θείῳ ἐκινοῦντο, ἀλλ' ὁ αὐτὸς εἷς ὢν θεός τε καὶ ἄνθρωπος, κατά τε τὴν θείαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἤθελε θέλησιν. διὸ οὐ γνώμῃ, φυσικῇ δὲ μᾶλλον δυνάμει, αἱ δύο τοῦ κυρίου θελήσεις διέφερον ἀλλήλων. ἡ μὲν γὰρ θεία αὐτοῦ θέλησις, ἄναρχός τε καὶ παντουργὸς ἦν ἑπομένην ἔχουσα τὴν δύναμιν, καὶ ἀπαθής. ἡ δὲ ἀνθρωπίνη αὐτοῦ θέλησις, ἀπὸ χρόνου τε ἤρξατο, καὶ αὐτὴ τὰ φυσικὰ καὶ ἀδιάβλητα πάθη ὑπέμεινε. καὶ φυσικῶς μὲν, οὐ παντοδύναμος ἦν. ὡς δὲ τοῦ θεοῦ λόγου ἀληθῶς καὶ κατὰ φύσιν γενομένη, καὶ παντοδύναμος.

Περὶ τῆς θεανδρικῆς ἐνεργείας. ξϛʹ.

Ὁ μακάριος Διονύσιος, καινήν τινα θεανδρικὴν ἐνέργειαν φήσας τὸν Χριστὸν ἡμῖν πεπολιτευμένον, οὐκ ἀναιρῶν τὰς φυσικὰς ἐνεργείας, μίαν ἐνέργειαν ἔκ τε τῆς ἀνθρωπίνης καὶ τῆς θείας γεγενημένην φησὶν (οὕτω γὰρ ἂν καὶ μίαν φύσιν εἴποιμεν καινὴν ἐκ θείας τε καὶ ἀνθρωπίνης γεγενημένην. ὧν γὰρ ἐνέργεια μία, τούτων καὶ ἡ οὐσία, μία, κατὰ τοὺς ἁγίους πατέρας.) ἀλλὰ θέλων δεῖξαι τὸν καινὸν καὶ ἀπόρρητον τρόπον τῆς τῶν φυσικῶν τοῦ Χριστοῦ ἐνεργειῶν ἐκφάνσεως, τῷ ἀπορρήτῳ τρόπῳ τῆς εἰς ἄλληλα τῶν τοῦ Χριστοῦ φύσεων περιχωρήσεως, προσφόρως καὶ τὴν κατὰ ἄνθρωπον αὐτοῦ πολιτείαν, ξένην καὶ παράδοξον καὶ τῇ φύσει τῶν ὄντων ἄγνωστον, καὶ τὸν τρόπον τῆς κατὰ τὴν ἀπόρρητον ἕνωσιν ἀντιδόσεως. οὐ γὰρ διῃρημένας φαμὲν τὰς ἐνεργείας, οὐδὲ διῃρημένως ἐνεργούσας τὰς φύσεις, ἀλλ' ἡνωμένως ἑκάστην μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας ἐνεργοῦσαν τοῦθ' ὅπερ ἴδιον ἔσχηκεν. οὔτε γὰρ τὰ ἀνθρώπινα ἀνθρωπίνως ἐνήργησεν. οὐ γὰρ ψιλὸς ἦν ἄνθρωπος. οὔτε τὰ θεῖα, κατὰ θεὸν μόνον. οὐ γὰρ ἦν γυμνὸς θεὸς, ἀλλὰ θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος. ὥσπερ γὰρ τῶν φύσεων, καὶ τὴν ἕνωσιν, καὶ τὴν φυσικὴν διαφορὰν ἐπιστάμεθα, οὕτως καὶ τῶν φυσικῶν θελημάτων τε καὶ ἐνεργειῶν. Ἰστέον τοιγαροῦν, ὡς ἐπὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ποτὲ μὲν, ὡς ἐπὶ τῶν δύο φύσεων τὸν λόγον ποιούμεθα, ποτὲ δὲ, ὡς ἐφ' ἑνὸς

προσώπου. καὶ τοῦτο δὲ κἀκεῖνο, εἰς μίαν ἀναφέρεται ἔννοιαν. αἱ γὰρ δύο φύσεις, εἷς ἐστι Χριστὸς. καὶ ὁ εἷς Χριστὸς δύο φύσεις ἐστί. ταὐτὸν οὖν ἐστιν εἰπεῖν. ἐνεργεῖ ὁ Χριστὸς καθ' ἑκατέραν τῶν αὐτοῦ φύσεων, καὶ ἐνεργεῖ ἑκατέρα φύσις ἐν τῷ Χριστῷ, μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας. κοινωνεῖ τοίνυν ἡ μὲν θεία φύσις, τῇ σαρκὶ ἐνεργούσῃ διὰ τὸ, εὐδοκίᾳ τῆς θείας θελήσεως παραχωρεῖσθαι πάσχειν, καὶ πράττειν τὰ ἴδια, καὶ διὰ τὸ, τὴν ἐνέργειαν τῆς σαρκὸς πάντως εἶναι σωτήριον. ὅπερ οὐ τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας ἐστὶν, ἀλλὰ τῆς θείας. ἡ δὲ σὰρξ τῇ θεότητι τοῦ λόγου ἐνεργούσῃ, διά τε τὸ ὡς δι' ὀργάνου τοῦ σώματος τὰς θείας ἐκτελεῖσθαι ἐνεργείας, καὶ διὰ τὸ ἕνα εἶναι τὸν ἐνεργοῦντα θεϊκῶς τε ἅμα καὶ ἀνθρωπίνως. εἰδέναι γὰρ χρὴ, ὡς ὁ ἅγιος αὐτοῦ νοῦς καὶ τὰς φυσικὰς αὐτοῦ ἐνεργεῖ ἐνεργείας νοῶν καὶ γινώσκων, ὅτι ἐστὶ θεοῦ νοῦς, καὶ ὅτι ὑπὸ πάσης προσκυνεῖται τῆς κτίσεως, καὶ μεμνημένος τῶν ἐπὶ τῆς γῆς αὐτοῦ διατριβῶν τε καὶ παθῶν. κοινωνεῖ δὲ ἐνεργούσῃ τῇ τοῦ λόγου θεότητι καὶ διεπούσῃ καὶ κυβερνώσῃ τὸ πᾶν νοῶν καὶ γινώσκων καὶ διέπων οὐχ ὡς ψιλὸς ἀνθρώπου νοῦς ἀλλ' ὡς θεῷ καθ' ὑπόστασιν ἡνωμένος, καὶ θεοῦ νοῦς χρηματίσας. τοῦτο οὖν δηλοῖ, ἡ θεανδρικὴ ἐνέργεια, ὅτι ἀνδρωθέντος θεοῦ, ἤγουν ἐνανθρωπήσαντος, καὶ ἡ ἀνθρωπίνη αὐτοῦ ἐνέργεια θεία ἦν, ἤγουν τεθεωμένη καὶ οὐκ ἄμοιρος τῆς θείας αὐτοῦ ἐνεργείας, καὶ ἡ θεία αὐτοῦ ἐνέργεια οὐκ ἄμοιρος τῆς ἀνθρωπίνης

αὐτοῦ ἐνεργείας, ἀλλ' ἑκατέρα σὺν τῇ ἑτέρᾳ θεωρουμένη. λέγεται δὲ ὁ τρόπος οὗτος, περίφρασις, ὅταν τις δύο τινὰ, διὰ μιᾶς περιλάβῃ λέξεως. ὥσπερ γὰρ μίαν τὴν τετμημένην καῦσιν λέγομεν, καὶ τὴν κεκαυμένην τομὴν τῆς πεπυρακτωμένης μαχαίρας, ἄλλην δὲ ἐνέργειαν φαμὲν τὴν τομὴν, καὶ ἄλλην τὴν καῦσιν, καὶ ἄλλης καὶ ἄλλης φύσεως, τοῦ μὲν πυρὸς τὴν καῦσιν, τοῦ δὲ σιδήρου τὴν τομήν, οὕτω καὶ μίαν τοῦ Χριστοῦ θεανδρικὴν ἐνέργειαν λέγοντες, δύο τὰς ἐνεργείας νοοῦμεν τῶν δύο φύσεων αὐτοῦ, τῆς μὲν θεότητος αὐτοῦ, τὴν θείαν, τῆς δὲ ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, τὴν ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν.

Περὶ τῶν φυσικῶν καὶ ἀδιαβλήτων παθῶν. ξζʹ.

Ὁμολογοῦμεν δὲ, ὅτι πάντα τὰ φυσικὰ καὶ ἀδιάβλητα πάθη τοῦ ἀνθρώπου ἀνέλαβεν. ὅλον γὰρ τὸν ἄνθρωπον, καὶ πάντα τὰ τοῦ ἀνθρώπου ἀνέλαβε, πλὴν τῆς ἁμαρτίας. αὕτη γὰρ οὐ φυσική ἐστιν, οὐδὲ ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ ἡμῖν ἐνσπαρεῖσα, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου ἐπισπορᾶς, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ αὐτεξουσίῳ προαιρέσει ἑκουσίως συνισταμένη, οὐ βίᾳ ἡμῶν κρατοῦσα. φυσικὰ δὲ καὶ ἀδιάβλητα πάθη εἰσὶ, τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ὅσα ἐκ τῆς ἐπὶ τῇ παραβάσει κατακρίσεως, εἰς τὸν ἀνθρώπινον εἰσῆλθε βίον, οἷον, πεῖνα, δίψα, κόπος, πόνος, τὸ δάκρυον, ἡ φθορὰ, ἡ τοῦ θανάτου παραίτησις, ἡ δειλία, ἡ ἀγωνία, ἐξ ἧς οἱ ἱδρῶτες, οἱ θρόμβοι τοῦ αἵματος, ἡ διὰ τὸ ἀσθενὲς τῆς φύσεως ὑπὸ τῶν ἀγγέλων βοήθεια, καὶ τὰ τοιαῦτα.

ἅτινα

ἅτινα πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις φυσικῶς ἐνυπάρχουσι. πάντα τοίνυν ἀνέλαβεν ἵνα πάντα ἁγιάσῃ. ἐπειράσθη καὶ ἐνίκησεν, ἵνα ἡμῖν τὴν νίκην πραγματεύσηται, καὶ δῷ τῇ φύσει δύναμιν, νικᾶν τὸν ἀντίπαλον, ὅπως ἡ φύσις ἡ πάλαι νικηθεῖσα, δι' ὧν προσβολῶν ἐνικήθη, διὰ τούτων νικήσῃ τὸν πάλαι νικήσαντα. ὁ μὲν οὖν πονηρὸς ἔξωθεν προσέβαλεν οὐ διὰ λογισμῶν, ὥσπερ καὶ τῷ Ἀδάμ. κἀκείνῳ γὰρ οὐ διὰ λογισμῶν ἀλλὰ διὰ τοῦ ὄφεως. ὁ δὲ κύριος τὴν προσβολὴν ἀπεκρούσατο καὶ ὡς καπνὸν διέλυσεν, ἵνα προσβαλόντα αὐτῷ τὰ πάθη, καὶ νικηθέντα καὶ ἡμῖν εὐκαταγώνιστα γένηται, καὶ οὕτως ὁ νέος Ἀδὰμ, τὸν παλαιὸν ἀνασώσηται. ἀμέλει τὰ φυσικὰ ἡμῶν πάθη κατὰ φύσιν καὶ ὑπὲρ φύσιν ἦσαν ἐν τῷ χριστῷ. κατὰ φύσιν μὲν γὰρ ἐκινεῖτο ἐν αὐτῷ, ὅτε παρεχώρει τῇ σαρκὶ πάσχειν τὰ ἴδια, ὑπὲρ φύσιν δὲ, ὅτι οὐ προηγεῖτο ἐν τῷ κυρίῳ, τῆς θελήσεως τὰ φυσικά. οὐδὲν γὰρ ἠναγκασμένον ἐπ' αὐτοῦ θεωρεῖται, ἀλλὰ πάντα ἑκούσια. θέλων γὰρ ἐπείνησε, θέλων ἐδίψησε, θέλων ἐδειλίασε, θέλων ἀπέθανεν.

Περὶ ἀγνοίας καὶ δουλείας. ξηʹ.

Δεῖ γινώσκειν, ὅτι τὴν μὲν ἀγνοοῦσαν καὶ δούλην ἀνέλαβεν φύσιν. καὶ γὰρ δούλη ἐστὶν ἡ ἀνθρώπου φύσις τοῦ ποιήσαντος αὐτὴν θεοῦ, καὶ οὐκ ἔχει τὴν τῶν μελλόντων γνῶσιν. ἐὰν οὖν (κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον) χωρίσῃς τὸ ὁρώμενον τοῦ νοουμένου,

μένου, δούλη τε λέγεται καὶ ἀγνοοῦσα ἡ σάρξ. διὰ δὲ τὴν τῆς ὑποστάσεως ταυτότητα, καὶ τὴν ἀδιάσπαστον ἕνωσιν, κατεπλούτησεν ἡ τοῦ κυρίου ψυχὴ τὴν τῶν μελλόντων γνῶσιν, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς θεοσημίας. ὥσπερ γὰρ ἡ σὰρξ τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν οὐκ ἔστι ζωοποιός, ἡ δὲ τοῦ κυρίου σὰρξ ἑνωθεῖσα καθ' ὑπόστασιν αὐτῷ τῷ θεῷ λόγῳ, τῆς μὲν κατὰ φύσιν θνητότητος οὐκ ἀπέστη, ζωοποιὸς δὲ γέγονε, διὰ τὴν πρὸς τὸν λόγον καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν, καὶ οὐ δυνάμεθα λέγειν ὅτι οὐκ ἦν καὶ ἔστιν ἀεὶ ζωοποιός. οὕτως ἡ μὲν ἀνθρωπίνη φύσις οὐσιωδῶς οὐ κέκτηται τῶν μελλόντων τὴν γνῶσιν. ἡ δὲ τοῦ κυρίου ψυχὴ διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν τὸν θεὸν λόγον ἕνωσιν καὶ τὴν ὑποστατικὴν ταυτότητα, κατεπλούτησεν, ὡς ἔφην, μετὰ τῶν λοιπῶν θεοσημιῶν, καὶ τὴν τῶν μελλόντων γνῶσιν.

Ἰστέον δέ, ὅτι οὐδὲ δοῦλον αὐτὸν λέγειν δυνάμεθα. τὸ γὰρ τῆς δουλείας καὶ τῆς δεσποτείας ὄνομα, οὐ φύσεως εἰσὶ γνωρίσματα, ἀλλὰ τῶν πρός τι, ὥσπερ τὸ τῆς πατρότητος καὶ τὸ τῆς υἱότητος. ταῦτα γὰρ οὐκ οὐσίας, ἀλλὰ σχέσεώς εἰσι δηλωτικά. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῆς ἀγνοίας εἴπομεν, ὅτι ἐὰν ἰσχναῖς ἐπινοίαις, ἤτοι νοῦ λεπταῖς φαντασίαις, διέλῃς τὸ κτιστὸν ἐκ τοῦ ἀκτίστου, δούλη ἐστὶν ἡ σάρξ, εἰ μὴ ἥνωτο τῷ θεῷ λόγῳ, ἅπαξ δὲ ἑνωθεῖσα καθ' ὑπόστασιν, πῶς ἔσται δούλη; εἷς γὰρ ὢν ὁ Χριστὸς οὐ δύναται δοῦλος ἑαυτοῦ εἶναι καὶ κύριος. ταῦτα γὰρ οὐ τῶν ἁπλῶς λεγο-

μένων

μένων εἰσὶν ἀλλὰ τῶν πρὸς ἕτερον. τίνος οὖν ἔσται δοῦλος; τοῦ πατρός; οὐκοῦν οὐ πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ, καὶ τοῦ υἱοῦ εἰσίν, εἴπερ τοῦ πατρός ἐστι δοῦλος. ἑαυτοῦ δὲ οὐδαμῶς. πῶς δὲ περὶ ἡμῶν λέγει ὁ ἀπόστολος, ὥστε οὐκέτι εἶ δοῦλος, ἀλλ' υἱός, δι' αὐτοῦ υἱοθετηθέντων, εἴπερ αὐτὸς δοῦλός ἐστι; προσηγορικῶς οὖν λέγεται δοῦλος, οὐκ αὐτὸς ὢν τοῦτο, δι' ἡμᾶς δὲ δούλου μορφὴν εἰληφώς, καὶ δοῦλος μεθ' ἡμῶν κεκλημένος. ἀπαθὴς γὰρ ὤν, δι' ἡμᾶς ἐδούλευσε πάθεσι, καὶ διάκονος τῆς ἡμῶν σωτηρίας γέγονεν. οἱ δὲ λέγοντες αὐτὸν δοῦλον, διιστῶσι τὸν ἕνα Χριστὸν εἰς δύο, καθάπερ Νεστόριος. ἡμεῖς δὲ δεσπότην αὐτὸν φαμὲν καὶ κύριον πάσης τῆς κτίσεως, τὸν ἕνα Χριστόν, τὸν αὐτὸν ὁμοῦ θεόν τε καὶ ἄνθρωπον, καὶ πάντα εἰδέναι. ἐν αὐτῷ γάρ εἰσι πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως οἱ ἀπόκρυφοι.

Περὶ προκοπῆς. ξθ'.

Προκόπτειν δὲ λέγεται σοφίᾳ, καὶ ἡλικίᾳ, καὶ χάριτι, τῇ μὲν ἡλικίᾳ αὔξων, διὰ δὲ τῆς αὐξήσεως τῆς ἡλικίας, τὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτῷ σοφίαν εἰς φανέρωσιν ἄγων. ἔτι δέ, τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐν σοφίᾳ καὶ χάριτι προκοπήν, καὶ τὴν τελείωσιν τὴν τοῦ πατρὸς εὐδοκίας, ἤγουν τὴν τῶν ἀνθρώπων θεογνωσίαν τε καὶ σωτηρίαν, οἰκείαν προκοπὴν ποιούμενος, καὶ οἰκειούμενος πανταχοῦ τὸ ἡμέτερον. οἱ δὲ προκόπτειν αὐτὸν λέγοντες σοφίᾳ καὶ χάριτι, ὡς προσθήκην τούτων δεχόμενον, οὐκ ἐξ ἄκρας

ὑπάρξεως

ὑπάρξεως τῆς σαρκὸς γεγενῆσθαι τὴν ἕνωσιν λέγουσιν, οὐδὲ
τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν πρεσβεύουσι. Νεστορίῳ δὲ τῷ μα-
ταιόφρονι πειθόμενοι, σχετικὴν ἕνωσιν καὶ ψιλὴν ἐνοίκησιν, τε-
ρατεύονται, μὴ γινώσκοντες μήτε ἃ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων
διαβεβαιοῦνται. εἰ γὰρ ἀληθῶς ἡνώθη τῷ θεῷ λόγῳ ἡ σὰρξ
ἐξ ἄκρας ὑπάρξεως, μᾶλλον δὲ ἐν αὐτῷ ὑπῆρξε, καὶ τὴν ὑποστατι-
κὴν πρὸς αὐτὸν ἔσχε ταυτότητα, πῶς οὐ τελείως κατεπλού-
τησε πᾶσαν σοφίαν καὶ χάριν; οὐκ αὐτὴ τῆς χάριτος μετα-
λαμβάνουσα; οὐδὲ κατὰ χάριν, τῶν τοῦ λόγου μετέχουσα,
ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν, τῶν τε ἀνθρωπίνων
τῶν τε θείων τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ γεγονότων. (ἐπειδὴ ὁ αὐτὸς ἦν ἐμοῦ
θεός τε καὶ ἄνθρωπος,) τὴν χάριν καὶ τὴν σοφίαν καὶ πάντων τῶν
ἀγαθῶν τὴν πληρότητα τῷ κόσμῳ πηγάζουσα.

Περὶ δειλίας. ο'.

Τὸ τῆς δειλίας ὄνομα διπλῆν ἔχει τὴν ἔννοιαν. ἔστι γὰρ δειλία
φυσική, μὴ θελούσης τῆς ψυχῆς διαιρεθῆναι τοῦ σώματος,
διὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ ἐντεθεῖσαν αὐτῇ φυσι-
κὴν συμπάθειάν τε καὶ οἰκειότητα, δι' ἣν φυσικῶς φοβεῖται καὶ ἀ-
γωνιᾷ καὶ παραιτεῖται τὸν θάνατον. ἧς ὅρος. κατὰ φύσιν δειλία
ἐστὶ, δύναμις κατὰ συστολὴν τοῦ ὄντος ἀνθεκτική. εἰ γὰρ ἐκ τοῦ
μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήχθη ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ τὰ πάντα, τοῦ
εἶναι καὶ οὐ τοῦ μὴ εἶναι τὴν ἔφεσιν ἔχει φυσικῶς. τούτου δὲ κατὰ φύ-
σιν ἴδιον, ἡ πρὸς τὰ συστατικὰ ὁρμή. καὶ ὁ θεὸς λόγος τοίνυν ἄνθρωπος

γενόμενος ἔσχε ταύτην τὴν ἔφεσιν, ἐν μὲν τοῖς συστατικοῖς τῆς
φύσεως τὴν ὁρμὴν ἐνδειξάμενος, βρώσεώς τε καὶ πόσεως
ὕπνου τε ἐφιέμενος, καὶ φυσικῶς ἐν πείρᾳ τούτων γενόμε-
νος. ἐν δὲ τοῖς φθαρτικοῖς, τὴν ἀφορμήν. ὡς ἐν τῷ καιρῷ
τοῦ πάθους ἑκουσίως τὴν πρὸς τὸν θάνατον συστολὴν ποιήσα-
σθαι. εἰ γὰρ καὶ νόμῳ φύσεως ἐγίνετο τὰ γινόμενα, ἀλλ' οὐ
καθ' ἡμᾶς ἠναγκασμένως. ἑκουσίως γὰρ τὰ φυσικὰ θέλων
κατεδέξατο. ὥστε αὐτὴ ἡ δειλία, καὶ ὁ φόβος, καὶ ἡ ἀγω-
νία, τῶν φυσικῶν ἐστι καὶ ἀδιαβλήτων παθῶν, καὶ μὴ ὑπο-
κειμένων ἁμαρτίᾳ. ἔστι πάλιν δειλία, ἡ ἐκ προδοσίας λογι-
σμῶν συνισταμένη, καὶ ἀπιστίας, καὶ τοῦ ἀγνοεῖν τὴν τοῦ θα-
νάτου ὥραν. ὡς ὅταν νυκτὸς δειλιῶμεν, ψόφου τινὸς γινομέ-
νου. ἥτις παρὰ φύσιν ἐστίν. ἣν καὶ ὁριζόμενοι λέγομεν. παρὰ
φύσιν δειλία ἐστὶ, παράλογος συστολή. ταύτην ὁ κύριος οὐ προ-
σήκατο. διὸ οὐδὲ ἐδειλίασε ποτὲ, εἰ μὴ ἐν τῷ τοῦ πάθους
καιρῷ, εἰ καὶ οἰκονομικῶς ἑαυτὸν συνέστελλε πολλάκις. οὐ
γὰρ ἠγνόει τὸν καιρόν. ὅτι δὲ ἀληθῶς ἐδειλίασε, φησὶν ὁ ἱε-
ρὸς Ἀθανάσιος ἐν τῷ κατὰ Ἀπολλιναρίου λόγῳ. διὰ τοῦ-
το ὁ κύριος ἔλεγεν, νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται. τὸ δὲ νῦν, τοῦ-
τό ἐστιν, ὅτε ἠθέλησεν, ὅμως μέντοι τὸ ὂν ἐπιδείκνυται. οὐ
γὰρ τὸ μὴ ὂν ὡς παρὸν ὠνόμαζεν, ὡς δοκήσει γινομένων τῶν λε-
γομένων. φύσει γὰρ καὶ ἀληθείᾳ τὰ πάντα ἐγίνετο. καὶ με-
θ' ἕτερα. οὐδαμῶς δὲ θεότης πάθος προσίεται, δίχα πά-
σχοντος σώματος, οὐδὲ ταραχὴν καὶ λύπην ἐπιδείκνυται,

δίχα ψυχῆς λυπουμένης καὶ ταραττομένης. οὔτε ἀδημονεῖ καὶ προσεύχεται, δίχα νοήσεως ἀδημονούσης καὶ προσευχομένης. ἀλλὰ γὰρ κἂν μὴ ἡττήματι φύσεως συνέβαινε γινόμενα, ἀλλ' ἐπιδείξει ὑπάρξεως ἐγίνετο τὰ γινόμενα. τὸ δὲ ἡττήματι φύσεως μὴ συμβαίνειν τὰ γινόμενα, τὸ μὴ ἀκουσίως ταῦτα ὑπομένειν, δηλοῖ.

Περὶ τῆς τοῦ κυρίου προσευχῆς. οα'.

Προσευχή ἐστιν, ἀνάβασις νοῦ πρὸς θεόν, ἢ αἴτησις τῶν προσηκόντων παρὰ θεοῦ. πῶς τοίνυν ὁ κύριος ἐπὶ λαζάρου καὶ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους προσηύχετο; οὔτε γὰρ ἀναβάσεως τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἐδεῖτο ὁ ἅγιος αὐτοῦ νοῦς, ἅπαξ καθ' ὑπόστασιν τῷ θεῷ λόγῳ ἡνωμένος, οὔτε τῆς παρὰ θεοῦ αἰτήσεως. εἷς γάρ ἐστιν ὁ χριστός, ἀλλὰ τὸ ἡμέτερον οἰκειούμενος πρόσωπον, καὶ τυπῶν ἐν ἑαυτῷ τὸ ἡμέτερον, καὶ ὑπογραμμὸς ἡμῖν γενόμενος, καὶ διδάσκων ἡμᾶς παρὰ θεοῦ αἰτεῖν καὶ πρὸς αὐτὸν ἀνατείνεσθαι, καὶ διὰ τοῦ ἁγίου αὐτοῦ νοῦ, ὁδοποιῶν ἡμῖν τὴν πρὸς θεὸν ἀνάβασιν. ὥσπερ γὰρ τὰ πάθη ὑπέμεινεν, ἡμῖν τὴν κατ' αὐτῶν νίκην βραβεύων, οὕτω καὶ προσεύχεται, ἡμῖν ὁδοποιῶν, ὡς ἔφην, τὴν πρὸς θεὸν ἀνάβασιν, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν πᾶσαν δικαιοσύνην πληρῶν, ὡς ἔφη πρὸς ἰωάννην, καὶ καταλλάττων ἡμῖν τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, καὶ ὡς ἀρχὴν καὶ αἰτίαν ἑαυτοῦ τοῦτον τιμῶν, καὶ δεικνύς, ὡς οὐκ ἔστιν ἀντίθεος. ὅτε μὲν γὰρ ἔλεγεν
» ἐπὶ λαζάρου. Πάτερ εὐχαριστῶ σοι ὅτι ἤκουσάς μου, ἐγὼ δὲ ᾔδειν

» δὲ ᾔδειν ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις, ἀλλὰ διὰ τὸν παρεστη-
» κότα ὄχλον εἶπον, ἵνα γνῶσιν ὅτι σύ με ἀπέστειλας, οὐ πᾶσι σαφέστατον πέφυκεν, ὅτι ὡς ἀρχὴν ἑαυτοῦ καὶ αἰτίαν τιμῶν τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, καὶ δεικνὺς ὡς οὐκ ἔστιν ἀντίθεος,
» ταῦτα ἔφησεν; ὅτε δὲ ἔλεγεν, πάτερ εἰ δυνατόν, παρελθέ-
» τω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο, πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω
» ἀλλ' ὡς σύ, οὐ παντί που δῆλόν ἐστιν, ὡς διδάσκων ἡμᾶς ἐν τοῖς πειρασμοῖς παρὰ μόνου τοῦ θεοῦ αἰτεῖν τὴν βοήθειαν, καὶ τὸ θεῖον τοῦ ἡμετέρου προκρίνειν θελήματος; καὶ δεικνὺς ὡς ἀληθῶς τὰ τῆς ἡμετέρας ᾠκειώσατο φύσεως; ὅτι τε κατὰ ἀλήθειαν δύο θελήματα, φυσικὰ μὲν καὶ τῶν αὐτοῦ κατάλληλα φύσεων, ἀλλ' οὐχ ὑπεναντία κέκτηται; πάτερ φησίν, ὡς ὁμοούσιος, εἰ δυνατόν, οὐχ ὡς ἀγνοῶν. τί δὲ τῷ θεῷ ἀδύνατον; ἀλλὰ παιδαγωγῶν ἡμᾶς τὸ θεῖον τοῦ ἡμετέρου προκρίνειν θελήματος. τοῦτο γὰρ μόνον ἀδύνατον, ὃ θεὸς οὐ βούλεται οὐδὲ παραχωρεῖ. πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ, ὡς μὲν θεός, ταυτοθελὴς ὢν τῷ πατρί. ὡς δὲ ἄνθρωπος, τὸ τῆς ἀνθρωπότητος φυσικῶς ἐνδείκνυται θέλημα. τοῦτο γὰρ φυσικῶς παραιτεῖται τὸν θάνατον. τὸ δὲ θεέ μου θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες; τὸ ἡμέτερον οἰκειούμενος ἔφησε πρόσωπον. οὔτε γὰρ θεὸς αὐτοῦ ὁ πατήρ, εἰ μήγε διαιρεθέντος ἰσχναῖς τοῦ νοῦ φαντασίαις τοῦ ὁρωμένου ἐκ τοῦ νοουμένου τάττοιτο μεθ' ἡμῶν, οὔτε δὲ κατελείφθη ποτὲ ὑπὸ τῆς οἰκείας θεότητος,

δίχα ψυχῆς λυπουμένης καὶ ταρασσομένης. οὔτε ἀδημονεῖ καὶ προσεύχεται, δίχα νοήσεως ἀδημονούσης καὶ προσευχομένης. ἀλλὰ γὰρ κἂν μὴ ἡττήματι φύσεως συνέβαινε γινόμενα, ἀλλ' ἐπιδείξει ὑπάρξεως ἐγίνετο τὰ γινόμενα. τὸ δὲ ἡττήματι φύσεως μὴ συμβαίνειν τὰ γινόμενα, τὸ μὴ ἀκουσίως ταῦτα ὑπομένειν, δηλοῖ.

Περὶ τῆς τοῦ κυρίου προσευχῆς. οα'.

Προσευχή ἐστιν, ἀνάβασις νοῦ πρὸς θεόν, ἢ αἴτησις τῶν πρεπόντων παρὰ θεοῦ. πῶς τοίνυν ὁ κύριος ἐπὶ λαζάρου καὶ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους προσηύχετο; οὔτε γὰρ ἀναβάσεως τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἐδεῖτο ὁ ἅγιος αὐτοῦ νοῦς, ἅπαξ καθ' ὑπόστασιν τῷ θεῷ λόγῳ ἡνωμένος, οὔτε τῆς παρὰ θεοῦ αἰτήσεως. εἷς γάρ ἐστιν ὁ χριστὸς, ἀλλὰ τὸ ἡμέτερον οἰκειούμενος πρόσωπον, καὶ τυπῶν ἐν ἑαυτῷ τὸ ἡμέτερον, καὶ ὑπογραμμὸς ἡμῖν γενόμενος, καὶ διδάσκων ἡμᾶς παρὰ θεοῦ αἰτεῖν καὶ πρὸς αὐτὸν ἀνατείνεσθαι, καὶ διὰ τοῦ ἁγίου αὐτοῦ, νοῦ, ὁδοποιῶν ἡμῖν τὴν πρὸς θεὸν ἀνάβασιν. ὥσπερ γὰρ τὰ πάθη ὑπέμεινεν, ἡμῖν τὴν κατ' αὐτῶν νίκην βραβεύων, οὕτω καὶ προσεύχεται, ἡμῖν ὁδοποιῶν, ὡς ἔφην, τὴν πρὸς θεὸν ἀνάβασιν, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν πᾶσαν δικαιοσύνην πληρῶν, ὡς ἔφη πρὸς ἰωάννην, καὶ καταλλάττων ἡμῖν τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, καὶ ὡς ἀρχὴν καὶ αἰτίαν ἑαυτοῦ τοῦτον τιμῶν, καὶ δεικνὺς, ὡς οὐκ ἔστιν ἀντίθεος. ὅτε μὲν γὰρ ἔλεγεν
» ἐπὶ λαζάρου. Πάτερ εὐχαριστῶ σοι ὅτι ἤκουσάς μου, ἐγὼ δὲ ᾔδειν

» δὲ ᾔδειν ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις, ἀλλὰ διὰ τὸν παρεστη-
» κότα ὄχλον εἶπον, ἵνα γνῶσιν ὅτι σύ με ἀπέστειλας, οὐ πᾶσι σαφέστατον πέφυκεν, ὅτι ὡς ἀρχὴν ἑαυτοῦ καὶ αἰτίαν τιμῶν τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, καὶ δεικνὺς ὡς οὐκ ἔστιν ἀντίθεος,
» ταῦτα ἔφησεν; ὅτε δὲ ἔλεγεν, πάτερ εἰ δυνατὸν, παρελθέ-
» τω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο, πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω
» ἀλλ' ὡς σύ, οὐ παντίπου δῆλόν ἐστιν, ὡς διδάσκων ἡμᾶς ἐν τοῖς πειρασμοῖς παρὰ μόνου τοῦ θεοῦ αἰτεῖν τὴν βοήθειαν, καὶ τὸ θεῖον τοῦ ἡμετέρου προκρίνειν θελήματος; καὶ δεικνὺς ὡς ἀληθῶς τὰ τῆς ἡμετέρας ᾠκειώσατο φύσεως; ὅτι τε κατὰ ἀλήθειαν δύο θελήματα, φυσικὰ μὲν καὶ τῶν αὐτοῦ κατάλληλα φύσεων, ἀλλ' οὐχ ὑπεναντία κέκτηται; πάτερ φησὶν, ὡς ὁμοούσιος, εἰ δυνατὸν, οὐχ ὡς ἀγνοῶν. τί δὲ τῷ θεῷ ἀδύνατον; ἀλλὰ παιδαγωγῶν ἡμᾶς τὸ θεῖον τοῦ ἡμετέρου προκρίνειν θελήματος. τοῦτο γὰρ μόνον ἀδύνατον, ὃ θεὸς οὐ βούλεται οὐδὲ παραχωρεῖ. πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ, ὡς μὲν θεὸς, ταυτοθελὴς ὢν τῷ πατρί. ὡς δὲ ἄνθρωπος, τὸ τῆς ἀνθρωπότητος φυσικῶς ἐνδείκνυται θέλημα. τοῦτο γὰρ φυσικῶς παραιτεῖται τὸν θάνατον. τὸ δὲ θεέ μου θεέ μου, ἱνατί με ἐγκατέλιπες; τὸ ἡμέτερον οἰκειούμενος ἔφησε πρόσωπον. οὔτε γὰρ θεὸς αὐτοῦ ὁ πατὴρ, εἰ μήγε διαιρεθέντος ἰσχναῖς τοῦ νοῦ φαντασίαις τοῦ ὁρωμένου ἐκ τοῦ νοουμένου τάσσοιτο μεθ' ἡμῶν, οὔτε δὲ κατελείφθη ποτὲ ὑπὸ τῆς οἰκείας θεότητος,

θεότητος, ἀλλ' ἡμεῖς ἦμεν οἱ ἐγκαταλελειμμένοι καὶ παρεωραμένοι. ὥστε τὸ ἡμέτερον οἰκειούμενος πρόσωπον, ταῦτα προσηύξατο.

Περὶ οἰκειώσεως. οβ'.

Χρὴ δὲ εἰδέναι ὡς δύο οἰκειώσεις εἰσί, μία φυσικὴ καὶ οὐσιώδης, καὶ μία προσωπικὴ καὶ σχετική. φυσικὴ μὲν οὖν καὶ οὐσιώδης, καθ' ἣν διὰ φιλανθρωπίαν ὁ κύριος τήν τε φύσιν ἡμῶν καὶ τὰ φυσικὰ πάντα ἀνέλαβε, φύσει καὶ ἀληθείᾳ γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ τῶν φυσικῶν ἐν πείρᾳ γενόμενος. προσωπικὴ δὲ καὶ σχετική, ὅτε τις τὸ ἑτέρου ὑποδύεται πρόσωπον διὰ σχέσιν, οἶκτον φημὶ ἢ ἀγάπην, καὶ ἀντ' αὐτοῦ τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ ποιεῖται λόγους μηδὲν αὐτῷ προσήκοντας, καθ' ἣν τήν τε κατάραν, καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν ἡμῶν καὶ τὰ τοιαῦτα οὐκ ὄντα φυσικά, οὐκ αὐτὸς ταῦτα ὢν ἢ γενόμενος, ᾠκειώσατο, ἀλλὰ τὸ ἡμέτερον ἀναδεχόμενος πρόσωπον, καὶ μεθ' ἡμῶν ταττόμενος. τοιοῦτον δέ ἐστι, καὶ τὸ γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα.

Περὶ τοῦ πάθους τοῦ σώματος τοῦ κυρίου, καὶ τῆς ἀπαθείας τῆς αὐτοῦ θεότητος.

Αὐτὸς οὖν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος πάντα ὑπέμεινε σαρκί, τῆς θείας καὶ μόνης ἀπαθοῦς αὐτοῦ φύσεως, ἀπαθοῦς μενούσης. τοῦ γὰρ ἑνὸς Χριστοῦ, τοῦ ἐκ θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος συντεθειμένου, ἐν θεότητί τε καὶ ἀνθρωπότητι ὄντος, πάσχοντος, τὸ μὲν

τος, τὸ μὲν

τος, τὸ μὲν παθητόν, ὡς πεφυκὸς πάσχειν, ἔπασχεν, οὐ συνέπασχε δὲ τὸ ἀπαθές. ἡ μὲν γὰρ ψυχὴ παθητὴ οὖσα, τοῦ σώματος τεμνομένου, αὐτὴ μὴ τεμνομένη, συναλγεῖ καὶ συμπάσχει τῷ σώματι. ἡ δὲ θεότης ἀπαθὴς οὖσα, οὐ συνέπασχε τῷ σώματι. Ἰστέον δέ, ὅτι θεὸν μὲν σαρκὶ παθόντα, φαμέν, θεότητα δὲ σαρκὶ παθοῦσαν, ἢ θεὸν διὰ σαρκὸς παθόντα οὐδαμῶς. εἰ γὰρ ἡλίου δένδρῳ ἐπιλάμποντος, ἡ ἀξίνη τέμνοι τὸ δένδρον, ἄτμητος καὶ ἀπαθὴς διαμένει ὁ ἥλιος· πολλῷ μᾶλλον ἡ ἀπαθὴς τοῦ λόγου θεότης καθ' ὑπόστασιν ἡνωμένη σαρκί, τῆς σαρκὸς πασχούσης, ἀπαθὴς διαμένει. καὶ ὥσπερ εἴ τις πεπυρακτωμένῳ σιδήρῳ ἐπιχέει ὕδωρ, ὃ μὲν πέφυκε πάσχειν ὑπὸ τοῦ ὕδατος, τὸ πῦρ λέγω σβέννυται, ἀβλαβὴς δὲ διαμένει ὁ σίδηρος. οὐ πέφυκε γὰρ ὑπὸ τοῦ ὕδατος διαφθείρεσθαι, πολλῷ μᾶλλον τῆς σαρκὸς πασχούσης, ἡ μόνη ἀπαθὴς θεότης τὸ πάθος οὐ προσήκατο, καὶ ἀχώριστος αὐτῆς διαμένουσα. οὐκ ἀνάγκη γὰρ παντελῶς καὶ ἀνελλιπῶς ἐοικέναι τὰ παραδείγματα. ἀνάγκη γὰρ ἐν τοῖς παραδείγμασι, καὶ τὸ ὅμοιον θεωρεῖσθαι καὶ τὸ παρηλλαγμένον, ἐπεὶ παράδειγμα. τὸ γὰρ ἐν πᾶσιν ὅμοιον, ταυτὸν ἂν εἴη καὶ οὐ παράδειγμα. καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν θείων. ἀδύνατον γὰρ ἐν πᾶσιν ὅμοιον εὑρεῖν παράδειγμα, ἐπί τε τῆς θεολογίας, ἐπί τε τῆς οἰκονομίας.

Περὶ τοῦ

Περὶ τοῦ ἀχώριστον διαμεῖναι τὴν τοῦ λόγου θεότητα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος καὶ ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ κυρίου, καὶ μίαν διαμεῖναι ὑπόστασιν. οδʹ.

Ἀναμάρτητος ὢν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός (ἁμαρτίαν γὰρ οὐκ ἐποίησεν ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ) οὐχ ὑπέκειτο θανάτῳ, εἴπερ διὰ τῆς ἁμαρτίας εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν ὁ θάνατος. θνήσκει τοίνυν, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν θάνατον ἀναδεχόμενος, καὶ ἑαυτὸν τῷ πατρὶ προσφέρει θυσίαν ὑπὲρ ἡμῶν. αὐτῷ γὰρ πεπλημμελήκαμεν, καὶ αὐτὸν ἔδει τὸ ὑπὲρ ἡμῶν λύτρον δέξασθαι, καὶ οὕτως ἡμᾶς λυθῆναι τῆς κατακρίσεως. μὴ γὰρ γένοιτο τῷ τυράννῳ τὸ τοῦ δεσπότου προσενεχθῆναι αἷμα. πρόσεισι τοιγαροῦν ὁ θάνατος, καὶ καταπιὼν τὸ τοῦ σώματος δέλεαρ, τῷ τῆς θεότητος ἀγκίστρῳ περιπείρεται, καὶ ἀναμαρτήτου καὶ ζωοποιοῦ γευσάμενος σώματος, διαφθείρεται, καὶ πάντας ἀνάγει οὓς πάλαι κατέπιεν. ὥσπερ γὰρ τὸ σκότος τῇ τοῦ φωτὸς ἐπεισαγωγῇ ἐξαφανίζεται, οὕτως ἡ φθορὰ τῇ τῆς ζωῆς προσβολῇ ἀπελαύνεται, καὶ γίνεται πᾶσι ζωή, φθορὰ δὲ τῷ φθείραντι. καὶ τέθνηκε τοιγαροῦν ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἡ ἁγία αὐτοῦ ψυχὴ τοῦ ἀχράντου διῃρέθη σώματος, ἀλλ᾽ ἡ θεότης ἀχώριστος ἀμφοτέρων διέμεινε, τῆς τε ψυχῆς φημὶ καὶ τοῦ σώματος. καὶ οὐδ᾽ οὕτως ἡ μία ὑπόστασις, εἰς δύο ὑποστάσεις διῃρέθη).

τότε γὰρ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ κατὰ ταυτὸν ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ τοῦ λόγου ὑποστάσει ἔσχον τὴν ὕπαρξιν, καὶ ἐν τῷ θανάτῳ ἀλλήλων διαιρεθέντα ἕκαστον αὐτῶν ἔμεινε, τὴν μίαν τοῦ λόγου ὑπόστασιν ἔχοντα. ὥστε ἡ μία τοῦ λόγου ὑπόστασις, τοῦτε λόγου καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ὑπῆρχεν ὑπόστασις. οὐδέποτε γὰρ οὔτε ἡ ψυχὴ οὔτε σῶμα ἰδίαν ἔσχεν ὑπόστασιν, παρὰ τὴν τοῦ λόγου ὑπόστασιν, μία δὲ ἀεὶ τοῦ λόγου ὑπόστασις, καὶ οὐδέποτε δύο. ὥστε μία ἀεὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ ὑπόστασις. εἰ γὰρ καὶ τοπικῶς τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ κεχώριστο, ἀλλ᾽ ὑποστατικῶς διὰ τοῦ λόγου ἥνωτο.

Περὶ φθορᾶς, καὶ διαφθορᾶς. οεʹ.

Τὸ τῆς φθορᾶς ὄνομα, δύο σημαίνει. σημαίνει γὰρ τὰ ἀνθρώπινα ταῦτα πάθη, πεῖναν, δίψαν, κόπον, τὴν τῶν ἥλων διάτρησιν, θάνατον, ἤτοι χωρισμὸν ψυχῆς ἐκ τοῦ σώματος, καὶ τὰ τοιαῦτα. κατὰ τοῦτο τὸ σημαινόμενον φθαρτὸν τὸ τοῦ κυρίου σῶμα φαμέν. πάντα γὰρ ταῦτα ἑκουσίως ἀνέλαβε. σημαίνει δὲ ἡ φθορὰ καὶ τὴν τελείαν τοῦ σώματος εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη στοιχεῖα, διάλυσιν καὶ ἀφανισμόν. ἥτις μᾶλλον ὑπὸ πολλῶν διαφθορὰ ὀνομάζεται. ταύτης πεῖραν τὸ τοῦ κυρίου σῶμα οὐκ ἔσχεν, ὥς φησιν ὁ προφήτης Δαβίδ. ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδην, οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν. ἄφθαρτον μὲν οὖν τὸ τοῦ κυρίου σῶμα λέγειν κατὰ τὸν παράφρονα

Ἰουλιανὸν καὶ Γαϊανόν, κατὰ τὸ πρῶτον τῆς φθορᾶς σημαινόμενον, πρὸ τῆς ἀναστάσεως, ἀσεβές. εἰ γὰρ ἄφθαρτον, οὐχ ὁμοούσιον ἡμῖν. ἀλλὰ καὶ δοκήσει καὶ οὐκ ἀληθείᾳ γέγονεν, ἃ γεγονέναι φησὶ τὸ εὐαγγέλιον, τὴν πεῖναν, τὴν δίψαν, τοὺς ἥλους, τὴν τῆς πλευρᾶς νύξιν, τὸν θάνατον. εἰ δὲ δοκήσει γέγονε, φενακισμὸς καὶ σκηνή, τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον. καὶ δοκήσει καὶ οὐκ ἀληθείᾳ γέγονεν ἄνθρωπος. καὶ δοκήσει καὶ οὐκ ἀληθείᾳ σεσώσμεθα. ἀλλ' ἄπαγε. καὶ οἱ ταῦτα λέγοντες, τῆς σωτηρίας ἀμοιρείτωσαν. ἡμεῖς δὲ τῆς ἀληθοῦς σωτηρίας ἐτύχομεν καὶ τευξόμεθα. κατὰ δὲ τὸ δεύτερον τῆς φθορᾶς σημαινόμενον, ἄφθαρτον. ἤτοι ἀδιάφθορον ὁμολογοῦμεν τὸ τοῦ κυρίου σῶμα. καθὼς ἡμῖν οἱ θεοφόροι πατέρες παραδεδώκασι. μετὰ μέντοι τὴν ἐκ νεκρῶν τοῦ σωτῆρος ἀνάστασιν, καὶ κατὰ τὸ πρῶτον σημαινόμενον, ἄφθαρτον τὸ τοῦ κυρίου σῶμά φαμεν. καὶ τῷ ἡμετέρῳ γὰρ σώματι τήν τε ἀνάστασιν καὶ τὴν μετὰ ταῦτα ἀφθαρσίαν, ὁ κύριος διὰ τοῦ ἰδίου ἐδωρήσατο σώματος, αὐτὸς ἀπαρχὴ τῆς τε ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀφθαρσίας, καὶ τῆς ἀπαθείας, ἡμῖν γενόμενος. δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος.

Περὶ τῆς ἐν τῷ ᾅδῃ καθόδου. οϛʹ.

Κάτεισιν εἰς ᾅδην, ψυχὴ τεθεωμένη. ἵνα ὥσπερ τοῖς ἐν γῇ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἀνέτειλεν ἥλιος, οὕτω καὶ τοῖς ὑπὸ γῆν

ἐν σκότει καὶ σκιᾷ καθημένοις, ἐπιλάμψῃ τὸ φῶς. ἵν' ὥσπερ τοῖς ἐν γῇ εὐηγγελίσατο εἰρήνην, αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, καὶ τοῖς μὲν πιστεύσασι γέγονεν αἴτιος σωτηρίας αἰωνίου, τοῖς δὲ ἀπειθήσασιν ἀπιστίας ἔλεγχος, οὕτω καὶ τοῖς ἐν ᾅδου. ἵνα αὐτῷ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ οὕτω τοὺς ἀπ' αἰώνων λύσας πεπεδημένους, αὖθις ἐκ νεκρῶν ἀνεφοίτησεν, ὁδοποιήσας ἡμῖν τὴν ἀνάστασιν.

Περὶ τῶν μετὰ τὴν ἀνάστασιν. οζʹ.

Μετὰ δὲ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, πάντα μὲν τὰ πάθη ἀπέθετο. φθορὰν λέγω, πεῖναν τε καὶ δίψαν, ὕπνον καὶ κάματον, καὶ τὰ τοιαῦτα. εἰ γὰρ καὶ ἐγεύσατο βρώσεως μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἀλλ' οὐ νόμῳ φύσεως. οὐ γὰρ ἐπείνασεν. οἰκονομικῷ δὲ τρόπῳ, τὸ ἀληθὲς πιστούμενος τῆς ἀναστάσεως. ὡς αὐτή ἐστιν ἡ σὰρξ ἡ παθοῦσα καὶ ἀναστᾶσα. οὐδὲν δὲ τῶν τῆς φύσεως μερῶν ἀπέθετο, οὐ σῶμα οὐ ψυχήν, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα, καὶ τὴν ψυχὴν λογικήν τε καὶ νοεράν, θελητικήν τε καὶ ἐνεργητικὴν κέκτηται, καὶ οὕτως εἰς οὐρανοὺς ἀνεφοίτησε, καὶ οὕτως ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς καθέζεται, θέλων θεϊκῶς τε καὶ ἀνθρωπίνως τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, καὶ ἐνεργῶν θεϊκῶς μέν, τὴν τῶν ὅλων πρόνοιάν τε καὶ συντήρησιν καὶ κυβέρνησιν, ἀνθρωπίνως δέ, μεμνημένος τῶν ἐπὶ γῆς διατριβῶν, ὁρῶν τε καὶ γινώσκων, ὡς ὑπὸ πάσης προσκυ-

νεῖται τῆς λογικῆς κτίσεως. γινώσκει γὰρ ἡ ἁγία αὐτοῦ ψυχὴ, ὅτι καθ' ὑπόστασιν τῷ θεῷ λόγῳ ἥνωται, καὶ συμπροσκυνεῖται ὡς θεοῦ ψυχὴ, καὶ οὐχ ὡς ἁπλῶς ψυχή. καὶ τὸ ἀναβῆναι δὲ ἐκ γῆς εἰς οὐρανὸν, καὶ τὸ καταβῆναι δὲ πάλιν, ἐνέργειαί εἰσι περιγραφομένου σώματος. οὕτω γὰρ πάλιν ἐλεύσεται φησὶ πρὸς ὑμᾶς, ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν.

Περὶ τῆς ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς καθέδρας. οη'.

Ἐκ δεξιῶν δὲ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς κεκαθικέναι φαμὲν τὸν Χριστὸν σωματικῶς. οὐ τοπικὴν δὲ δεξιὰν τοῦ πατρὸς λέγομεν. πῶς γὰρ ὁ ἀπερίγραπτος τοπικὴν σχοίη δεξιάν; δεξιὰ γὰρ καὶ ἀριστερὰ, τῶν περιγραφομένων εἰσί. δεξιὰν δὲ τοῦ πατρὸς λέγομεν τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν τῆς θεότητος. ἐν ᾗ ὁ τοῦ θεοῦ υἱὸς πρὸ αἰώνων ὑπάρχων, ὡς θεὸς καὶ τῷ πατρὶ ὁμοούσιος, ἐπ' ἐσχάτων σαρκωθεὶς, καὶ σωματικῶς κάθηται, συνδοξασθείσης τῆς σαρκὸς αὐτοῦ. προσκυνεῖται γὰρ μιᾷ προσκυνήσει μετὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ ὑπὸ πάσης τῆς κτίσεως.

Πρὸς τοὺς

Πρὸς τοὺς λέγοντας, εἰ δύο φύσεις ὁ Χριστὸς, ἢ καὶ τῇ κτίσει λατρεύετε, φύσιν κτιστὴν προσκυνοῦντες, ἢ μίαν φύσιν προσκυνητὴν λέγετε, καὶ μίαν ἀπροσκύνητον. οθ'.

Τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι προσκυνοῦμεν, ἀσώματον μὲν πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, καὶ νῦν τὸν αὐτὸν σεσαρκωμένον καὶ γενόμενον ἄνθρωπον, μετὰ τοῦ εἶναι θεόν. ἡ τοίνυν σὰρξ αὐτοῦ κατὰ μὲν τὴν ἑαυτῆς φύσιν, εἰ διέλοις ἰσχναῖς ἐπινοίαις τὸ ὁρώμενον ἐκ τοῦ νοουμένου, ἀπροσκύνητός ἐστιν ὡς κτιστή, ἑνωθεῖσα δὲ τῷ θεῷ λόγῳ δι' αὐτὸν καὶ ἐν αὐτῷ προσκυνεῖται. ὅνπερ γὰρ τρόπον ὁ βασιλεὺς καὶ γυμνὸς προσκυνεῖται καὶ ἐνδεδυμένος, καὶ ἡ ἁλουργὶς, ὡς μὲν ψιλὴ ἁλουργὶς πατεῖται καὶ περιῤῥίπτεται, βασιλικὸν δὲ γενομένη ἔνδυμα, τιμᾶται καὶ δοξάζεται, καὶ εἴ τις αὐτὴν παροικτρώσειεν, θάνατον ὡς τὰ πολλὰ κατακρίνεται, ὡς δὲ καὶ ξύλον ψιλὸν, οὐκ ἔστι τῇ ἁφῇ ἀπρόσιτον, πυρὶ δὲ προσομιλῆσαν καὶ ἄνθραξ γενόμενον, οὐ δι' ἑαυτὸ, ἀλλὰ διὰ τὸ συνημμένον πῦρ, ἀπρόσιτον γίνεται, καὶ οὐχ ἡ τοῦ ξύλου φύσις ὑπάρχει ἀπρόσιτος, ἀλλ' ὁ ἄνθραξ ἤτοι τὸ πεπυρακτωμένον ξύλον, οὕτω καὶ ἡ σὰρξ, κατὰ μὲν τὴν ἑαυτῆς φύσιν, οὐκ ἔστι προσκυνητή, προσκυνεῖται δὲ ἐν τῷ σεσαρκωμένῳ θεῷ λόγῳ, οὐ δι' ἑαυτὴν, ἀλλὰ διὰ τὸν ἡνωμένον αὐτῇ καθ' ὑπόστασιν θεὸν λόγον. καὶ οὔ φαμεν ὅτι σάρκα προσκυνοῦμεν ψιλὴν, ἀλλὰ σάρκα θεοῦ, ἤτοι σεσαρκωμένον θεόν.

Διὰ τί ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐνηνθρώπησε, καὶ οὐχ ὁ πατὴρ, οὐδὲ τὸ πνεῦμα, καὶ τί ἐνανθρωπήσας κατώρθωσε. ϖ΄.

Πατὴρ ὁ πατὴρ καὶ οὐχ υἱὸς, υἱὸς ὁ υἱὸς καὶ οὐ πατὴρ, πνεῦμα ἅγιον τὸ πνεῦμα καὶ οὐ πατὴρ οὐδὲ υἱός. ἡ γὰρ ἰδιότης, ἀκίνητος. ἢ πῶς ἂν ἰδιότης μένοι, κινουμένη καὶ μεταπίπτουσα; διὰ τοῦτο ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, υἱὸς ἀνθρώπου γίνεται, ἵνα μένῃ ἡ ἰδιότης ἀκίνητος. υἱὸς γὰρ ὢν τοῦ θεοῦ, υἱὸς ἀνθρώπου γέγονεν, σαρκωθεὶς ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου, καὶ οὐκ ἐκστὰς τῆς υἱϊκῆς ἰδιότητος, ἐνηνθρώπησε δὲ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἵν' ἐφ' ᾧπερ ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον, πάλιν αὐτῷ χαρίσηται. ἐποίησε γὰρ αὐτὸν κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ, νοερὸν καὶ αὐτεξούσιον, καὶ καθ' ὁμοίωσιν, ἤτοι ἐν ἀρεταῖς τέλειον, ὡς ἐφικτὸν ἀνθρώπου φύσει. αὗται γὰρ οἱονεὶ χαρακτῆρες τῆς θείας ὑπάρχουσι φύσεως, τὸ ἀμέριμνον καὶ ἀπερίσπαστον, καὶ ἀκέραιον, τὸ ἀγαθὸν, τὸ σοφὸν, τὸ δίκαιον, τὸ πάσης κακίας ἐλεύθερον. ἐν κοινωνίᾳ μὲν οὖν ἑαυτοῦ καταστήσας τὸν ἄνθρωπον. (ἐπ' ἀφθαρσίᾳ γὰρ τοῦτον ἐποίησε.) διὰ τῆς ἑαυτοῦ κοινωνίας, ἀνήγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸ ἄφθαρτον. ἐπειδὴ δὲ διὰ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς, τοὺς τῆς θείας εἰκόνος χαρακτῆρας ἐζοφώσαμέν τε, καὶ συνεχέαμεν, καὶ ἐν κακίᾳ γενόμενοι, τῆς θείας κοινωνίας ἐγυμνώθημεν. (τίς γὰρ μετουσία φωτὶ πρὸς σκότος;) καὶ ἔξω τῆς ζωῆς γενόμενοι, τῇ τοῦ θανάτου φθορᾷ ὑπεπέσομεν, ἐπειδὴ μετέδωκε τοῦ κρείττονος, καὶ

οὐκ ἐφυλάξαμεν,

οὐκ ἐφυλάξαμεν, μεταλαμβάνει τοῦ χείρονος, τῆς ἡμετέρας λέγω φύσεως, ἵνα δι' αὑτοῦ, καὶ ἐν ἑαυτῷ ἀνακαινίσῃ μὲν τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν, διδάξῃ δὲ καὶ ἡμᾶς τὴν ἐνάρετον πολιτείαν, ταύτην δι' ἑαυτοῦ ποιήσας ἡμῖν εὐεπίβατον, καὶ τῇ τῆς ζωῆς κοινωνίᾳ, ἐλευθερώσῃ τῆς φθορᾶς, ἀπαρχὴ γενόμενος τῆς ἡμῶν ἀναστάσεως, καὶ τὸ ἀχρειωθὲν καὶ συντριβὲν σκεῦος ἀνακαινίσῃ, ἵνα τῆς τυραννίδος τοῦ διαβόλου λυτρώσηται, πρὸς θεογνωσίαν ἡμᾶς καλέσας, καὶ νευρώσῃ, καὶ παιδεύσῃ δι' ὑπομονῆς καὶ ταπεινώσεως καταπαλαίειν τὸν τύραννον. πέπαυται γοῦν ἡ τῶν δαιμόνων θρησκεία, ἡ κτίσις τῷ θείῳ ἡγίασται αἵματι, βωμοὶ καὶ ναοὶ εἰδώλων καθῄρηνται, θεογνωσία πεφύτευται, τριὰς ἡ ὁμοούσιος, ἡ ἄκτιστος θεότης λατρεύεται, εἷς θεὸς ἀληθινὸς, δημιουργὸς τῶν ἁπάντων καὶ κύριος, ἀρεταὶ πολιτεύονται, ἀναστάσεως ἐλπὶς διὰ τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως δεδώρηται, φρίττουσι τοὺς πάλαι ὑποχειρίους ἀνθρώπους οἱ δαίμονες, καὶ τό γε θαυμαστὸν ὅτι ταῦτα πάντα διὰ σταυροῦ καὶ παθῶν καὶ θανάτου κατώρθωται, εἰς πᾶσαν τὴν γῆν τὸ εὐαγγέλιον τῆς θεογνωσίας κεκήρυκται, οὐ πολέμῳ καὶ ὅπλοις καὶ στρατοπέδοις, τοὺς ἐναντίους τροπούμενον, ἀλλ' ὀλίγοι γυμνοὶ πτωχοὶ καὶ ἀγράμματοι, διωκόμενοι, αἰκιζόμενοι, θανατούμενοι, σταυρωθέντα σαρκὶ, καὶ θανόντα κηρύττοντες, τῶν σοφῶν καὶ δυνατῶν κατεκράτησαν. εἵπετο γὰρ αὐτοῖς τοῦ σταυρωθέντος ἡ παντοδύναμος δύναμις. ὁ θά-

νατος ὁ πάλαι

νατος ὁ πάλαι φοβερώτατος ἥττηται, καὶ τῆς ζωῆς νῦν ὁ στυγητὸς καὶ μισητὸς πάλαι προκρίνεται. ταῦτα τῆς χριστοῦ παρουσίας τὰ κατορθώματα, ταῦτα τῆς αὐτοῦ δυνάμεως τὰ γνωρίσματα. οὐ γὰρ ὡς διὰ μωσέως, ἕνα λαὸν ἐξ Αἰγύπτου καὶ τῆς Φαραὼ δουλείας, θάλασσαν διαστήσας διέσωσε, πᾶσαν δὲ μᾶλλον τὴν ἀνθρωπότητα, ἐκ φθορᾶς θανάτου καὶ πικροῦ τυράννου τῆς ἁμαρτίας ἐρρύσατο, οὐ βίᾳ ἄγων πρὸς ἀρετὴν, οὐ γῇ καταχωννὺς, καὶ πυρὶ φλέγων, καὶ λιθοβολεῖσθαι προστάσσων τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἀλλὰ πραότητι καὶ μακροθυμίᾳ πείθων τοὺς ἀνθρώπους αἱρεῖσθαι τὴν ἀρετὴν, καὶ τοῖς ὑπὲρ ταύτης ἐναμιλλᾶσθαι πόνοις καὶ ἐνηδύνεσθαι. πάλαι μὲν γὰρ ἁμαρτάνοντες, ἠκίζοντο, καὶ ἔτι τῆς ἁμαρτίας ἀντείχοντο, καὶ ὅμως αὐτοῖς ἡ ἁμαρτία λελόγιστο. νῦν δὲ ὑπὲρ εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς, αἰκισμοὺς αἱροῦνται, καὶ στρεβλώσεις, καὶ θάνατον.

Εὖγε ὦ χριστὲ θεοῦ λόγε καὶ σοφία καὶ δύναμις, καὶ θεὲ παντοκράτωρ, τί σοι τούτων ἁπάντων οἱ ἄποροι ἡμεῖς ἀντιδώημεν; σὰ γὰρ ἅπαντα. καὶ αἰτεῖς παρ' ἡμῶν οὐδὲν, ἢ τὸ σώζεσθαι, αὐτὸς καὶ τοῦτο διδοὺς. καὶ λαμβάνεις χάριν εἰδὼς, δι' ἄφατον ἀγαθότητα. σοὶ χάρις τῷ τὸ εἶναι δεδωκότι, καὶ τὸ εὖ εἶναι χαρισαμένῳ, κἀκ τούτου παραπεσόντας, αὖθις ἐπαναγαγόντι πρὸς τοῦτο, διὰ τῆς ἀφάτου συγκαταβάσεως.

Πρὸς τοὺς

Πρὸς τοὺς ἐπερωτῶντας εἰ ὑπόστασις τοῦ χριστοῦ κτιστή ἐστιν, ἢ ἄκτιστος. πα'.

Ἡ ὑπόστασις τοῦ θεοῦ λόγου πρὸ τῆς σαρκώσεως, ἁπλῆ ἦν καὶ ἀσύνθετος, καὶ ἀσώματος, καὶ ἄκτιστος, σαρκωθεῖσα δὲ αὕτη, γέγονε καὶ τῇ σαρκὶ ὑπόστασις, καὶ γέγονε σύνθετος ἐκ θεότητος, ἧς ἀεὶ εἶχε, καὶ ἐξ ἧς προσείληφε σαρκός. καὶ φέρει τὰ τῶν δύο φύσεων ἰδιώματα, ἐν δυσὶ γνωριζομένη ταῖς φύσεσιν. ὥστε ἡ αὐτὴ μία ὑπόστασις, ἄκτιστός τέ ἐστι τῇ θεότητι, καὶ κτιστὴ τῇ ἀνθρωπότητι, ὁρατὴ καὶ ἀόρατος. ἐπεὶ ἀναγκαζόμεθα, ἢ διαιρεῖν τὸν ἕνα χριστὸν, δύο τὰς ὑποστάσεις λέγοντες, ἢ τὴν τῶν φύσεων ἀρνεῖσθαι διαφορὰν, καὶ τροπὴν εἰσάγειν καὶ σύγχυσιν.

Περὶ τοῦ πότε ἐκλήθη χριστός. πβ'.

Οὐχ ὥσπερ τινὲς ψευδηγοροῦσι, πρὸ τῆς ἐκ παρθένου σαρκώσεως ὁ νοῦς ἡνώθη τῷ θεῷ λόγῳ, καὶ ἐκ τότε ἐκλήθη χριστός. τοῦτο τῶν Ὠριγένους ληρημάτων τὸ ἀτόπημα, προϋπάρξιν ψυχῶν δογματίσαντος. ἡμεῖς δὲ χριστὸν γεγενῆσθαί τε καὶ κεκλῆσθαι φαμὲν τὸν υἱὸν καὶ λόγον τοῦ θεοῦ, ἀφ' οὗ ἐν γαστρὶ τῆς ἁγίας ἀειπαρθένου ἐσκήνωσε, καὶ σὰρξ ἀτρέπτως ἐγένετο, καὶ ἐχρίσθη ἡ σὰρξ τῇ θεότητι. χρίσις γὰρ αὕτη τῆς ἀνθρωπότητος, ὥς φησιν ὁ θεολόγος Γρηγόριος. καὶ ὁ ἱερώτατος δὲ ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων Κύριλλος πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδόσιον γράφων, τάδ' ἔφησεν. χρῆναι γὰρ ἔγωγέ φημι, μήτε

τὸν ἐκ θεοῦ

τὸν ἐκ θεοῦ λόγον, ἀνθρωπότητος δίχα, μήτε μὴν τὸν ἐκ γυναικὸς ἀποτεχθέντα ναόν, οὐχ ἑνωθέντα τῷ λόγῳ, Χριστὸν Ἰησοῦν ὀνομάζεσθαι. ἀνθρωπότητι γὰρ καθ' ἕνωσιν οἰκονομικὴν ἀπορρήτως συνενηνεγμένος ὁ ἐκ θεοῦ λόγος, νοεῖται Χριστός. καὶ πρὸς τὰς βασιλίδας οὕτως· τινές φασιν ὅτι τὸ Χριστὸς ὄνομα, πρέπει καὶ μόνῳ καὶ ἰδίᾳ, καὶ καθ' αὑτὸν νοουμένῳ καὶ ὑπάρχοντι τῷ ἐκ θεοῦ πατρὸς γεννηθέντι λόγῳ. ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτω δεδιδάγμεθα φρονεῖν ἢ λέγειν. ὅτε γὰρ γέγονε σὰρξ ὁ λόγος, τότε καὶ ὠνομάσθαι λέγομεν αὐτὸν Χριστὸν Ἰησοῦν. ἐπειδὴ γὰρ κέχρισται τῷ ἐλαίῳ τῆς ἀγαλλιάσεως, ἤτοι τῷ ἁγίῳ πνεύματι παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ πατρός, ταύτῃ τοι Χριστὸς ὀνομάζεται. ὅτι δὲ περὶ τὸ ἀνθρώπινον ἡ χρίσις, οὐκ ἂν ἐνδοιάσειέ τις τῶν ὀρθὰ φρονεῖν εἰωθότων. καὶ Ἀθανάσιος δὲ ὁ πανἀοίδιμος ἐν τῷ περὶ τῆς σωτηριώδους ἐπιφανείας λόγῳ ὧδέ πη λέγει. ὁ προϋπάρχων θεὸς πρὶν τῆς ἐν σαρκὶ ἐπιδημίας, οὐκ ἦν ἄνθρωπος, ἀλλὰ θεὸς ἦν πρὸς τὸν θεὸν ἀόρατος καὶ ἀπαθὴς ὤν. ὅτε δὲ γέγονεν ἄνθρωπος τὸ Χριστὸς ὄνομα διὰ τὴν σάρκα προσάγεται, ἐπειδὴ ἀκολουθεῖ τῷ ὀνόματι τὸ πάθος καὶ ὁ θάνατος. εἰ δὲ καὶ ἡ θεία φησὶ γραφή, διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως. ἰστέον ὡς πολλάκις κέχρηται ἡ θεία γραφὴ τῷ παρῳχηκότι χρόνῳ ἀντὶ τοῦ μέλλοντος, ὡς τὸ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. οὔπω γὰρ ὤφθη, οὐδὲ συνανεστράφη θεὸς ἀνθρώποις, ὅτε ταῦτα ἐλέγετο. καὶ τό, ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν, καὶ ἐκλαύσαμεν. οὐδέπω γὰρ ταῦτα ἐγεγόνει.

Πρὸς τοῖς

Πρὸς τοὺς ἐπερωτῶντας εἰ δύο φύσεις ἐγέννησεν ἡ ἁγία θεοτόκος, καὶ εἰ δύο φύσεις ἐπὶ σταυροῦ ἐκρέμαντο. πγʹ.

Φύσεως μέν ἐστι, τὸ ἀγένητον καὶ τὸ γενητὸν διὰ τοῦ ἑνὸς ν γραφόμενον. ὅπερ δηλοῖ τὸ ἄκτιστον καὶ τὸ κτιστόν. τὸ δὲ ἀγέννητον καὶ γεννητὸν οὐ φύσεως ἀλλ' ὑποστάσεως. ἤτοι τὸ γεννηθῆναι καὶ μὴ γεννηθῆναι. ὅπερ διὰ τῶν δύο νν ἐκφέρεται. ἔστι μὲν οὖν ἡ μὲν θεία φύσις ἀγένητος, ἤτοι ἄκτιστος. πάντα δὲ τὰ μετὰ τὴν θείαν φύσιν, γενητά, ἤτοι κτιστά. θεωρεῖται τοίνυν ἐν μὲν τῇ θείᾳ καὶ ἀκτίστῳ φύσει, τὸ μὲν ἀγέννητον ἐν τῷ πατρί. οὐ γὰρ ἐγεννήθη. τὸ δὲ γεννητὸν ἐν τῷ υἱῷ. ἐκ πατρὸς γὰρ ἀϊδίως γεγέννηται. τὸ δὲ ἐκπορευτὸν ἐν τῷ ἁγίῳ πνεύματι. ἑκάστου δὲ εἴδους ζώων, τὰ μὲν πρῶτα, ἀγέννητα, ἀλλ' οὐκ ἀγένητα. γεγόνασι γὰρ ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ, οὐκ ἐγεννήθησαν δὲ ἐξ ὁμοίων. γένεσις μὲν γὰρ κτίσις ἐστί, γέννησις δὲ ἐπὶ μὲν θεοῦ ἐκ μόνου πατρός, ὁμοουσίου υἱοῦ πρόοδος. ἐπὶ δὲ τῶν σωμάτων, ἡ ἐκ συναφείας ἄρρενός τε καὶ θηλείας, ὁμοουσίου ὑποστάσεως πρόοδος. ὅθεν γινώσκομεν, ὡς οὐκ ἔστι φύσεως τὸ γεννᾶσθαι, ἀλλ' ὑποστάσεως. εἰ γὰρ φύσεως ἦν, οὐκ ἂν ἐν τῇ αὐτῇ φύσει τὸ γεννητὸν ἐθεωρεῖτο καὶ τὸ ἀγέννητον. ὑπόστασιν τοίνυν ἐγέννησεν ἡ ἁγία θεοτόκος, ἐν δυσὶ γνωριζομένην ταῖς φύσεσι, θεότητι μὲν ἐκ πατρὸς γεννηθεῖσαν ἀχρόνως, ἐπ' ἐσχά-

των δὲ

των δὲ ἐν χρόνῳ ἐξ αὐτῆς σαρκωθεῖσαν, καὶ σαρκὶ τικτομένην. εἰ δὲ οἱ ἐρωτῶντες, αἰνίττοιντο, ὅτι ὁ γεννηθεὶς ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου, δύο φύσεις ἐστί. φαμέν. ναὶ δύο φύσεις ἐστί. θεὸς γάρ ἐστιν ὁ αὐτὸς καὶ ἄνθρωπος. ὁμοίως καὶ περὶ τῆς σταυρώσεως, ἀναστάσεώς τε, καὶ ἀναλήψεως. οὐ φύσεως γὰρ ταῦτα ἐστίν, ἀλλ᾽ ὑποστάσεως. ἔπαθεν οὖν ὁ Χριστὸς ἐν δυσὶ φύσεσιν ὢν τῇ παθητῇ φύσει, ἐσταυρώθη τε. σαρκὶ γὰρ ἐπὶ σταυροῦ ἐκρέματο, καὶ οὐ θεότητι. ἐπεὶ εἰ εἴπωσιν, ἡμῖν ἐρωτῶσι, δύο φύσεις ἀπέθανον; οὐχὶ ἐροῦμεν. οὐκοῦν οὐδὲ δύο φύσεις ἐσταυρώθησαν. ἀλλ᾽ ἐγεννήθη ὁ Χριστὸς. ἤτοι ὁ θεὸς λόγος, ἐνανθρωπήσας, ἐγεννήθη σαρκί, ἐσταυρώθη σαρκί, ἔπαθε σαρκί, ἀπέθανε σαρκί, ἀπαθοῦς μεινάσης αὐτοῦ τῆς θεότητος.

Πῶς πρωτότοκος λέγεται ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ. πδ΄.

Πρωτότοκος ἐστὶν ὁ πρῶτος γεννηθεὶς, εἴτε μονογενὴς, εἴτε καὶ πρὸ ἄλλων ἀδελφῶν. εἰ μὲν οὖν ἐλέγετο ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ πρωτότοκος, μονογενὴς δὲ οὐκ ἐλέγετο, ὑπενοήσαμεν ἂν κτισμάτων αὐτὸν εἶναι πρωτότοκον, ὡς κτίσμα ὑπάρχοντα. ἐπειδὴ δὲ καὶ πρωτότοκος, καὶ μονογενὴς λέγεται, δεῖ δὲ καὶ ἀμφότερα τηρῆσαι ἐπ᾽ αὐτοῦ, πρωτότοκον αὐτὸν φαμὲν πάσης κτίσεως, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ θεοῦ, καὶ ἡ κτίσις ἐκ τοῦ θεοῦ, ἀλλ᾽ αὐτὸς μὲν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς μόνος ἀχρόνως γεγεννημένος, εἰκότως υἱὸς μονογενὴς πρωτότοκος καὶ οὐ πρωτόκτιστος λεχθήσεται. ἡ γὰρ κτίσις οὐκ ἐκ τῆς

οὐσίας

οὐσίας τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ θελήματι αὐτοῦ, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήχθη. πρωτότοκος δὲ, ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς. μονογενὴς γὰρ ὢν καὶ ἐκ μητρὸς, (ἐπειδήπερ μετέσχεν αἵματος καὶ σαρκὸς, παραπλησίως ἡμῖν, καὶ ἄνθρωπος γέγονε, γεγόναμεν δὲ καὶ ἡμεῖς δι᾽ αὐτοῦ υἱοὶ θεοῦ, υἱοθετηθέντες διὰ τοῦ βαπτίσματος) αὐτὸς ὁ φύσει υἱὸς τοῦ θεοῦ, πρωτότοκος ἐν ἡμῖν τοῖς θέσει καὶ χάριτι υἱοῖς θεοῦ γενομένοις καὶ ἀδελφοῖς αὐτοῦ χρηματίσασι, γέγονεν. ὅθεν καὶ ἔλεγεν, ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν. οὐκ εἶπε πατέρα ἡμῶν, ἀλλὰ πατέρα μου, φύσει δηλονότι, καὶ πατέρα ὑμῶν χάριτι. καὶ θεόν μου καὶ θεὸν ὑμῶν, καὶ οὐκ εἶπε θεὸν ἡμῶν, ἀλλὰ θεόν μου, ἂν διέλης λεπταῖς ἐπινοίαις, τὸ ὁρώμενον ἐκ τοῦ νοουμένου, καὶ θεὸν ὑμῶν ὡς δημιουργὸν καὶ κύριον.

Πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας, ἢ ὑπὸ τὸ συνεχὲς ποσὸν ἀνάγονται, ἢ ὑπὸ τὸ διωρισμένον, αἱ δύο φύσεις. πε΄.

Αἱ τοῦ κυρίου φύσεις, οὔτε ἓν σῶμά εἰσιν, οὔτε ἐπιφάνεια μία, οὔτε γραμμή, οὐ τόπος, οὐ χρόνος, ἵνα ὑπὸ τὸ συνεχὲς ποσὸν ἀναχθῶσι. ταῦτα γάρ εἰσι, τὰ συνεχῶς ἀριθμούμενα. ἥνωνται δὲ αἱ τοῦ κυρίου φύσεις, ἀσυγχύτως καθ᾽ ὑπόστασιν, καὶ διῄρηνται ἀδιαιρέτως, λόγῳ καὶ τρόπῳ τῆς διαφορᾶς. καὶ ᾧ μὲν τρόπῳ ἥνωνται, οὐκ ἀριθμοῦνται. οὐ γὰρ λέγομεν δύο ὑποστάσεις εἶναι τὰς φύσεις τοῦ Χριστοῦ, ἢ δύο κατὰ τὴν ὑπόστασιν. ᾧ δὲ τρόπῳ ἀδιαιρέτως διῄρηνται,

ἀριθμοῦνται.

ἀριθμοῦνται. δύο γάρ εἰσι φύσεις, λόγῳ καὶ τρόπῳ τῆς διαφορᾶς. ἡνωμέναι γὰρ καθ' ὑπόστασιν καὶ ἐν ἀλλήλαις περιχωροῦσαι, ἀσυγχύτως ἥνωνται, τὴν εἰς ἀλλήλας μεταβολὴν οὐ δεξάμεναι, τὴν οἰκείαν ἑκάστη φυσικὴν διαφορὰν, καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν διασώζουσαι. τὸ γὰρ κτιστὸν, διέμεινε κτιστὸν, καὶ τὸ ἄκτιστον, ἄκτιστον. τῷ τρόπῳ τοίνυν τῆς διαφορᾶς καὶ μόνῳ ἀριθμούμεναι ὑπὸ τὸ διωρισμένων ποσὸν ἀναχθήσονται. ἀδύνατον γὰρ τὰ κατὰ μηδὲν διαφέροντα ἀριθμεῖσθαι. καθὸ δὲ διαφέρουσιν, κατὰ τοῦτο ἀριθμοῦνται, οἷον ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος, καθὸ μὲν ἥνωνται, οὐκ ἀριθμοῦνται. τῷ λόγῳ γὰρ τῆς οὐσίας ἑνούμενοι, δύο φύσεις οὔτε εἰσὶν οὔτε λέγονται. καθ' ὑπόστασιν δὲ διαφέροντες, δύο ὑποστάσεις λέγονται. ὥστε ἡ διαφορὰ, αἰτία τοῦ ἀριθμοῦ.

Περὶ πίστεως, καὶ βαπτίσματος. πϛ'.

Ὁμολογοῦμεν δὲ, ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον. τὸ γὰρ βάπτισμα τὸν τοῦ κυρίου θάνατον δηλοῖ. συνθαπτόμεθα γοῦν τῷ κυρίῳ διὰ τοῦ βαπτίσματος, ὥς φησιν ὁ θεῖος ἀπόστολος. ὥσπερ οὖν ἅπαξ ἐτελέσθη ὁ τοῦ κυρίου θάνατος, οὕτως καὶ ἅπαξ δεῖ βαπτίζεσθαι, βαπτίζεσθαι δὲ κατὰ τὸν τοῦ κυρίου λόγον, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, διδασκομένους τὴν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα ὁμολογίαν. ὅσοι τοίνυν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα

βαπτισθέντες μίαν φύσιν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι διδαχθέντες, αὖθις ἀναβαπτίζονται, οὗτοι ἀνασταυροῦσι τὸν χριστὸν, ὥς φησιν ὁ θεῖος ἀπόστολος. ἀδύνατον γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, καὶ τὰ ἑξῆς, αὖθις ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν, ἀνασταυροῦντας ἑαυτοῖς τὸν χριστὸν καὶ παραδειγματίζοντας. ὅσοι δὲ μὴ εἰς τὴν ἁγίαν τριάδα ἐβαπτίσθησαν, τούτους δεῖ ἀναβαπτίζεσθαι. εἰ γὰρ καί φησιν ὁ θεῖος ἀπόστολος, ὅτι εἰς χριστὸν καὶ εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν, οὐχ οὕτω δεῖν γίνεσθαί φησιν τοῦ βαπτίσματος τὴν ἐπίκλησιν, ἀλλ' ὅτι τύπος τοῦ θανάτου τοῦ χριστοῦ ἐστὶ τὸ βάπτισμα. διὰ γὰρ τῶν τριῶν καταδύσεων, τὰς τρεῖς ἡμέρας τῆς τοῦ κυρίου ταφῆς σημαίνει τὸ βάπτισμα. τὸ οὖν εἰς χριστὸν βαπτισθῆναι δηλοῖ, τὸ πιστεύοντας εἰς αὐτὸν βαπτίζεσθαι. ἀδύνατον δὲ εἰς χριστὸν πιστεῦσαι, μὴ διδαχθέντας τὴν εἰς πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα ὁμολογίαν. χριστὸς γάρ ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὃν ἔχρισεν ὁ πατὴρ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, ὥς φησιν ὁ θεῖος Δαβίδ. διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου. καὶ Ἡσαΐας. ἐκ προσώπου τοῦ κυρίου, πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμὲ οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με. τὴν μέντοι ἐπίκλησιν τοὺς οἰκείους μαθητὰς ὁ κύριος διδάσκων, ἔλεγε. βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἐπειδὴ γὰρ ἐπ' ἀφθαρσίαν πεποίηκεν ἡμᾶς ὁ θεὸς, παραβάντας δὲ τὴν σωτήριον αὐτοῦ ἐντολὴν, φθορᾷ θανάτου κατεδίκασεν, ἵνα μὴ ἀθάνατον ᾖ τὸ κακὸν, συγκαταβὰς δὲ τοῖς δούλοις ὡς εὔσπλαγχνος καὶ καθ' ἡμᾶς γεγο-

νὸς τῆς φθορᾶς διὰ τοῦ ἰδίου πάθους ἐλυτρώσατο, ἐπήγασεν ἡμῖν ἐκ τῆς ἁγίας καὶ ἀχράντου αὐτοῦ πλευρᾶς πηγὴν ἀφέσεως, ὕδωρ μὲν εἰς ἀναγέννησιν καὶ ἔκπλυσιν τῆς τε ἁμαρτίας καὶ τῆς φθορᾶς, αἷμα δὲ ποτὸν ζωῆς ἀϊδίου πρόξενον. ἐντολάς τε ἡμῖν δέδωκε δι' ὕδατος ἀναγεννᾶσθαι καὶ πνεύματος, δι' ἐντεύξεως καὶ ἐπικλήσεως, τῷ ὕδατι ἐπιφοιτῶντος τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἐπειδὴ γὰρ διπλοῦς ὁ ἄνθρωπος, ἐκ ψυχῆς τε καὶ σώματος, διπλῆν ἡμῖν ἔδωκε καὶ τὴν κάθαρσιν, δι' ὕδατός τε καὶ πνεύματος, τοῦ μὲν πνεύματος, τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἐν ἡμῖν ἀνακαινίζοντος, τοῦ δὲ ὕδατος, διὰ τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος, καθαίροντος τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, καὶ τῆς φθορᾶς ἀπαλλάττοντος. καὶ τὴν μὲν τοῦ θανάτου εἰκόνα ἐκπληροῦντος τοῦ ὕδατος, τὸν δὲ τῆς ζωῆς ἀῤῥαβῶνα, παρεχομένου τοῦ πνεύματος. ἀπ' ἀρχῆς γὰρ πνεῦμα θεοῦ τοῖς ὕδασιν ἐπεφέρετο. καὶ ἄνωθεν ἡ γραφὴ μαρτυρεῖ τῷ ὕδατι, ὡς ἔστι καθαρτήριον. ἐπὶ Νῶε δι' ὕδατος ὁ θεὸς τὴν κοσμικὴν ἁμαρτίαν κατέκλυσε. δι' ὕδατος πᾶς ἀκάθαρτος κατὰ τὸν νόμον καθαίρεται, καὶ αὐτῶν τῶν ἱματίων πλυνομένων τῷ ὕδατι. ἔδειξεν Ἠλίας τὴν χάριν τοῦ πνεύματος συμμεμιγμένην τῷ ὕδατι, ὕδατι φλέξας τὴν ὁλοκαύτωσιν. καὶ σχεδὸν ἅπαντα κατὰ τὸν νόμον ὕδατι καθαρίζονται. τὰ γὰρ ὁρατὰ σύμβολα τῶν νοουμένων εἰσίν. ἡ μέντοι ἀναγέννησις, κατὰ ψυχὴν γίνεται. πίστις γὰρ υἱοθετεῖν οἶδε καίτοι ὄντας κτίσματα διὰ τοῦ πνεύματος, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἄγειν μακαριότητα. ἡ μὲν οὖν τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσις, πᾶσιν ὁμοίως διὰ τοῦ βαπτίσματος δίδοται, ἡ δὲ χάρις τοῦ πνεύματος κατὰ τὴν ἀναλο

γίαν τῆς πίστεως, καὶ τῆς προκαθάρσεως. νῦν μὲν οὖν διὰ τοῦ βαπτίσματος, τὴν ἀπαρχὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος λαμβάνομεν, καὶ ἀρχὴ ἑτέρου βίου γίνεται ἡμῖν ἡ παλιγγενεσία καὶ σφραγίς, καὶ φυλακτήριον, καὶ φωτισμός. χρὴ δὲ πάσῃ δυνάμει ἀσφαλῶς τηρεῖν ἑαυτοὺς καθαροὺς ἀπὸ ῥυπαρῶν ἔργων, ἵνα μὴ πάλιν ὥσπερ κύων ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον ἐπιστρέψαντες, δούλους πάλιν ἑαυτοὺς τῆς ἁμαρτίας ποιήσωμεν. πίστις γὰρ χωρὶς ἔργων νεκρά ἐστιν, ὁμοίως καὶ ἔργα χωρὶς πίστεως. ἡ γὰρ ἀληθὴς πίστις, διὰ τῶν ἔργων δοκιμάζεται. βαπτιζόμεθα δὲ εἰς τὴν ἁγίαν τριάδα, ὅτι αὐτὰ τὰ βαπτιζόμενα χρήζει τῆς ἁγίας τριάδος, εἰς τὴν αὐτῶν σύστασίν τε καὶ διαμονήν. καὶ ἀδύνατον μὴ συμπαρεῖναι ἀλλήλαις τὰς τρεῖς ὑποστάσεις. ἀχώριστος γὰρ ἡ ἁγία τριάς. πρῶτον βάπτισμα, τὸ τοῦ κατακλυσμοῦ εἰς ἐκκοπὴν ἁμαρτίας. δεύτερον, τὸ διὰ τῆς θαλάσσης καὶ τῆς νεφέλης. σύμβολον γὰρ ἡ μὲν νεφέλη τοῦ πνεύματος, ἡ θάλασσα δὲ τοῦ ὕδατος. τρίτον τὸ νομικόν. πᾶς γὰρ ἀκάθαρτος ἀπελούετο ὕδατι, ἔπλυνέ τε τὰ ἱμάτια, καὶ οὕτως εἰσῄει εἰς τὴν παρεμβολήν. τέταρτον, τὸ Ἰωάννου, εἰσαγωγικὸν ὑπάρχον, καὶ εἰς μετάνοιαν ἄγον τοὺς βαπτιζομένους, ἵνα εἰς Χριστὸν πιστεύσωσιν. ἐγὼ γὰρ ὑμᾶς φησὶ βαπτίζω ὕδατι, ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, αὐτὸς ὑμᾶς, φησί, βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί. προκαθαίρει οὖν ὁ Ἰωάννης ἐπὶ τὸ πνεῦμα διὰ τοῦ ὕδατος. πέμπτον, τὸ τοῦ κυρίου βάπτισμα, ὃ αὐτὸς ἐβαπτίσατο. βαπτίζεται δέ, οὐχ ὡς αὐτὸς χρήζων καθάρ

σεως, ἀλλὰ τὴν ἐμὴν οἰκειούμενος κάθαρσιν, ἵνα συντρίψῃ τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος, ἵνα κλύσῃ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ πάντα τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ ἐνθάψῃ τῷ ὕδατι, ἵνα ἁγιάσῃ τὸν βαπτιστὴν, ἵνα πληρώσῃ τὸν νόμον, ἵνα τὸ τῆς τριάδος ἀποκαλύψῃ μυστήριον, ἵνα τύπος καὶ ὑπογραμμὸς ἡμῖν πρὸς τὸ βαπτίζεσθαι γένηται. βαπτιζόμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς, τὸ τέλειον τοῦ κυρίου βάπτισμα τὸ δι᾽ ὕδατός τε καὶ πνς. πυρὶ δὲ λέγεται βαπτίζειν χς. ἐν εἴδει γὰρ πυρίνων γλωσσῶν ἐπὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους τὴν τοῦ πνς χάριν ἐξέχεεν, ὡς φησὶν αὐτὸς ὁ κς, ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν πνι ἁγίῳ καὶ πυρὶ, οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας. ἢ διὰ τὸ τοῦ μέλλοντος πυρὸς κολαστικὸν βάπτισμα. ἕκτον, τὸ, διὰ μετανοίας καὶ δακρύων, ὄντως ἐπίπονον. ἕβδομον, τὸ, δι᾽ αἵματος καὶ μαρτυρίου, ὃ καὶ αὐτὸς ὁ χς ὑπὲρ ἡμῶν ἐβαπτίσατο, ὡς λίαν αἰδέσιμον καὶ μακάριον, ὅσον δευτέροις οὐ μολύνεται ῥύποις. ὄγδοον, τὸ τελευταῖον, οὐ σωτήριον, ἀλλὰ τῆς μὲν κακίας, ἀναιρετικόν (οὐκέτι γὰρ κακία, καὶ ἁμαρτία πολιτεύεται) κολάζον δὲ ἀτελεύτητα. σωματικῷ εἴδει, ὡσεὶ περιστερὰ, κατεφοίτησε τὸ πνα τὸ ἅγιον ἐπὶ τὸν κν, τὴν ἀπαρχὴν τοῦ ἡμετέρου ὑποδεικνύον βαπτίσματος, καὶ τιμῶν τὸ σῶμα. ἐπεὶ καὶ τοῦτο, ἤγουν τὸ σῶμα, τῇ θεώσει θς, καὶ ἅμα που ἄνωθεν εἴθισται περιστερὰ λύσιν κατακλυσμοῦ εὐαγγελίζεσθαι. ἐπὶ δὲ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους πυροειδῶς κάτεισι. θς γάρ ἐστιν. ὁ δὲ θς, πῦρ καταναλίσκον ἐστί.

τὸ ἔλαιον ἐν τῷ βαπτίσματι παραλαμβάνεται, μηνύον τὴν χρίσιν ἡμῶν, καὶ χριστοὺς ἡμᾶς ἐργαζόμενον, καὶ τὸν τοῦ θῦ ἡμῖν ἐπαγγελλόμενον διὰ τοῦ ἁγίου πνς, ἔλαιον. ἐπεὶ καὶ κάρφος ἐλαίας τοῖς ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ περισωθεῖσιν, ἡ περιστερὰ κεκόμικεν. ἐβαπτίσθη Ἰωάννης τὴν χεῖρα ἐπιθεὶς ἐπὶ τὴν θείαν τοῦ δεσπότου κορυφὴν, καὶ τῷ ἰδίῳ αἵματι. οὐ χρὴ ὑπερτίθεσθαι τὸ βάπτισμα, ὅτε δι᾽ ἔργων ἡ πίστις τῶν προσιόντων μαρτυρηθῇ. ὁ ἐν δόλῳ προσιὼν τῷ βαπτίσματι κατακριθήσεται μᾶλλον ἢ ὠφεληθήσεται.

Περὶ πίστεως. πζ′.

Η μέντοι πίστις, διπλῆ ἐστιν. ἔστι γὰρ πίστις ἐξ ἀκοῆς. ἀκούοντες γὰρ τῶν θείων γραφῶν, πιστεύομεν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ ἁγίου πνς. αὕτη δὲ τελειοῦται πᾶσι τοῖς νομοθετηθεῖσιν ὑπὸ τοῦ χῦ, ἔργῳ πιστεύουσα, εὐσεβοῦσα, καὶ τὰς ἐντολὰς πράττουσα τοῦ ἀνακαινίσαντος ἡμᾶς. ὁ γὰρ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας πιστεύων, ἢ κοινωνῶν διὰ τῶν ἀτόπων ἔργων τῷ διαβόλῳ, ἄπιστός ἐστι. ἔστι δὲ πάλιν πίστις, ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων, ἢ ἀδίστακτος καὶ ἀδιάκριτος ἐλπὶς τῶν τε ὑπὸ θῦ ἡμῖν ἐπηγγελμένων, καὶ τῆς τῶν αἰτήσεων ἡμῶν ἐπιτυχίας. ἡ μὲν οὖν πρώτη, τῆς ἡμετέρας γνώμης ἐστὶν, ἡ δὲ δευτέρα, τῶν χαρισμάτων τοῦ πνς. ἰστέον δὲ ὅτι διὰ τοῦ βαπτίσματος περιτεμνόμεθα ἅπαν τὸ ἀπὸ γενέσεως κάλυμμα, ἤτοι τὴν ἁμαρ-

πίαν, καὶ Ἰσραηλῖται πνευματικοί, καὶ θεοῦ λαὸς χρηματίζομεν.

Περὶ σταυροῦ, ἐν ᾧ ἔτι καὶ περὶ πίστεως. πη'.

Ὁ λόγος ὁ τοῦ σταυροῦ, τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστίν, τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν, δύναμις θεοῦ ἐστιν. ὁ μὲν γὰρ πνευματικὸς πάντα ἀνακρίνει, ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος. μωρία γὰρ ἐστὶ τοῖς μὴ πίστει δεχομένοις, καὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ παντοδύναμον τοῦ θεοῦ λογιζομένοις, ἀλλ' ἀνθρωπίνοις καὶ φυσικοῖς λογισμοῖς ἐξερευνῶσι τὰ θεῖα. πάντα γὰρ τὰ τοῦ θεοῦ, ὑπὲρ φύσιν εἰσὶ καὶ λόγον καὶ ἔννοιαν. εἰ γάρ τις λογίσηται ὅπως ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι, τίνος τε ἕνεκεν παρήγαγεν ὁ θεὸς τὰ πάντα, καὶ φυσικοῖς λογισμοῖς φθάσαι βουληθῇ, οὐ καταλαμβάνει. ψυχικὴ γάρ ἐστιν ἡ γνῶσις αὕτη καὶ δαιμονιώδης. εἰ δέ τις πίστει χειραγωγούμενος, ἀγαθὸν καὶ παντοδύναμον, καὶ ἀληθές, καὶ σοφόν, καὶ δίκαιον τὸ θεῖον λογίσηται, εὑρήσει πάντα λεῖα καὶ ὁμαλά, καὶ ὁδὸν εὐθεῖαν. ἐκτὸς γὰρ πίστεως, ἀδύνατον σωθῆναι. πίστει γὰρ πάντα τά τε ἀνθρώπινα, τά τε πνευματικὰ σωίζεται. οὔτε γὰρ γεωργὸς ἐκτὸς πίστεως τέμνει γῆς αὔλακα. οὐκ ἔμπορος μικρῷ ξύλῳ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν τῷ μαινομένῳ τῆς θαλάσσης πελάγει παραδίδωσιν. οὐ γάμοι συνίστανται, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἐν τῷ βίῳ. πίστει νοοῦμεν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει παρῆχθαι. πάντα τά τε θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα πίστει κατορθοῦμεν. πίστις δέ ἐστιν, ἀπολυπραγμόνητος συγκατάθεσις. πᾶσα μὲν οὖν πρᾶξις καὶ θαυματουργία τοῦ Χριστοῦ, μεγίστη καὶ θεία, καὶ θαυμαστή.

καὶ θαυμαστή. ἀλλὰ πάντων ἐστὶ θαυμαστότερον ὁ τίμιος αὐτοῦ σταυρός. δι' οὐδενὸς γὰρ ἑτέρου ὁ θάνατος κατήργηται, ἡ τοῦ προπάτορος ἁμαρτία λέλυται, ὁ ᾅδης ἐσκύλευται, ἡ ἀνάστασις δεδώρηται, δύναμις ἡμῖν τοῦ καταφρονεῖν τῶν παρόντων καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου δέδοται, ἡ πρὸς τὴν ἀρχαίαν μακαριότητα ἐπάνοδος κατώρθωται, πύλαι παραδείσου ἠνοίχθησαν, ἡ φύσις ἡμῶν ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ κεκάθικε, τέκνα θεοῦ καὶ κληρονόμοι γεγόναμεν, εἰ μὴ διὰ τοῦ σταυροῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. διὰ σταυροῦ γὰρ ταῦτα πάντα κατώρθωται. ὅσοι γὰρ ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστόν, φησὶν ὁ ἀπόστολος, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν, ὅσοι δὲ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν, Χριστὸν ἐνεδυσάμεθα. Χριστὸς δέ ἐστι θεοῦ δύναμις καὶ θεοῦ σοφία. ἰδοὺ ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ, ἤτοι ὁ σταυρός, τὴν ἐνυπόστατον τοῦ θεοῦ σοφίαν καὶ δύναμιν ἡμᾶς περιέβαλε. δύναμις δὲ θεοῦ ἐστιν, ὁ λόγος ὁ τοῦ σταυροῦ, ἢ ὅτι τὸ δυνατὸν τοῦ θεοῦ, ἤγουν ἡ κατὰ τοῦ θανάτου νίκη δι' αὐτοῦ ἡμῖν πεφανέρωται, ἢ ὅτι ὥσπερ τὰ τέσσαρα ἄκρα τοῦ σταυροῦ διὰ τοῦ μέσου κέντρου κρατοῦνται καὶ συσφίγγονται, οὕτως διὰ τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως, τό τε ὕψος καὶ τὸ βάθος, μῆκός τε καὶ πλάτος, ἤτοι πᾶσα ὁρατή τε καὶ ἀόρατος κτίσις, συνέχεται. οὗτος ἡμῖν σημεῖον δέδοται ἐπὶ τοῦ μετώπου, ὃν τρόπον τῷ Ἰσραὴλ ἡ περιτομή. δι' αὐτοῦ γὰρ οἱ πιστοὶ τῶν ἀπίστων ἀποδιιστάμεθα καὶ γνωριζόμεθα. οὗτος θυρεὸς καὶ ὅπλον καὶ τρόπαιον κατὰ τοῦ Διαβόλου. οὗτος σφραγὶς ἵνα μὴ θίγῃ ἡμῶν ὁ ὀλοθρεύων, ὡς ἡ γραφή φησιν. οὗτος τῶν κειμένων ἀνάστασις, τῶν ἑστώτων στήριγμα, ἀσθενῶν βακτηρία, ποιμαινομένων ῥάβδος, ἐπιστρεφόντων

χειραγωγία, προκοπῶν τε τελείωσις, ψυχῆς σωτηρία καὶ σώματος, πάντων τῶν κακῶν ἀποτρόπαιον, πάντων τῶν ἀγαθῶν πρόξενος, ἁμαρτίας ἀναίρεσις, φυτὸν ἀναστάσεως, ξύλον ζωῆς αἰωνίου. αὐτὸ μὲν οὖν τὸ τίμιον ξύλον ὡς ἀληθῶς, καὶ σεβάσμιον, ἐν ᾧ ἑαυτὸν εἰς θυσίαν ὑπὲρ ἡμῶν Χριστὸς προσενήνοχεν, ὡς ἁγιασθὲν τῇ ἀφῇ τοῦ ἁγίου σώματός τε καὶ αἵματος, εἰκότως προσκυνητέον, τοὺς ἥλους, τὴν λόγχην, τὰ ἐνδύματα, καὶ τὰ ἱερὰ αὐτοῦ σκηνώματα. ἅπινά εἰσιν ἡ φάτνη, τὸ σπήλαιον, ὁ Γολγοθᾶς, ὁ σταυρός, ὁ ζωοποιὸς τάφος, ἡ Σιὼν τῶν ἐκκλησιῶν ἡ ἀκρόπολις, καὶ τὰ ὅμοια, ὥς φησιν ὁ θεοπάτωρ Δαβίδ, εἰσελευσόμεθα εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ, προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ. ὅτι δὲ τὸν σταυρὸν λέγει, δηλοῖ τὸ ἑπόμενον, ἀνάστηθι κύριε εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου. ἕπεται γὰρ τῷ σταυρῷ ἡ ἀνάστασις. εἰ γὰρ τῶν ἐρωμένων ποθητὸν οἶκος, καὶ κλίνη, καὶ περιβόλαιον, πόσῳ μᾶλλον τὰ τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος δι' ὧν καὶ σεσώσμεθα. προσκυνοῦμεν δὲ καὶ τὸν τύπον τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, εἰ καὶ ἐξ ἑτέρας ὕλης γένηται, οὐ τὴν ὕλην τιμῶντες, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τὸν τύπον ὡς Χριστοῦ σύμβολον. ἔφη γὰρ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς διατιθέμενος, τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ, τὸν σταυρὸν λέγων. διὸ καὶ ταῖς γυναιξὶν ἔλεγεν ὁ τῆς ἀναστάσεως ἄγγελος, Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρηνὸν τὸν ἐσταυρωμένον. καὶ ὁ ἀπόστολος, ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον. πολλοὶ μὲν χριστοὶ καὶ ἰησοῖ, ἀλλ' εἷς ὁ ἐσταυρωμένος. οὐκ εἶπε λελογχευμένον, ἀλλ' ἐσταυρωμένον. προσκυνητέον τοίνυν τὸ

σημεῖον

σημεῖον τοῦ σταυροῦ. ἔνθα γὰρ ἂν ᾖ τὸ σημεῖον, ἐκεῖ καὶ αὐτὸς ἔσται. τὴν δὲ ὕλην ἐξ ἧς ὁ τύπος τοῦ σταυροῦ συνίσταται, εἰ καὶ χρυσὸς ἢ λίθοι εἶεν τίμιοι, μετὰ τὴν τοῦ τύπου, εἰ τύχοι, διάλυσιν, οὐ προσκυνητέον. πάντα τοίνυν τὰ θεῷ ἀνακείμενα προσκυνοῦμεν, αὐτῷ τὸ σέβας προσάγοντες. τοῦτον τὸν τίμιον σταυρὸν προετύπωσε τὸ ξύλον τῆς ζωῆς τὸ ἐν τῷ παραδείσῳ ὑπὸ θεοῦ πεφυτευμένον. ἐπειδὴ γὰρ διὰ ξύλου ὁ θάνατος, ἔδει διὰ ξύλου δωρηθῆναι τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν. Ἰακὼβ προσκυνήσας τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου, ἐνηλλαγμέναις ταῖς χερσὶ τοὺς υἱοὺς Ἰωσὴφ εὐλογήσας, καὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ διαγράφει σαφέστατα. ῥάβδος Μωσαϊκή, σταυροτύπως τὴν θάλασσαν πλήξασα, καὶ σώσασα μὲν τὸν Ἰσραήλ, Φαραὼ δὲ βυθίσασα, χεῖρες σταυροειδῶς ἐκτεινόμεναι καὶ τὸν Ἀμαλὴκ τροπούμεναι. ξύλῳ πικρὸν ὕδωρ γλυκαινόμενον, καὶ πέτρα ῥηγνυμένη καὶ προχέουσα νάματα. ῥάβδος τῷ Ἀαρὼν τὸ τῆς ἱεραρχίας ἀξίωμα χρηματίζει. ὄφις ἐπὶ ξύλου θριαμβευόμενος ὡς νενέκρωται, τοῦ ξύλου τοὺς νεκρὸν ὁρῶντας τὸν ἐχθρὸν διασώζοντος τοὺς πιστεύοντας, ὡς Χριστὸς ἐν σαρκὶ ἁμαρτίας ἁμαρτίαν οὐκ εἰδυῖα, προσηλοῦται. Μωσῆς ὁ μέγας ὄψεσθε βοῶν τὴν ζωὴν ὑμῶν ἐπὶ ξύλου κρεμαμένην ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν. Ἡσαΐας, ὅλην τὴν ἡμέραν διεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα. οἱ τοῦτο προσκυνοῦντες, τῆς μερίδος τύχοιμεν Χριστοῦ τοῦ ἐσταυρωμένου ἀμήν.

Περὶ τοῦ

Περὶ τοῦ προσκυνεῖν κατὰ ἀνατολάς. πθ'.

Οὐχ ἁπλῶς οὐδ' ὡς ἔτυχε, κατὰ ἀνατολὰς προσκυνοῦμεν. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξ ὁρατῆς τε καὶ ἀοράτου, ἤτοι νοητῆς καὶ αἰσθητῆς συντεθείμεθα φύσεως, διπλῆν καὶ τὴν προσκύνησιν τῷ δημιουργῷ προσάγομεν, ὥσπερ καὶ τῷ νῷ ψάλλομεν, καὶ τοῖς σωματικοῖς χείλεσι, καὶ βαπτιζόμεθα ὕδατί τε καὶ πνεύματι καὶ διπλῶς τῷ κυρίῳ ἑνούμεθα, τῶν μυστηρίων μετέχοντες καὶ τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος. ἐπεὶ τοίνυν ὁ θεὸς φῶς ἐστι νοητόν, καὶ ἥλιος δικαιοσύνης, καὶ ἀνατολὴ ἐν ταῖς γραφαῖς ὀνομάζεται ὁ Χριστός, ἀναθετέον αὐτῷ τὴν ἀνατολὴν εἰς προσκύνησιν. πᾶν γὰρ καλὸν τῷ θεῷ ἀναθετέον, ἐξ οὗ πᾶν ἀγαθὸν ἀγαθύνεται. φησὶ δὲ καὶ ὁ θεῖος Δαβίδ, αἱ βασιλεῖαι τῆς γῆς ᾄσατε τῷ θεῷ, ψάλατε τῷ κυρίῳ τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ κατὰ ἀνατολάς. ἔτι δὲ καὶ φησὶν ἡ γραφή, ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς. ἔνθα τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασεν, ἔθετο, ὃν παραβάντα ἐξώρισεν, ἀπέναντί τε τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς κατῴκισεν. ἐκ δυσμῶν δηλαδή. τὴν οὖν ἀρχαίαν πατρίδα ἐπιζητοῦντες, καὶ πρὸς αὐτὴν ἀτενίζοντες, τῷ θεῷ προσκυνοῦμεν. καὶ ἡ σκηνὴ δὲ ἡ Μωσαϊκή, κατ' ἀνατολὰς εἶχε τὸ καταπέτασμα καὶ τὸ ἱλαστήριον. καὶ ἡ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, ὡς τιμιωτέρα, ἐξ ἀνατολῶν παρενέβαλε. καὶ ἐν τῷ περιωνύμῳ δὲ τοῦ Σολομῶντος ναῷ, ἡ τοῦ κυρίου πύλη, κατ' ἀνατολὰς διέκειτο. ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ κύριος σταυρούμενος, ἐπὶ δυσμὰς ἑώρα, καὶ οὕτω προσκυνοῦμεν, πρὸς αὐτὸν ἀτενίζοντες. καὶ ἀναλαμβανόμενος, πρὸς ἀνατολὰς ἀνεφέρετο. καὶ οὕτως αὐτῷ οἱ ἀπόστολοι προσεκύνησαν. καὶ οὕτως ἐλεύσεται

ἐλεύσεται, ὃν τρόπον ἐθεάσαντο αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν, ὡς αὐτὸς ὁ κύριος ἔφησεν. ὥσπερ ἡ ἀστραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. αὐτὸν οὖν ἐκδεχόμενοι, ἐπὶ ἀνατολὰς προσκυνοῦμεν. ἄγραφος δέ ἐστιν ἡ παράδοσις αὕτη τῶν ἀποστόλων. πολλὰ γὰρ ἀγράφως ἡμῖν παρέδωκαν.

Περὶ τῶν ἁγίων καὶ ἀχράντων τοῦ κυρίου μυστηρίων. ϟ'.

Ὁ ἀγαθὸς καὶ πανάγαθος καὶ ὑπεράγαθος θεός, ὁ ὅλος ὢν ἀγαθότης, διὰ τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος οὐκ ἠνέσχετο μόνον εἶναι τὸ ἀγαθόν, ἤτοι τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, ὑπὸ μηδενὸς μετεχόμενον, ἀλλὰ καὶ τούτου χάριν ἐποίησε πρῶτον μὲν τὰς νοερὰς καὶ οὐρανίους δυνάμεις, εἶτα τὸν ὁρατὸν καὶ αἰσθητὸν κόσμον, εἶτα ἐκ νοεροῦ καὶ αἰσθητοῦ τὸν ἄνθρωπον. πάντα μὲν οὖν τὰ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενα κοινωνοῦσι τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος κατὰ τὸ εἶναι. αὐτὸς γάρ ἐστι τοῖς πᾶσι τὸ εἶναι, ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ εἰσὶ τὰ ὄντα, οὐ μόνον ὅτι αὐτὸς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι αὐτὰ παρήγαγεν, ἀλλ' ὅτι ἡ αὐτοῦ ἐνέργεια τὰ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενα συντηρεῖ καὶ συνέχει, ἐκπερισσοῦ δὲ τὰ ζῶα. κατά τε γὰρ τὸ εἶναι, καὶ κατὰ τὸ ζωῆς μετέχειν, κοινωνοῦσι τοῦ ἀγαθοῦ, τὰ δὲ λογικὰ καὶ κατὰ τὰ προειρημένα μέν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ λογικὸν καὶ τοῦτο μᾶλλον. οἰκειότερα γάρ πως εἰσὶ πρὸς αὐτόν, εἰ καὶ πάντων οὗτος ὑπέρκειται ἀσυγκρίτως. ὁ μέντοι ἄνθρωπος, λογικὸς καὶ αὐτεξούσιος γενόμενος, ἐξουσίαν εἴληφεν ἀδιαλείπτως διὰ τῆς οἰκείας προαιρέσεως ἑνοῦσθαι τῷ θεῷ,

τῷ θεῷ, εἴγε διαμένει ἐν τῷ ἀγαθῷ, τουτέστι, τῇ τοῦ κτίσαντος ὑ-
πακοῇ. ἐπειδὴ τοίνυν ἐν παραβάσει τῆς τοῦ πεποιηκότος αὐτὸν
ἐντολῆς γέγονε, καὶ θανάτῳ καὶ φθορᾷ ὑποπέπτωκεν, ὁ ποιη-
τὴς καὶ δημιουργὸς τοῦ γένους ἡμῶν διὰ σπλάγχνα ἐλέους αὐ-
τοῦ, ὡμοιώθη ἡμῖν, κατὰ πάντα γενόμενος ἄνθρωπος χωρὶς ἁμαρτίας,
καὶ ἡνώθη τῇ ἡμετέρᾳ φύσει. ἐπειδὴ γὰρ μετέδωκεν ἡμῖν τῆς
ἰδίας εἰκόνος καὶ τοῦ ἰδίου πνεύματος, καὶ οὐκ ἐφυλάξαμεν, μετα-
λαμβάνει αὐτὸς τῆς πτωχῆς καὶ ἀσθενοῦς ἡμῶν φύσεως, ἵνα
ἡμᾶς καθάρῃ καὶ ἀφθαρτίσῃ, καὶ μετόχους πάλιν τῆς αὐ-
τοῦ καταστήσῃ θεότητος. ἔδει δὲ μὴ μόνον τὴν ἀπαρχὴν τῆς
ἡμετέρας φύσεως, ἐν μετοχῇ γενέσθαι τοῦ κρείττονος, ἀλλὰ
καὶ πάντα τὸν βουλόμενον ἄνθρωπον, καὶ δευτέραν γέννησιν γεννηθῆναι,
καὶ τραφῆναι τροφὴν ξένην, καὶ τῇ γεννήσει πρόσφορον, καὶ
οὕτω φθάσαι τὸ μέτρον τῆς τελειότητος. διὰ μὲν οὖν τῆς
αὐτοῦ γεννήσεως, ἤτοι σαρκώσεως, καὶ τοῦ βαπτίσματος, καὶ
τοῦ πάθους, καὶ τῆς ἀναστάσεως, ἠλευθέρωσε τὴν φύσιν τῆς
ἁμαρτίας τοῦ προπάτορος, τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς καὶ τῆς
ἀναστάσεως ἀπαρχὴ γέγονε, καὶ ὁδὸν καὶ τύπον ἑαυτὸν καὶ ὑπο-
γραμμὸν τέθεικεν, ἵνα καὶ ἡμεῖς τοῖς αὐτοῦ ἀκολουθήσαντες
ἴχνεσι, γενώμεθα θέσει, ὅπερ αὐτός ἐστι φύσει, υἱοὶ καὶ κληρο-
νόμοι θεοῦ, καὶ αὐτοῦ συγκληρονόμοι. ἔδωκεν οὖν ἡμῖν, ὡς ἔφην,
γέννησιν δευτέραν, ἵν' ὥσπερ γεννηθέντες ἐκ τοῦ Ἀδάμ, ὁμοιώ-
θημεν αὐτῷ κληρονομήσαντες τὴν κατάραν καὶ τὴν φθορὰν,
οὕτω καὶ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντες ὁμοιωθῶμεν αὐτῷ, καὶ κληρονο-

μήσωμεν

μήσωμεν τήν τε ἀφθαρσίαν καὶ τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν δόξαν
αὐτοῦ. ἐπειδὴ δὲ πνευματικός ἐστιν οὗτος ὁ Ἀδάμ, ἔδει καὶ
τὴν γέννησιν πνευματικὴν εἶναι. ὁμοίως καὶ τὴν βρῶσιν. ἀλλ' ἐπειδὴ
διπλοῖ τινές ἐσμεν καὶ σύνθετοι, δεῖ καὶ τὴν γέννησιν διπλῆν εἶναι,
ὁμοίως καὶ τὴν βρῶσιν σύνθετον. ἡ μὲν οὖν γέννησις ἡμῖν
δι' ὕδατος καὶ πνεύματος δέδοται, φημὶ δὴ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.
ἡ δὲ βρῶσις, αὐτὸς ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ ἐκ τοῦ
οὐρανοῦ καταβάς. μέλλων γὰρ τὸν ἑκούσιον ὑπὲρ ἡμῶν κατα-
δέχεσθαι θάνατον, ἐν τῇ νυκτὶ, ἐν ᾗ παρεδίδου ἑαυτὸν, διαθήκην
καινὴν διέθετο τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις, καὶ
δι' αὐτῶν, πᾶσι τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν. ἐν τῷ ὑπερῴῳ τοίνυν
τῆς ἁγίας καὶ ἐνδόξου Σιὼν, τὸ παλαιὸν πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν
αὐτοῦ φαγὼν, καὶ πληρώσας τὴν παλαιὰν διαθήκην, νίπτει τῶν
μαθητῶν τοὺς πόδας, σύμβολον τοῦ ἁγίου βαπτίσματος παρεχό-
μενος. εἶτα κλάσας ἄρτον, ἐπεδίδου αὐτοῖς λέγων, λάβετε, φά-
γετε, τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ἡμῶν κλώμενον εἰς ἄφεσιν
ἁμαρτιῶν. ὁμοίως δὲ λαβὼν καὶ τὸ ποτήριον ἐξ οἴνου καὶ ὕδατος,
μετέδωκεν αὐτοῖς λέγων, πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες. τοῦτό μού ἐστι
τὸ αἷμα τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκχυνόμενον
εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.
ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πί-
νητε, τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καταγγέλλεται, καὶ τὴν ἀνά-
στασιν αὐτοῦ ὁμολογεῖτε, ἕως ἂν ἔλθῃ. εἰ τοίνυν ὁ λόγος τοῦ
θεοῦ, ζῶν ἐστι καὶ ἐνεργὴς, καὶ πάντα ὅσα ἠθέλησεν ὁ κύριος ἐποίησεν,

εἰ εἶπε

εἰ εἶπε γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο, γενηθήτω στερέωμα, καὶ ἐγένετο, εἰ τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν, εἰ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ ὕδωρ τε καὶ πῦρ καὶ ἀὴρ καὶ πᾶς ὁ κόσμος αὐτῶν τῷ λόγῳ κυρίου συνετελέσθησαν, καὶ τοῦτο δὴ τὸ πολυθρύλλητον ζῶον, ὁ ἄνθρωπος, εἰ θελήσας αὐτὸς ὁ θεὸς λόγος ἐγένετο ἄνθρωπος, καὶ τὰ τῆς ἁγίας ἀειπαρθένου καθαρὰ καὶ ἀμώμητα αἵματα ἑαυτῷ ἀσπόρως σάρκα ὑπεστήσατο, οὐ δύναται τὸν ἄρτον ἑαυτοῦ σῶμα ποιῆσαι; καὶ τὸν οἶνον καὶ τὸ ὕδωρ αἷμα; εἶπεν ἐν ἀρχῇ, ἐξαγαγέτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, καὶ μέχρι τοῦ νῦν τοῦ ὑετοῦ γενομένου ἐξάγει τὰ ἴδια βλαστήματα τῷ θείῳ συνελαυνομένη καὶ δυναμουμένη προστάγματι. εἶπεν ὁ θεὸς, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, καὶ τοῦτό μου τὸ αἷμα, καὶ τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. καὶ τῷ παντοδυνάμῳ αὐτοῦ προστάγματι, ἕως ἂν ἔλθῃ γίνεται. οὕτω γὰρ εἶπεν ἕως ἂν ἔλθῃ. καὶ γίνεται ὑετὸς τῇ καινῇ ταύτῃ γεωργίᾳ διὰ τῆς ἐπικλήσεως ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπισκιάζουσα δύναμις. ὥσπερ γὰρ πάντα ὅσα ἐποίησεν ὁ θεὸς, τῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνεργείᾳ ἐποίησεν, οὕτω καὶ νῦν ἡ τοῦ πνεύματος ἐνέργεια, τὰ ὑπὲρ φύσιν ἐργάζεται, ἃ οὐ δύναται χωρῆσαι εἰ μὴ μόνη ἡ πίστις. πῶς ἔσται μοι τοῦτο, φησὶν ἡ ἁγία παρθένος ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; ἀποκρίνεται Γαβριὴλ ὁ ἀρχάγγελος, πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ. καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. καὶ νῦν ἐρωτᾷς πῶς

τᾷς πῶς ὁ ἄρτος γίνεται σῶμα Χριστοῦ; καὶ ὁ οἶνος καὶ τὸ ὕδωρ αἷμα Χριστοῦ; λέγω σοι κἀγώ. πνεῦμα ἅγιον ἐπιφοιτᾷ, καὶ ταῦτα ποιεῖ τὰ ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν. ἄρτος δὲ καὶ οἶνος παραλαμβάνεται. οἶδε γὰρ ὁ θεὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν. ὡς τὰ πολλὰ γὰρ τὰ μὴ κατὰ τὴν συνήθειαν τετριμμένα ἀποστρέφεται δυσχεραίνουσα. τῇ οὖν συνήθει συγκαταβάσει κεχρημένος, διὰ τῶν συνήθων τῆς φύσεως ποιεῖ τὰ ὑπὲρ φύσιν. καὶ ὥσπερ ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος, ἐπειδὴ ἔθος τοῖς ἀνθρώποις ὕδατι λούεσθαι, καὶ ἐλαίῳ χρίεσθαι, συνέζευξε τῷ ἐλαίῳ καὶ ὕδατι τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, καὶ ἐποίησεν αὐτὸ λουτρὸν ἀναγεννήσεως, οὕτως ἐπειδὴ ἔθος τοῖς ἀνθρώποις ἄρτον ἐσθίειν, ὕδωρ τε καὶ οἶνον πίνειν, συνέζευξεν αὐτοῖς τὴν αὐτοῦ θεότητα, καὶ πεποίηκεν αὐτὰ, σῶμα καὶ αἷμα αὐτοῦ, ἵνα διὰ τῶν συνήθων καὶ κατὰ φύσιν, ἐν τοῖς ὑπὲρ φύσιν γενώμεθα. σῶμά ἐστιν ἀληθῶς ἡνωμένον θεότητι τὸ ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου σῶμα, οὐχ ὅτι αὐτὸ τὸ ἀναληφθὲν σῶμα ἐξ οὐρανοῦ κατέρχεται, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, μεταποιοῦνται εἰς σῶμα καὶ αἷμα θεοῦ. εἰ δὲ τὸν τρόπον ἐπιζητεῖς πῶς γίνεται. ἀρκεῖ σοι ἀκοῦσαι, ὅτι διὰ πνεύματος ἁγίου, ὥσπερ καὶ ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου διὰ πνεύματος ἁγίου ἑαυτῷ καὶ ἐν ἑαυτῷ ὁ κύριος σάρκα ὑπεστήσατο, καὶ πλέον οὐδὲν γινώσκομεν, ἀλλ' ὅτι ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, ἀληθής ἐστι καὶ ἐνεργὴς καὶ παντοδύναμος, ὁ δὲ τρόπος ἀνεξερεύνητος. οὐ χεῖρον δὲ καὶ τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι ὥσπερ φυσικῶς διὰ τῆς βρώσεως ὁ ἄρτος, καὶ ὁ οἶνος καὶ τὸ ὕδωρ διὰ τῆς πόσεως,

εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ ἐσθίοντος καὶ πίνοντος μεταβάλλονται, καὶ γίνονται ἕτερον σῶμα παρὰ τὸ πρότερον αὐτοῦ σῶμα. οὕτως ὁ τῆς προθέσεως ἄρτος οἶνός τε καὶ ὕδωρ διὰ τῆς ἐπικλήσεως καὶ ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος ὑπερφυῶς μεταποιοῦνται εἰς τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ καὶ τὸ αἷμα. καὶ οὐκ εἰσὶ δύο, ἀλλ' ἓν καὶ τὸ αὐτό. γίνεται τοίνυν τοῖς πιστοῖς ἀξίως μεταλαμβάνουσιν, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον καὶ εἰς φυλακτήριον ψυχῆς τε καὶ σώματος, τοῖς δὲ ἐν ἀπιστίᾳ ἀναξίως μετέχουσιν, εἰς κόλασιν καὶ τιμωρίαν, καθάπερ καὶ ὁ τοῦ κυρίου θάνατος, τοῖς μὲν πιστεύουσι γέγονε ζωὴ καὶ ἀφθαρσία εἰς ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου μακαριότητος, τοῖς δὲ ἀπειθοῦσι καὶ τοῖς κυριοκτόνοις, εἰς κόλασιν καὶ τιμωρίαν αἰώνιον. οὐκ ἔστι τύπος ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος τοῦ σώματος, καὶ αἵματος τοῦ χριστοῦ. μὴ γένοιτο. ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ κυρίου τεθεωμένον, αὐτοῦ τοῦ κυρίου εἰπόντος, τοῦτό μου ἐστὶ, οὐ τύπος τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὸ σῶμα, καὶ οὐ τύπος τοῦ αἵματος, ἀλλὰ τὸ αἷμα. καὶ πρὸ τούτου τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. ἡ γὰρ σάρξ μου ἀληθής ἐστι βρῶσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθής ἐστι πόσις. καὶ πάλιν, ὁ τρώγων με ζήσεται. διὸ μετὰ παντὸς φόβου καὶ συνειδήσεως καθαρᾶς καὶ ἀδιστάκτου πίστεως προσέλθωμεν. καὶ πάντως ἔσται ἡμῖν, καθὼς πιστεύομεν μὴ διστάζοντες. τιμήσωμεν δὲ αὐτὸ πάσῃ καθαρότητι ψυχικῇ τε καὶ σωματικῇ. διπλοῦν

γάρ ἐστι.

γάρ ἐστι. προσέλθωμεν αὐτῷ, πόθῳ διακαεῖ, καὶ σταυροειδῶς τὰς παλάμας τυπώσαντες, τοῦ ἐσταυρωμένου τὸ σῶμα ὑποδεξώμεθα. καὶ ἐπιθέντες ὀφθαλμοὺς καὶ χείλη καὶ μέτωπα, τοῦ θείου ἄνθρακος μεταλάβωμεν, ἵνα τὸ πῦρ τοῦ ἐν ἡμῖν πόθου προσλαβὼν τὴν ἐκ τοῦ ἄνθρακος πύρωσιν, καταφλέξῃ ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας, καὶ φωτίσῃ ἡμῶν τὰς καρδίας, καὶ τῇ μετουσίᾳ τοῦ θείου πυρὸς πυρωθῶμεν, καὶ θεωθῶμεν. ἄνθρακα εἶδεν Ἡσαΐας. ἄνθραξ δὲ ξύλον λιτὸν οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἡνωμένον πυρί. οὕτω καὶ ὁ ἄρτος τῆς κοινωνίας, οὐκ ἄρτος λιτός ἐστιν ἀλλ' ἡνωμένος θεότητι. σῶμα δὲ ἡνωμένον θεότητι, οὐ μία φύσις ἐστὶν, ἀλλὰ μία μὲν τοῦ σώματος, τῆς δὲ ἡνωμένης αὐτῷ θεότητος ἑτέρα. ὥστε τὸ συναμφότερον, οὐ μία φύσις, ἀλλὰ δύο. ἄρτῳ καὶ οἴνῳ ἐδεξιοῦτο Μελχισεδὲκ τὸν Ἀβραὰμ, ἐκ τῆς τῶν ἀλλοφύλων κοπῆς ὑποστρέφοντα, ὁ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου. ἐκείνη ἡ τράπεζα, ταύτην τὴν μυστικὴν προεικόνιζε τράπεζαν, ὃν τρόπον ἐκεῖνος ὁ ἱερεὺς, τοῦ ἀληθινοῦ ἀρχιερέως χριστοῦ τύπος ἦν καὶ εἰκόνισμα. σὺ γάρ φησι εἶ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. τοῦτον τὸν ἄρτον, οἱ ἄρτοι εἰκονίζουσι τῆς προθέσεως. αὕτη ἐστὶν ἡ καθαρὰ θυσία δηλαδὴ καὶ ἀναίμακτος, ἣν ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν, αὐτῷ προσφέρεσθαι διὰ τοῦ προφήτου ὁ κύριος ἔφησε. σῶμά ἐστι καὶ αἷμα χριστοῦ, εἰς σύστασιν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς τε καὶ σώματος χωροῦν, οὐ δαπανώμενον, οὐ φθειρόμενον, οὐκ εἰς ἀφεδρῶνα χωροῦν.

o μὴ γένοιτο.

μὴ γένοιτο· ἀλλ' εἰς τὴν ἡμῶν οὐσίαν καὶ συντήρησιν, βλάβης παντοδαποῦς ἀμυντήριον, ῥύπου παντὸς καθαρτήριον. ἂν μὲν χρυσὸν λάβῃ κίβδηλον, διὰ τῆς κριτικῆς πυρώσεως καθαίρει, ἵνα μὴ ἐν τῷ μέλλοντι σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. καθαίρει γὰρ νόσους καὶ παντοίας ἐπιφοράς, καθώς φησιν ὁ θεῖος ἀπόστολος. εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα. κρινόμενοι δὲ ὑπὸ κυρίου, παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ λέγει, ὥστε ὁ μετέχων τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου ἀναξίως, κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει. δι' αὐτοῦ καθαιρόμενοι ἑνούμεθα τῷ σώματι τοῦ κυρίου καὶ τῷ πνεύματι αὐτοῦ. καὶ γινόμεθα σῶμα Χριστοῦ. οὗτος ὁ ἄρτος ἐστὶν ἡ ἀπαρχὴ τοῦ μέλλοντος ἄρτου. ὅς ἐστιν ὁ ἐπιούσιος. τὸ γὰρ ἐπιούσιον δηλοῖ, ἢ τὸν μέλλοντα. τουτέστι, τὸν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ἢ τὸν πρὸς συντήρησιν τῆς οὐσίας ἡμῶν λαμβανόμενον. εἴτε οὖν οὕτως, εἴτε οὕτως, τὸ τοῦ κυρίου σῶμα προσφυῶς λεχθήσεται. πνεῦμα γὰρ ζωοποιοῦν ἐστιν ἡ σὰρξ τοῦ κυρίου. διότι ἐκ τοῦ ζωοποιοῦ πνεύματος συνελήφθη. τὸ γὰρ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος, πνεῦμά ἐστι. τοῦτο δὲ λέγω οὐκ ἀναιρῶν τὴν τοῦ σώματος φύσιν, ἀλλὰ τὸ ζωοποιὸν καὶ θεῖον τούτου, δηλῶσαι βουλόμενος. εἰ δὲ καί τινες ἀντίτυπα τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ κυρίου, τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον ἐκάλεσαν, ὡς ὁ θεοφόρος ἔφη Βασίλειος, οὐ μετὰ τὸ ἁγιασθῆναι εἶπον, ἀλλὰ πρὶν ἁγιασθῆναι αὐτὴν

τὴν

τὴν προσφορὰν, οὕτω καλέσαντες. μετάληψις δὲ λέγεται. δι' αὐτῆς γὰρ τῆς Ἰησοῦ θεότητος μεταλαμβάνομεν. κοινωνία λέγεταί τε καὶ ἔστιν ἀληθῶς διὰ τὸ κοινωνεῖν ἡμᾶς δι' αὐτῆς τῷ Χριστῷ, καὶ μετέχειν αὐτοῦ τῆς σαρκός τε καὶ τῆς θεότητος, κοινωνεῖν δὲ καὶ ἑνοῦσθαι ἀλλήλοις, δι' αὐτῆς. ἐπεὶ γὰρ ἐξ ἑνὸς ἄρτου μεταλαμβάνομεν οἱ πάντες, ἓν σῶμα Χριστοῦ, καὶ ἓν αἷμα, καὶ ἀλλήλων μέλη γινόμεθα, σύσσωμοι Χριστοῦ χρηματίζοντες. πάσῃ δυνάμει τοίνυν φυλαξώμεθα μὴ λαμβάνειν μετάληψιν αἱρετικῶν, μήτε διδόναι. μὴ δῶτε γὰρ τὰ ἅγια τοῖς κυσὶν ὁ κύριος φησί, μὴ δὲ ῥίπτετε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, ἵνα μὴ μέτοχοι τῆς κακοδοξίας καὶ τῆς αὐτῶν γενώμεθα κατακρίσεως. εἰ γὰρ πάντως ἕνωσίς ἐστι πρὸς Χριστόν, καὶ πρὸς ἀλλήλους, πάντως καὶ πᾶσι τοῖς συμμεταλαμβάνουσιν ἡμῖν κατὰ προαίρεσιν ἑνούμεθα. ἐκ προαιρέσεως γὰρ ἡ ἕνωσις αὕτη γίνεται, οὐ χωρὶς τῆς ἡμῶν γνώμης. πάντες γὰρ ἓν σῶμα ἐσμέν, ὅτι ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μεταλαμβάνομεν, καθώς φησιν ὁ θεῖος ἀπόστολος. ἀντίτυπα δὲ τῶν μελλόντων λέγονται, οὐχ ὡς μὴ ὄντα ἀληθῶς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, ἀλλ' ὅτι νῦν μὲν δι' αὐτῶν μετέχομεν τῆς Χριστοῦ θεότητος, τότε δὲ νοητῶς διὰ μόνης τῆς θέας.

ο 2 Περὶ τῆς

Περὶ τῆς γενεαλογίας τοῦ κῦ, καὶ περὶ τῆς ἁγίας θκοῦ. ϛα'.

Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὑπερυμνήτου ἀειπαρθένου καὶ θκοῦ Μαρίας, ἐν τοῖς προλαβοῦσι μετρίως διαλαβόντες, καὶ τὸ καιριώτατον παραστήσαντες, ὡς κυρίως καὶ ἀληθῶς θκος ἐστί τε καὶ ὀνομάζεται, νῦν τὰ λείποντα προσαναπληρώσωμεν. αὕτη γὰρ τῇ προαιωνίῳ προγνωστικῇ βουλῇ τοῦ θῦ προορισθεῖσα, καὶ διαφόροις εἰκόσι καὶ λόγοις προφητῶν διὰ τοῦ πνς ἁγίου εἰκονισθεῖσά τε καὶ προκηρυχθεῖσα, ἐν τῷ προωρισμένῳ καιρῷ, ἐκ Δαυϊτικῆς ῥίζης ἐβλάστησε, διὰ τὰς πρὸς αὐτὸν γενομένας ἐπαγγελίας. ὤμοσε γὰρ κς, φησί, τῷ Δαδ ἀλήθειαν, καὶ οὐ μὴ ἀθετήσῃ αὐτήν. ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι ἐπὶ τοῦ θρόνου σου. καὶ πάλιν. ἅπαξ ὤμοσα ἐν τῷ ἁγίῳ μου, εἰ τῷ Δαδ ψεύσομαι. τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μενεῖ, καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου, καὶ ὡς ἡ σελήνη κατηρτισμένη εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐνῷ πιστός. καὶ Ησαΐας, ἐξανατελεῖ ῥάβδος ἐξ Ιεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται. ὅτι μὲν οὖν ὁ Ιωσὴφ ἐκ Δαυϊτικῆς φυλῆς κατάγεται, Ματθαῖος καὶ Λουκᾶς οἱ ἱερώτατοι εὐαγγελισταὶ, διαῤῥήδην ὑπέδειξαν. ἀλλ᾽ ὁ μὲν Ματθαῖος ἐκ Δαδ διὰ Σολομῶντος κατάγει τὸν Ιωσὴφ, ὁ δὲ Λουκᾶς, διὰ Νάθαν. τῆς δὲ ἁγίας παρθένου τὴν γέννησιν, καὶ ἀμφότεροι παρεσιώπησαν. χρὴ οὖν εἰδέναι, ὡς οὐκ ἦν ἔθος Ἑβραίοις οὐδὲ τῇ θείᾳ γραφῇ, γενεαλογεῖσθαι

λογεῖσθαι γυναῖκας. νόμος δὲ ἦν, μὴ μνηστεύεσθαι φυλὴν ἐξ ἑτέρας φυλῆς. ὁ δὲ Ιωσὴφ ἐκ Δαυϊτικοῦ καταγόμενος φύλου, καὶ δίκαιος ὑπάρχων (τοῦτο γὰρ αὐτῷ μαρτυρεῖ τὸ θεῖον εὐαγγέλιον) οὐκ ἂν παρανόμως τὴν ἁγίαν παρθένον εἰς μνηστείαν ἠγάγετο, εἰ μὴ ἐκ τοῦ αὐτοῦ σκήπτρου κατήγετο. δείξας τοίνυν τὸ τοῦ Ιωσὴφ καταγώγιον ἠρκέσθη. χρὴ δὲ καὶ τοῦτο εἰδέναι, ὡς νόμος ἦν ἀγόνου ἀνδρὸς τελευτῶντος, τὸν τούτου ἀδελφὸν, τὴν τοῦ τελευτηκότος γαμετὴν πρὸς γάμον ἄγεσθαι, καὶ ἐγείρειν σπέρμα τῷ ἀδελφῷ. τὸ οὖν τικτόμενον, κατὰ φύσιν μὲν, τοῦ δευτέρου, ἤτοι τοῦ γεγεννηκότος ἦν, κατὰ δὲ νόμον τοῦ τελευτηκότος. ἐκ τῆς σειρᾶς τοίνυν τοῦ Νάθαν, τοῦ υἱοῦ Δαδ, Λευῒ ἐγέννησε τὸν Μελχὶ, καὶ τὸν Πάνθηρα. ὁ Πάνθηρ ἐγέννησε τὸν Βαρπάνθηρα, οὕτως ἐπικληθέντα. οὗτος ὁ Βαρπάνθηρ, ἐγέννησε, τὸν Ιωακείμ. ὁ Ιωακεὶμ ἐγέννησε τὴν ἁγίαν θκον. ἐκ δὲ τῆς σειρᾶς Σολομῶντος τοῦ υἱοῦ Δαδ, Ματθὰν ἔσχε γυναῖκα, ἐξ ἧς ἐγέννησε τὸν Ιακώβ. τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ματθὰν, Μελχὶ ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Νάθαν, ὁ υἱὸς μὲν Λευῒ, ἀδελφὸς δὲ τοῦ Πάνθηρος ἔγημε τὴν γυναῖκα τοῦ Ματθὰν, μητέρα δὲ τοῦ Ιακὼβ, καὶ ἐξ αὐτῆς ἐγέννησε τὸν Ηλεί. ἐγένοντο οὖν ἀδελφοὶ ὁμομήτριοι, Ιακὼβ καὶ Ηλεὶ, ὁ μὲν Ιακὼβ, ἐκ τῆς φυλῆς Σολομῶντος, ὁ δὲ Ηλεὶ, ἐκ φυλῆς Νάθαν. ἐτελεύτησε δὲ ὁ Ηλεὶ ὁ ἐκ τῆς τοῦ Νάθαν φυλῆς ἄπαις. καὶ ἔλαβεν Ιακὼβ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ ἐκ τῆς φυλῆς Σολομῶντος, τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ

ἀνέστησε σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, καὶ ἐγέννησε τὸν Ἰωσήφ. ὁ οὖν Ἰωσὴφ, φύσει μέν ἐστιν υἱὸς Ἰακὼβ, ἐκ τοῦ καταγωγίου τοῦ Σολομῶντος, κατὰ δὲ νόμον, Ἡλεὶ τοῦ ἐκ Νάθαν. Ἰωακεὶμ τοίνυν τὴν σεμνήν τε καὶ ἀξιέπαινον Ἄνναν πρὸς γάμον ἠγάγετο. ἀλλ' ὥσπερ ἡ πάλαι Ἄννα στειρεύουσα, δι' εὐχῆς καὶ ἐπαγγελίας τὸν Σαμουὴλ ἐγέννησεν, οὕτω καὶ αὕτη διὰ λιτῆς καὶ ἐπαγγελίας, πρὸς θεοῦ τὴν θεοτόκον κομίζεται, ἵνα κἀν τούτῳ μηδενὸς τῶν περιφανῶν καθυστερίζοιτο. τίκτει τοιγαροῦν ἡ χάρις (τοῦτο γὰρ ἡ Ἄννα ἑρμηνεύεται) τὴν κυρίαν. τοῦτο γὰρ τῆς Μαρίας σημαίνει τὸ ὄνομα. κυρία γὰρ ὄντως γέγονε πάντων τῶν ποιημάτων, τοῦ δημιουργοῦ χρηματίσασα μήτηρ. τίκτεται δὲ, ἐν τῷ τῆς προβατικῆς τοῦ Ἰωακεὶμ οἴκῳ. καὶ τῷ ἱερῷ προσάγεται. εἶτα ἐν τῷ οἴκῳ θεοῦ φυτευθεῖσά τε καὶ πιανθεῖσα τῷ πνεύματι, ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρπος, πάσης ἀρετῆς καταγώγιον γέγονε, πάσης βιωτικῆς καὶ σαρκικῆς ἐπιθυμίας τὸν νοῦν ἀποστήσασα. καὶ οὕτω παρθένον τὴν ψυχὴν συντηρήσασα σὺν τῷ σώματι, ὡς ἔπρεπε τὴν θεὸν ἐγκόλπιον ὑποδέχεσθαι μέλλουσαν. ἅγιος γὰρ ὢν, ἐν ἁγίοις ἀναπαύεται. οὕτω τοίνυν ἁγιωσύνην μετέρχεται, καὶ ναὸς ἅγιος καὶ θαυμαστὸς τοῦ ὑψίστου θεοῦ ἀναδείκνυται ἄξιος. ἐπειδὴ δὲ ἐπετήρει τὰς παρθένους ὁ τῆς ἡμῶν σωτηρίας ἐχθρὸς διὰ τὴν Ἡσαΐου πρόρρησιν, ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει φήσαντος, καὶ τέξεται υἱὸν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, μεθ' ἡμῶν ὁ θεὸς, ὡς ἂν δελεάσῃ τὸν ἐν

σοφίᾳ

σοφίᾳ ἀεὶ ἀβρυνόμενον ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν, πρὸς μνηστείαν ἡ νεᾶνις τῷ Ἰωσὴφ ὑπὸ τῶν ἱερέων ἐκδίδοται, ὁ καινὸς τόμος, τῷ γράμματα εἰδότι. ἡ δὲ μνηστεία φυλακή τε τῆς παρθένου ὑπῆρχε, καὶ τοῦ τὰς παρθένους ἐπιτηροῦντος ἀποβουκόλημα. ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἀπεστάλη ἄγγελος κυρίου πρὸς αὐτὴν, τὴν τοῦ κυρίου εὐαγγελιζόμενος σύλληψιν. οὕτως τε συνείληφε τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὴν τοῦ πατρὸς ἐνυπόστατον δύναμιν, οὐκ ἐκ θελήματος σαρκὸς, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς, ἤτοι συναφείας καὶ σπορᾶς, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς εὐδοκίας, καὶ συνεργείας τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἐχορήγησέ τε τῷ κτίστῃ τὸ κτισθῆναι, καὶ τῷ πλάστῃ τὸ πλασθῆναι, καὶ τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ καὶ θεῷ, τὸ σαρκωθῆναι καὶ ἀνθρωπισθῆναι, ἐκ τῶν ἁγνῶν καὶ ἀμολύντων αὐτῆς σαρκῶν τε καὶ αἱμάτων, τὸ τῆς προμήτορος ἀποπληροῦσα χρέος. ὥσπερ γὰρ ἐκείνη, συναφείας ἐκτὸς ἐξ Ἀδὰμ πεπλαστούργηται, οὕτω καὶ αὕτη τὸν νέον Ἀδὰμ ἀπεκύησε, νόμῳ κυήσεως τικτόμενον, καὶ ὑπὲρ φύσιν γεννήσεως. τίκτεται γὰρ ἀπάτωρ ἐκ γυναικὸς, ὁ ἐκ πατρὸς ἀμήτωρ. καὶ ὅτι μὲν ἐκ γυναικὸς, νόμῳ κυήσεως, ὅτι δὲ ἄνευ πατρὸς, ὑπὲρ φύσιν γεννήσεως. καὶ ὅτι μὲν τῷ εἰθισμένῳ χρόνῳ (τὸν γὰρ ἐννεαμηνιαῖον τελέσας, καὶ τῷ δεκάτῳ ἐπιβὰς) γεννᾶται νόμῳ κυήσεως, ὅτι δὲ ἀνωδίνως, ὑπὲρ θεσμὸν γεννήσεως. ἧς γὰρ ἡδονὴ οὐ προηγήσατο, οὐδὲ ὠδὶν ἐπηκολούθησε, κατὰ τὸν προφήτην τὸν λέγοντα, πρὶν ὠδίνησεν ἔτεκε. καὶ πάλιν, πρὶν ἐλθεῖν τὸν καιρὸν τῶν ὠδίνων, ἐξέφυγε, καὶ ἔτεκεν ἄρσεν.

o 4 γεγέννηται

γεγέννηται τοίνυν ἐξ αὐτῆς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ σεσαρκωμένος, οὐ θεοφόρος ἄνθρωπος, ἀλλὰ θεὸς σεσαρκωμένος. οὐχ ὡς προφήτης ἐνεργείᾳ χριόμενος, παρουσίᾳ δὲ ὅλου τοῦ χρίοντος, ὥστε αὐτὸν μὲν γενέσθαι τὸ χρῖσαν, καὶ ἔστι τὸ χριόμενον, οὐ μεταβολῇ φύσεως, ἀλλ' ἑνώσει τῇ καθ' ὑπόστασιν. ὁ αὐτὸς γὰρ ἦν ὅτε χρίων καὶ ὁ χριόμενος. χρίων ὡς θεὸς ἑαυτὸν ὡς ἄνθρωπον. πῶς οὖν οὐ θεοτόκος ἡ θεὸν σεσαρκωμένον ἐξ αὐτῆς γεννήσασα; ὄντως κυρίως καὶ ἀληθῶς θεοτόκος, καὶ κυρία, καὶ πάντων κτισμάτων δεσπόζουσα, δούλη καὶ μήτηρ τοῦ δημιουργοῦ χρηματίσασα. ὥσπερ δὲ συλληφθεὶς, παρθένον τὴν συλλαβοῦσαν ἐτήρησεν, οὕτω καὶ τεχθεὶς, τὴν αὐτῆς παρθενίαν ἐφύλαξεν ἄτρεπτον, μόνος διελθὼν δι' αὐτῆς, καὶ κεκλεισμένην τηρήσας αὐτήν. δι' ἀκοῆς μὲν ἡ σύλληψις, ἡ δὲ γέννησις διὰ τῆς συνήθους τῶν τικτομένων ἐξόδου, εἰ καί τινες μυθολογοῦσι διὰ τῆς πλευρᾶς αὐτὸν τεχθῆναι τῆς θεομήτορος. οὐ γὰρ ἀδύνατος ἦν καὶ διὰ τῆς πύλης διελθεῖν, καὶ ταύτης μὴ παραβλάψαι τὰ σήμαντρα. μένει τοίνυν καὶ μετὰ τόκον παρθένος, ἡ ἀειπάρθενος. οὐδαμῶς ἀνδρὶ μέχρι θανάτου προσομιλήσασα. εἰ γὰρ καὶ γέγραπται, καὶ οὐκ ἔγνω αὐτὴν, ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, ἰστέον ὅτι πρωτότοκός ἐστιν ὁ πρῶτος γεννηθεὶς, εἰ καὶ μονογενὴς εἴη. τὸ μὲν γὰρ πρῶτον, γεννηθῆναι δηλοῖ, οὐ πάντως δὲ καὶ ἑτέρων συνεμφαίνει γέννησιν. τὸ δὲ ἕως, τὴν μὲν τοῦ ὁρισμένου χρόνου προθεσμίαν σημαίνει, οὐκ ἀποφάσκει δὲ τὸ μετὰ ταῦτα. φησὶ

γὰρ ὁ κύριος,

γὰρ ὁ κύριος, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμὶ πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, οὐχ ὡς μετὰ τὴν τοῦ αἰῶνος συντέλειαν χωρισθησόμενος. φησὶ γοῦν ὁ θεῖος ἀπόστολος, καὶ οὕτως πάντοτε σὺν κυρίῳ ἐσόμεθα, μετὰ τὴν κοινὴν ἀνάστασιν λέγων. πῶς γὰρ ἂν θεὸν γεννήσασα καὶ ἐκ τῆς τῶν παρηκολουθηκότων πείρας τὸ θαῦμα γνωρίσασα, ἀνδρὸς συνάφειαν κατεδέξατο; ἄπαγε. οὐ σωφρονοῦντος λογισμοῦ τὰ τοιαῦτα νοεῖν, μὴ ὅτι καὶ πράττειν. ἀλλ' αὕτη ἡ μακαρία καὶ τῶν ὑπὲρ φύσιν δωρεῶν ἀξιωθεῖσα, τὰς ὠδῖνας ἃς διέφυγε τίκτουσα, ταύτας ἐν τῷ τοῦ πάθους καιρῷ ὑπέμεινε, ὑπὸ τῆς μητρικῆς συμπαθείας τῶν σπλάγχνων τὸν σπαραγμὸν ἀνατλᾶσα, καὶ ὃν θεὸν ἔγνω διὰ γεννήσεως, τοῦτον ὡς κακοῦργον ἀναιρούμενον βλέπουσα, ὡς ῥομφαίᾳ, τοῖς λογισμοῖς ἐσπαράττετο. καὶ τοῦτό ἐστι, καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία. ἀλλὰ μεταβάλλει τὴν λύπην ἡ χαρὰ τῆς ἀναστάσεως, θεὸν τὸν σαρκὶ θανόντα κηρύττουσα.

Περὶ τῆς τῶν ἁγίων, καὶ τῆς τῶν λειψάνων αὐτῶν τιμῆς. ϛβ'.

Τιμητέον τοὺς ἁγίους, ὡς φίλους Χριστοῦ, ὡς τέκνα καὶ κληρονόμους θεοῦ, ὥς φησιν ὁ θεολόγος Ευαγγελιστής. ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτὸν ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι. ὥστε οὐκ εἰσὶν ἔτι δοῦλοι, ἀλλ' υἱοί. εἰ δὲ υἱοί, καὶ κληρονόμοι, κληρονόμοι μὲν θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ. καὶ ὁ κύριος δὲ ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις τοῖς ἀποστόλοις φησίν, ὑμεῖς φίλοι μου ἐστέ, οὐκ

ἔτι ὑμᾶς

ἐπὶ ὑμᾶς καλῶ δούλους. ὁ γὰρ δοῦλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος. εἰ δὲ καὶ βασιλεὺς βασιλευόντων καὶ κύριος κυριευόντων, καὶ θεὸς θεῶν, ὁ δημιουργὸς τῶν ἁπάντων καὶ κύριος, λέγεται, πάντως καὶ οἱ ἅγιοι, θεοί τε καὶ κύριοι καὶ βασιλεῖς. τούτων θεὸς, ὁ θεὸς, καὶ κύριος, καὶ βασιλεὺς ἐστὶ καὶ λέγεται. ἐγὼ γάρ εἰμι, φησὶ τῷ Μωσῇ, θεὸς Ἀβραάμ, καὶ θεὸς Ἰσαάκ, καὶ θεὸς Ἰακώβ. καὶ θεὸν Φαραὼ τὸν Μωσῆν ὁ θεὸς ἐποίησε. θεοὺς δὲ λέγω, καὶ βασιλεῖς καὶ κυρίους, οὐ φύσει, ἀλλ᾽ ὡς τῶν παθῶν βασιλεύσαντας, καὶ κυριεύσαντας, καὶ τῆς θείας εἰκόνος ὁμοίωσιν καθ᾽ ἣν καὶ γεγένηνται, ἀπαραχάρακτον φυλάξαντας (βασιλεὺς γὰρ λέγεται, καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκών) καὶ ὡς ἑνωθέντας θεῷ κατὰ προαίρεσιν, καὶ τοῦτον δεξαμένους ἔνοικον, καὶ τῇ τούτου μεθέξει γεγονότας χάριτι, ὅπερ αὐτὸς ἐστὶ φύσει. πῶς οὖν οὐ τιμητέον τοὺς θεράποντας, καὶ φίλους, καὶ υἱοὺς τοῦ θεοῦ χρηματίσαντας; ἡ γὰρ πρὸς τοὺς εὐγνώμονας τῶν ὁμοδούλων τιμὴ, ἀπόδειξιν ἔχει τῆς πρὸς τὸν κοινὸν δεσπότην εὐνοίας. οὗτοι ταμεῖα θεοῦ καὶ καθαρὰ γεγόνασι καταγώγια. ἐνοικήσω γὰρ ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω, φησὶν ὁ θεὸς, καὶ ἔσομαι αὐτῶν θεός. ὅτι μὲν οὖν ψυχαὶ δικαίων ἐν χειρὶ θεοῦ καὶ οὐ μὴ ἅψηται αὐτῶν θάνατος, φησὶν, ἡ θεία γραφή. ὁ θάνατος γὰρ τῶν ἁγίων, ὕπνος μᾶλλον ἐστὶν ἢ θάνατος. ἐκοπίασαν γὰρ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ζήσονται εἰς τέλος. καὶ τίμιος ἐναντίον κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ. τί οὖν τιμιώτερον τοῦ ἐν

χειρὶ εἶναι

χειρὶ εἶναι θεοῦ; ζωὴ γάρ ἐστιν ὁ θεὸς καὶ φῶς. καὶ οἱ ἐν χειρὶ θεοῦ ὄντες, ἐν ζωῇ καὶ φωτὶ ὑπάρχουσιν. ὅτι δὲ καὶ διὰ τοῦ νοῦ καὶ τοῖς σώμασιν αὐτῶν ἐνῴκησεν ὁ θεὸς, φησὶν ὁ ἀπόστολος. οὐκ οἴδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ὑμῖν ἁγίου πνεύματος ἐστίν; ὁ δὲ κύριος τὸ πνεῦμά ἐστι. καὶ εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ θεός. πῶς οὖν οὐ τιμητέον τοὺς ἐμψύχους ναοὺς τοῦ θεοῦ, τὰ ἔμψυχα τοῦ θεοῦ σκηνώματα; οὗτοι ζῶντες ἐν παρρησίᾳ τῷ θεῷ παρεστήκασι. πηγὰς ἡμῖν σωτηρίους ὁ δεσπότης Χριστὸς τὰ τῶν ἁγίων παρέχει λείψανα, πολυτρόπως τὰς εὐεργεσίας πηγάζοντα, μύρον εὐωδίας βρύοντα. καὶ μηδεὶς ἀπιστείτω. εἰ γὰρ ἐξ ἀκροτόμου καὶ στερεᾶς πέτρας, ὕδωρ ἐν ἐρήμῳ ἐπήγασε βουλομένου θεοῦ, καὶ ἐκ σιαγόνος ὄνου τῷ Σαμψὼν διψῶντι, ἐκ μαρτυρικῶν λειψάνων μύρον εὐῶδες ἀναβλύζειν ἄπιστον; οὐδαμῶς, τοῖς γε εἰδόσι τὴν τοῦ θεοῦ δύναμιν, καὶ τὴν τῶν ἁγίων παρ᾽ αὐτοῦ τιμήν. καὶ ἐν τῷ νόμῳ πᾶς ὁ ἁπτόμενος νεκροῦ, ἀκάθαρτος ἐχρημάτιζεν, ἀλλ᾽ οὐχ οὗτοι νεκροί. ἀφ᾽ οὗ γὰρ ἡ αὐτοζωὴ ὁ τῆς ζωῆς αἴτιος ἐν νεκροῖς ἐλογίσθη τοὺς ἐπ᾽ ἐλπίδι ἀναστάσεως, καὶ τῇ εἰς αὐτὸν πίστει κοιμηθέντας, οὐ νεκροὺς προσαγορεύομεν. νεκρὸν γὰρ σῶμα, πῶς θαυματουργεῖν δύναται; πῶς οὖν δι᾽ αὐτῶν δαίμονες ἀπελαύνονται; νόσοι φυγαδεύονται; ἀσθενεῖς θεραπεύονται; τυφλοὶ ἀναβλέπουσι; λεπροὶ καθαίρονται; πειρασμοὶ καὶ ἀνίαι λύονται; πᾶσα δόσις ἀγαθὴ ἐκ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων δι᾽ αὐτῶν τοῖς ἀδιστάκτῳ πίστει αἰτοῦσι, κατέρχεται; πόσα ἂν ἔκαμες ἵνα

προστάτην

προστάτην δυσωπῆς θνητῷ σε βασιλεῖ προσάγοντα; καὶ ὑπὲρ σοῦ πρὸς αὐτὸν τοὺς λόγους ποιούμενον; τοὺς οὖν προστάτας τοῦ γένους παντός, τοὺς τῷ θεῷ ὑπὲρ ἡμῶν τὰς ἐντεύξεις ποιουμένους, οὐ τιμητέον; καὶ τιμητέον, ναοὺς ἐγείροντας τῷ θεῷ, ἐπὶ τῷ τούτων ὀνόματι, καρποφορίας προσάγοντας, τὰς τούτων μνήμας γεραίροντας, καὶ ἐν αὐταῖς εὐφραινομένους πνευματικῶς, ἵνα οἰκεία τῶν συγκαλούντων ἡ εὐφροσύνη γένηται, ἵνα μὴ θεραπεύειν πειρώμενοι, τοὐναντίον αὐτοὺς προσοργίσωμεν. οἷς μὲν γὰρ θεὸς θεραπεύεται, καὶ οἱ τούτου θεράποντες εὐφρανθήσονται, οἷς δὲ προσοχθίζει θεός, καὶ οἱ τούτου προσοχθιοῦσιν ὑπασπισταί. ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, καὶ κατανύξει, καὶ τῶν δεομένων ἐλέῳ, τοὺς ἁγίους πιστοὶ θεραπεύσωμεν, οἷς μάλιστα καὶ θεὸς θεραπεύεται. στήλας αὐτοῖς ἐγείρωμεν, ὁρωμένας τε εἰκόνας, καὶ αὐτοὶ ἔμψυχοι στῆλαι αὐτῶν καὶ εἰκόνες, τῇ τῶν ἀρετῶν μιμήσει γενώμεθα. τὴν θεοτόκον ὡς κυρίως καὶ ἀληθῶς θεοῦ μητέρα τιμήσωμεν. τὸν προφήτην Ἰωάννην ὡς πρόδρομον καὶ βαπτιστήν, ἀπόστολόν τε καὶ μάρτυρα. οὔτε γὰρ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου ἐγήγερται, ὡς ὁ κύριος ἔφησε, καὶ τῆς βασιλείας αὐτὸς πρῶτος κῆρυξ γεγένηται. καὶ τοὺς ἀποστόλους ὡς ἀδελφοὺς τοῦ κυρίου καὶ αὐτόπτας καὶ ὑπηρέτας τῶν αὐτοῦ παθημάτων, οὓς προγνοὺς καὶ προώρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ὁ θεὸς καὶ πατήρ. πρῶτον ἀποστόλους. δεύτερον προφήτας. τρίτον ποιμένας καὶ διδασκάλους. τούς τε τοῦ κυρίου μάρτυρας ἐκ παντὸς

τάγματος

τάγματος ἐκλελεγμένους ὡς στρατιώτας Χριστοῦ, καὶ τὸ αὐτοῦ πεπωκότας ποτήριον, τότε τοῦ ζωοποιοῦ αὐτοῦ θανάτου βαπτισθέντας βάπτισμα, ὡς κοινωνοὺς τῶν παθημάτων αὐτοῦ καὶ τῆς δόξης. ὧν ταξίαρχος ὁ πρωτοδιάκονος Χριστοῦ καὶ ἀπόστολος καὶ πρωτομάρτυς Στέφανος. καὶ τοὺς ὁσίους πατέρας ἡμῶν, τοὺς θεοφόρους ἀσκητάς, τοὺς τὸ χρονιώτερον καὶ ἐπιπονώτερον μαρτύριον τῆς συνειδήσεως διαθλήσαντας. οἳ περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι καὶ ὄρεσι, καὶ σπηλαίοις, καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς, ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος. τοὺς πρὸ τῆς χάριτος προφήτας, πατριάρχας, δικαίους, τοὺς προκατηγγελκότας τὴν τοῦ κυρίου παρουσίαν. τούτων πάντων ἀναθεωροῦντες τὴν πολιτείαν, ζηλώσωμεν τὴν πίστιν, τὴν ἀγάπην, τὴν ἐλπίδα, τὸν ζῆλον, τὸν βίον, τὴν καρτερίαν, τῶν παθημάτων τὴν ὑπομονήν μέχρις αἵματος, ἵνα καὶ τῶν τῆς δόξης στεφάνων αὐτοῖς κοινωνήσωμεν.

Περὶ εἰκόνων. ϛγ'.

Ἐπειδὴ δέ τινες ἡμῖν καταμέμφονται προσκυνοῦσί τε καὶ τιμῶσι τήν τε τοῦ σωτῆρος καὶ τῆς δεσποίνης ἡμῶν εἰκόνα, ἔτι δὲ καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων καὶ θεραπόντων Χριστοῦ, ἀκουέτωσαν, ὡς ἐξ ἀρχῆς ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' οἰκείαν εἰκόνα ἐποίησε. τίνος οὖν ἕνεκεν ἀλλήλοις προσκυνοῦμεν, εἰ μὴ ὡς κατ' εἰκόνα θεοῦ πεποιημένοις; ὡς γάρ φησιν ὁ θεηγόρος καὶ πολὺς τὰ θεῖα Βα-

σίλειος,

σίλειος, ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ, ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει. πρωτότυπον δέ ἐστι τὸ εἰκονιζόμενον, ἐξ οὗ τὸ παράγωγον γίνεται. τίνος ἕνεκεν ὁ Μωσαϊκὸς λαὸς, τῇ σκηνῇ κύκλωθεν προσεκύνει εἰκόνα καὶ τύπον φερούσῃ τῶν ἐπουρανίων; μᾶλλον δὲ τῆς ὅλης κτίσεως; φησὶ γοῦν ὁ θεὸς τῷ Μωϋσῇ, ὅρα ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει. καὶ τὰ Χερουβὶμ δὲ τὰ σκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον, οὐχὶ ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων ἦν; τί δὲ ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις περιώνυμος ναός; οὐχὶ χειροποίητος καὶ ἀνθρώπων τέχνῃ κατεσκευασμένος; ἡ δὲ θεία γραφὴ κατηγορεῖ τῶν προσκυνούντων τοῖς γλυπτοῖς. ἀλλὰ καὶ τῶν θυόντων τοῖς δαιμονίοις. ἔθυον μὲν Ἕλληνες, ἔθυον δὲ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. ἀλλ᾽ Ἕλληνες μὲν δαιμονίοις, Ἰουδαῖοι δὲ τῷ θεῷ. καὶ ἀπόβλητος μὲν ἡ τῶν Ἑλλήνων θυσία ἦν καὶ κατάκριτος, ἡ δὲ τῶν δικαίων, τῷ θεῷ εὐαπόδεκτος. ἔθυσε γὰρ Νῶε, καὶ ὠσφράνθη ὁ θεὸς ὀσμὴν εὐωδίας, τῆς ἀγαθῆς προαιρέσεως καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας τὸ εὐῶδες ἀποδεχόμενος. οὕτω τὰ μὲν τῶν Ἑλλήνων γλυπτὰ, ἐπεὶ δαιμόνων ἦσαν ἐξεικονίσματα, ἀπόβλητά τε καὶ ἀπηγορευμένα τυγχάνουσι. πρὸς δὲ τούτοις τοῦ ἀοράτου, καὶ ἀσωμάτου, καὶ ἀπεριγράπτου, καὶ ἀσχηματίστου θεοῦ, τίς δύναται ποιήσασθαι μίμημα; παραφροσύνης τοίνυν ἄκρας καὶ ἀσεβείας τὸ σχηματίζειν τὸ θεῖον. ἐντεῦθεν ἐν τῇ παλαιᾷ, οὐκ ἦν τετριμμένη ἡ τῶν εἰκόνων χρῆσις. ἐπεὶ δὲ ὁ θεὸς διὰ σπλάγχνα ἐλέους αὐτοῦ, κατὰ ἀλήθειαν γέγονεν ἄνθρωπος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, οὐχ ὡς τῷ Ἀβραὰμ ὤφθη ἐν εἴδει

ἀνθρώπου,

ἀνθρώπου, οὐδὲ ὡς τοῖς προφήταις, ἀλλὰ κατ᾽ οὐσίαν γέγονεν ἀληθῶς ἄνθρωπος, διέτριψέ τε ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη, ἐθαυματούργησεν, ἔπαθεν, ἐσταυρώθη, ἀνέστη, ἀνελήφθη, καὶ πάντα ταῦτα κατὰ ἀλήθειαν γέγονε, καὶ ὡράθη ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἐγράφη μὲν εἰς ὑπόμνησιν ἡμῶν καὶ διδαχὴν τῶν τηνικαῦτα μὴ παρόντων, ἵνα μὴ ἑωρακότες, ἀκούσαντες δὲ καὶ πιστεύσαντες, τύχωμεν τοῦ μακαρισμοῦ τοῦ κυρίου. ἐπεὶ δὲ οὐ πάντες ἴσασι γράμματα, οὐδὲ τῇ ἀναγνώσει σχολάζουσιν, οἱ πατέρες συνεῖδον, ὥσπερ τινὰς ἀριστείας, ἐν εἰκόσι ταῦτα γράφεσθαι, εἰς ὑπόμνησιν σύντομον. ἀμέλει πολλάκις μὴ κατὰ νοῦν ἔχοντες τὸ τοῦ κυρίου πάθος, τὴν εἰκόνα τῆς Χριστοῦ σταυρώσεως ἰδόντες, τοῦ σωτηρίου πάθους εἰς ὑπόμνησιν ἐλθόντες, πεσόντες προσκυνοῦμεν, οὐ τῇ ὕλῃ, ἀλλὰ τῷ εἰκονιζομένῳ, ὥσπερ οὐδὲ τῇ ὕλῃ τοῦ εὐαγγελίου, οὐδὲ τῇ τοῦ σταυροῦ ὕλῃ προσκυνοῦμεν, ἀλλὰ τῷ ἐκτυπώματι. τί γὰρ διαφέρει σταυρὸς μὴ ἔχων τὸ τοῦ κυρίου ἐκτύπωμα, τοῦ ἔχοντος; ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῆς θεομήτορος. ἡ γὰρ εἰς αὐτὴν τιμὴ, εἰς τὸν ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντα ἀνάγεται. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν ἀνδραγαθήματα, ἐπαλείφοντα ἡμᾶς πρὸς ἀνδρείαν καὶ ζῆλον καὶ μίμησιν τῆς αὐτῶν ἀρετῆς καὶ δόξαν θεοῦ. ὡς γὰρ ἔφημεν, ἡ πρὸς τοὺς εὐγνώμονας τῶν ὁμοδούλων τιμὴ, ἀπόδειξιν ἔχει τῆς πρὸς τὸν κοινὸν δεσπότην εὐνοίας. καὶ ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ, πρὸς τὸ πρωτότυπον, διαβαίνει. ἔστι δὲ ἄγραφος ἡ παράδοσις, ὥσπερ καὶ τὸ κατὰ ἀνατολὰς προσκυνεῖν, καὶ τὸ προ

σκυνεῖν

σκιωδῶν τὸν σταυρόν, καὶ ἕτερα πλεῖστα τούτοις ὅμοια. φέρεται δὲ καί τις ἱστορία, ὡς ὁ κύριος, Αὐγάρου τοῦ τῆς Ἐδεσσηνῶν πόλεως βασιλεύοντος, ζωγράφον ἀποστείλαντος τὴν τοῦ κυρίου ὁμοιογραφῆσαι εἰκόνα, μὴ δυνηθέντος τοῦ ζωγράφου διὰ τὴν ἀποστίλβουσαν τοῦ προσώπου λαμπρότητα, αὐτὸς ἱμάτιον τῷ οἰκείῳ προσώπῳ τῷ θείῳ, καὶ ζωοποιῷ ἐπιθεὶς, ἐναπεμάξατο τῷ ἱματίῳ τὸ ἑαυτοῦ ἀπεικόνισμα. καὶ οὕτως ἀπέστειλε τοῦτο ποθοῦντι τῷ Αὐγάρῳ. ὅτι δὲ καὶ πλεῖστα οἱ ἀπόστολοι ἀγράφως παραδεδώκασι, γράφει Παῦλος ὁ τῶν ἐθνῶν ἀπόστολος. ἄρα οὖν ἀδελφοὶ στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἡμῶν, ἃς ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι᾽ ἐπιστολῆς ἡμῶν. καὶ πρὸς Κορινθίους. ἐπαινῶ δὲ ὑμᾶς ἀδελφοὶ, ὅτι πάντα μου μέμνησθε, καὶ καθὼς παρέδωκα ὑμῖν, τὰς παραδόσεις κατέχετε.

Περὶ γραφῆς. ϛδʹ.

Εἷς ἐστιν ὁ θεὸς, ὑπό τε παλαιᾶς διαθήκης καὶ καινῆς κηρυττόμενος, ὁ ἐν τριάδι ὑμνούμενός τε καὶ δοξαζόμενος, τοῦ κυρίου φήσαντος, οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι. αὐτὸς γὰρ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν εἰργάσατο, ὑπὲρ ἧς πᾶσα γραφὴ καὶ ἅπαν μυστήριον. καὶ πάλιν. ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς. αὗται γὰρ μαρτυροῦσι περὶ ἐμοῦ. καὶ τοῦ ἀποστόλου εἰπόντος, πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἡμῶν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ᾽ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν

τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ. διὰ πνεύματος τοίνυν ἁγίου, ὅ τε νόμος καὶ οἱ προφῆται, εὐαγγελισταὶ καὶ ἀπόστολοι, καὶ ποιμένες ἐλάλησαν καὶ διδάσκαλοι. πᾶσα τοίνυν γραφὴ θεόπνευστος πάντως καὶ ὠφέλιμος. ὥστε κάλλιστον καὶ ψυχωφελέστατον ἐρευνᾶν τὰς θείας γραφάς. ὥσπερ γὰρ δένδρον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων πεφυτευμένον, οὕτω καὶ ψυχὴ τῇ θείᾳ ἀρδευομένη γραφῇ, πιαίνεται καὶ καρπὸν ὥριμον δίδωσι, πίστιν ὀρθόδοξον, καὶ ἀειθαλέσι τοῖς φύλλοις, ταῖς θεαρέστοις φημὶ ὡραΐζεται πράξεσι. πρός τε γὰρ πρᾶξιν ἐνάρετον, καὶ θεωρίαν ἀθόλωτον, ἐκ τῶν ἁγίων γραφῶν ῥυθμιζόμεθα. πάσης γὰρ ἀρετῆς παράκλησιν, καὶ κακίας ἁπάσης ἀποτροπὴν, ἐν ταύταις εὑρίσκομεν. ἐὰν οὖν ὦμεν φιλομαθεῖς, ἐσόμεθα καὶ πολυμαθεῖς. ἐπιμελείᾳ γὰρ καὶ πόνῳ, καὶ τῇ τοῦ διδόντος θεοῦ χάριτι, κατορθοῦται ἅπαντα. ὁ γὰρ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὑρίσκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται. κρούσωμεν τοίνυν εἰς τὸν κάλλιστον παράδεισον τῶν γραφῶν, τὸν εὐώδη, τὸν γλυκύτατον, τὸν ὡραιότατον, τὸν παντοίοις νοερῶν θεοφόρων ὀρνέων κελαδήμασι περιηχοῦντα ἡμῶν τὰ ὦτα, τὸν ἁπτόμενον ἡμῶν τῆς καρδίας, καὶ λυπουμένην μὲν παρακαλοῦντα, θυμουμένην δὲ κατευνάζοντα, καὶ χαρᾶς ἀϊδίου ἐμπιπλῶντα, τὸν ἐπιβιβάζοντα ἡμῶν τὴν διάνοιαν ἐπὶ τὰ χρυσαυγῆ μετάφρενα τῆς θείας περιστερᾶς καὶ ὑπέρλαμπρα, καὶ ταῖς φανοτάταις αὐτῆς

περιπτύξει πρὸς τὸν μονογενῆ υἱὸν καὶ κληρονόμον τοῦ φυτουργοῦ
τοῦ νοητοῦ ἀμπελῶνος ἀνάγοντα, καὶ δι' αὐτοῦ τῷ πατρὶ
τῶν φώτων προσάγοντα. ἀλλὰ μὴ παρέργως κρούσω-
μεν, προθύμως δὲ μᾶλλον καὶ ἐπιμόνως. μὴ ἐκκακήσωμεν
κρούοντες. (οὕτω γὰρ ἡμῖν ἀνοιγήσεται, ἐὰν ἀναγνῶμεν
ἅπαξ καὶ δίς) καὶ μὴ διαγνῶμεν ἃ ἀναγινώσκομεν, μὴ ἐκκα-
κήσωμεν, ἀλλ' ἐπιμείνωμεν, ἀδολεσχήσωμεν, ἐρωτήσωμεν. ἐ-
περώτησον γάρ φησι τὸν πατέρα σου, καὶ ἀναγγελεῖ σοι, τοὺς πρεσ-
βυτέρους σου, καὶ ἐροῦσί σοι. οὐ γὰρ πάντων ἡ γνῶσις. ἀῤῥυσώ-
μεθα ἐκ τῆς τούτου τοῦ παραδείσου πηγῆς, ἀέναα καὶ κα-
θαρώτατα νάματα, ἁλλόμενα εἰς ζωὴν αἰώνιον. ἐντρυ-
φήσωμεν ἀπλήστως, κατατρυφήσωμεν. τὴν γὰρ χάριν ἀδά-
πανον κέκτηνται. εἰ δέ τι καὶ παρὰ τῶν ἔξωθεν χρήσιμον καρ-
πώσασθαι δυνηθείημεν, οὐ τῶν ἀπηγορευμένων ἐστί. γενώ-
μεθα δόκιμοι τραπεζῖται, τὸ μὲν γνήσιον καὶ καθαρὸν χρυ-
σίον σωρεύοντες, τὸ δὲ κίβδηλον παραιτούμενοι. λάβωμεν
λόγους καλλίστους. θεοὺς δὲ γελοίους καὶ μύθους ἀλλοτρίους,
τοῖς κυσὶν ἀποῤῥίψωμεν. πλείστην γὰρ ἐξ αὐτῶν κατ' αὐτῶν
ἰσχὺν κτήσασθαι δυνηθείημεν. Ἰστέον δέ, ὡς εἴκοσι καὶ δύο
βίβλοι εἰσὶ τῆς παλαιᾶς διαθήκης, κατὰ τὰ στοιχεῖα τῆς
ἑβραΐδος φωνῆς. εἰκοσιδύο γὰρ στοιχεῖα ἔχουσιν, ἐξ ὧν πέντε
διπλοῦνται, ὡς γίνεσθαι αὐτὰ εἰκοσιεπτά. διπλοῦν γάρ
ἐστι τὸ, Χάφ, καὶ τὸ Μέμ, καὶ τὸ Νοῦν, καὶ τὸ Φέ, καὶ τὸ Σα-
δί. διὸ καὶ αἱ βίβλοι κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, εἰκοσιδύο

μὲν ἀριθμοῦνται, εἰκοσιεπτὰ δὲ εὑρίσκονται, διὰ τὸ πέν-
τε ἐξ αὐτῶν διπλοῦσθαι. συνάπτεται γὰρ ἡ Ῥοὺθ τοῖς Κρι-
ταῖς, καὶ ἀριθμεῖται παρ' Ἑβραίοις μία βίβλος ἡ πρώτη
καὶ ἡ δευτέρα τῶν Βασιλειῶν, μία βίβλος. ἡ τρίτη, καὶ ἡ
τετάρτη τῶν Βασιλειῶν, μία βίβλος. ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέ-
ρα τῶν Παραλειπομένων, μία βίβλος. ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέ-
ρα τοῦ Ἔσδρα, μία βίβλος. οὕτως οὖν σύγκεινται αἱ βί-
βλοι, ἐν πεντατεύχοις τέτταρσι. καὶ μένουσιν ἄλλαι δύο, ὡς
εἶναι τὰς ἐνδιαθέτους βίβλους, οὕτως. πέντε νομικάς, Γέ-
νεσιν, Ἔξοδον, Λευιτικόν, Ἀριθμούς, Δευτερονόμιον. αὕτη
πρώτη πεντάτευχος, ἡ καὶ νομοθεσία. εἶτα ἄλλη πεντάτευ-
χος, τὰ καλούμενα γραφεῖα, παρά τισι δὲ ἁγιόγραφα, ἅτι-
νά ἐστιν οὕτως. Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ. Κριταί, μετὰ τῆς Ῥούθ,
Βασιλειῶν πρώτη μετὰ τῆς δευτέρας, βίβλος μία. ἡ τρίτη
μετὰ τῆς τετάρτης, βίβλος μία. καὶ αἱ δύο τῶν Παραλει-
πομένων, βίβλος μία. αὕτη δευτέρα πεντάτευχος. τρίτη
πεντάτευχος, αἱ στιχήρεις βίβλοι τοῦ Ἰώβ, τὸ Ψαλτήριον,
Παροιμίαι Σολομῶντος, Ἐκκλησιαστὴς τοῦ αὐτοῦ, τὰ Ἄσμα-
τα τῶν ᾀσμάτων τοῦ αὐτοῦ. τετάρτη πεντάτευχος ἡ
προφητική. τὸ δωδεκαπρόφητον βίβλος μία, Ἡσαΐας,
Ἱερεμίας, Ἰεζεκιήλ, Δανιήλ. εἶτα τοῦ Ἔσδρα αἱ δύο, εἰς
μίαν συναπτόμεναι βίβλον. καὶ ἡ Ἐσθήρ. ἡ δὲ Πανά-
ρετος, τουτέστιν ἡ σοφία τοῦ Σολομῶντος, καὶ ἡ σοφία τοῦ
Ἰησοῦ, ἣν ὁ πατὴρ μὲν τοῦ Σιρὰχ ἐξέθετο ἑβραϊστί, ἑλλη-

νικὴ δὲ ἡρμήνευσεν ὁ τούτου μὲν ἔγγονος Ἰησοῦς, τοῦ δὲ Σιρὰχ υἱὸς, ἐνάρετοι μὲν καὶ καλοὶ, ἀλλ᾽ οὐκ ἀριθμοῦνται, οὐδὲ ἔκειντο ἐν τῇ κιβωτῷ. τῆς δὲ νέας διαθήκης, εὐαγγέλια τέσσαρα, τὸ κατὰ Ματθαῖον, τὸ κατὰ Μάρκον, τὸ κατὰ Λουκᾶν, τὸ κατὰ Ἰωάννην, πράξεις τῶν ἁγίων ἀποστόλων διὰ Λουκᾶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ, καθολικαὶ ἐπιστολαὶ ἑπτὰ, Ἰακώβου μία, Πέτρου δύο, Ἰωάννου τρεῖς, Ἰούδα μία, Παύλου ἀποστόλου ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες. ἀποκάλυψις Ἰωάννου εὐαγγελιστοῦ. κανόνες τῶν ἁγίων ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος.

Περὶ τῶν ἐπὶ Χριστοῦ λεγομένων. ϛε΄.

Τῶν ἐπὶ Χριστοῦ λεγομένων τρόποι γενικοί εἰσι τέσσαρες. τὰ μὲν γὰρ καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως ἁρμόσει αὐτῷ. τὰ δὲ ἐν τῇ ἑνώσει. τὰ δὲ μετὰ τὴν ἕνωσιν. τὰ δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν. καὶ τῶν πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως μὲν τρόποι, εἰσὶν ἕξ. τὰ μὲν γὰρ αὐτῶν, τὸ συναφὲς τῆς φύσεως καὶ τὸ πρὸς τὸν πατέρα ὁμοούσιον δηλοῖ, ὡς τὸ, ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν. καὶ τὸ, ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν πατέρα. καὶ τὸ, ὃς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων, καὶ τὰ τοιαῦτα. τὰ δὲ τὸ τέλειον τῆς ὑποστάσεως, ὡς τὸ, υἱὸς τοῦ θεοῦ καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. καὶ τὸ, μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, θαυμαστὸς σύμβουλος, καὶ τὰ ὅμοια. τὰ δὲ τὴν ἐν ἀλλήλαις

τῶν ὑποστάσεων περιχώρησιν, ὡς τὸ, ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί. καὶ τὴν ἀνεκφοίτητον ἵδρυσιν, ὡς λόγος, καὶ σοφία, καὶ δύναμις, καὶ ἀπαύγασμα. ὅτε γὰρ λόγος ἐν τῷ νῷ. (λόγον δέ φημι τὸν οὐσιώδη.) καὶ ἡ σοφία ὁμοίως, καὶ ἐν τῷ δυναμένῳ ἡ δύναμις, καὶ ἐν τῷ φωτὶ τὸ ἀπαύγασμα, ἀνεκφοιτήτως ἵδρυται, ἐξ αὐτῶν πηγαζόμενα. τὰ δὲ ὡς ἐξ αἰτίου τοῦ πατρὸς, ὡς τὸ, ὁ πατήρ μου μείζων μου ἐστίν. ἐξ αὐτοῦ γὰρ ἔχει τό τε εἶναι καὶ πάντα ὅσα ἔχει, τὸ μὲν εἶναι γεννητῶς, καὶ οὐ δημιουργικῶς, ὡς τὸ ἐγὼ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐξῆλθον, καὶ ἥκω, κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν πατέρα. πάντα δὲ ὅσα ἔχει, οὐ μεταδοτικῶς, οὔτε διδακτικῶς, ἀλλ᾽ ὡς ἐξ αἰτίου, ὡς τὸ, οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ οὐδὲν, ἐὰν μή τι βλέπῃ τὸν πατέρα οὕτως ποιοῦντα. εἰ μὴ γὰρ ὁ πατήρ ἐστιν, οὐδὲ ὁ υἱός. ἐκ τοῦ πατρὸς γὰρ ὁ υἱὸς, καὶ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ἅμα τῷ πατρὶ, καὶ οὐ μετὰ τὸν πατέρα. ὁμοίως καὶ ἃ ποιεῖ, ἐξ αὐτοῦ καὶ σὺν αὐτῷ. μία γὰρ καὶ ἡ αὐτὴ, οὐχ ὁμοία, ἀλλ᾽ ἡ αὐτὴ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος θέλησις, ἐνέργειά τε καὶ δύναμις. τὰ δὲ, ὡς τῆς πατρικῆς εὐδοκίας διὰ τῆς αὐτοῦ ἐνεργείας πληρούμενα, οὐχ ὡς δι᾽ ὀργάνου ἢ δούλου, ἀλλ᾽ ὡς δι᾽ οὐσιώδους καὶ ἐνυποστάτου αὐτοῦ λόγου, καὶ σοφίας καὶ δυνάμεως, διὰ τὸ μίαν ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ θεωρεῖσθαι κίνησιν, ὡς τὸ, πάντα δι᾽ αὐτοῦ ἐγένετο. καὶ τὸ, ἀπέστειλε τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ ἰάσατο αὐτούς. καὶ τὸ, ἵνα γνῶσιν ὅτι σύ με ἀπέστειλας. τὰ δὲ, προφη-

τικῶς. καὶ τούτων, τὰ μὲν, ὡς μέλλοντα, οἷον, ἐμφανῶς ἥξει. καὶ τὸ τοῦ Ζαχαρίου, ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι. καὶ τὸ ὑπὸ Μιχαίου εἰρημένον, ἰδοὺ κύριος ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ καταβήσεται καὶ ἐπιβήσεται ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ τῆς γῆς. τὰ δὲ, τὰ μέλλοντα ὡς παρῳχηκότα. ὡς τὸ, οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. καὶ τὸ, κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ. καὶ τὸ, διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου. καὶ τὰ τοιαῦτα. τὰ μὲν οὖν πρὸ τῆς ἑνώσεως καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν, ἐπ' αὐτῷ λεχθήσεται. τὰ δὲ μετὰ τὴν ἕνωσιν πρὸ τῆς ἑνώσεως, οὐδαμῶς, εἰ μήτιγε προφητικῶς, ὡς ἔφημεν. τῶν δὲ ἐν τῇ ἑνώσει τρόποι εἰσὶ τρεῖς. ὅτε μὲν γὰρ ἐκ τοῦ κρείττονος τὸν λόγον ποιούμεθα, θέωσιν τῆς σαρκὸς καὶ λόγωσιν, καὶ ὑπερύψωσιν λέγομεν. καὶ τὰ τοιαῦτα, τὸν προσγενόμενον τῇ σαρκὶ πλοῦτον, ἐκ τῆς πρὸς τὸν ὕψιστον θεὸν λόγον ἑνώσεώς τε καὶ συμφυΐας ἐμφαίνοντες. ὅτε δὲ ἀπὸ τοῦ ἐλάττονος, σάρκωσιν τοῦ θεοῦ λόγου, ἐνανθρώπησιν, κένωσιν, πτωχείαν, ταπείνωσιν, φαμέν. ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα ἐκ τῆς πρὸς τὸ ἀνθρώπινον κράσεως ἐπιλέγεται τῷ λόγῳ τε καὶ θεῷ. ὅταν δὲ ἐξ ἀμφοῖν ἅμα, ἕνωσιν, κοινωνίαν, χρίσιν, συμφυΐαν, συμμόρφωσιν, καὶ τὰ τοιαῦτα φάσκομεν. διὰ τοῦτον οὖν τὸν τρίτον τρόπον, οἱ προλελεγμένοι δύο τρόποι λέγονται. διὰ γὰρ τῆς ἑνώσεως δηλοῦται, τί

ἔσχεν ἑκάτερον ἐκ τῆς τοῦ συνυφεστῶτος αὐτῷ ἀμιγοῦς καὶ περιχωρήσεως. διὰ γὰρ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν, ἡ σὰρξ τεθεῶσθαι λέγεται, καὶ θεὸς γενέσθαι καὶ ὁμόθεος τῷ λόγῳ, καὶ ὁ θεὸς λόγος σαρκωθῆναι καὶ ἄνθρωπος γενέσθαι, καὶ κτίσμα λέγεσθαι, καὶ ἔσχατος καλεῖσθαι, οὐχ ὡς τῶν δύο φύσεων μεταβληθεισῶν εἰς μίαν φύσιν σύνθετον. (ἀδύνατον γὰρ ἐν μιᾷ φύσει ἅμα τὰ ἐναντία φυσικὰ γενέσθαι.) ἀλλ' ὡς τῶν δύο φύσεων καθ' ὑπόστασιν ἑνωθεισῶν, καὶ τὴν εἰς ἀλλήλας περιχώρησιν ἀσύγχυτον καὶ ἀμετάβλητον ἐχουσῶν. ἡ δὲ περιχώρησις, οὐκ ἐκ τῆς σαρκὸς, ἀλλ' ἐκ τῆς θεότητος γέγονεν. ἀμήχανον γὰρ τὴν σάρκα περιχωρῆσαι διὰ τῆς θεότητος. ἀλλ' ἡ θεία φύσις ἅπαξ περιχωροῦσα διὰ τῆς σαρκὸς, ἔδωκε καὶ τῇ σαρκὶ, τὴν πρὸς αὐτὴν ἄρρητον περιχώρησιν, ἣν δὴ ἕνωσιν λέγομεν. Ἰστέον δὲ, ὡς ἐπὶ τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου τρόπου τῶν ἐν τῇ ἑνώσει, τὸ ἀνάπαλιν θεωρεῖται. ὅτε γὰρ περὶ τῆς σαρκὸς τὸν λόγον ποιούμεθα, θέωσιν, καὶ λόγωσιν, καὶ ὑπερύψωσιν, καὶ χρίσιν φαμέν. ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς θεότητος ταῦτα, περὶ δὲ τὴν σάρκα θεωρεῖται. ὅτε δὲ περὶ τοῦ λόγου, κένωσιν, σάρκωσιν, ἐνανθρώπησιν, ταπείνωσιν, καὶ τὰ τοιαῦτα. ἅτινα, ὡς ἔφημεν, ἐκ τῆς σαρκὸς ἐπιλέγεται τῷ λόγῳ τε καὶ θεῷ. αὐτὸς γὰρ ταῦτα ὑπέμεινεν ἑκών. τῶν δὲ μετὰ τὴν ἕνωσιν τρόποι εἰσὶ τρεῖς. πρῶτος ὁ τῆς θείας φύσεως δηλωτικὸς, ὡς τὸ, ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ, καὶ ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν, καὶ πάντα ὅσα πρὸ

τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτῷ ἐπιλέγεται, ταῦτα καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν αὐτῷ ἐπιλεχθήσεται, πλὴν τοῦ μὴ εἰληφέναι σάρκα, καὶ τὰ ταύτης φυσικά. δεύτερος ὁ τῆς ἀνθρωπίνης, ὡς τό, τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα; καὶ τό, οὕτω δεῖ ὑψωθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου. καὶ τὰ τοιαῦτα. τούτου δὲ τοῦ ἀνθρωποπρεπῶς ἐπὶ τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ λεγομένου, καὶ γεγραμμένου, εἴτε ἐν ῥήμασιν, εἴτε ἐν πράγμασιν, τρόποι εἰσὶν ἕξ. τὰ μὲν γὰρ αὐτῶν, κατὰ φύσιν οἰκονομικῶς πέπρακταί τε καὶ λέλεκται· οἷον, ὁ ἐκ παρθένου τόκος, ἡ καθ' ἡλικίαν αὔξησίς τε καὶ προκοπή, ἡ πεῖνα, ἡ δίψα, ὁ κόπος, τὸ δάκρυον, ὁ ὕπνος, ἡ τῶν ἥλων τρῆσις, ὁ θάνατος, καὶ τὰ τοιαῦτα, ὅσα φυσικὰ καὶ ἀδιάβλητα πάθη ὑπάρχουσιν. ἐν τούτοις γὰρ ἅπασι, μίξις μὲν ἐστὶ τοῦ θείου πρὸς τὸ ἀνθρώπινον. πλὴν τοῦ σώματος ἀληθῶς εἶναι πιστεύεται, οὐδὲν τούτων τοῦ θείου πάσχοντος, δι' αὐτῶν δὲ, τὴν ἡμῶν οἰκονομοῦντος σωτηρίαν. τὰ δὲ κατὰ προσποίησιν, οἷον τὸ ἐρωτᾷν, ποῦ τεθείκατε Λάζαρον, ὁ ὑπὸ τὴν συκῆν δρόμος, τὸ ὑποδύεσθαι, ἤγουν ὑπαναχωρεῖν, ἡ προσευχή, τό, προσεποιήσατο πορρωτέρω πορεύεσθαι. τούτων γὰρ καὶ τῶν παραπλησίων, οὔτε ὡς θεός, οὔτε ὡς ἄνθρωπος ἔχρῃζε, πλὴν ἀνθρωποπρεπῶς ἐσχηματίζετο πρὸς ὅπερ ἡ χρεία καὶ τὸ λυσιτελὲς ἀπῄτει, οἷον, τὴν προσευχήν, διὰ τὸ δεῖξαι ὡς οὐκ ἔστιν ἀντίθεος, ὡς καὶ αἰτίαν ἑαυτοῦ τιμῶν τὸν πατέρα. τὸ ἐρωτᾷν, οὐκ ἀγνοῶν, ἀλλ' ἵνα δείξῃ ὡς κατὰ ἀλήθειαν ἐστὶν αὐτὸς μετὰ τοῦ μεῖναι θεός. τὸ ὑπαναχωρεῖν, ἵνα διδάξῃ μὴ

προπετεύεσθαι

προπετεύεσθαι, μηδ' ἑαυτοὺς προδιδόναι. τὰ δὲ κατ' οἰκείωσιν καὶ ἀναφοράν, ὡς τό, θεέ μου θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες; καὶ τό, τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησε. καὶ τό, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα. καὶ τό, αὐτὸς ὁ υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα. οὔτε γὰρ ὡς θεός, οὔτε ὡς ἄνθρωπος, ἐγκατελείφθη ποτὲ ὑπὸ τοῦ πατρός. οὔτε ἁμαρτία, οὔτε κατάρα γέγονεν. οὔτε ὑποταγῆναι χρήζει τῷ πατρί. καθὸ μὲν γὰρ θεός, ἴσος ἐστὶ τῷ πατρί, καὶ οὐδὲ ἐναντίος, οὐδὲ ὑποτεταγμένος. καθὸ δὲ ἄνθρωπος, οὐδέποτε ἀνήκοος γέγονε τοῦ γεννήτορος, ἵνα ὑποταγῆς δεηθῇ. τὸ ἡμέτερον τοίνυν οἰκειούμενος πρόσωπον, καὶ μεθ' ἡμῶν τάσσων ἑαυτόν, ταῦτα ἔλεγεν. ἡμεῖς γὰρ ἦμεν οἱ ἁμαρτίαις καὶ κατάραις ἔνοχοι, ὡς ἀπειθεῖς καὶ παρήκοοι, καὶ διὰ τοῦτο ἐγκαταλελειμμένοι. τὰ δέ, διὰ τὴν κατ' ἐπίνοιαν διαίρεσιν. ἐὰν γὰρ τῇ ἐπινοίᾳ διέλῃς τὰ τῇ ἀληθείᾳ ἀχώριστα, ἤτοι τὴν σάρκα ἐκ τοῦ λόγου, λέγεται καὶ δοῦλος καὶ ἀγνοῶν. καὶ γὰρ τῆς δούλης καὶ ἀγνοούσης φύσεως ἦν. καὶ εἰ μὴ ἡνώθη τῷ θεῷ λόγῳ ἡ σάρξ, δούλη ἦν καὶ ἀγνοοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὸν θεὸν λόγον καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν, οὔτε δούλη ἦν, οὔτε ἠγνόει. οὕτω καὶ θεὸν τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐκάλεσεν. τὰ δὲ διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς φανέρωσίν τε καὶ πίστωσιν, ὡς τό, πάτερ δόξασόν με τῇ δόξῃ ᾗ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί. αὐτὸς μὲν γὰρ δεδοξασμένος ἦν τε καὶ ἐστίν, ἀλλ' ἡμῖν οὐκ ἦν φανερωθεῖσα καὶ πιστωθεῖσα ἡ δόξα αὐτοῦ. καὶ τὸ

ὑπὸ

ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον, τοῦ ὁρισθέντος υἱοῦ θεοῦ, ἐν δυνάμει, κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης, ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν. διὰ γὰρ τῶν θαυμάτων καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐφανερώθη καὶ ἐπιστώθη τῷ κόσμῳ, ὅτι υἱός ἐστι τοῦ θεοῦ. καὶ τό, προέκοπτε σοφίᾳ καὶ χάριτι. τὰ δέ, κατὰ τὴν τοῦ ἰουδαίων προσώπου οἰκείωσιν, μετὰ τῶν ἰουδαίων ἀριθμῶν ἑαυτόν, ὡς πρὸς τὴν Σαμαρείτην φησίν, ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε, ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν ἰουδαίων ἐστίν. τρίτος τρόπος, ὁ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως δηλωτικός, καὶ τοῦ συναμφοτέρου παραστατικός. οἷον τό, ἐγὼ ζῶ διὰ τὸν πατέρα. καὶ ὁ τρώγων με, κἀκεῖνος ζήσεται δι' ἐμοῦ. καὶ τό, ὑπάγω πρὸς τὸν πατέρα, καὶ οὐκέτι θεωρεῖτέ με. καὶ τό, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. καὶ τό, οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ. καὶ τὰ τοιαῦτα. καὶ τῶν μετὰ τὴν ἀνάστασιν δέ, τὰ μέν εἰσι θεοπρεπῆ, ὡς τό, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρός, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὡς θεοῦ τοῦ υἱοῦ δηλονότι. καὶ τό, ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμὶ πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, καὶ τὰ τοιαῦτα. ὡς γὰρ θεός, ἐστι μεθ' ἡμῶν. τὰ δὲ ἀνθρωποπρεπῆ, ὡς τό, ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας. καὶ τό, κἀκεῖ με ὄψονται. καὶ τὰ τοιαῦτα. τῶν δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀνθρωποπρεπῶν, τρόποι εἰσὶ διάφοροι.

ροι. τὰ μὲν

ροι. τὰ μὲν γὰρ ἀληθῶς μέν, ἀλλ' οὐ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ κατ' οἰκονομίαν. πρὸς τὸ πιστώσασθαι ὅτι αὐτὸ τὸ παθὸν σῶμα ἀνέστη, ὡς οἱ μώλωπες, ἡ βρῶσις, καὶ ἡ πόσις ἡ μετὰ τὴν ἀνάστασιν. τὰ δὲ ἀληθῶς, καὶ κατὰ φύσιν, ὡς τὸ μεταβαίνειν καὶ τόπους ἐκ τόπων ἀμοχθῶς, καὶ τὸ διὰ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων εἰσελθεῖν. τὰ δὲ κατὰ προσποίησιν, ὡς τό, προσεποιήσατο πορρωτέρω πορεύεσθαι. τὰ δέ, τοῦ συναμφοτέρου, ὡς τό, ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ θεόν μου καὶ θεὸν ὑμῶν. καὶ τό, εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης. καὶ τό, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς. τὰ δέ, ὡς μεθ' ἡμῶν ἑαυτὸν τάττοντος τῷ τρόπῳ τῆς κατὰ ψιλὴν ἐπίνοιαν διαιρέσεως, ὡς τό, θεόν μου καὶ θεὸν ὑμῶν. δεῖ οὖν τὰ μὲν ὑψηλά, προσνέμειν τῇ θείᾳ καὶ κρείττονι φύσει, παθῶν, καὶ σώματος, τὰ δὲ ταπεινὰ τῇ ἀνθρωπίνῃ, τὰ δὲ κοινά, τῷ συνθέτῳ, ἤγουν τῷ ἑνὶ χριστῷ, ὅς ἐστι θεὸς καὶ ἄνθρωπος, καὶ εἰδέναι ἀμφότερα ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ. ἑκάστου γὰρ τὸ ἴδιον γινώσκοντες, καὶ ἀμφότερα ἐξ ἑνὸς πραττόμενα βλέποντες, ὀρθῶς πιστεύσομεν καὶ οὐ πλανηθησόμεθα. ἐξ ὧν ἁπάντων τῶν μὲν ἑνωθεισῶν φύσεων ἡ διαφορὰ γινώσκεται, καὶ ὅτι μὴ ταυτόν, ὥς φησιν ὁ θειότατος Κύριλλος, ἐν ποιότητι φυσικῇ θεότης τε καὶ ἀνθρωπότης, εἷς γε μὴν υἱὸς καὶ χριστὸς καὶ κύριος. καὶ ὡς ἑνὸς ὄντος, ἓν αὐτοῦ καὶ τὸ πρόσωπον κατ' οὐδένα τρόπον, διὰ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς φυσικῆς διαφορᾶς μεριζομένης, τῆς καθ' ὑπόστασιν ἑνώσεως.

Ὅτι οὐκ ἔστι

Ὅτι οὐκ ἔστι τῶν κακῶν αἴτιος ὁ θεός. ϟϛ΄.

Χρὴ εἰδέναι, ὅτι ἔθος τῇ θείᾳ γραφῇ τὴν παραχώρησιν τοῦ θεοῦ ἐνέργειαν αὐτοῦ καλεῖν, ὡς ὅταν λέγῃ ὁ ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ. ἢ οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς τοῦ πηλοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυράματος ποιῆσαι ὃ μὲν εἰς τιμὴν σκεῦος, ὃ δὲ εἰς ἀτιμίαν; ὅτι μὲν γὰρ αὐτὸς ποιεῖ καὶ ταῦτα κἀκεῖνα. (μόνος γὰρ αὐτός ἐστι τῶν ἁπάντων δημιουργός) ἀλλ' οὐκ αὐτὸς τίμια κατασκευάζει ἢ ἄτιμα, ἀλλ' ἡ οἰκεία ἑκάστου προαίρεσις. καὶ τοῦτο δῆλον, ἐξ ὧν ὁ αὐτὸς ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον δευτέρᾳ ἐπιστολῇ φησίν. ἐν μεγάλῃ οἰκίᾳ οὐκ ἔστι μόνον σκεύη χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ἀλλὰ καὶ ξύλινα καὶ ὀστράκινα, καὶ ἃ μὲν εἰς τιμήν, ἃ δὲ εἰς ἀτιμίαν. ἐὰν οὖν τις ἐκκαθάρῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τούτων, ἔσται σκεῦος εἰς τιμὴν ἡγιασμένον καὶ εὔχρηστον τῷ δεσπότῃ, εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἡτοιμασμένον. δῆλον δέ, ὡς ἑκουσίως ἡ κάθαρσις γίνεται. ἐὰν γάρ τις φησὶν ἐκκαθάρῃ ἑαυτόν. ἡ δὲ ἀκόλουθος ἀντιστροφὴ ἀντιφωνεῖ, ἐὰν δὲ μὴ ἐκκαθάρῃ, ἔσται σκεῦος εἰς ἀτιμίαν, ἄχρηστον τῷ δεσπότῃ, συντριβῆς ἄξιον. τὸ οὖν προκείμενον ῥητόν. καὶ τό, συνέκλεισεν ὁ θεὸς πάντας εἰς ἀπείθειαν. καὶ τό, ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς πνεῦμα κατανύξεως, ὀφθαλμοὺς τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ ὦτα τοῦ μὴ ἀκούειν. ταῦτα πάντα, οὐχ ὡς τοῦ θεοῦ ἐνεργήσαντος, ἐκληπτέον, ἀλλ' ὡς τοῦ θεοῦ παραχωρήσαντος, διὰ τὸ αὐτεξούσιον, καὶ τὸ ἀβίαστον εἶναι τὸ καλόν. τὴν οὖν παραχώρη

σιν αὐτοῦ,

σιν αὐτοῦ, ὡς ἐνέργειαν καὶ ποίησιν αὐτοῦ λέγειν, σύνηθες τῇ θείᾳ γραφῇ. ἀλλὰ μὴν καὶ ὅτε φησὶ τὸν θεὸν κτίζειν κακά, καὶ μὴ εἶναι ἐν πόλει κακίαν, ἣν ὁ κύριος οὐκ ἐποίησεν, οὐ κακῶν αἴτιον τὸν θεὸν δείκνυσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ δυσέμφατον τὸ τῆς κακίας ὄνομα, δύο σημαῖνον. ποτὲ μὲν γὰρ τὸ τῇ φύσει κακὸν δηλοῖ, ὅπερ ἐναντίον ἐστὶ τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ τοῦ θεοῦ θελήσει. ποτὲ δὲ τὸ πρὸς τὴν ἡμετέραν αἴσθησιν κακὸν καὶ ἐπίπονον, ἤγουν τὰς θλίψεις καὶ ἐπαγωγάς. αὗται δέ, τῷ μὲν δοκεῖν, κακαί εἰσιν, ἀλγειναὶ τυγχάνουσαι, τῇ δὲ ἀληθείᾳ, ἀγαθαί. ἐπιστροφῆς γὰρ καὶ σωτηρίας γίνονται τοῖς συνιοῦσι πρόξενοι. ταύτας διὰ θεοῦ γίνεσθαι φησὶν ἡ γραφή. Ἰστέον δὲ ὡς καὶ τούτων ἡμεῖς ἐσμὲν αἴτιοι. τῶν γὰρ ἑκουσίων κακῶν τὰ ἀκούσιά εἰσιν ἔκγονα. καὶ τοῦτο δὲ ἰστέον, ὅτι ἔθος τῇ γραφῇ τινὰ ἐκβατικῶς ὀφείλοντα λέγεσθαι, αἰτιολογικῶς λέγειν. ὡς τό, σοὶ μόνῳ ἥμαρτον, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα, ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε. οὐ γὰρ ὁ ἁμαρτήσας ἵνα νικήσῃ ὁ θεὸς ἥμαρτεν, οὔτε δὲ ὁ θεὸς ἐδεῖτο τῆς ἡμῶν ἁμαρτίας, ἵνα ἐκ ταύτης νικητὴς ἀναφανῇ. φέρει γὰρ ἀσυγκρίτως κατὰ πάντων καὶ μὴ ἁμαρτανόντων τὰ νικητήρια, δημιουργὸς ὤν, καὶ ἀκατάληπτος, καὶ ἄκτιστος, καὶ φυσικὴν ἔχων τὴν δόξαν καὶ οὐκ ἐπίκτητον. ἀλλ' ὅτι ἡμῶν ἁμαρτανόντων, οὐκ ἄδικός ἐστιν ἐπιφέρων τὴν ὀργήν, καὶ μετανοοῦσι συγχωρῶν, νικητὴς τῆς ἡμετέρας κακίας ἀναδείκνυται.

κνυται. οὐκ ἐπὶ τούτῳ δὲ ἡμεῖς ἁμαρτάνομεν, ἀλλ' ὅτι οὕτως ἀποβαίνει τὸ πρᾶγμα. ὥσπερ ἐὰν κάθηταί τις ἐργαζόμενος, φίλος δέ τις ἐπιστῇ, φησὶν, ὅτι ἵνα μὴ δὲ σήμερον ἐργάσωμαι, παρεγένετο ὁ φίλος. ὁ μὲν οὖν φίλος οὐχ ἵνα μὴ ἐργάσηται παρεγένετο, οὕτω δὲ ἀπέβη. ἀσχολούμενος γὰρ περὶ τὴν τοῦ φίλου ὑποδοχὴν, οὐκ ἐργάζεται. λέγεται δὲ ταῦτα ἐκβατικὰ, ὅτι οὕτως ἀποβαίνουσι τὰ πράγματα. οὐ θέλει δὲ ὁ θεὸς μόνος εἶναι δίκαιος, ἀλλὰ πάντας ὁμοιοῦσθαι αὐτῷ κατὰ δύναμιν.

Ὅτι οὐ δύο ἀρχαί. ϛζʹ.

Ὅτι οὐ δύο ἀρχαὶ μία ἀγαθὴ καὶ μία πονηρὰ, ἐντεῦθεν εἰσόμεθα. ἐναντία γὰρ ἀλλήλοις τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ πονηρὸν, καὶ ἀλλήλων φθαρτικὰ, καὶ ἐν ἀλλήλοις ἢ σὺν ἀλλήλοις οὐχ ὑφιστάμενα. ἐν μέρει τοίνυν, τούτων ἕκαστον ἔσται τοῦ παντός. καὶ πρῶτον μὲν περιγραφήσονται, οὐχ ὑπὸ τοῦ παντὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ μέρους τοῦ παντὸς τούτων ἕκαστον. ἔπειτα, τίς ὁ τὴν χώραν ἑκάστῳ ἀποτεμνόμενος; οὐ γὰρ ἀλλήλοις συνενεχθῆναι καὶ συμβιβασθῆναι φήσουσιν. ἐπεὶ οὐ κακὸν τὸ κακὸν εἰρήνην ἄγον, πρὸς τὸ ἀγαθόν τε συμβιβαζόμενον, οὐδ' ἀγαθὸν τὸ ἀγαθὸν, πρὸς τὸ κακὸν φιλικῶς διακείμενον. εἰ δὲ ἕτερος, ὁ τούτων ἑκάστῳ τὴν οἰκείαν ἀφορίσας διατριβὴν, ἐκεῖνος μᾶλλον ἔσται θεός. ἀνάγκη

δὲ καὶ

δὲ καὶ δυοῖν θάτερον, ἢ ἅπτεσθαι καὶ φθείρειν ἀλλήλους, ἢ εἶναί τι μέσον, ἐν ᾧ οὐδὲ ἀγαθὸν, οὐδὲ κακὸν ἔσται, ὥσπερ τι διάφραγμα, διεῖργον ἐξ ἀλλήλων ἀμφότερα. καὶ οὐκ ἔτι δύο, ἀλλὰ τρεῖς ἀρχαὶ ἔσονται. ἀνάγκη δὲ καὶ τούτων τὸ ἕτερον, ἢ εἰρηνεύειν, ὅπερ τὸ κακὸν οὐ δύναται. (τὸ γὰρ εἰρηνεῦον οὐ κακόν.) ἢ μάχεσθαι, ὅπερ τὸ ἀγαθὸν οὐ δύναται (τὸ γὰρ μαχόμενον οὐ τελείως ἀγαθόν) ἢ τὸ μὲν κακὸν μάχεσθαι, τὸ δ' ἀγαθὸν μὴ ἀντιμάχεσθαι, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ κακοῦ φθείρεσθαι. ἢ ἀεὶ λυπεῖσθαι καὶ κακοῦσθαι, ὅπερ οὐ τοῦ ἀγαθοῦ γνώρισμα. μία τοίνυν ἀρχὴ, πάσης κακίας ἀπηλλαγμένη. ἀλλ' εἰ τοῦτο φασὶ, πόθεν τὸ κακόν; ἀμήχανον γὰρ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ τὸ κακὸν ἔχειν τὴν γένεσιν. φαμὲν οὖν ὅτι τὸ κακὸν οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, εἰ μὴ στέρησις τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν εἰς τὸ παρὰ φύσιν παραδρομή. οὐδὲν γὰρ κακὸν κατὰ φύσιν. πάντα ὅσα ἐποίησεν ὁ θεὸς, καλὰ λίαν, καθὸ γέγονεν. οὕτω τοίνυν μένοντα καθὼς ἔκτισται, καλὰ λίαν εἰσίν. ἑκουσίως δὲ ἀποφοιτῶντα ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν, καὶ εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἐρχόμενα, ἐν τῷ κακῷ γίνονται. κατὰ φύσιν μὲν οὖν πάντα δοῦλα καὶ ὑπήκοα τοῦ δημιουργοῦ. ὅταν οὖν ἑκουσίως τι τῶν κτισμάτων ἀφηνιάσῃ καὶ παρήκοον τοῦ ποιήσαντος αὐτῷ γένηται, ἐν ἑαυτῷ συνεστήσατο τὴν κακίαν. κακία γὰρ οὐκ οὐσία τίς ἐστιν, οὐδὲ οὐσίας ἰδίωμα, ἀλλὰ συμβεβηκὸς, ἤτοι ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἑκουσίως παρατροπὴ, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἁμαρτία. πόθεν οὖν ἡ ἁμαρτία; τῆς αὐτεξουσίου γνώμης τοῦ

διαβόλου

διαβόλου εὕρημα. κακὸς οὖν ὁ διάβολος. καὶ καθὸ μὲν γέγονεν οὐ κακός, ἀλλ' ἀγαθός. ἄγγελος γὰρ φωτεινός, καὶ λαμπρότατος ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ ἔκτισται, αὐτεξούσιος ὡς λογικός, ἑκουσίως τε τῆς κατὰ φύσιν ἀρετῆς ἀπεφοίτησε, καὶ ἐν τῷ ζόφῳ τῆς κακίας γέγονε, θεοῦ μακρυνθεὶς τοῦ μόνου ἀγαθοῦ, καὶ ζωοποιοῦ, καὶ φωτοποιοῦ. (ἐξ αὐτοῦ γὰρ πᾶν ἀγαθὸν ἀγαθύνεται.) καὶ καθόσον ἐξ αὐτοῦ μακρύνεται γνώμῃ, οὐ γὰρ τόπῳ, ἐν τῷ κακῷ γέγονεν.

Τίνος ἕνεκεν προγινώσκων ὁ θεὸς τοὺς ἁμαρτάνειν, καὶ μὴ μετανοεῖν μέλλοντας, ἔκτισεν. ϛη'.

Ὁ θεὸς δι' ἀγαθότητα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγει τὰ γινόμενα, καὶ τῶν ἐσομένων προγνώστης ἐστίν. εἰ μὲν οὖν μὴ ἔμελλον ἔσεσθαι, οὐδ' ἂν κακοὶ ἔμελλον ἔσεσθαι, οὐδ' ἂν προεγινώσκοντο. τῶν γὰρ ὄντων αἱ γνώσεις, καὶ τῶν πάντως ἐσομένων αἱ προγνώσεις. πρῶτον γὰρ τὸ εἶναι, καὶ τότε τὸ καλὸν ἢ κακὸν εἶναι. εἰ δὲ μέλλοντας ἔσεσθαι διὰ τὴν τοῦ θεοῦ ἀγαθότητα, τὸ κακοὺς ἐξ οἰκείας προαιρέσεως μέλλειν ἔσεσθαι, ἐκώλυσεν αὐτοὺς γενέσθαι, τὸ κακὸν ἐνίκα ἂν τὴν τοῦ θεοῦ ἀγαθότητα. ποιεῖ τοιγαροῦν ὁ θεὸς ἀγαθὰ ἅπαντα ἃ ποιεῖ. ἕκαστος δὲ ἐξ οἰκείας προαιρέσεως, καλός τε καὶ κακὸς γίνεται. εἰ καὶ τοίνυν ἔφη ὁ κ͞ς, συνέφερε τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη, οὐ τὴν οἰκείαν κτίσιν

κακίζων, ἔλεγεν, ἀλλὰ τὴν ἐξ οἰκείας προαιρέσεως καὶ ῥᾳθυμίας ἐπιγενομένην τῷ κτίσματι αὐτοῦ κακίαν. ἡ γὰρ τῆς οἰκείας γνώμης ῥᾳθυμία, ἄχρηστον αὐτῷ τὴν τοῦ δημιουργοῦ εὐεργεσίαν ἐποίησεν. ὥσπερ ἂν εἴ τις πλοῦτον καὶ ἀρχὴν παρὰ βασιλέως ἐγχειρισθείς, τυραννήσει τὸν εὐεργέτην, ὃν ἀξίως χειρωσάμενος τιμωρήσεται, εἰ μέχρι τέλους τῇ τυραννίδι κατίδοι τοῦτον ἐναπομένοντα.

Περὶ νόμου Θεοῦ, καὶ νόμου ἁμαρτίας. ϛθ'.

Ἀγαθὸν τὸ θεῖον καὶ ὑπεράγαθον, καὶ τὸ τούτου θέλημα. τοῦτο γὰρ ἀγαθόν, ὅπερ ὁ θεὸς βούλεται. νόμος δέ ἐστιν, ἡ τοῦτο διδάσκουσα ἐντολή, ἵν' ἐν αὐτῷ μένοντες ἐν φωτὶ ὦμεν, ἧς ἐντολῆς ἡ παράβασις ἁμαρτία ἐστίν. αὕτη δὲ, διὰ τῆς τοῦ διαβόλου προσβολῆς, καὶ τῆς ἡμετέρας ἀβιάστου καὶ ἑκουσίου παραδοχῆς, συνίσταται. λέγεται δὲ καὶ αὕτη νόμος. ἐπιβαίνων οὖν ὁ τοῦ θεοῦ νόμος, τῷ νῷ ἡμῶν, ἐφέλκεται πρὸς ἑαυτόν, καὶ νύττει τὴν ἡμετέραν συνείδησιν. λέγεται δὲ καὶ ἡ ἡμετέρα συνείδησις νόμος τοῦ νοὸς ἡμῶν. καὶ ἡ προσβολὴ δὲ τοῦ πονηροῦ, τουτέστιν ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας, ἐπιβαίνων τοῖς μέλεσι τῆς σαρκὸς ἡμῶν, δι' αὐτῆς ἡμῖν προσβάλλει. ἅπαξ γὰρ παραβάντες ἑκουσίως τὸν νόμον τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν προσβολὴν τοῦ πονηροῦ παραδεξάμενοι, ἐδώκαμεν αὐτῇ εἴσοδον, πραθέντες ὑφ' ἑαυτῶν τῇ ἁμαρ-

τίας. ὅθεν ἑτοίμως ἄγεται τὸ σῶμα ἡμῶν πρὸς αὐτήν. λέγεται οὖν καὶ ἡ ἐναποκειμένη τῷ σώματι ἡμῶν ὁρμὴ καὶ αἴσθησις τῆς ἁμαρτίας, ἤτοι ἐπιθυμία καὶ ἡδονὴ τοῦ σώματος, νόμος ἐν τοῖς μέλεσι τῆς σαρκὸς ἡμῶν. ὁ μὲν οὖν νόμος τοῦ νοός μου, ἤτοι ἡ συνείδησις, συνήδεται τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ, ἤτοι τῇ ἐντολῇ, καὶ ταύτην θέλει. ὁ δὲ νόμος τῆς ἁμαρτίας, ἤτοι ἡ προσβολὴ, διὰ τοῦ νόμου τοῦ ἐν τοῖς μέλεσιν, ἤτοι τῆς τοῦ σώματος ἐπιθυμίας, καὶ ῥοπῆς, καὶ κινήσεως, καὶ τοῦ ἀλόγου μέρους τῆς ψυχῆς, ἀντιστρατεύεται τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, τουτέστι τῇ συνειδήσει. καὶ αἰχμαλωτίζει με, καὶ θέλοντα τὸν τοῦ θεοῦ νόμον, καὶ ἀγαπῶντα, καὶ μὴ θέλοντα τὴν ἁμαρτίαν, κατὰ ἀνάκρασιν. διά τε τοῦ λείου τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς τοῦ σώματος ἐπιθυμίας, καὶ τοῦ ἀλόγου μέρους τῆς ψυχῆς, ὡς ἔφην, πλανᾷ καὶ πείθει δουλεῦσαι τῇ ἁμαρτίᾳ. ἀλλ' ὁ θεὸς, τὸ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει ὁ νόμος διὰ τῆς σαρκὸς, πέμψας τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, (σάρκα μὲν γὰρ ἀνέλαβεν, ἁμαρτίαν δὲ, οὐδαμῶς.) κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκὶ, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. τὸ γὰρ πνεῦμα, συναντιλαμβάνεται τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν, καὶ παρέχει δύναμιν τῷ νόμῳ τοῦ νοὸς ἡμῶν, κατὰ τοῦ νόμου τοῦ ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν. τὸ γὰρ, τί προσευξόμεθα καθὸ δεῖ, οὐκ οἴδαμεν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν, στεναγμοῖς ἀλαλήτοις, τουτέστι διδά-

σκει ἡμᾶς τί προσευξόμεθα. ὥστε ἀδύνατον, εἰ μὴ δι' ὑπομονῆς καὶ προσευχῆς, τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ κατεργάσασθαι.

Κατὰ ἰουδαίων, περὶ τοῦ σαββάτου. ε'.

Σάββατον ἡ ἑβδόμη ἡμέρα κέκληται. δηλοῖ δὲ τὴν κατάπαυσιν. ἐν αὐτῇ γὰρ κατέπαυσεν ὁ θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὥς φησιν ἡ θεία γραφή. διὸ καὶ μέχρις ἑπτὰ ὁ τῶν ἡμερῶν ἀριθμὸς προβαίνων, πάλιν ἀνακυκλοῦται, καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης ἄρχεται. οὗτος ὁ ἀριθμὸς τίμιος παρὰ ἰουδαίοις, τοῦ θεοῦ προστάξαντος τιμᾶσθαι αὐτὸν, οὐχ ὡς ἔτυχεν. ἀλλὰ καὶ μετὰ βαρυτάτων τῶν ἐπὶ τῇ παραβάσει ἐπιτιμίων. οὐχ ἁπλῶς δὲ τοῦτο προσέταξεν, ἀλλὰ διά τινας μυστικῶς τοῖς πνευματικοῖς τε καὶ διορατικοῖς κατανοουμένας αἰτίας. ὡς ἐμέ γουν γνῶναι τὸν ἀμαθῆ, ἵν' ἐκ τῶν κατωτέρων καὶ παχυτέρων ἄρξωμαι. Εἰδὼς ὁ θεὸς τὸ παχύτερον καὶ φιλόσαρκον, καὶ πρὸς τὴν ὕλην ὅλως ἐπιρρεπὲς τοῦ ἰσραηλίτου λαοῦ, ἅμα τε, καὶ τὸ ἀδιάκριτον, πρῶτον μὲν, ἵνα ὁ δοῦλος καὶ τὸ ὑποζύγιον ἀναπαύσηται, ὡς γέγραπται. ἐπειδὴ ἀνὴρ δίκαιος οἰκτείρει ψυχὰς κτηνῶν αὐτοῦ. ἅμα δὲ, ἵνα καὶ σχολὴν ἄγοντες ἐκ τοῦ περὶ τὴν ὕλην περισπασμοῦ, πρὸς θεὸν συνάγωνται, ἐν ψαλμοῖς, καὶ ὕμνοις, καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, καὶ μελέτῃ τῶν θείων γραφῶν, ἅπασαν τὴν ἑβδόμην ἀναλίσκοντες. καὶ ἐν τῷ θεῷ καταπαύοντες. ὅτε μὲν γὰρ οὐκ ἦν νόμος, οὐ γραφὴ

θεόπνευστος, οὐδὲ τὸ σάββατον τῷ θεῷ ἀφιέρωτο. ὅτε δὲ
ἡ θεόπνευστος γραφὴ διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἀφιερώθη τῷ
θεῷ τὸ σάββατον, ὡς ἂν περὶ τὴν ταύτης μελέτην ἐν αὐτῷ
ἀδολεσχήσωσιν, οἱ μὴ πάντα τὸν βίον τῷ θεῷ ἀφιεροῦντες,
οἱ μὴ πόθῳ τῷ δεσπότῃ ὡς πατρὶ δουλεύοντες, ἀλλ' ὡς
δοῦλοι ἀγνώμονες, κἂν μικρὸν καὶ ἐλάχιστον μέρος τῆς ἑαυ-
τῶν ζωῆς τῷ θεῷ ἀποτέμωνται, καὶ τοῦτο, φόβῳ τῶν ἐπὶ τῇ
παραβάσει εὐθυνῶν καὶ ἐπιτιμήσεων. δικαίῳ γὰρ νόμος οὐ
κεῖται, ἀλλὰ ἀδίκοις. ἐπεὶ πρῶτος Μωσῆς τεσσαράκοντα
ἡμερῶν. καὶ αὖθις ἑτέρων τεσσαράκοντα νηστείᾳ προσεδρεύ-
σας τῷ θεῷ, πάντως καὶ τοῖς σάββασι διὰ τῆς νηστείας ἐκά-
κου ἑαυτόν, τοῦ νόμου μὴ κακοῦν ἑαυτοὺς ἐν τῇ τοῦ σαββά-
του ἡμέρᾳ προστάσσοντος. εἰ δὲ φαῖεν, ὅτι πρὸ τοῦ νόμου
τοῦτο, τί φήσουσι περὶ τοῦ θεσβίτου Ἡλιοῦ τεσσαράκοντα ἡ-
μερῶν ὁδὸν ἀνύσαντος ἐν βρώσει μιᾷ; οὗτος γὰρ οὐ μόνον
διὰ τῆς νηστείας, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ὁδοιπορίας ἐν τοῖς σάβ-
βασι τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἑαυτὸν κακώσας, ἔλυσε τὸ
σάββατον, καὶ οὐκ ὠργίσθη τούτῳ ὁ θεὸς ὁ τὸν νόμον δεδω-
κώς, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀρετῆς ἔπαθλον, ἐν Χωρὴβ ἑαυτὸν ἐνε-
φάνισε. τί δὲ περὶ Δανιὴλ φήσουσιν; οὐχὶ τρεῖς ἑβδομά-
δας διετέλεσεν ἄσιτος; τί δὲ πᾶς Ἰσραήλ. οὐ περιτέμνει
τὸ παιδίον ἐν σαββάτῳ, εἰ τύχοι ὀκταήμερον; οὐχὶ δὲ καὶ
τὴν μεγάλην νηστείαν, ἣν νενομοθέτηνται εἰ ἐν σαββάτῳ
καταντήσοι, νηστεύουσιν; οὐχὶ δὲ καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ λευῖται,

ἐν τοῖς τῆς σκηνῆς ἔργοις βεβηλοῦσι τὸ σάββατον, καὶ ἀναί-
τιοί εἰσιν; ἀλλὰ καὶ κτῆνος, ἂν εἰς βόθρον ἐμπέσοι ἐν σαβ-
βάτῳ, ὁ μὲν ἀνασπάσας ἀναίτιος, ὁ δὲ παριδὼν κατάκρι-
τος; τί δὲ πᾶς Ἰσραήλ, οὐχὶ ἑπτὰ ἡμέρας τὴν τοῦ θεοῦ κι-
βωτὸν περιφέροντες, τὰ Ἱεριχούντια τείχη περιῄεσαν; ἐν
αἷς πάντως ἦν καὶ τὸ σάββατον; ὡς οὖν ἔφην, χολῆς ἕνε-
κα τῆς πρὸς θεόν, ἵνα κἄν, σμικροτάτην ἀπόμοιραν αὐτῷ
ἀπονέμωσι, καὶ ἀναπαύσωνται ὅτε δοῦλος καὶ τὸ ὑποζύγιον,
ἡ τοῦ σαββάτου τήρησις ἐπινενόητο, τοῖς νηπίοις ἔτι, καὶ ὑπὸ
τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου δεδουλωμένοις τοῖς σαρκικοῖς, καὶ
μηδὲν ὑπὲρ τὸ σῶμα καὶ τὸ γράμμα ἐννοῆσαι δυναμένοις.
» Ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς
» τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, γενόμενον ἐκ γυναικὸς ἄνθρωπον,
» γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα
» τὴν υἱοθεσίαν ἀπολάβωμεν. ὅσοι γὰρ ἐλάβομεν αὐτόν, ἔδω-
» κεν ἡμῖν ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐ-
» τόν. ὥστε οὐκ ἔτι ἐσμὲν δοῦλοι, ἀλλ' υἱοί. οὐκ ἔτι ὑπὸ νό-
» μον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν. οὐκ ἔτι μερικῶς τῷ κυρίῳ δουλεύον-
τες ἐκ φόβου, ἀλλὰ πάντα τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτῷ ἀνα-
τιθέναι ὀφείλοντες, καὶ ἀεὶ τὸν δοῦλον, τὸν θυμὸν λέγω καὶ
τὴν ἐπιθυμίαν, ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καταπαύοντες, καὶ
τῷ θεῷ σχολάζειν ἐπιτρέποντες, τὴν μὲν ἐπιθυμίαν ἅπα-
σαν, ἀεὶ πρὸς θεὸν ἀνατείνοντες, τὸν δὲ θυμόν, κατὰ τῶν τοῦ
θεοῦ δυσμενῶν καθοπλίζοντες, καὶ τὸ ὑποζύγιον, ἤτοι τὸ σῶ-

μα, ὁμοίως τῆς μὲν δουλείας τῆς ἁμαρτίας ἀναπαύοντες, ταῖς δὲ θείαις ἐντολαῖς ἐξυπηρετεῖσθαι προτρέποντες. ταῦτα ὁ πνευματικὸς ἡμῖν ἐντέλλεται τοῦ Χριστοῦ νόμος, καὶ οἱ τοῦτον φυλάσσοντες, ὑπέρτεροι τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου γεγόνασιν. ἐλθόντος γὰρ τοῦ τελείου, τὸ ἐκ μέρους κατήργηται. καὶ τοῦ καλύμματος τοῦ νόμου, ἤγουν τοῦ καταπετάσματος, διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος διαῤῥαγέντος σταυρώσεως, καὶ τοῦ πνεύματος πυρίναις γλώσσαις ἐκλάμψαντος, τὸ γράμμα κατήργηται, τὰ σωματικὰ πέπαυται, καὶ ὁ τῆς δουλείας νόμος πεπλήρωται, καὶ νόμος ἐλευθερίας ἡμῖν δεδώρηται. καὶ ἑορτάζομεν τὴν τελείαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως κατάπαυσιν, φημὶ δὴ τὴν τῆς ἀναστάσεως ἡμέραν, ἐν ᾗ ἡμᾶς ὁ κς Ἰησοῦς ὁ τῆς ζωῆς ἀρχηγὸς καὶ σωτὴρ, εἰς τὴν ἐπηγγελμένην τοῖς πνευματικῶς τῷ θεῷ λατρεύουσι κληρουχίαν εἰσήγαγεν. εἰς ἣν αὐτὸς πρόδρομος ἡμῶν εἰσῆλθεν, ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν. καὶ ἀνοιγέντων αὐτῷ τῶν οὐρανίων πυλῶν, ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς κεκάθικε σωματικῶς, ἔνθα καὶ οἱ τὸν πνευματικὸν τηροῦντες νόμον εἰσελεύσονται. ἡμῖν τοίνυν τοῖς τῷ πνεύματι στοιχοῦσι, καὶ οὐ τῷ γράμματι, πᾶσα ἡ τῶν σαρκικῶν ἐστὶν ἀπόθεσις, καὶ ἡ πνευματικὴ λατρεία, καὶ ἡ πρὸς θεὸν συνάφεια. περιτομὴ μὲν γάρ ἐστιν ἡ τῆς σωματικῆς ἡδονῆς καὶ τῶν περιττῶν, καὶ οὐκ ἀναγκαίων ἀπόθεσις. ἀκροβυστία δὲ, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, εἰ μὴ δέρμα, ἡδονικοῦ μορίου περίττωμα. πᾶσα δὲ ἡδονὴ μὴ ἐκ θεοῦ καὶ ἐν

θεῷ

θεῷ γινομένη, περίττωμα ἡδονῆς ἐστίν. ἧς τύπος ἡ ἀκροβυστία. σάββατον δὲ, ἡ ἐκ τῆς ἁμαρτίας κατάπαυσις. ὥστε ἀμφότερα ἓν τυγχάνουσι. καὶ οὕτως ἀμφότερα ἅμα ὑπὸ τῶν πνευματικῶν τελούμενα, οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν παρανομίαν ἐργάζονται. Ἔτι δὲ ἰστέον, ὅτι ὁ ἑπτὰ ἀριθμὸς, πάντα τὸν παρόντα χρόνον δηλοῖ, ὥς φησιν ὁ σοφώτατος Σολομῶν, δοῦναι μερίδα τοῖς ἑπτὰ, καίγε τοῖς ὀκτώ. καὶ ὁ θεηγόρος Δαβὶδ περὶ τῆς ὀγδόης ψάλλων, περὶ τῆς μελλούσης μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καταστάσεως ἔψαλλε. τὴν ἑβδόμην οὖν ἡμέραν, ἀργίαν μὲν ἄγειν ἐκ τῶν σωματικῶν, τοῖς δὲ πνευματικοῖς ἐνασχολεῖσθαι προστάσσων ὁ νόμος, μυστικῶς πάντα τὸν χρόνον, τῷ ἀληθινῷ Ἰσραὴλ, καὶ νοῦν ὁρῶντα θεὸν ἔχοντι ὑπέφηνε τῷ θεῷ ἑαυτὸν προσάγειν, καὶ ὑπεράνω τῶν σωματικῶν γίνεσθαι.

Περὶ παρθενίας. ρα'.

Κακίζουσιν οἱ σαρκικοὶ τὴν παρθενίαν, καὶ εἰς μαρτυρίαν προβάλλονται οἱ φιλήδονοι τὸ, ἐπικατάρατος πᾶς ὃς οὐκ ἐγείρει σπέρμα ἐν τῷ Ἰσραήλ. ἡμεῖς δὲ φαμὲν, τῷ ἐκ παρθένου σαρκωθέντι θεῷ λόγῳ θαῤῥήσαντες, ὡς ἡ παρθενία ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐφυτεύθη τῇ φύσει τῶν ἀνων. ἐκ παρθένου γὰρ γῆς ὁ ἄνος πεπλαστούργηται. ἐκ μόνου Ἀδὰμ ἡ Εὔα ἔκτισται. ἐν παραδείσῳ παρθενία ἐπολι-

τεύετο. φησὶ γοῦν ἡ θεία γραφὴ, ὅτι γυμνοὶ ἦσαν, ὅτε Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα, καὶ οὐκ ᾐσχύνοντο. ἡνίκα δὲ παρέβησαν, ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν, καὶ αἰσχυνθέντες ἔῤῥαψαν ἑαυτοῖς περιζώματα. καὶ μετὰ τὴν παράβασιν ὅτε ἤκουσε, γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, ὅτε διὰ τῆς παραβάσεως θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, τότε ἔγνω Ἀδὰμ Εὔαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συνέλαβε καὶ ἐγέννησεν. ὥστε διὰ τὸ μὴ ἐκτριβῆναι καὶ ἀναλωθῆναι τὸ γένος ὑπὸ τοῦ θανάτου, ὁ γάμος ἐπινενόηται, ὡς ἂν διὰ τῆς παιδοποιΐας τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων διασώζηται. ἀλλ' ἐροῦσι τυχόν. τί οὖν τὸ ἄῤῥεν καὶ τὸ θῆλυ βούλεται; καὶ τὸ, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε; πρὸς ὃ λέξομεν, ὅτι τὸ μὲν αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, οὐ πάντως τὸν διὰ γαμικῆς συναφείας πληθυσμὸν δηλοῖ. ἠδύνατο γὰρ ὁ θεὸς καὶ ἑτέρῳ τρόπῳ τὸ γένος πληθῦναι, εἰ τὴν ἐντολὴν μέχρι τέλους ἐτήρησαν ἀπαραχάρακτον. ἀλλ' εἰδὼς ὁ θεὸς τῇ προγνώσει αὐτοῦ, ὁ πάντα εἰδὼς πρὶν γενέσεως αὐτῶν, ὡς μέλλουσιν ἐν παραβάσει γίνεσθαι καὶ θανάτῳ κατακρίνεσθαι, προλαβὼν, ἐποίησε τὸ ἄῤῥεν καὶ τὸ θῆλυ, καὶ αὐξάνεσθαι καὶ πληθύνεσθαι προσέταξεν. ὁδῷ τοίνυν κατέλθωμεν καὶ ἴδωμεν τὰ τῆς παρθενίας αὐχήματα, ταυτὸν δὲ καὶ ἁγνείας εἰπεῖν. Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν εἰσελθεῖν προσταττόμενος, καὶ κόσμου σπέρμα φυλάττειν ἐγχειριζόμενος, οὕτω προστάττεται. εἴσελθε σύ φησι, καὶ οἱ υἱοί σου, καὶ ἡ γυνή σου, καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν σου. διεῖλεν αὐτοὺς ἐκ τῶν γυναικῶν,

γυναικῶν, ὡς ἂν μετὰ τῆς ἁγνείας, τὸ πέλαγος καὶ τὸ παγκόσμιον ἐκεῖνο ναυάγιον διαδράσαιεν. μετὰ μέντοι τὴν τοῦ κατακλυσμοῦ κατάπαυσιν, ἔξελθε σύ φησι καὶ ἡ γυνή σου, καὶ οἱ υἱοί σου, καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν σου. ἰδοὺ πάλιν διὰ τὸν πληθυσμὸν ὁ γάμος συγκεχώρηται. εἶτα Ἠλίας ὁ πυρίπνοις ἁρματηλάτης καὶ οὐρανοφοίτης, οὐκ ἀγαμίαν ἠσπάσατο; καὶ τῷ ὑπὲρ ἀνθρώπους ἐμαρτυρήθη μετεωρίσματι; τίς οὐρανοὺς ἔκλεισε; τίς νεκροὺς ἤγειρε; τίς Ἰορδάνην ἔτεμεν; οὐχ ὁ παρθένος Ἠλίας; Ἐλισσαῖος δὲ ὁ τούτου φοιτητὴς, οὐ τὴν ἴσην ἀρετὴν ἐπιδειξάμενος ἐν διπλασίῳ τὴν χάριν τοῦ πνεύματος αἰτήσας, ἐκληρονόμησε; τί δὲ, οἱ τρεῖς παῖδες, οὐ παρθενίαν ἀσκήσαντες, πυρὸς κρείττους γεγόνασι, διὰ τῆς παρθενίας, τῶν σωμάτων ἀναλώτων τῷ πυρὶ γεγονότων; οὐ Δανιήλ; οὗ τῷ σώματι τῇ παρθενίᾳ στομωθέντι θηρῶν ὀδόντες ἐμπαρῆναι οὐκ ἴσχυσαν; οὐ μέλλων τοῖς Ἰσραηλίταις ὁ θεὸς ὀπτάνεσθαι, ἁγνίζειν τὸ σῶμα προσέταττεν; οὐχὶ ἱερεῖς ἑαυτοὺς ἁγνίζοντες, οὕτω τῶν ἀδύτων ἐπέβαινον, καὶ τὰς θυσίας προσῆγον; οὐχ ὁ νόμος μεγάλην εὐχὴν τὴν ἁγνείαν ἀνηγόρευσεν; Χρὴ τοίνυν ἡμᾶς τὸ πνευματικώτερον λαμβάνειν τὸ νομικὸν πρόσταγμα. ἔστι γὰρ σπέρμα πνευματικὸν, δι' ἀγάπης καὶ φόβου θεοῦ συλλαμβανόμενον ἐν τῇ ψυχικῇ γαστρὶ ὠδινούσῃ καὶ τικτούσῃ πνεῦμα σωτηρίας. οὕτω δὲ ἐκληπτέον καὶ τὸ, μακάριος, ὃς ἔχει σπέρμα ἐν Σιὼν, καὶ οἰκείους ἐν Ἱερουσαλήμ. τί γὰρ καὶ

πόρνος

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA · SALAMANCA ·

πόρνος ᾖ, κἂν μέθυσος, κἂν εἰδωλολάτρης, μακάριός ἐστιν, εἰ μόνον ἔχει σπέρμα ἐν Σιών, καὶ οἰκείους ἐν Ἱερουσαλήμ; οὐδεὶς εὖ φρονῶν τοῦτο ἐρεῖ. παρθενία γὰρ τὸ τῶν ἀγγέλων πολίτευμα, τὸ πάσης ἀσωμάτου φύσεως ἰδίωμα. ταῦτα λέγομεν, οὐ τὸν γάμον κακίζοντες, μὴ γένοιτο. (οἴδαμεν γὰρ τὸν κύριον ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, τὸν γάμον εὐλογήσαντα, καὶ τὸν εἰπόντα, τίμιος ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος.) ἀλλὰ καλοῦ, κρείττονα τὴν παρθενίαν γινώσκοντες. ἔν τε γὰρ ταῖς ἀρεταῖς εἰσὶν ἐπιτάσεις καὶ ὑφέσεις, ὁμοίως καὶ ἐν ταῖς κακίαις. γινώσκομεν ὅτι γάμου ἔκγονοι πάντες βροτοὶ, μετὰ τοὺς τοῦ γένους ἀρχηγέτας. ἐκεῖνοι γὰρ παρθενίας εἰσὶ, καὶ οὐ γάμου πλαστούργημα. ἀλλ' ἡ ἀγαμία ἀγγέλων ἐστὶν (ὡς ἔφημεν) μίμημα. ὅσῳ τοιγαροῦν ἄγγελος ἀνθρώπου ὑπέρτερος, τοσούτῳ παρθενία γάμου τιμιωτέρα. τί δὲ λέγω ἄγγελος; αὐτὸς ὁ Χριστὸς, τῆς παρθενίας τὸ κλέος, οὐ μόνον ἐκ πατρὸς ἀρρεύστως καὶ ἀσυνδυάστως γεγεννημένος, ἀλλ' ὅτι καὶ ἄνθρωπος καθ' ἡμᾶς γενόμενος, ὑπὲρ ἡμᾶς ἐκ παρθένου συναφείας ἄνευ, σεσαρκωμένος, καὶ αὐτὸς παρθενίαν τὴν ἀληθῆ καὶ παντελῆ δεικνὺς ἐν ἑαυτῷ. ὅθεν καὶ ταύτην ἡμῖν οὐκ ἐνομοθέτησε μέν. (οὐ γὰρ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον, ὡς αὐτὸς ἔφησεν) ἔργῳ δὲ ἡμᾶς ἐξεπαίδευσε, καὶ πρὸς ταύτην ἡμᾶς ἐνεδυνάμωσε. τίνι γὰρ οὐκ ἔστι σαφὲς, ὅτι παρθενία ἐν ἀνθρώποις νῦν πολιτεύεται. καλὴ μὲν ἡ τεκνογονία, ἣν ὁ γάμος συνίστησι. καὶ καλὸς ὁ γάμος διὰ τὰς πορνείας, ταύτας

τας

τας περικόπτων, καὶ τὸ λυσσῶδες τῆς ἐπιθυμίας διὰ τῆς ἐν νόμου μίξεως οὐκ ἐῶν πρὸς ἀνόμους ἐκμαίνεσθαι πράξεις. καλὸς ὁ γάμος, οἷς οὐ πάρεστιν ἐγκράτεια, κρείττων δὲ ἡ παρθενία, ψυχῆς τεκνογονίαν αὔξουσα, καὶ θεῷ καρπὸν ὥριμον τὴν προσευχὴν προσάγουσα. τίμιος ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ θεός.

Περὶ περιτομῆς. ρβ'.

Ἡ περιτομὴ, πρὸ τοῦ νόμου ἐδόθη τῷ Ἀβραὰμ, μετὰ τὰς εὐλογίας, μετὰ τὴν ἐπαγγελίαν, σημεῖον ἀποδιαστέλλον αὐτὸν καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ, καὶ τοὺς αὐτοῦ οἰκογενεῖς ἐκ τῶν ἐθνῶν, μεθ' ὧν συνανεστρέφετο. καὶ δῆλον. ὅτε γὰρ ἐν τῇ ἐρήμῳ τεσσαράκοντα ἔτη ὁ Ἰσραὴλ μόνος καθ' ἑαυτὸν διέτριψεν, οὐ συναναμεμιγμένος ἑτέρῳ ἔθνει, ὅσοι ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐγεννήθησαν, οὐ περιετμήθησαν. ἡνίκα δὲ Ἰησοῦς διεβίβασεν αὐτοὺς τὸν Ἰορδάνην, περιετμήθησαν, καὶ γέγονε δεύτερος νόμος περιτομῆς. ἐπὶ Ἀβραὰμ γὰρ, ἐδόθη νόμος περιτομῆς. εἶτα ἐπαύσατο ἐν τῇ ἐρήμῳ τεσσαράκοντα ἔτη. καὶ πάλιν ἐκ δευτέρου ἔδωκεν ὁ θεὸς τῷ Ἰησοῦ νόμον περιτομῆς, μετὰ τὸ διαβῆναι τὸν Ἰορδάνην, καθὼς ἐν τῇ βίβλῳ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ γέγραπται. ἀπὸ δὲ τοῦτον

τὸν καιρὸν

τὸν καιρὸν, εἶπεν ὁ κύριος τῷ Ἰησοῦ, ποίησον σεαυτῷ μα-
χαίρας πετρίνας, ἐκ πέτρας ἀκροτόμου, καὶ καθίσας περί-
τεμε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐκ δευτέρου. καὶ μετ᾽ ὀλίγα. τεσσα-
ράκοντα γὰρ καὶ δύο ἔτη, ἀνέστραπται Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐρήμῳ
τῇ βαδαρίτιδι. καὶ διὰ τοῦτο ἀπερίτμητοι αὐτῶν ἦσαν
οἱ πλεῖστοι τῶν μαχίμων τῶν ἐξεληλυθότων ἐκ γῆς Αἰγύ-
πτου, οἱ ἀπειθήσαντες ταῖς ἐντολαῖς τοῦ θεοῦ, οἷς καὶ διώ-
ρισε μὴ ἰδεῖν αὐτοὺς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, ἣν ὤμοσε κύριος τοῖς
πατράσιν αὐτῶν, δοῦναι αὐτοῖς γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι.
ἀντὶ δὲ τούτων, ἀντικατέστησε τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, οὓς Ἰησοῦς
περιέτεμε, διὰ τὸ γεγενῆσθαι αὐτοὺς ἀπεριτμήτους κατὰ
τὴν ὁδόν. ὥστε σημεῖον ἦν ἡ περιτομὴ, ἀφορίζον τὸν Ἰσραὴλ
ἐκ τῶν ἐθνῶν, οἷς συνανεστρέφετο. τύπος δὲ ἦν τοῦ βαπτί-
σματος. καθάπερ γὰρ ἡ περιτομὴ, οὐ χρειῶδες μέλος ἀ-
ποτέμνει τοῦ σώματος, ἀλλὰ περίττωμα ἄχρηστον, οὕτω
διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, τὴν ἁμαρτίαν περιτεμνόμε-
θα. ἡ δὲ ἁμαρτία δῆλον ὡς περίττωμα ἐπιθυμίας ἐστὶ, καὶ
οὐ χρειώδης ἐπιθυμία. ἀδύνατον γὰρ τινὰ μὴ δ᾽ ὅλως ἐπι-
θυμεῖν, ἢ τέλεον ἄγευστον ἡδονῆς εἶναι. ἀλλὰ τὸ ἄχρηστον τῆς ἡδο-
νῆς, ἤτοι ἡ ἄχρηστος ἐπιθυμία τε καὶ ἡδονὴ, τοῦτό ἐστιν ἡ ἁμαρτία.
ἣν περιτέμνει τὸ ἅγιον βάπτισμα, παρέχον ἡμῖν σημεῖον τὸν τί-
μιον σταυρὸν ἐπὶ τοῦ μετώπου, οὐκ ἐξ ἐθνῶν ἀφορίζον ἡμᾶς (πάν-
τα γὰρ τὰ ἔθνη τοῦ βαπτίσματος ἔτυχον, καὶ τῷ σημείῳ τοῦ
σταυροῦ ἐσφραγίσθησαν) ἀλλ᾽ ἐν ἑκάστῳ ἔθνει τὸν πιστὸν ἀποδια-

στέλλον

στέλλον τοῦ ἀπίστου. τῆς τοίνυν ἀληθείας ἐμφανισθείσης,
ἀνόνητος ὁ τύπος καὶ ἡ σκιά. ὥστε περιττὸν νῦν τὸ περιτέ-
μνεσθαι, καὶ ἐναντίον τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. ὁ γὰρ περιτε-
μνόμενος, χρεώστης ὅλον τὸν νόμον τηρῆσαι. ὁ δὲ κύριος ἵνα πλη-
ρώσῃ τὸν νόμον περιετμήθη. καὶ πάντα δὲ τὸν νόμον καὶ τὸ
σάββατον ἐτήρησεν, ἵνα πληρώσῃ καὶ στήσῃ τὸν νόμον. ἀφ᾽ οὗ
δὲ ἐβαπτίσθη. καὶ τὸ πνεῦμα, τὸ ἅγιον τοῖς ἀνθρώποις ἐνε-
φανίσθη, ἐν εἴδει περιστερᾶς καταβαῖνον ἐπ᾽ αὐτὸν, ἐκ τότε
ἡ πνευματικὴ λατρεία καὶ πολιτεία, καὶ ἡ τῶν οὐρανῶν
βασιλεία κεκήρυκται.

Περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου. ςγ΄.

Χρὴ γινώσκειν, ὅτι δεῖ τὸν Ἀντίχριστον ἐλθεῖν. πᾶς μὲν οὖν,
ὁ μὴ ὁμολογῶν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ θεὸν, ἐν σαρκὶ ἐληλυθέ-
ναι, καὶ εἶναι θεὸν τέλειον, καὶ γενέσθαι ἄνθρωπον τέλειον,
μετὰ τοῦ μεῖναι θεὸν, Ἀντίχριστός ἐστιν. ὅμως ἰδιοτρόπως καὶ
ἐξαιρέτως Ἀντίχριστος λέγεται, ὁ ἐπὶ τῇ συντελείᾳ τοῦ
αἰῶνος ἐρχόμενος. χρὴ τοιγαροῦν πρῶτον κηρυχθῆναι τὸ
εὐαγγέλιον ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καθὼς ἔφη ὁ κύριος. καὶ τότε
ἐλεύσεται εἰς ἔλεγχον τῶν ἀντιθέων ἰουδαίων. ἔφη γὰρ
αὐτοῖς ὁ κύριος, ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρός μου, καὶ
οὐ λαμβάνετέ με, ἔρχεται ἄλλος, ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ
κἀκεῖνον λήψεσθε. καὶ ὁ ἀπόστολος, ἀνθ᾽ ὧν τὴν ἀγάπην τῆς

ἀληθείας

ἀληθείας οὐκ ἐδέξαντο εἰς τὸ σωθῆναι αὐτούς, καὶ διὰ τοῦτο πέμψει αὐτοῖς ὁ θεὸς ἐνέργειαν πλάνης, εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐτοὺς τῷ ψεύδει, ἵνα κριθῶσι πάντες οἱ μὴ πιστεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ' εὐδοκήσαντες ἐν τῇ ἀδικίᾳ. οἱ οὖν ἰουδαῖοι υἱὸν θεοῦ ὄντα τὸν κύριον ἰησοῦν χριστὸν καὶ θεὸν οὐκ ἐδέξαντο, τὸν δὲ πλάνον, θεὸν ἑαυτὸν λέγοντα δέξονται. ὅτι γὰρ θεὸν ἑαυτὸν ἀποκαλέσει, ὁ ἄγγελος τὸν Δανιὴλ διδάσκων, οὕτω φησίν, ἐπὶ θεοὺς τῶν πατέρων αὐτοῦ οὐ συνήσει. καὶ ὁ ἀπόστολος, μή τις ὑμᾶς ἐξαπατήσῃ κατὰ μηδένα τρόπον, ὅτι ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον, καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀνομίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ, ὡς θεὸν καθίσαι, ἀποδεικνύντα ἑαυτὸν, ὅτι ἐστὶ θεός. εἰς τὸν ναὸν δὲ τοῦ θεοῦ, οὐ τὸν ἡμέτερον, ἀλλὰ τὸν παλαιὸν τὸν ἰουδαϊκόν. οὐ γὰρ ἡμῖν, ἀλλὰ τοῖς ἰουδαίοις ἐλεύσεται, οὐχ ὑπὲρ χριστοῦ, ἀλλὰ κατὰ χριστοῦ. διὸ καὶ Ἀντίχριστος λέγεται. δεῖ τοίνυν πρῶτον κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος, οὗ ἐστιν ἡ παρουσία κατ' ἐνέργειαν τοῦ σατανᾶ, ἐν πάσῃ δυνάμει καὶ σημείοις καὶ τέρασι ψεύδους, καὶ ἐν πάσῃ ἀπάτῃ τῆς ἀδικίας ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, ὃν ὁ κύριος ἀνελεῖ τῷ ῥήματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ καταργήσει τῇ παρουσίᾳ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ. οὐκ αὐτὸς τοίνυν ὁ διάβολος γίνεται ἄνθρωπος, κατὰ τὴν τοῦ κυρίου

ἐνανθρώπησιν.

ἐνανθρώπησιν. μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἄνθρωπος ἐκ πορνείας τίκτεται, καὶ ὑποδέχεται πᾶσαν τὴν ἐνέργειαν τοῦ σατανᾶ. προειδὼς γὰρ ὁ θεὸς τὸ ἄτοπον τῆς μελλούσης αὐτοῦ προαιρέσεως, παραχωρεῖ ἐνοικῆσαι ἐν αὐτῷ τὸν διάβολον. τίκτεται τοίνυν ἐκ πορνείας, ὡς ἔφημεν, καὶ ἀνατρέφεται λεληθότως, καὶ αἰφνίδιον ἐπανίσταται, καὶ ἀνταίρει καὶ βασιλεύει, καὶ ἐν τοῖς προοιμίοις τῆς βασιλείας αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ τυραννίδος, ὑποκρίνεται ἀγαθοσύνην. ἡνίκα δὲ ἐπικρατὴς γένηται, διώκει τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, καὶ ἐκφαίνει πᾶσαν τὴν πονηρίαν αὐτοῦ. ἐλεύσεται δὲ ἐν σημείοις καὶ τέρασι ψεύδους, πεπλασμένοις καὶ οὐκ ἀληθέσι, καὶ τοὺς σαθρὰν καὶ ἀστήρικτον τὴν βάσιν τῆς διανοίας ἔχοντας ἐξαπατήσει καὶ ἀποστήσει ἀπὸ θεοῦ ζῶντος, ὥστε σκανδαλισθῆναι εἰ δυνατὸν καὶ τοὺς ἐκλεκτούς. ἀποσταλήσεται δὲ Ἐνὼχ, καὶ Ἠλίας ὁ θεσβίτης, καὶ ἐπιστρέψουσι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, τουτέστι τὴν συναγωγὴν ἐπὶ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν χριστόν, καὶ τὸ τῶν ἀποστόλων κήρυγμα, καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀναιρεθήσονται. καὶ ἐλεύσεται ὁ κύριος ἐξ οὐρανοῦ, ὃν τρόπον οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ἐθεάσαντο αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν, θεὸς τέλειος καὶ ἄνθρωπος τέλειος, μετὰ δόξης καὶ δυνάμεως, καὶ ἀνελεῖ τὸν ἄνθρωπον τῆς ἀνομίας, τὸν υἱὸν τῆς ἀπωλείας τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ. μηδεὶς τοίνυν ἀπὸ γῆς ἐκδεχέσθω τὸν κύριον, ἀλλ' ἐξ οὐρανοῦ, ὡς αὐτὸς ἡμᾶς ἠσφαλίσατο.

Περὶ

Περὶ Ἀναστάσεως. ρδʹ.

Πιστεύομεν δὲ καὶ ἀνάστασιν νεκρῶν. ἔσται γὰρ ὄντως, ἔσται νεκρῶν ἀνάστασις. ἀνάστασιν δὲ λέγοντες, σωμάτων φαμὲν ἀνάστασιν. ἀνάστασις γάρ ἐστι δευτέρα τοῦ πεπτωκότος στάσις. αἱ γὰρ ψυχαὶ ἀθάνατοι οὖσαι, πῶς ἀναστήσονται; εἰ γὰρ θάνατον ὁρίζονται, χωρισμὸν ψυχῆς ἀπὸ σώματος, ἀνάστασίς ἐστι πάντως, συνάφεια πάλιν ψυχῆς τε καὶ σώματος, καὶ δευτέρα τοῦ διαλυθέντος καὶ πεσόντος ζώου στάσις. αὐτὸ οὖν τὸ σῶμα, τὸ φθειρόμενον καὶ διαλυόμενον, αὐτὸ ἀναστήσεται ἄφθαρτον. οὐκ ἀδυνατεῖ γὰρ ὁ ἐν ἀρχῇ ἐκ τοῦ χοὸς τῆς γῆς αὐτὸ συστησάμενος, πάλιν ἀναλυθὲν καὶ ἀποστραφὲν εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη κατὰ τὴν τοῦ δημιουργοῦ ἀπόφασιν, πάλιν ἀναστῆσαι αὐτό. εἰ γὰρ μὴ ἔστιν ἀνάστασις, φάγωμεν καὶ πίωμεν, τὸν ἡδὺν καὶ ἀπολαυστικὸν βίον μετέλθωμεν. εἰ οὐκ ἔστιν ἀνάστασις, ἐν τίνι τῶν ἀλόγων διαφέρομεν; εἰ οὐκ ἔστιν ἀνάστασις, μακαρίσωμεν τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ τὰ ἄλυπον ἔχοντα βίον. εἰ οὐκ ἔστιν ἀνάστασις, οὐδὲ θεὸς ἐστὶν, οὐδὲ πρόνοια, αὐτομάτως δὲ πάντα ἄγονταί τε καὶ φέρονται. ἰδοὺ γὰρ ὁρῶμεν πλείστους δικαίους μὲν, πενομένους καὶ ἀδικουμένους, καὶ μηδεμιᾶς ἐν τῷ παρόντι βίῳ τυγχάνοντας ἀντιλήψεως, ἁμαρτωλοὺς δὲ καὶ ἀδίκους, ἐν πλούτῳ καὶ πάσῃ τρυφῇ εὐθηνοῦ-

τας. καὶ τίς ἂν τοῦτο δικαιοκρισίας ἢ σοφῆς προνοίας ἔργον εὖ φρονῶν ὑπολάβοι; ἔσται οὖν, ἔσται ἀνάστασις. δίκαιος γὰρ ὁ θεὸς, καὶ τοῖς ὑπομένουσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται. εἰ μὲν οὖν ἡ ψυχὴ μόνη τοῖς τῆς ἀρετῆς ἀγῶσιν ἐνήθλησε, μόνη καὶ στεφανωθήσεται. καὶ εἰ μόνη ταῖς ἡδοναῖς ἐνεκυλίσθη, μόνη δικαίως ἂν ἐκολάζετο. ἀλλ᾽ ἐπεὶ μήτε τὴν ὕπαρξιν κεχωρισμένην ἔσχε, μήτε τὴν ἀρετὴν, μήτε τὴν κακίαν ἡ ψυχὴ μετῆλθε δίχα τοῦ σώματος, δικαίως ἄμφω ἅμα καὶ τῶν ἀμοιβῶν τεύξονται. μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἡ θεία γραφὴ ὅτι ἔσται τῶν σωμάτων ἀνάστασις. φησὶ γοῦν ὁ θεὸς πρὸς Νῶε μετὰ τὸν κατακλυσμὸν, ὡς λάχανα χόρτου δέδωκα ὑμῖν τὰ πάντα, πλὴν κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε. καὶ γὰρ τὸ ὑμέτερον αἷμα τῶν ψυχῶν ὑμῶν ἐκζητήσω, ἐκ χειρὸς πάντων τῶν θηρίων ἐκζητήσω αὐτὸ, καὶ ἐκ χειρὸς παντὸς ἀνθρώπου ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐκζητήσω τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. ὁ ἐκχέων αἷμα ἀνθρώπου, ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐκχυθήσεται, ὅτι ἐν εἰκόνι θεοῦ ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον. πῶς ἐκζητήσει τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου ἐκ χειρὸς πάντων τῶν θηρίων; ἢ ὅτι ἀναστήσει τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων τῶν ἀποθνησκόντων; οὐ γὰρ ἀντὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀποθανεῖται τὰ θηρία. καὶ πάλιν τῷ Μωϋσῇ, ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ ὁ θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ. οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς, νεκρῶν θεὸς τῶν ἀποθανόντων, καὶ οὐκ ἔτι ἐσομένων, ἀλλὰ ζώντων, ὧν αἱ ψυχαὶ μὲν ἐν χειρὶ αὐτοῦ ζῶσι. τὰ δὲ σώματα πάλιν διὰ τῆς

ἀναστάσεως ζήσεται. καὶ ὁ θεοπάτωρ Δαβὶδ φησὶ πρὸς τὸν Θεόν, ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν καὶ ἐκλείψουσιν, καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν. ἰδοὺ περὶ τῶν σωμάτων ὁ λόγος. εἶτα ἐπάγει, ἐξαποστελεῖς τὸ πνεῦμά σου καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. καὶ Ἡσαΐας δέ, ἀναστήσονται οἱ νεκροί, καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις. δῆλον δέ, ὡς οὐχ αἱ ψυχαὶ ἐν τοῖς μνημείοις τίθενται, ἀλλὰ τὰ σώματα. καὶ ὁ μακάριος δὲ Ἰεζεκιήλ, καὶ ἐγένετο φησὶν ἐν τῷ με προφητεῦσαι, καὶ ἰδοὺ σεισμός, καὶ προσήγαγε τὰ ὀστᾶ, ὀστέον πρὸς ὀστέον, ἕκαστον πρὸς τὴν ἁρμονίαν αὐτοῦ. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἐπεγένετο αὐτοῖς νεῦρα, καὶ σάρκες ἀνεφύοντο, καὶ ἀνέβαινον ἐπ' αὐτά, καὶ περιετάθη αὐτοῖς δέρματα ἐπάνωθεν. εἶτα διδάσκει πῶς κελευσθέντα, ἐπανῆλθε τὰ πνεύματα. καὶ ὁ θεῖος δὲ Δανιὴλ φησί. καὶ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἀναστήσεται Μιχαὴλ ὁ ἄρχων ὁ μέγας, ὁ ἑστηκὼς ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τοῦ λαοῦ σου. καὶ ἔσται καιρὸς θλίψεως. θλίψις οἵα οὐ γέγονεν, ἀφ' οὗ γεγένηται ἔθνος ἐπὶ τῆς γῆς, ἕως τοῦ καιροῦ ἐκείνου. καὶ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ σωθήσεται ὁ λαός σου πᾶς ὁ εὑρεθεὶς γεγραμμένος ἐν τῇ βίβλῳ, καὶ πολλοὶ τῶν καθευδόντων ἐν γῆς χώματι ἐξεγερθήσονται, οὗτοι εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ οὗτοι εἰς ὀνειδισμὸν καὶ αἰσχύνην αἰώνιον. καὶ οἱ συνιέντες, ἐκλάμψουσιν ὡς ἡ λαμπρότης τοῦ στερεώματος, καὶ ἀπὸ τῶν δικαίων τῶν πολλῶν, ὡς οἱ ἀστέρες εἰς τοὺς αἰῶνας καὶ ἔτι ἐκλάμψουσι.

ψουσι. πολλοὶ τῶν καθευδόντων ἐν γῆς χώματι λέγων ἐξεγερθήσονται, δῆλον ὡς ἀνάστασιν ἐμφαίνει σωμάτων. οὐ γὰρ δήπου τις φήσειε τὰς ψυχὰς ἐν γῆς χώματι καθεύδειν. ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ κύριος ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις, τὴν τῶν σωμάτων ἀριδήλως ἀνάστασιν παραδέδωκεν. ἀκούσονται γάρ φησιν οἱ ἐν τοῖς μνημείοις τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ ἐξελεύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. ἐν τοῖς μνημείοις δὲ τὰς ψυχάς, πότε τῶν εὖ φρονούντων εἴποι τις ἄν; οὐ λόγῳ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ τὴν τῶν σωμάτων ἀνάστασιν ὁ κύριος ἐφανέρωσε. πρῶτον μέν, τεταρταῖον καὶ ἤδη φθαρέντα καὶ ὀδωδότα ἐγείρας τὸν Λάζαρον. οὐ ψυχὴν γὰρ ἐστερημένην σώματος, ἀλλὰ καὶ σῶμα σὺν τῇ ψυχῇ, καὶ οὐχ ἕτερον, ἀλλ' αὐτὸ τὸ φθαρὲν ἤγειρε. πῶς γὰρ ἂν ἐγινώσκετο ἢ ἐπιστεύετο ἡ τοῦ τεθνεῶτος ἀνάστασις, μὴ τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ὑποστάσεως ἰδιωμάτων ταύτην συνιστώντων; ἀλλὰ Λάζαρον μέν, πρὸς ἔνδειξιν τῆς οἰκείας θεότητος, καὶ πίστωσιν τῆς αὐτοῦ τε, καὶ ἡμῶν ἀναστάσεως ἤγειρε, πάλιν ὑποστρέφειν μέλλοντα εἰς θάνατον. αὐτὸς δὲ ὁ κύριος ἀπαρχὴ τῆς τελείας καὶ μηκέτι θανάτῳ ὑποπιπτούσης ἀναστάσεως γέγονε. διὸ δὴ καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἔλεγεν. εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται. ἄρα οὖν ματαία ἡ πίστις ἡμῶν, ἄρα ἔτι ἐσμὲν ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν. καὶ ὅτι Χριστὸς ἐγήγερται ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, καὶ πρωτότοκος

τύπος ἐκ νεκρῶν. καὶ πάλιν, εἰ γὰρ πιστεύομεν ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, οὕτω καὶ ὁ θεὸς τοὺς κοιμηθέντας, διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ. οὕτως ἔφη, ὡς ὁ κ͞ς ἀνέστη. ὅτι δὲ ἡ τοῦ κυρίου ἀνάστασις, σώματος ἀφθαρτισθέντος καὶ ψυχῆς ἕνωσις ἦν. (ταῦτα γὰρ τὰ διαιρεθέντα) δῆλον. ἔφη γὰρ λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομήσω αὐτόν. μάρτυς δὲ ἀξιόπιστος τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον, ὡς περὶ τοῦ ἰδίου ἔλεγε σώματος. ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε φησὶ τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς ὁ κ͞ς, πνεῦμα δοκοῦσιν ὁρᾶν, ὅτι ἐγώ εἰμι καὶ οὐκ ἠλλοίωμαι, ὅτι πνεῦμα, σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα. καὶ τοῦτο εἰπὼν, ἔδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν, καὶ τῷ Θωμᾷ προτείνει πρὸς ψηλάφησιν. ἆρα οὐχ ἱκανὰ ταῦτα τὴν τῶν σωμάτων πιστώσασθαι ἀνάστασιν; πάλιν φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος, δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο, ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν. καὶ πάλιν, σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ. σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει. σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ ἐγείρεται ἐν δόξῃ. σπείρεται σῶμα ψυχικὸν, ἤτοι παχύ τε καὶ θνητὸν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικὸν, ἄτρεπτον, ἀπαθὲς, λεπτόν. (τοῦτο γὰρ σημαίνει πνευματικὸν) οἷον τὸ τοῦ κυρίου σῶμα μετὰ τὴν ἀνάστασιν κεκλεισμένων τῶν θυρῶν διερχόμενον, ἀκοπίατον, τροφῆς, ὕπνου, καὶ πόσεως ἀνενδεές. ἔσονται γάρ φησιν ὁ κ͞ς ὡς οἱ ἄγγελοι τοῦ θ͞υ. οὐ γάμος ἔτι, οὐ τεκνογονία.

φησὶ γοῦν

φησὶ γοῦν ὁ θεῖος ἀπόστολος, ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα κύριον Ἰησοῦν. ὃς μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ, οὐ τὴν εἰς ἑτέραν μορφὴν μεταποίησιν λέγων. ἄπαγε, τὴν ἐκ φθορᾶς δὲ μᾶλλον εἰς ἀφθαρσίαν ἐναλλαγήν. ἀλλ᾽ ἐρεῖ τις. πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ὢ τῆς ἀπιστίας. ὢ τῆς ἀφροσύνης. ὁ χοῦν εἰς σῶμα βουλήσει μόνῃ μεταβαλὼν, ὁ μικρὰν ὕλης ῥανίδα τοῦ σπέρματος ἐν τῇ μήτρᾳ αὔξειν προστάξας, καὶ τὸ πολυειδὲς τοῦτο καὶ πολύμορφον ἀποτελεῖν τοῦ σώματος ὄργανον, οὐχὶ μᾶλλον τὸ γεγονὸς καὶ διαρρυὲν ἀναστήσει πάλιν, μόνον βουληθείς; ποίῳ δὲ σώματι ἔρχονται; ἄφρον. εἰ τοῖς τοῦ θεοῦ λόγοις οὐ πιστεύειν ἡ πώρωσις συγχωρεῖ, κἂν τοῖς ἔργοις πίστευε. σὺ γὰρ ὃ σπείρεις οὐ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ. καὶ ὃ σπείρεις, οὐ τὸ σῶμα τὸ γενησόμενον σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον, εἰ τύχοι σίτου, ἤ τινος τῶν λοιπῶν, ὁ δὲ θεὸς αὐτῷ δίδωσι σῶμα, καθὼς ἠθέλησε, καὶ ἑκάστῳ τῶν σπερμάτων, τὸ ἴδιον σῶμα. θέασαι τοίνυν, ὡς ἐν τάφοις, ταῖς αὔλαξι τὰ σπέρματα καταχωννύμενα. τίς ὁ τούτοις ῥίζας ἐντιθεὶς, καλάμην, καὶ φύλλα, καὶ ἀστάχυς, καὶ τοὺς λεπτοτάτους ἀνθέρικας; οὐχ ὁ τῶν ὅλων δημιουργός; οὐ τοῦ τὰ πάντα τεκτηναμένου τὸ πρόσταγμα; οὕτω τοίνυν πίστευε, καὶ τῶν νεκρῶν τὴν ἀνάστασιν ἔσεσθαι θείᾳ βουλήσει καὶ νεύματι. σύνδρομον γὰρ ἔχει τῇ βουλήσει τὴν

σει τὴν δύναμιν. ἀναστησόμεθα τοιγαροῦν τῶν ψυχῶν πάλιν ἑνουμένων τοῖς σώμασιν, ἀφθαρτιζομένοις καὶ ἀποδυομένοις τὴν φθοράν. καὶ παραστησόμεθα τῷ φοβερῷ τοῦ Χριστοῦ βήματι. καὶ παραδοθήσεται ὁ Διάβολος καὶ οἱ Δαίμονες αὐτοῦ, καὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ ἤγουν ὁ Ἀντίχριστος, καὶ οἱ ἀσεβεῖς καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. οὐχ ὑλικόν, οἷον τὸ παρ' ἡμῖν, ἀλλ' οἷον εἰδείη ὁ θεός. οἱ δὲ τὰ ἀγαθὰ πράξαντες, ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος σὺν ἀγγέλοις εἰς ζωὴν αἰώνιον σὺν τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ χριστῷ, ὁρῶντες αὐτὸν ἀεί, καὶ ὁρώμενοι, καὶ ἄληκτον τὴν ἀπ' αὐτοῦ εὐφροσύνην καρπούμενοι.

ΤΈΛΟΣ.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ καὶ πρεσβυτέρου, τοῦ Δαμασκηνοῦ, περὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων, ὅπως αἱ ὑπὲρ αὐτῶν γινόμεναι λειτουργίαι, καὶ εὐποιΐαι, τούτοις ὀνίνησιν.

ΤΑ τῶν βρωμάτων ἡδέα καὶ τίμια προτιθέμενα πολλάκις, οὐ μόνον τοὺς πεινῶντας ἑλκύουσιν, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ τοὺς ἤδη κεκορεσμένους προσερεθίζουσιν. ὥσπερ καὶ τῶν πομάτων τὰ λίαν ἡδύποτα καὶ εὐώδη, οὐ τοὺς διψῶντας μόνον, ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς ἔμπαλιν πρὸς μετάληψιν θέλγουσιν. ὡσαύτως πάλιν τοὺς φιλοπλούτους, ὅταν μεγάλης περιουσίας κρατήσωσιν, ἔρως ἀεὶ καταναγκάζει τούτους ζητεῖν ἀφορμάς, ὅσαι καθ' ἡμέραν τὸν πλοῦτον τούτοις προσεπεκτείνουσιν. οὐκοῦν καὶ ὑμᾶς ὦ τιμιώτατα τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας ἐκλόγια, ἱερεῖς καὶ πατέρες, ἀδελφοί, μητέρες, καὶ τέκνα φίλτατα, οὐ τῶν θείων λογίων λιμός, οὔτε τις δίψα τῶν ἱερῶν μαθημάτων, οὔτ' αὖ πενία γνώσεως τῆς ἐν θεοῦ ἐπὶ τὸν νῦν ἐκτεθέντα λόγον προσεπικλίνειεν, ἀλλ' ἔφεσις ὄντως θεοχαρίτωτος, προάγουσα ἡμᾶς εἰς δύναμιν ἐκ δυνάμεως, καὶ ἐκ χαρίτων εἰς χάριτας, καὶ ἐκ μνήμης εἰς ἀνάμνησιν. ὁ γὰρ πολλάκις τελείοις

λέλοιπε, τοῦτο παιδίον ηὔρατο. καὶ ὃ σοφοὺς παρέδραμε, ἰδιώταις ἐνέσκηψε. καὶ ὃ διδασκάλους διέλαθε, μαθηταῖς ἐπεφοίτησεν. ὑμῖν δέ, οὐδὲ τοῦτο εἰπεῖν τολμητέον. ἀλλ' ὥσπερ ἐπιφυλλίδα μετὰ τὸν τρυγητὸν καταλελειμμένην, καὶ στάχυν μετὰ τὸν ἄμητον διὰ τὸ πλῆθος παρεωραμένον, καὶ πᾶσαν ἁπλῶς τὴν ἐν δένδροις ὀπώραν μετὰ τὴν συλλογὴν ἐκλελησμένην ἐπισωρεύσαντες, οὕτως τοὺς βουλομένους Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ συνεργοῦντος, καὶ τὸν λόγον διὰ τῶν ἔργων καὶ ἀποδείξεων βεβαιοῦντος, δεξιωσόμεθα. ὁ περὶ πάντα τοίνυν τὰ καλὰ καὶ θεοφιλῆ πράγματα, καὶ διανοήματα κυλαινόμενος ὄφις, καὶ σφαττόμενος παλαμναῖος ἐχθρός, τῇ μὲν φιλαδελφίᾳ πληττόμενος, τῇ δὲ πίστει ῥηγνύμενος, τῇ συμπαθείᾳ κραδαινόμενος, ἐνέσκηψέ πισιν ὁ παράνομος σκῆψίν τινα ἔκφυλον καὶ ἀλλότριον, καὶ τῶν ἱερῶν θεσμῶν εἰς ἅπαν ἀντίθετον. ὡς ὅτι τὰ μετὰ θάνατον πάντα θεοφιλῆ ἔργα, οὐδὲν τοὺς προλαβόντας ὀνίνησιν. ἀπέκλεισε γάρ φησιν ὁ θεὸς κατ' αὐτῶν, καὶ κομιεῖται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε φαῦλον. καὶ ὅτι ἐν τῷ ᾅδῃ, τίς ἐξομολογήσεταί σοι; καὶ πάλιν. ὅτι σὺ ἀποδώσεις ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. καὶ ὅτι, ὃ ἔσπειρεν ἕκαστος ἐκεῖνο καὶ θερίσει. ἀλλ' ὦ σοφοί, εἴπωμεν πρὸς αὐτούς. ἐρευνήσατε καὶ διδάχθητε, ὅτι πολὺς μὲν ὁ φόβος τοῦ τῶν πάντων δεσπότου θεοῦ, πολλῷ δὲ πλέον ἡ ἀγαθότης. καὶ φοβεραὶ μέν, αἱ ἀπειλαί, ἀνείκαστος δὲ ἡ τούτου φιλανθρωπία. καὶ φρικταὶ πάλιν αἱ καταδίκαι,

καί, ἄφατος

καί, ἄφατος δὲ τῶν οἰκτιρμῶν αὐτοῦ τὸ πέλαγος. ἴδε γὰρ τί φησιν ἡ θεία γραφή. ὡς Ἰούδας ὁ μακκαβαῖος ἐν τῇ Σιὼν τῇ πόλει τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου, ὁ ἡνίκα τεθανατωμένον εἶδε τὸν ὑπ' αὐτὸν λαὸν ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων ἐχθρῶν, ἐρευνήσας αὐτῶν τοὺς κόλπους, καὶ τούτων ἔνδον εὑρὼν εἰδωλεῖα, ἐξιλασμὸν αὐτίκα ὑπὲρ ἑκάστου τούτων, πρὸς τὸν οἶκον ἑτοίμως κυρίου προσενήνοχε, πανευσεβῶς ποιήσας καὶ φιλαδέλφως λίαν. ὅθεν καὶ παρὰ τῇ θείᾳ γραφῇ ὡς ἐν πᾶσι, καὶ ἐν τούτῳ μεγαλυνθεὶς τεθαύμασται. Οἱ δέ γε μύσται καὶ αὐτόπται τοῦ λόγου, οἱ τὸν τοῦ κόσμου γῦρον ζωγρήσαντες μαθηταὶ τοῦ σωτῆρος καὶ θεῖοι Ἀπόστολοι, τὴν τῶν φρικτῶν καὶ ἀχράντων καὶ ζωοποιῶν μυστηρίων, μνήμην ποιεῖσθαι τῶν πιστῶς κοιμηθέντων ἐνίσπισαν. ὃ καὶ κατέχει βεβαίως τε καὶ λίαν ἀναντιρρήτως ἡ τοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ ἀπὸ περάτων μέχρι περάτων ἀποστολικὴ καὶ καθολικὴ ἐκκλησία, ἔκποτε μέχρι τοῦ νῦν, καὶ τῆς τοῦ κόσμου λήξεως ἄχρι, οὐκ ἀλογίστως πάντως οὐδὲ ματαίως, οὐδὲ εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε τοῦτο θεσπίσαντες. οὐδὲν γὰρ ἀνόνητον ἡ τῶν χριστιανῶν ἀπλανὴς θρησκεία παρείληφε, καὶ εἰς αἰῶνα κατέχει ἀπαρασάλευτον. ἀλλὰ πάντα ἐπωφελῆ, καὶ θεάρεστα καὶ λίαν ὀνησιφόρα, καὶ σωτηρίας μεγίστης πρόξενα. ἔφη τοιγαροῦν ὁ πολὺς τὰ θεῖα καὶ βαθὺς Διονύσιος ἐν τῇ περὶ τῶν κεκοιμημένων μυστικῇ θεωρίᾳ, οὑτωσὶ λέξας (ἵν' ἐκ τῶν αὐτοῦ θείων καὶ σεβαστῶν λόγων πρὸς ἐναργῆ ἀπόδειξιν ἐφάψωμαι.) ὡς αἱ τῶν ἁγίων προσευχαί, καὶ κατὰ τὸν τῇδε βίον μήτιγε μετὰ θάνατον

 εἰς τοὺς

εἰς τοὺς ἀξίους ἱερῶν εὐχῶν ἤγουν τοὺς πιστούς, ἐνεργοῦσι. τὸ δὲ μήτιγε πάντως ἐνταῦθα μηδὲν ἕτερον, ἢ τὸ πόσῳ γε μᾶλλον ὑποληπτέον. καὶ μετ᾿ ὀλίγον. οὐ γὰρ ἂν ὁ θεῖος ἱεράρχης ὁ τῆς θεαρχικῆς δικαιώσεως ὑποφήτης ἐξῄτει ποτὲ τὰ μὴ τῷ θεῷ προσφιλέστατα, καὶ πρὸς αὐτοῦ δοθήσεσθαι θεοδῶς ἐπηγγελμένα. διὸ τοῖς ἀνιέροις, ἤγουν τοῖς ἀφωτίστοις, οὐ προσεύχεται ταῦτα κεκοιμημένοις. καὶ αὖθις. Οὐκοῦν ὁ θεῖος ἱεράρχης, ἐξαιτεῖ τὰ φίλα θεῷ, καὶ πάντως δωρηθησόμενα. καὶ πάλιν. ἡ μὲν οὖν εὐχὴ τῆς θεαρχικῆς ἀγαθότητος, δεῖται πάντα μὲν ἀφεῖναι τὰ δι᾿ ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν τῷ κεκοιμημένῳ πταίσματα, τάξαι δὲ τοῦτον ἐν χώρᾳ ζώντων, εἰς κόλπους Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, ἐν ᾧ ἀπέδρα τόπῳ ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός, παρορώσης ἀγαθότητι τῆς θεαρχικῆς εὐσθενείας, τὰς ἐγγενομένας τῷ κεκοιμημένῳ ἐξ ἀνθρωπίνης ἀσθενείας κηλῖδας. ἐπείπερ, οὐδείς, ὡς τὰ λόγιά φησι, καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου. βλέπεις ὁ ταῦτα λέγων, πῶς βεβαιοῖ ἐπωφελεῖς ὑπάρχειν τὰς ὑπὲρ τῶν ἐπ᾿ ἐλπίδι θείᾳ κατοιχηθέντων δεήσεις; Μετὰ δὲ τοῦτον αὖθις ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος θεορρήμων Γρηγόριος, ἐν τῷ εἰς Καισάριον τὸν ἀδελφὸν ἐπιταφίῳ λόγῳ περὶ τῆς ἰδίας μητρός, ἠκούσθη φησὶ κήρυγμα πάσης ἀκοῆς ἄξιον, καὶ μητρὸς πάθος κενοῦται δι᾿ ὑποσχέσεως καλῆς καὶ ὁσίας, δοῦναι τὰ πάντα τῷ παιδὶ τὸν ἐκείνου πλοῦτον ὑπὲρ ἐκείνου δῶρον ἐντάφιον.

ἐντάφιον.

ἐντάφιον. καὶ μεθ᾿ ἕτερα. τὰ μὲν οὖν παρ᾿ ἡμῶν τοιαῦτα. καὶ τὰ μέν, ἀποδεδώκαμεν, τὰ δέ, δώσομεν, τὰς δι᾿ ἔτους προσφέροντες τιμάς τε καὶ μνήμας. ὁρᾷς πῶς βεβαιοῖ καὶ καλὰς καὶ ὁσίας καλεῖ τὰς ὑπὲρ τῶν κατοιχομένων τῷ θεῷ προσαγωγάς, καὶ τὰς ἐτησίους μνήμας εἰσδέχεσθαι; εἶτα μετ᾿ αὐτόν, ὁ χρυσορρήμων ὄντως καὶ χρυσεπώνυμος Ἰωάννης, ὁ τῆς φιλοπτωχείας καὶ τῆς μετανοίας ὁδηγὸς καὶ διδάσκαλος, ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίους αὐτοῦ καὶ Γαλάτας θεοφεγγεῖ ἑρμηνείᾳ. εἰ γὰρ Ἕλληνές, φησι, συγκατακαίουσι τοῖς ἀπελθοῦσι τὰ ἑαυτῶν, πόσῳ γε μᾶλλον σὲ τὸν πιστὸν συμπαραπέμψαι δεῖ τῷ πιστῷ τὰ οἰκεῖα; οὐχ ἵνα τέφρα γένωνται καθὼς ἐκεῖνα καὶ ταῦτα, ἀλλ᾿ ἵνα μείζονα τούτῳ περιβάλῃς τὴν δόξαν. καὶ εἰ μὲν ἁμαρτωλὸς ὁ τεθνηκὼς ᾖ, ἵνα τὰ ἁμαρτήματα λύσῃς. εἰ δὲ δίκαιος, ἵνα προσθήκη γένηται μισθοῦ καὶ ἀντιδόσεως. καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ λόγῳ. ἐπινοήσωμέν, φησι, τοῖς ἀπελθοῦσιν ὠφέλειαν. δώσομεν αὐτοῖς τὴν προσοῦσαν βοήθειαν, ἐλεημοσύνας λέγω καὶ προσφοράς. καὶ φέρει τούτοις πολὺ τὸ πρᾶγμα τὴν ὄνησιν, καὶ μέγα τὸ κέρδος καὶ τὴν ὠφέλειαν. οὐ γὰρ εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε ταῦτα νενομοθέτηται, καὶ τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ ὑπὸ τῶν αὐτοῦ πανσόφων μαθητῶν παραδέδοται. φημὶ δὴ καὶ τὸ ὑπὲρ τῶν φρικτῶν μυστηρίων εὐχὴν ποιεῖσθαι τὸν ἱερέα ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων, ἴσασιν αὐτοῖς πολὺ τὸ κέρδος ἐκ τούτου καὶ πολλὴν τὴν ὠφέλειαν. εἶτα σὺν τούτοις ὁ πάνσοφος αὖθις Νυσσαέων Γρηγόριος, ὅτι φησὶν οὐδὲν ἀλογίστως οὐδὲ ἀ-

κέρδους ὑπὸ τῶν τοῦ Χριστοῦ κηρύκων καὶ μαθητῶν παραδέδοται, καὶ ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ πανταχοῦ ἐκκλησίᾳ διακεκράτηται, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἐπωφελὲς καὶ θεάρεστον, τὸ μνήμην δηλονότι ποιεῖν ἐπὶ τῆς θείας καὶ παμφαοῦς μυσταγωγίας, τῶν ἐν ὀρθῇ τῇ πίστει κεκοιμημένων. τὸ γὰρ εἰπεῖν ὅτι σὺ ἀποδώσεις ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ θερίσει πᾶς τις ὃ ἔσπειρε. καὶ τὰ τούτων ἀκόλουθα, περὶ τῆς παρουσίας πάντως τοῦ κτίστου καὶ τῆς τότε φρικτῆς ἀποφάσεως εἴρηται καὶ τῆς τοῦ κόσμου τοῦδε συμπερατώσεως. τότε γὰρ ὅλως βοηθείας οὐκ ἔστι καιρός, ἀλλὰ πᾶσα παράκλησις ἄπρακτος. τῆς πανηγύρεως γὰρ διαλυθείσης, οὐκέτι πραγματείας ἐμπόρευμα. ποῦ γὰρ οἱ πένητες τότε; ποῦ λειτουργίαι; ποῦ ψαλμῳδίαι; ποῦ εὐποιΐαι; διὸ πρὸ τῆς ὥρας ἐκείνης, ἀλλήλοις ἐπικουρήσωμεν, καὶ τῷ φιλαδέλφῳ καὶ φιλανθρώπῳ καὶ φιλοψύχῳ Θεῷ, τὰ τῆς φιλαδελφίας προσοίσωμεν. δέχεται γὰρ εὖ μάλα καὶ τοῖς ἀσυμφθάστως καί, οἷον εἰπεῖν, ἀνετοίμως ἐκδημήσασι, τὰς ὑπὸ τῶν οἰκείων τούτοις προσφερομένας τῶν ὑστερημάτων ἀναπληρώσεις, καὶ εἰς ἔργον τούτοις καὶ πράξεις λογίζεται. θέλει γὰρ οὕτως ὁ φιλάνθρωπος πάντας αἰτεῖσθαι, καὶ νέμειν τὰ τῶν ἰδίων κτισμάτων πρὸς σωτηρίαν αἰτούμενα, καὶ τότε αὐτοῖς ὁλικῶς ἐπικάμπτεται, οὐχ ὅταν τις ὑπὲρ ἰδίας ψυχῆς ἀγωνίζεται, ἀλλ' ὅταν καὶ ὑπὲρ τοῦ πέλας τοῦτο ἐργάζεται. ἐντεῦθεν γὰρ ἐπὶ τὸ θεομίμητον ἐκτυποῦται, καὶ τὰς ἑτέρων δωρεὰς ὡς οἰκείας ἐξαιτεῖ χάριτας, καὶ τῆς τελείας ἀγάπης τὸν ὅρον ἐμπερικλείσει, καὶ μα-

καρισμὸν

καρισμὸν ἐκ τοῦ τὸν τοῦ πέλας εὐεργετεῖν ψυχήν, ὅτι μάλιστα κομίζεται. τί δὲ καὶ δυσαχθὲς τὸ πρᾶγμα νενόμισται; μήτι τὴν Φαλκονίλλαν ἡ πρωτόμαρτυς οὐκ ἔσωσε μετὰ θάνατον; ἀλλ' ἴσως ἐρεῖς ὅτι αὕτη κατ' ἀξίαν, ἐπεὶ πρωτόμαρτυς, καὶ ταύτης δέον εἰσακουσθῆναι τὴν δέησιν. ἐγὼ δὲ πρὸς τοῦτο φημί. καλῶς ἡ πρωτόμαρτυς. σκόπει δὲ πάλιν, ὑπὲρ τίνος ἡ αἴτησις. ὅπερ ὑπὲρ ἑλληνίδος εἰδωλολάτριδός τε καὶ πάμπαν ἀμέρου καὶ ἀλλοτρίου κυρίου ἐργάτιδος. ἐνταῦθα δέ, τὸ πιστὸς ὑπὲρ πιστοῦ πρὸς τὸν αὐτοῦ δεσπότην. θὲς τοίνυν ἐκ θατέρου εἰς θάτερον, ὡς ἂν τὸ πρᾶγμα ἐξισωθήσεται. διέλθε μοι καὶ αὖθις ἐκ τούτων, καὶ εἰς ἕτερα ταὐτοδύναμα καὶ ὁμότροπα. λέγω δὴ τὴν Παλλαδίου πρὸς Λαῦσον ἱστορικὴν βίβλον, ἐν ᾗ τὰ κατὰ τὸν μέγαν καὶ θαυματουργὸν Μακάριον, πανάληθῶς ἀναγέγραπται θαύματα. πρὸς τὸ ξηρὸν γὰρ κρανίον πυθόμενος περὶ τῶν κεκοιμημένων, μεμάθηκεν ἅπαντα. εἶτα πρὸς τούτῳ. οὐδέποτε τοίνυν τινὰ παραμυθίαν εὑρίσκεται; ἦν γὰρ ὁ ἅγιος συνήθως ποιῶν ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων εὐχάς, καὶ γνῶναι ἐφίετο εἰ ἄρα πρὸς ὄνησιν γίνονται. τοῦτο δὴ βουληθεὶς ὁ φιλόψυχος ἐπιδείξασθαι πᾶσι, καὶ τὸν ἑαυτοῦ πληροφορῆσαι θεράποντα, τῷ ξηρανθέντι κρανίῳ λόγον ἀληθείας ἐνέπνευσεν. ὅτε φησὶν ὑπὲρ τῶν νεκρῶν τὰς δεήσεις προσφέρεις, τότε παραμυθίας μικρᾶς αἰσθανόμεθα. ἄλλῳ δὲ πάλιν τῶν θεοφόρων πατέρων, μαθητὴν ἔχοντι ἐν ἀμελείᾳ βιοῦντα, καὶ τοῦτον πρὸς τὸ τοῦ βίου πέ-

 ρας

ρας ἐρᾳθύμως ἐπιφθάσαντα, ὁ πανοικτίρμων καὶ φιλό-
ψυχος πῶς μετὰ δακρύων αἰτησαμένου τοῦ γέροντος, ὡς τὸν κατὰ
Λάζαρον πλούσιον ἐν τῇ φλογὶ καυσούμενον μέχρι τραχήλου
ὑπέδειξεν. ὡς ἐντεῦθεν πολλὰ τοῦ ἁγίου πονήσαντος, καὶ σὺν
δάκρυσι τὸν θεὸν λιπαρήσαντος, μέχρι τῆς ζώνης πάλιν ὑπέδει-
ξεν. εἶτα καὶ αὖθις κόποις τοῖς κόποις τοῦ ἁγίου προσθή-
σαντος, παντελεύθερον καὶ τοῦ πυρὸς λελυτρωμένον ἐν ὀ-
πτασίᾳ τῷ γέροντι δέδειχε. καὶ τίς ἂν δυνηθείη καθ' εἱρμὸν
τὰς περὶ τούτων μαρτυρίας ἐκδιηγήσασθαι τὰς ἐν τοῖς τῶν
ὁσίων βίοις τεταγμένας φημὶ καὶ θείαις ἀποκαλύψεσιν, ἐναρ-
γῶς παριστώσας, καὶ μετὰ θάνατον μέγιστα τοὺς κατοιχομέ-
νους εὐεργετεῖν τὰς ὑπὲρ αὐτῶν γινομένας εὐχάς τε καὶ λει-
τουργίας καὶ ἐλεημοσύνας; οὐδὲν γὰρ τῶν δανεισθέντων θεῷ,
ἀφανίζεται ὅλως ἀλλὰ σὺν μεγίστῃ προσθήκῃ παρ' αὐτοῦ
ἀνταμείβεται. περὶ δὲ τοῦ φάναι τὸν Προφήτην, ἐν τῷ ᾅδῃ
τίς ἐξομολογήσεταί σοι, προειρήκαμεν, ὡς αἱ ἀπειλαὶ μὲν
φρικώδεις τοῦ παντεπόπτου, νικᾷ δὲ ταύτας ἡ ἄφατος
τούτου φιλανθρωπία. καὶ γὰρ μετὰ τὸ φάναι τὸν ὑπο-
φήτην ταῦτα, γέγονε πάντως ἐν τῷ ᾅδῃ ἐξομολόγησις. ἐκεί-
νων λέγω τῶν ἐν τῇ σωτηρίῳ τοῦ δεσπότου καθόδῳ. οὐ γὰρ
ἁπλῶς ἔσωσε πάντας ὁ ζωοδότης, ἀλλ' ὡς εἴρηται κἀκεῖ τοὺς
πιστεύσαντας. τινὲς γοῦν φασὶ τοὺς προπεπιστευκότας, οἵτινές
εἰσι πατέρες καὶ προφῆται, κριταὶ, βασιλεῖς, καὶ τοπάρχαι,
καί τινες ἄλλοι τοῦ λαοῦ τῶν Ἑβραίων,

εὐαρίθμητοι

εὐαρίθμητοι καὶ πρόδηλοι τοῖς πᾶσιν.
ἡμεῖς δὲ πρὸς ταῦτα ἀντεροῦμεν, τοῖς δοξάζουσιν ὧδε.
ὡς οὔτε δῶρον, οὔτε θαυμαστὸν καὶ παράδοξον τοῦτο.
τὸ σῶσαι Χριστὸν τοὺς πεπιστευκότας.
ἐπεὶ κριτὴς δίκαιος ὑπάρχει μόνος,
καὶ πᾶς ὁ τούτῳ πιστεύσας, οὐκ ὀλεῖται.
ἔδει τοιγαροῦν τούτους σωθῆναι πάντας,
καὶ τῶν τοῦ ᾅδου δεσμῶν ἀπαλλαγῆναι,
τῇ καταβάσει τοῦ θεοῦ καὶ δεσπότου.
ὃ καὶ γέγονε τῇ τούτου προμηθείᾳ.
οἳ δέγε χάριν φιλανθρωπίας μόνης,
σωθέντες ὑπάρχουσιν ὡς οἶμαι πάντες,
ὅσοι τὸν βίον καθαρώτατον εἶχον,
καὶ πᾶσαν πρᾶξιν ἀρίστην ἐπετέλουν.
ἰσχνῶς βιοῦντες ἐγκρατῶς καὶ σωφρόνως.
τὴν δέγε πίστιν ἀκραιφνῆ τε καὶ θείαν,
οὐ κατέλαβον μὴ γυμνασθέντες ὅλως.
ἀλλ' ἀδίδακτοι μείναντες τὸ παράπαν,
τούτους ὁ πάντων ταμίας καὶ δεσπότης,
εἵλκυσεν ἐζώγρησε δικτύοις θείοις.
καὶ τούτους ὑπέκλινε πιστεῦσαι τούτῳ,
λάμψας ἐπ' αὐτοὺς τὰς θεϊκὰς ἀκτῖνας,
καὶ δείξας αὐτοῖς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας.
οὐ γὰρ ἠνέσχετο ὁ συμπαθὴς τῇ φύσει,
εἰς κενὸν τούτων τοὺς κόπους γεγενῆσθαι.
ἐκέκτηντο γὰρ ἐργωδέστατον βίον,

ἐπιμοχθόντε καὶ στενὸν ὑπὲρ λόγον,
αὐτοκράτορες τῶν παθῶν γεγονότες,
καὶ τῶν ἡδονῶν καταπαύσαντες ἅμα,
ἀκτησίαν τε πᾶσαν ἐξησκηκότες,
ἐγκράτειάν τε σὺν ἀγρυπνίᾳ πάλιν,
καὶ πᾶσαν ἁπλῶς ἀρίστην ἐργασίαν,
οὐκ εὐσεβῶς μὲν, ἀλλ' ὅμως διελθόντες,
τὴν ἀνωτάτω πρόνοιαν ὡς ἐδόκουν,
ἄριστα σεβόμενοι πλὴν ἐσφαλμένως.
εἰσὶ δέ τινες, οἳ καὶ τὴν θείαν δόξαν,
τῆς πανσθενουργοῦ κατέλαβον τριάδος.
ἰσχὺν ἀμυδρῶς, ἀλλ' ἐδόξασαν ὅμως.
ἄλλοι δὲ τὴν σάρκωσιν εἶπον τοῦ λόγου,
πάθη τὰ σεπτὰ καὶ τὴν ἔγερσιν τούτου.
ἕτεροι δὲ γέννησιν τὴν ἐκ παρθένου,
ὀνομασίαν τε ταύτης προειπόντες.
Μαρία γὰρ φησιν ὄνομα τῇ κόρῃ.
αὖθις ἔνιοι προκατέλεξαν πάσας,
τὰς ὑπερφερεῖς Χριστοῦ θαυματουργίας,
τῶν νεκρῶν τε καὶ πηρῶν καὶ μογγιλάλων,
λεπρῶν καὶ κωφῶν καὶ τῶν πυρεττόντων,
ὑδεριόντων ἅμα καὶ ξηροχείρων,
καὶ τῆς θαλάσσης τὸν περίπατον ἔνθεν,
ἄρτων τὴν εὐλόγησιν καὶ τῶν ἰχθύων,
μεταβολὴν ὕδατος αὖθις πρὸς οἶνον,
αἱμοῤῥοούσης καὶ συγκυπτούσης ἄρδην,

τὰς ῥήσεις προφήσαντες σὺν ἄλλοις πλείστοις.
Τούτοις ἡ θεία τοῦ λόγου δυναστεία
οὐκ ἠνέσχετο παριδεῖν ὀλωλότας,
οὐδ' ἀπολέσαι τὰς πράξεις τὰς ἀρίστους.
τὸ γὰρ δανεισθὲν αὐτῶν τοῦ χρόνου μέρος,
καθὰ προειρήκαμεν οὐκ ἀμαυροῦται,
ἀλλὰ φυλαχθὲν ἀποδίδοται πᾶσι
τοῖς καλῶς βιώσασι μετὰ προσθήκης.
οἱ δέ γε βίον αἰσχρὸν βεβιωκότες,
καὶ μηδὲν ὅλως τῶν χρηστῶν πεπραχότες.
σπόρον ἢ καρπὸν μὴ δ' ὅλως κεκτημένοι,
ἀλλὰ καὶ βίῳ καὶ λόγῳ τε καὶ πίστει,
εἰς ἅπαν ὑπάρχοντες κατεσφαλμένοι,
οὔτε τῆς βροχῆς τῆς θείας οὐρανόθεν,
χεθείσης αὐτοῖς ἐβλάστησε καθόλου.
οὐ γὰρ, ὡς ἔφθην εἰπὼν, ἔβαλον σπόρον.
οὔτε λάμψαντος τοῦ τῆς δόξης Ἡλίου
ἐπεπάνθησαν ὡς ἄκαρπον καθόλου.
τούτοις οὐκ ὀνίνησι Χριστὸς εἰς ἅπαν.
οὐ συνήγειρεν ὡς οἶμαι πεπτωκότας,
ὡς ἀναξίους παντελῶς σωτηρίας.
οὔτε μὴν ἐπίστευσαν αὐτῷ, δοκεῖ μοι.
ἐπήρωσε γὰρ αὐτῶν τὰς διανοίας.
καὶ τοὺς νοεροὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας,
ὁ τοῦ σκότους ἔπαρσις, ὁ πρῶτος δράκων.

οὗ θεραπευταὶ γεγόνασιν ἐκ πρώτης.
ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσιν, ὡς θέμις,
καὶ συνιέντες μὴ συνιῶσιν ὅλως.
οἱ δ᾽ ἄλλοι πάντες οἱ σπόρον ἐσχηκότες,
ἐπεπάνθησαν τοῦ Ἡλίου φανέντος,
ἐβλάστησάν τε τῆς βροχῆς γεγονυίας.

ἴδε ποῦ φέρων ὁ λόγος ἀνήγαγεν ἡμᾶς. λῦσαι σὺν θεῷ καὶ διευκρινῆσαι πρᾶγμα μικροῦ δεῖν κεκαλυμμένον, οὐκ ἀποφαντικῶς διὰ τὸ ἀνάξιον, ἀλλὰ συλλογιστικῶς διὰ τὸ φιλάδελφον. τούτοις ἔσωσεν ὡς ἔγωγε οἶμαι, ὁ χριστὸς ἐν τῷ ᾅδῃ. δέδεικται τοίνυν τῇ τοῦ χριστοῦ συνεργείᾳ ὅπερ γέγονε καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ ἐξομολόγησις. ταῦτα δὲ φαμὲν, οὐ τὴν προφητείαν ἀναιροῦντες, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ δεῖξαι βουλόμενοι τὴν ὑπεράγαθον κύριον ὑπὸ τῆς οἰκείας φιλανθρωπίας νικώμενον, ὥσπερ τῇ Νινευῇ, καταστραφήσεσθαι. καὶ αὕτη οὐ κατέστραπται, ἀλλὰ νενίκηκε τὴν κρίσιν ἡ ἀγαθότης. καὶ ἐν τῷ Ἐζεκίᾳ. τάξαι, φησὶ, περὶ τοῦ οἴκου σου. ἀποθνήσκεις γὰρ σὺ καὶ οὐ ζήσῃ. καὶ αὐτὸς οὐκ ἀπέθανε. καὶ ἐν τῷ Ἀχαὰβ, ἐπάξω, φησὶ, κακὰ, καὶ οὐκ ἐπήγαγεν. ἀλλ᾽ εἶπεν ἴδε πῶς κατενύγη Ἀχαάβ. διὸ οὐκ ἐπάξω ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ κακά. ἀλλὰ καὶ πάλιν τὴν ἀπόφασιν ἡ ἀγαθότης ὑπερενίκησεν, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις πλείστοις κρίμασι. καὶ εἰς ἀεὶ νικήσει μέχρι τῆς ἐσχάτης ἀνταποδόσεως. ὅταν ἡ λύσις τῆς πανηγύρεως ἥξῃ καὶ βοηθείας οὐκέτι καιρὸς, ἀλλ᾽ ἄνθρωπος καὶ τὸ φορτίον αὐτοῦ. νῦν δὲ καιρὸς βοηθείας, καὶ καιρὸς πραγματείας, καὶ καιρὸς συναλλάγματος, καὶ καιρὸς

κόπου

κόπου καὶ μόχθου, καὶ μακάριος ὁ μὴ ὀκλάσας μήτε χαυνωθεὶς τῇ ἐλπίδι. μακαριώτερος δὲ, ὁ καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ ὑπὲρ τοῦ πλησίον ἀγωνισάμενος. τοῦτο γὰρ μάλιστα καὶ τέρπει, καὶ κατευφραίνει τὸν φιλοικτίρμονα κύριον, τὸ σπεύδειν ἕκαστον εἰς τὴν τοῦ πέλας βοήθειαν. τοῦτο καὶ θέλει ὁ ἐλεήμων καὶ βούλεται, ἵνα ὑπ᾽ ἀλλήλων οἱ πάντες εὐεργετώμεθα καὶ ζῶντες καὶ μετὰ θάνατον. οὐ γὰρ ἂν ἡμῖν ἀφορμὴν ἐδεδώκει, τὸ μνήμην ὑπὲρ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας ποιεῖσθαι τῶν προλαβόντων, καὶ πάλιν τρίτα καὶ ἔννατα καὶ τεσσαρακοστὰ καὶ τὰς ἐτησίους μνήμας καὶ τελετὰς, ἅτινα πάσης ἀντιρρήσεως ἄνευ ἡ καθολικὴ αὐτοῦ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, καὶ ὁ ταύτης θεοσύλλεκτος καὶ πανευσεβὴς λαὸς ἀπαρασάλευτα κατέχει καὶ διάγνωστα, εἰ μὴ τοῦτο εὐθὲς ἦν ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. πάντως γὰρ εἰ χλεύη τὸ πρᾶγμα ἦν καὶ ἀκερδὲς καὶ ἀνόνητον. Πολλῶν γεγονότων θεοφόρων ἁγίων πατριαρχῶν πατέρων καὶ διδασκάλων, ἐνέσκηψε τοῦτο τινὶ τοῦ καταπαῦσαι τὴν πλάνην. ἀλλ᾽ οὐδεὶς τούτων ἀνατρέψαι τοῦτο ποτὲ δεδοκίμακε. μᾶλλον μὲν οὖν καὶ κεκύρωκε καὶ ὁσημέραι τὸ πρᾶγμα ἐπηύξαται καὶ προστίθεται, προσθήκην ἐπὶ προσθήκῃ δεχόμενον. δέον τοίνυν καὶ ἄλλων ἱστορικῶν ἐπιμνησθῆναι πρὸς τούτοις, Γρηγόριος οὖν ὁ Διάλογος ὁ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἐπίσκοπος, ἀνὴρ ὡς ἴσασι πάντες, ἐν ἁγιοσύνῃ καὶ γνώσει ἐξάκουστος. ᾧ φασὶ λειτουργοῦντι, οὐράνιος συνελειτούργει καὶ

θεῖος

θεῖος ἄγγελος. οὗτος ποτὲ ἀνὰ τὴν λίθινον πορείαν ποιού-
μενος, καὶ στὰς ἐξεπίτηδες, εὐχὴν κραταιὰν πρὸς τὸν φι-
λόψυχον κύριον, ὑπὲρ συγχωρήσεως ἁμαρτιῶν Τραϊανοῦ
τοῦ βασιλέως πεποίηκεν. ὃς παραυτίκα φωνῆς θεόθεν ἐνε-
χθείσης αὐτῷ ἐπακήκοε τάδε φησάσης. τῆς εὐχῆς σου φησὶν
ἐπήκουσα καὶ συγγνώμην Τραϊανῷ δίδωμι. σὺ δὲ μηκέτι
προσθῆς ὑπὲρ ἀσεβῶν εὐχὰς προσενέγκαι μοι. καὶ ὅτι τοῦτο
γνήσιον πέλει καὶ ἀδιάβλητον, μάρτυς ἑῴα πᾶσα καὶ ἑσπέ-
ριος. ἰδοὺ τοῦτο, τῆς Φαλκονίλλης ὑπέρτερον. ἐκείνη μὲν γὰρ
οὐδενὸς ἄλλου κακῶν παραίτιος γέγονεν, οὗτος δὲ πολλῶν
μαρτύρων οὐ μικρὸν ἐνεστήσατο μόρον. θαυμαστὸς εἶ δέσπο-
τα, καὶ θαυμαστά σου τὰ ἔργα, καὶ σοῦ τὴν ἄφατον εὐ-
σπλαγχνίαν δοξάζομεν, ὅτι πάντοτε πρὸς τὸ φιλάνθρωπον
νεύεις, καὶ τοῖς δούλοις σου τὰς ἀφορμὰς παρέχεις, τῆς τε
φιλαδελφίας καὶ τῆς πρὸς σὲ βεβαίας πίστεως καὶ ἐλπί-
δος, καὶ ἐδίδαξας ἡμᾶς διὰ τῶν σῶν θεραπόντων, εὐεργε-
σίας ποιεῖν ὑπὲρ ἀλλήλων, ἐξιλασμούς τε καὶ ὁλοκαυτώ-
σεις, ὕμνους καὶ ψαλμῳδίας καὶ προσευχάς, οὐκ εἰκῆ καὶ
εἰς μάτην. σὺ γὰρ ἀπλανὴς καὶ εὐπάροχος, καὶ διδοὺς πᾶν
ὁπουοῦν τοῖς προσφέρουσιν εἰς δόξαν σου, μυριοπλασίονα τὴν
ἀντίδοσιν, καὶ οὐδὲν ὅλως τῶν ἐπὶ τῷ σῷ ὀνόματι γινομέ-
νων, ἀνόνητον. μήτις τοιγαροῦν τοῦτο οἰέσθω ἀδελφοὶ καὶ πα-
τέρες, ὅτι περ ὅσα τῷ θεῷ μετὰ πίστεως φέρονται, οὐ πολ-
λαπλασίονα δίδωσι τὴν ἀντίδοσιν. ὥσπερ γὰρ μύρον, ἢ
ἕτερον

ἕτερον ἅγιον ἔλαιον, ὁ περιχρίειν θέλων νοσέοντα, πρῶ-
τον ἐκεῖνος εἶτ᾽ οὖν ὁ χρίων μετέχει τῆς χρίσεως, εἶθ᾽ οὕτως
ἀλείφει τὸν κάμνοντα. οὕτω καὶ πᾶς τις ὑπὲρ τῆς τοῦ πλη-
σίου σωτηρίας ἀγωνιζόμενος, πρῶτον ἑαυτὸν ὀνίνησιν, εἶτα
τὸν πέλας. οὐ γὰρ ἄδικος ὁ θεὸς ἐπιλαθέσθαι τοῦ ἔργου κατὰ
τὸν θεῖον Ἀπόστολον. Ἀθανάσιος αὖθις ὁ πάνυ, ἐν τῷ
εἰς κοιμηθέντας αὐτοῦ παναρμονίῳ λόγῳ, τάδε φησίν. ὅτι
κἂν εἰς ἀέρα ὁ ἐν εὐσεβείᾳ τελειωθεὶς κατατεθῇ, μὴ ἀπα-
ναίνου ἔλαιον καὶ κηροὺς, Χριστὸν τὸν Θεὸν ἐπικαλεσάμενος, ἐν
τῷ τάφῳ προσάψαι. δεκτέα γὰρ ταῦτα τῷ θεῷ καὶ πολ-
λὴν ἐξ αὐτοῦ φέροντα τὴν ἀντίδοσιν. τὸ γὰρ ἔλαιον καὶ ὁ
κηρὸς, ὁλοκαύτωσις. ἡ δέ γε ἀναίμακτος θυσία, ἐξιλασμός.
ἡ δὲ πρὸς τοὺς πένητας εὐποιΐα, προσθήκη πάσης ἀγα-
θῆς ἀντιδόσεως. ἔστω οὖν ὁ σκοπὸς τοῦ τὴν προσαγω-
γὴν ὑπὲρ τοῦ κεκοιμημένου ποιοῦντος, ὃν τρόπον ὅταν τις
νήπιον ἔχῃ τέκνον, καὶ παντελῶς ἄναρθρον καὶ ἀνίσχυ-
ρον, εἶτα νοσοῦντος τούτου καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ κηροὺς καὶ
θυμίαμα σὺν ἐλαίῳ εἰς θεῖον νεὼν μετὰ πίστεως ἄξῃ,
ὁλοκαυτώσῃ τε ταῦτα διὰ τὸν παῖδα. οὐχ ὡς αὐτὸς ὁ
παῖς ταῦτα καὶ κρατεῖ καὶ προσάγει ὡς τὰς ἀποτα-
γάς τε, καὶ συνταγὰς ἐπὶ τῆς θείας ἀναγεννήσεως;
οὕτω καὶ τὸν ἐν κυρίῳ τελειωθέντα ἐννοείτω καὶ κρα-
τεῖν καὶ προσφέρειν τούς τε κηροὺς καὶ τὸ ἔλαιον, καὶ τὰ
εἰς λύτρον αὐτοῦ προσαγόμενα πάντα; καὶ οὕτω θεοῦ
χάριτι

χάριτι τοῦ μετὰ πίστεως σκοποῦ, οὐδ᾽ ὅλως ματαιωθήσεται. πάντα γὰρ οἱ θεηγόροι Ἀπόστολοι, καὶ θυηπόλοι διδάσκαλοι, καὶ πνευματοφόροι πατέρες, ἐν κατοχῇ τοῦ θείου κατὰ τὸ θεμιτὸν γεγονότες καὶ τῆς ἐκστατικῆς τούτου δυνάμεως ποσῶς μετειληφότες, ἐν θείῳ στόματι θεοφιλῶς ἐθέσπισαν, καὶ λειτουργίας καὶ εὐχάς τε καὶ ψαλμῳδίας, ἐτησίους τε μνήμας τῶν προλαβόντων. ἅπερ μέχρι τοῦ νῦν θεοῦ τοῦ φιλανθρώπου τῇ χάριτι, ἐπαύξουσι καὶ προστίθενται ἀπὸ ἀνατολῶν Ἡλίου μέχρι δυσμῶν καὶ βορρᾶ καὶ νότου εἰς δόξαν καὶ αἶνον τοῦ κυρίου καὶ βασιλέως τῶν βασιλευόντων θεοῦ. εἶτα φησὶ ὁ ὑπεναντίος. εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει, πάντες σωθήσονται καὶ οὐδεὶς ἀστοχήσει. εὖγε τοῦτο καὶ εἴθε. αὐτὸ γὰρ καὶ διψᾷ καὶ θέλει, καὶ ζητεῖ καὶ ἐφίεται, καὶ ἐν τούτῳ χαίρει καὶ κατευφραίνεται ὁ ὑπεράγαθος πατήρ, ἵνα μή τις τῶν αὐτοῦ θείων δωρεῶν ἀστοχήσῃ. μὴ ἀγγέλοις τὰ γέρα καὶ τοὺς στεφάνους ἡτοίμασε; μὴ διὰ τὸ σῶσαι τοὺς οὐρανίους νόας ἐπὶ τῆς γῆς παραγέγονε; καὶ ἐκ παρθένου ἀδιαφθόρως σεσάρκωται; καὶ βροτὸς ἐχρημάτισε καὶ παθῶν καὶ θανάτου ἐγεύσατο; μὴ τοῖς ἀγγέλοις ἐρεῖ, δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατέρες μου τὴν ἡτοιμασμένην ἡμῖν βασιλείαν κληρονομήσατε; οὐκ ἔχεις τοῦτο εἰπεῖν ὁ ἀντιλέγων. ἀλλὰ πάντα διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὥσπερ πέπονθεν, οὕτω καὶ ἡτοίμασε. τίς γὰρ ποιῶν πανδαισίαν καὶ συγκαλέσας τοὺς φίλους, οὐ θέλει πάντας ἐληλυθέναι.

ἐληλυθέναι. εἰς τί γὰρ καὶ τὴν εὐωχίαν ἡτοίμασεν, ἀλλ᾽ ἢ τὸ δεξιώσασθαι τοὺς οἰκείους φίλους; καὶ εἰ ἐν ἡμῖν ἐπίποθον, τί ἂν τῷ μεγαλοδώρῳ καὶ μόνῳ φύσει ὑπεραγάθῳ θεῷ; ὃς νέμων καὶ διδοὺς, πλείονα χαίρει καὶ ἐπαγάλλεται, ἢ ὁ λαμβάνων καὶ σωτηρίαν μεγίστην ἑαυτῷ πορίζόμενος; τοῦτο οὖν σκόπει πᾶς τις ὁ τοῖς ῥηθεῖσιν ἀμφισβητῶν, ὅπερ ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων ὁ μικρὰν ἀρετῶν ζύμην κτησάμενος, μὴ πεφθακὼς δὲ ταύτην ἀρτοποιῆσαι, ἀλλὰ βουληθεὶς μὲν, μὴ δυνηθεὶς δὲ τοῦτο, ἢ ῥᾳθυμίας, ἢ ἀμελείας, ἢ ἀνανδρίας ἕνεκα, ἢ τῆς ἐξ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀναβολῆς, ἐπιφθασθεὶς δὲ καὶ μετατεθεὶς παρ᾽ ἐλπίδα, οὗτος οὐκ ἐπιλησθήσεται παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ καὶ δεσπότου. ἀλλ᾽ ἐγερεῖ αὐτῷ μετὰ θάνατον τοὺς οἰκείους, καὶ τούτων τὰς γνώμας ἰθυνεῖ, καὶ τὰς καρδίας ἑλκύσει, καὶ τὰς ψυχὰς ἐπικάμψει πρὸς ἀρωγὴν, καὶ βοήθειαν τούτου. καὶ σπεύσουσι κινηθέντες, θεόθεν ἁψαμένου τοῦ δεσπότου τῶν καρδιῶν αὐτῶν, ἀναπληρῶσαι τοῦ οἰχηθέντος τὰ ὑστερήματα. ὁ δ᾽ αὖγε βίον πονηρὸν κεκτημένος, καὶ συμπεφυρμένον τε ὅλον ἀκάνθαις, καὶ πλήρη ὄντα ὑλῶν τῶν ἀκαθάρτων, ὃς οὐδέποτε συνειδήσει διῆξεν, ἀλλ᾽ ἀδεῶς καὶ ἀδιαφόρως ταῖς τῶν ἡδονῶν ἐνέκειτο δυσωδίαις, πράττων ἁπάσας τὰς τῆς σαρκὸς ὀρέξεις, καὶ μηδὲν ὅλως περὶ ψυχῆς φροντίζων, ἔχων τε τὸ φρόνημα σαρκικὸν ἅπαν, εἶθ᾽ οὕτως φθασθεὶς ἐκδημήσει τοῦ βίου, τούτῳ παντελῶς οὐδεὶς

δεὶς ὀρέξει χεῖρα. ἀλλ' οὕτω πάντα τὰ κατ' αὐτὸν διαπρα-
χθήσεται, ὡς μήτε ὑπὸ συνεύνου, ἢ τέκνων, ἢ ἀδελφῶν,
ἢ συγγενῶν, ἢ φίλων, ἐπικουρηθῆναι τὸ σύνολον, ὅτι μηδ' ἔ-
χει θεὸς ἐν μέτρῳ τοῦτον. ἔμοιγ' οὖν καὶ ὅστις ἐμοὶ φίλος, γέ-
νοιτο εἰ μὲν οἷόν τε ἑαυτῷ ἐπικουρῆσαι καὶ μηδὲν καταλεί-
ψαι ὑστέρημα. εἰ δ' αὖ φθασθείην μὴ τετελειωμένος, κἂν
ὁ κύριος ὁ πολὺς ἐν ἐλέῳ, ἐπικάμψαιμι τοὺς ἀγχιστεῖς καὶ
φίλους, καὶ θερμῆναι τούτων τὰς ψυχὰς καὶ καρδίας, ὡς
αὖ δι' ἔργων ἀγαθῶν τε καὶ θεαρέστων, ἐπικουρήσωσί μοι
λίαν προθύμως, καὶ εἴτι ὡς ἄνθρωπος καταλείψω ὑστέρη-
μα, ἀναπληρώσαιέν μοι μετὰ τὸν πότμον. Ναὶ κύριε ὁ τῶν
θαυμασίων θεὸς καὶ τῶν ἀπόρων ποριστὴς, μηδὲν εὑρεθείη μοι
ἐν τῇ σῇ παρουσίᾳ μικρὸν, ἢ μέγα ὑστέρημα, μήτε μὴν πᾶσι
τοῖς ἐπὶ σοὶ πεποιθόσιν. οὕτω γὰρ καὶ ὁ προμνημονευθείς
μοι θεορήμων Χρυσόστομος, διαπρυσίως διδάσκει καὶ κρά-
ζει. ἵνα δὲ καὶ αὖθις τῶν χρηστοτάτων αὐτοῦ λογίων ἐφά-
ψωμαι. εἰ φησὶ οὐκ ἔφθασας περιὼν ἐν τῷ βίῳ τὰ τῆς
ψυχῆς σου πάντα διευθετῆσαι, κἂν ἐν τῷ τέλει τοῦ βίου ἔν-
τειλαι τοῖς σοῖς μετὰ θάνατον παραπέμψαι σοι τὰ σὰ, καὶ
βοήθειαν δοῦναί σοι δι' ἔργων ἀγαθῶν, ἐλεημοσυνῶν λέγω
καὶ προσφορῶν. κἀντεῦθεν τὸν λυτρωτὴν καταλλάξεις.
δεκτέα γὰρ αὐτῷ ταῦτα, καὶ πρόσφορα. καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς
ἀλλαχοῦ. γράψον φησὶν ἐν τῇ σῇ διατυπώσει μετὰ τῶν τέ-
κνων καὶ συγγενῶν, συγκληρονόμον, καὶ τὸν δεσπότην. ἐχέτω σου
ὁ χάρτης,

ὁ χάρτης, τοῦ δικαστοῦ τὸ ὄνομα, καὶ μνήμης μὴ ἀμοιρείτω πτω-
χῶν, κἀγὼ τούτων ἐγγυητής. οὐ δ' ἴσμεν τοίνυν ἀφορμὰς καὶ
προφάσεις τοῦ ζῶντά τινα μὴ ποιεῖν ἐλεημοσύνας, ἀλλὰ φυ-
λάττειν ταῦτα μετὰ τὸν θάνατον. ἔκτοπον γὰρ τοῦτο πάντη καὶ
βέβηλον καὶ τῆς θείας νομοθεσίας ἀλλότριον, ἀλλὰ κάλ-
λιστον καὶ θεάρεστον καὶ εἰς ἅπαν εὐπρόσδεκτον, τὸ, πάν-
τα ἄνθρωπον θεοσεβῆ καὶ φιλόχριστον, καθαίρειν ἑαυτὸν δι'
ἀγαθοεργίας παντοίας, ἀπεχόμενον πάσης ἀκαθαρσίας,
ἐχόμενον δὲ τῶν τοῦ θεοῦ φαεινῶν προσταγμάτων, ὡς αὖ
πρὸς τὸ τέλος ἐληλακὼς, μετὰ παρρησίας λέξοι πρὸς τὸν
δεσπότην. ἑτοίμη ἡ καρδία μου ὁ θεὸς ἑτοίμη ἡ καρδία μου.
καὶ οὕτως ἡδέως προσυπαντήσοι τοῖς ἐπείκταις ἀγγέ-
λοις. ἀλλ' ἐπεὶ τοῦτο μὲν, ὀλιγάκις κατὰ τὸν τοῦ δεσπότου
λόγον, ὅτι ὀλίγοι φησὶν οἱ σωζόμενοι. καίτοιγε τοῦτο οὐχ ἁ-
πλῶς εἴρηκεν ἡ τῶν ὅλων σοφία, ἀλλ' ὡς ἄν τις εἴποι θαυ-
μαστικῶς, τί ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι; τοῦτο λοιπὸν ἐπιστάμενοι,
ὅτι ἐργῶδες λίαν εὑρεθῆναί τινα τῆς πρώτης μερίδος, ἐξ ἀ-
νάγκης ἐπάγομεν τὴν δευτέραν, ἀποστολικαῖς τε καὶ πα-
τρικαῖς ἑπόμενοι ῥήσεσιν. ὡς καὶ τοὺς κατοιχομένους διὰ
ἀγαθότητι ὠφελεῖσθαι, καὶ τὴν φιλαδελφίαν ἐπαυξά-
νεσθαι, καὶ τὴν τῆς ἀναστάσεως ἐλπίδα βεβαιοῦσθαι,
καὶ τὴν πρὸς θεὸν εὐχὴν καὶ πίστιν κρατύνεσθαι, καὶ
τὴν περὶ τοὺς θείους ναοὺς συνδρομὴν θερμοτέρως πλη-
θύνεσθαι, καὶ τὴν εἰς τοὺς πένητας εὐποιΐαν πλατύνεσθαι.

ἴδε κατὰ πόσους τὸ πρᾶγμα ἐπικερδὲς καὶ ὠφέλιμον καὶ πα-
ρὰ πόσων ὑποθέσεων, ἡ τῶν κατοιχομένων ὠφέλεια. ἀφορ-
μὴ γὰρ γίνεται τῶν καταλλαγέντων ἁπάντων. ἐπεὶ εἰ τὸ αἴ-
τιον ἀναιρεῖς, καὶ τὰ τούτου ἀκόλουθα. τίς γὰρ ἀνάγκη
τοὺς μικροψύχους διαναστῆναι πεῖσαι καὶ ταύτην διαπρά-
ξασθαι, εἰ μὴ πληροφορίαν ἔχωσι τοὺς ἑαυτῶν ὠφελεῖν;
παύσονται δὲ καὶ αἱ περὶ τὰς διατυπώσεις τῶν πενήτων
ἐγγραφόμεναι μοῖραι, καὶ σὺν ταύταις, αἱ ὑπὲρ τῶν νε-
κρῶν, λειτουργίαι, ὑμνῳδίαι τε καὶ ψαλμῳδίαι, τεσσαρα-
κοστὰ σὺν τριτεννάταις, καὶ ἐτήσιοι μνῆμαι καὶ τελεταί,
αἵτινες οὐκ εἰς μάτην ἐπενοήθησαν. ἀλλὰ μὴ γένοιτο, ἢ δο-
ξάσαι καθόλου, ἢ παραλήψεσθαί τι τούτων. εἰ δέ τις λέγοι
περὶ τῶν ξένων καὶ πενήτων, οἳ τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν ἀγωνισο-
μένους οὐ κέκτηνται, οὔτε μὴν λειτουργιῶν, ἢ διαδόσεων ἀ-
πόμοιραν καταλιπεῖν ἐξισχύσουσι. τί ἄρα φησὶν οὗτοι, μὴ
διὰ τὸ ἀπορεῖν αὐτοὺς καὶ ξένους ὑπάρχειν καὶ παραλελο-
γισμένους, καὶ συμπόνους μὴ ἔχειν ἀστοχήσωσι σωτηρίας;
οὐκοῦν, ἄδικος ὁ θεὸς ἵνα τῷ ἔχοντι δώσει, τῷ δὲ μὴ ἔχοντι
μηδὲν παρέξῃ. ἄπαγε τοῦτο. πᾶς τις ἐξ ἑαυτοῦ. καὶ γὰρ δί-
καιος ὁ θεὸς καὶ δεσπότης, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τἀληθέστερον,
αὐτοδικαιοσύνη καὶ σοφία καὶ ἀγαθότης, καὶ δύναμις ἐνυ-
πόστατος. ὡς οὖν δίκαιος, ἀντιμετρήσοι τῷ ἀπόρῳ τὰ εὔ-
πορα. ὡς δὲ σοφὸς, τὴν τῶν ὑστερημάτων ἀνταλλαγὴν πρα-
γματεύσεται. ὡς δυνατὸς, τὸν ἰσχυρὸν κατεάξει καὶ τὸ

ἀσθενὲς ἐνισχύσει. ὡς δ᾽ ἀγαθὸς, τὸ τῶν οἰκείων χειρῶν δια-
σώσει πλαστούργημα, εἰ μή τις ἐστὶ τῶν προδήλως κατεγνω-
σμένων καὶ τῶν τῆς ὀρθῆς πίστεως ἀποπτύστων. οὗτινος ἡ εὐώ-
νυμος πλάστιγξ [illegible] πολὺ βαρυνθήσεται. φασὶ γὰρ οἱ φω-
τισθέντες θεόθεν ἄνδρες, ὅπερ ὡς ἐν ζυγῷ ἐν τῇ ὑστάτῃ
πνοῇ αἱ τῶν ἀνθρώπων δοκιμάζονται πράξεις. καὶ εἰ μὲν
ἡ δεξιὰ πλάστιγξ τῆς ἑτέρας ὑπερέξει, εὔδηλον ὡς ἐν τοῖς
δεξιοῖς Ἀγγέλοις ὁ τυχὼν ἀναποψύξειεν. εἰ δ᾽ οὖν ἐξ ἴσου
ἀμφότερα, νικᾷ πάντως ἡ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπία. ἀλλ᾽ ὡς
φασὶν οἱ θεηγόροι, εἰ καὶ μικρὸν ἡ τρυτάνη τοῖς εὐωνύμοις
νεύσει, καὶ τηνικαῦτα ὁ τοῦ θεοῦ ἔλεος ἀναπληρώσει τὸ
δέον. ἰδοὺ τρεῖς, αἱ τοῦ δεσπότου θεῖαι κρίσεις, ἡ μὲν πρώ-
τη, δικαία. ἡ δευτέρα φιλάνθρωπος. ἡ δὲ τρίτη ὑπεράγα-
θος. εἶτα ἐκ τούτων ἡ τετάρτη. ὁπόταν αἱ πονηραὶ πράξεις
ὑπερσταθμισθῶσιν ἄγαν, οἴμοι ἀδελφοί, ὅτι καὶ ταύτῃ δι-
καιοτάτῃ, πάντως δίκαια θεσπίζουσα τοῖς κεκριμένοις. εἰ-
δέ τινες λέγοιεν περὶ Βασιλείου τοῦ μάκαρος καὶ Οἰκουμενι-
κοῦ φωστῆρος ὡς εἰρηκότος αὐτοῦ, μὴ πλανᾶσθε, θεὸς οὐ
μυκτηρίζεται. νεκρὸς εἰς θυσίαν οὐκ ἀνάγεται. ζῶσάν φησι
πρόσαγε τὴν θυσίαν σου. μὴ δύνασαι ἐκ τῶν τῆς τραπέ-
ζης σου λειψάνων τοὺς λαμπροὺς δεξιώσασθαι τοῦ βασιλέως;
καὶ γὰρ ὁ ἐκ τοῦ περισσεύματος προσφέρων, ἀπρόσδεκτος.
σὺ δὲ ἃ μετὰ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἐπερίσσευσε ταῦτα προσφέ-
ρεις τῷ εὐεργέτῃ ἐροῦμεν, καλῶς ὁ μέγας Βασίλειος καὶ λα-

λεῖ καὶ διδάσκει. ἀλλ᾽ ἴδε πρὸς τίνας λέγει. πρὸς πλεονέκτας, πρὸς ἅρπαγας, πρὸς παντελῶς ἀσπόνδεις καὶ ἀνελεήμονας, ὡς αὐτὸς μαρτυρεῖ λέγων, λιθίνῃ διαλεγόμεθα καρδίᾳ. καὶ ὅτι ὃν μὲν ἔζησας χρόνον καθηδυπαθῶν τοῦ βίου καὶ τῇ τρυφῇ διαῤῥέων, οὐδὲ προσβλέπειν ἠνείχου τοὺς πένητας. ἀποθανόντος δέ σου, ποῖος μισθὸς ἐργασίας ὀφείλεται; καὶ αὖθις, ὅτι ἐπισκοτεῖ μοι ἡ οἰκία τοῦ γείτονος. καὶ ὅτι ὁ πλεονέκτης, οὐκ αἰδεῖται χρόνον, οὐ γνωρίζει ὅρια, ἀλλὰ πυρὸς δίκην, πάντα καταλαμβάνει καὶ ἐπινέμεται, καὶ ὡς ποταμὸς ὁρμηθεὶς, τῇ φορᾷ παρασύρει τὸ ἐνιστάμενον. καὶ ἕτερα τούτοις ἐφάμιλλα, ἅτινα πάντες ἴσασιν οἱ ἐμμελῶς τῇ πανιέρῳ βίβλῳ τούτου προσεπικύψαντες. ὅτι πρὸς τοὺς μηδαμῶς ἐντολὴν τοῖς πένησι δεδωκότας, ἀλλὰ καὶ τὰ τούτων ἁρπάζοντας, ὁ λόγος ἐξήρτηται. καὶ μήτις εἴποι. καὶ ποῦ φησὶν εὑρεθῆναι τοιοῦτον ἄνθρωπον πλούτῳ κομῶντα καὶ τοὺς πένητας μὴ οἰκτείραντα; ναὶ ὄντως εὑρίσκεται, καθὰ καὶ προεύρηται ἐν πολλοῖς μὲν καὶ ἄλλοις χρόνοις. ἐν οἷς καὶ ἐν τοῖς τοῦ ἀοιδίμου καὶ πανοσίου Ἰωάννου τοῦ ἐλεήμονος, ὁ μετελθὼν ἐξ ἀσπονδίας εἰς παντελῆ ἐλεημοσύνην καὶ ὁσιότητα Πέτρος ὁ τελώνης ποτέ. φέρεται γὰρ ἐν τῇ τούτου πανολβίᾳ τοῦ βίου δέλτῳ, ὅτι φησὶν ἐν ἐκστάσει αὐτοῦ γεγονότος, καὶ τὰς οἰκείας πράξεις σταθμιζομένας θεασαμένου, καὶ ἰδεῖν λέγεται σιλίγνιον ἐν τῇ δεξιᾷ τοῦ ζυγοῦ πλάστιγγι, ὃ καὶ αὐτὸς μετ᾽ ὀργῆς ἀντὶ λίθου, εἰς τὸ

θου, εἰς τὸ

θου, εἰς τὸ τοῦ πένητος καταλεῦσαι πρόσωπον. δι᾽ ἧς ὀπτασίας, περὶ τὸ λίαν θεοσεβὲς κατηντηκέναι δέδεικται ὁ μακάριος οὗτος Πέτρος. ἰδοὺ τοιγαροῦν ἀναμφιβόλως ἐγνώρισται, πρὸς οἵους ὁ μέγας Βασίλειος τὸν λόγον ἐσκεύασε. γέγονε γὰρ καὶ λιμὸς τὸ τηνικαῦτα ἰσχυρός τε καὶ μέγας κατ᾽ ἐκεῖνον χρόνον. καὶ οἱ μὲν πλουτοῦντες τῇ φειδωλίᾳ νικώμενοι, τὸν πλοῦτον συνεῖχον. οἱ δ᾽ αὖ πένητες ἀπορίᾳ πιεζόμενοι, διεφθείροντο. ἤνοιξε τοίνυν ὁ θεῖος οὗτος ποιμὴν τοῖς ἀποτόμοις αὐτοῦ καὶ καμπτικοῖς ἅμα τε καὶ πληκτικωτάτοις λόγοις, τὰς τῶν ἐχόντων ἀδεῶς ἀποθήκας. εἰ μὴ γὰρ οὕτως ἀπέφηνεν, οὐκ ἂν οἱ πένητες διετράφησαν, οὔτε μὴν οἱ πλουτοῦντες πρὸς οἶκτον ἐκάμφθησαν. καὶ ὁ μὲν, ταῦτα. ἡμεῖς δὲ, σπεύσωμεν ὅση δύναμις, περὶ τῆς φρικώδους καὶ φοβερᾶς ἡμέρας, τῆς δευτέρας φημὶ τοῦ κυρίου παρουσίας, ὑπὸ τῶν οἰκείων μὴ ἐγκληθῆναι, ὡς τὰ ὑπὲρ αὐτῶν ἀμελήσαντες. καὶ μάλιστα οἱ παρ᾽ αὐτῶν ἐπιτροπὰς λαμβάνοντες καὶ παραθήκας. μὴ γὰρ οἰέσθω τίς ὅτι οὐκ ἀναγνωρισμὸς ἑκάστου πρὸς ἕκαστον περὶ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης συναγωγῆς γενήσεται. ναὶ ὄντως ἕκαστος ἀναγνωριεῖ τὸν πλησίον αὐτοῦ. οὐ τῷ τοῦ σώματος σχήματι, ἀλλὰ τῷ διορατικῷ τῆς ψυχῆς ὄμματι. πόθεν ἀπαιτεῖς τοῦτο παραστησόμεθα; ἄκουε τοῦ δεσπότου Χριστοῦ ἐν τῇ τοῦ πτωχοῦ Λαζάρου παραβολῇ, ἀριδήλως διδάσκοντος, ὅτι φησὶν ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁ πλούσιος, ἐγνώρισε τὸν πτωχὸν Λάζαρον ἐν τῷ

τοῦ πατριάρχου

τοῦ πατριάρχου Ἀβραὰμ κόλπῳ καθήμενον. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸν Ἀβραάμ. καὶ μή τις εἴποι διὰ τὸ παραβολὴν εἶναι τὸ πρᾶγμα, τὸν σκοπὸν ὑπάρχειν ἀναπόδεικτον. αἱ γὰρ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεῖαι παραβολαὶ πραγμάτων εἰσὶν ἐστώτων ἐνδεχομένων καὶ ἀποδεδειγμένων. ὁ δὲ Χρυσόστομος Ἰωάννης τάδε φησίν, ὡς οὐ μόνον τοὺς ὧδε γνωστοὺς γνωριοῦμεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μηδέποτε εἰς ἡμετέραν ἀφιγμένους θέαν θεωρήσωμεν. καὶ γὰρ τὸν Ἀβραὰμ οὐχ ἑώρακας, οὐδὲ τὸν Ἰσαάκ, οὐδὲ τοὺς ἀρχιπάτορας, οὐ τοὺς Προφήτας, καὶ Ἀποστόλους, καὶ Μάρτυρας, ἀλλ' ἰδὼν τούτοις ἐπὶ τῆς καθολικῆς ἐκείνης καὶ φρικτῆς πανηγύρεως γνωρίσας ἐρεῖς. ἰδοὺ Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ, καὶ οἱ λοιποὶ Πατριάρχαι. ἰδοὺ Πέτρος, καὶ Παῦλος καὶ πάντες οἱ Ἀπόστολοι. ἰδοὺ ὁ Δαβὶδ ὁ θεοπάτορ. καὶ προφητῶν ὁ ἑσμός. ἰδοὺ ὁ πρόδρομος Ἰωάννης, καὶ Στέφανος ὁ πρωτομάρτυς, καὶ ἡ πληθὺς τῶν ἁγίων. καὶ αὖθις ὁ πολὺς τὰ θεῖα Βασίλειος πρὸς τοὺς πλεονέκτας διαλεγόμενος. οὐ πρὸ ὀφθαλμῶν φησι λήψῃ τὸ τοῦ χριστοῦ δικαστήριον; ἐπειδάν σε κύκλῳ περιστάντες οἱ παρὰ σοῦ ἠδικημένοι καταβοῶσί σου; ὅπου γὰρ ἂν περιαγάγῃς τὸν ὀφθαλμόν, ἐναργεῖς ὄψει τῶν κακῶν τὰς εἰκόνας. ἔνθεν τοὺς ὀρφανούς, ἐκεῖθεν τὰς χήρας, ἑτέρωθεν τοὺς καταδουλωθέντας ὑπὸ σοῦ πένητας, τοὺς οἰκέτας οὓς κατέξαινες, τοὺς γείτονας οὓς παρώργιζες καὶ τὰ τούτων ἑξῆς. ὁ δὲ τῆς τοῦ χριστοῦ δευτέρας παρουσίας ἀκριβέστατος

μύστης

μύστης Ἐφραὶμ ὁ μακάριος, οὕτως διδάσκει. τότε φησὶ τέκνα τοὺς ἑαυτῶν κατακρινοῦσι γονεῖς, ὡς μὴ τὰ χρηστὰ διαπραξαμένους ἔργα. καὶ ὅτι βλέπουσι τοὺς γνωρίμους ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ οἱ ἄθλιοι. καὶ ὁπόταν τινὰς ἐξ αὐτῶν τοῖς δεξιοῖς ἴδωσιν καταταχθέντας μέρεσι, ἀποχωριζόμενοι, θρηνοῦσι τὸ συντακτήριον. καὶ αὖθις ὁ τῆς Θεολογίας ἐπώνυμος. τότε φησὶ Καισάριον ὄψομαι, λαμπρόν, ἔνδοξον, ἀγαλλόμενον; οἷός μοι καὶ κατ' ὄναρ ὤφθης ἀδελφῶν φίλτατε. εἶτα ὁ ἐν βίῳ καὶ λόγῳ περίβλεπτος, καὶ τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας θεμέλιος Ἀθανάσιος, τάδε φησὶ περὶ τῶν ἐν κυρίῳ νεκρῶν. ὅπερ καὶ τοῦτο ὁ θεὸς τοὺς σωζομένους κεχάρισται, τὸ μέχρι τῆς κοινῆς ἀναστάσεως, ψυχικῶς ἀλλήλοις συνεῖναι καὶ συνευφραίνεσθαι, ἀπεκδοχὴν ἔχοντας τῶν μελλόντων αὐτοῖς ἀποκληροῦσθαι θείων δωρεῶν. οἱ δ' ἁμαρτωλοί, καὶ ταύτης τῆς παρρησίας, ἐστέρηνται. οὐ γὰρ ἔχουσι τὸ διαγνωστικὸν ἐν ἀλλήλοις. ἐν ἐκείνῳ δὲ τῷ πανδήμῳ θεάτρῳ, καθὼς αἱ πράξεις ἀνακεκαλυμμέναι πάντων, οὕτω καὶ τὰ πρόσωπα γνώριμα παρὰ πάντων, ἕως οὗ ὁ πάντων ἔσχατος γένηται χορισμός. καὶ ἀποπεμφθήσεται πᾶς τις εἰς ὃν ἡτοίμασε τόπον. οἱ μὲν δίκαιοι μετὰ θεοῦ καὶ ἀλλήλων. οἱ δ' ἁμαρτωλοί, ἐν τοῖς ἐκτόποις, εἰ καὶ μετ' ἀλλήλων, ἀλλ' ὅμως ἀγνώστως. ἀπεστέρηνται γὰρ καθὰ προείρηται, καὶ τῆς τοιαύτης παραμυθίας. ποία δὲ καὶ ἄρα αἰσχύνη τοῖς κατηχημένοις γενήσεται, εἰ μὴ κατάδηλοι τοῖς

λοι τοῖς

λοι τοῖς πᾶσιν ὦσιν. τότε γὰρ καὶ χαλεπὴ καὶ μεγίστη αἰσχύνη, ὅταν καὶ γνωρίζῃ τις καὶ γνωρίζηται πάλιν. πᾶς γὰρ αἰσχυνόμενος, τοὺς ἐγνωκότας αὐτὸν αἰσχύνεται. ἐπεὶ τῷ ἐν ἀγνώστοις ἀγνώστῳ, οὐδὲ μία μικροῦ δεῖν αἰσχύνη καταισχυνομένῳ γενήσεται. ἀναμφίβολον οὖν τοῦτο καὶ ἀναντίρρητον, ὡς ἀριδήλως ἀλλήλους γνωριοῦμεν οἱ πάντες. καὶ τότε ὁ ἔλεγχος πάντων τῶν ἀπρεπῶς βιωσάντων, κατ' ὀφθαλμοὺς ἑκάστῳ γενήσεται. Ἀβάλαι τοίνυν τοῖς κατ' ἐμὲ πᾶσι. καὶ οὐαί (κατὰ τὸν θεῖον Ἐφραίμ) τοῖς ἐξ ἀριστερῶν λαχοῦσι. Μακάριοι δὲ καὶ παμμάκαρες, οὓς ὁ δεσπότης ἐκ δεξιῶν καθιδρύσει, φωνήν τ' ἀκουτίσειεν εὐλογημένην, ἧς ἀξιωθείημεν πάντες ἀκοῦσαι, οἱ φυλάξαντες τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἐμφορηθῆναι πάντων. ὧν τὸ κάλλος ὄμμα βροτῶν οὐκ εἶδεν, οὔτε μὴν ὦτα παράπαν ἠκηκόει, οὔτε καρδία λελόγισται καθόλου. ἀμήν, γένοιτο δέσποτα ζωοδότα, ταῖς ἐντεύξεσι τῆς πανάγνου μητρὸς σου. καὶ τῶν ἀΰλων καὶ σεβαστῶν σου νόων. καὶ πάντων ὁμοῦ λόγε τῶν σῶν ἁγίων, τῶν ἀπ' αἰῶνος σοὶ εὐαρεστησάντων, ἀμήν.

Τέλος τῶν τοῦ Δαμασκηνοῦ περὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων.

+ α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ.
Omnes ſunt quaterniones, pręter σ, qui eſt duernio.

Ἐν Οὐηρώνῃ παρὰ Στεφάνῳ τῷ Σαβίῳ, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς, μηνὸς σκιρροφοριῶνος, ἔτει ἀπὸ τῆς θεογονίας, χιλιοστῷ πεντακοσιοστῷ τριακοστῷ πρώτῳ.

VERONAE APVD STEPHANVM ET FRATRES SABIOS.
Menſe Maio. M D X X X I.

DAMASCENVS

DA MASCENVS 7